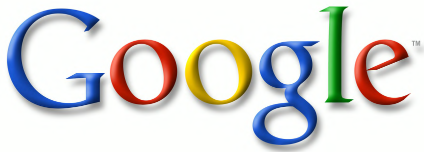

2-9-50

CLAUDII GALENI
IN
APHORISMOS HIPPOCRATIS
COMMENTARIA:

Ex Interpretatione ANUTII FOESII, & GULIELMI PLANTII, cum Annotationibus Ejusdem.

Editio novissima, à multis, quibus antea scatebat mendis, diligenter repurgata

Ab

ADRIANO TOLL Lugd. Bat. M.D.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officinâ IOANNIS MAIRE.
cIɔ Iɔ cXXXIII.

ADRIANVS TOLL
Medicinæ Doctor, L.S.

N benigne Lector, librum vobis do, argumento quidem, & re magnum, mole tamen exiguum. Divini Senis HIPPOCRATIS COI, Medicæ artis, Medicorumque parentis Aphoriſmi ſunt, vernaculo, hoc eſt Græco, ac deinde gemina verſione loquentes ſermone Latio. Una ANVTII FOESII, viri in hac arte noſtra verſatiſſimi, Altera GVILIELMI PLANTII Cenomani eſt, hominis ad amuſſim docti, quo Interprete etiam hic adjuncta CLAVDII GALENI τῶν ἄλλων ἀντάξια Commentaria habemus, totam Aphoriſmorum ſeriem illuſtrantia, In commendationem

multa dicere, Soli lucem esset fænerari. Hæc ut & nitidissima, & quam emendatissima jam lucem aspicerent, sedulo operam dedi. Menda, & errorum monstra quibus editiones antehac datæ, passim scatebant, fideliter sustuli. Denique ea mei animi fuit intentio, ut Apollinis, & Æsculapij Candidati, sanctisque Medicinæ studijs devota juventus enchiridium haberet, quod nec onere gravaret, & scientię nostræ κειμήλια, & mysteria contineret: quibus qui serio initiatus, & imbutus non est, næ ille Mortę potius minister, quam Hygieiæ sacerdos audiat, in quem jure, meritoque festivum Poëtę quadret epigrammation

Qui fuerat Medicus, nunc est vespillo Diaulus,
Quod vespillo facit, fecerat hoc Medicus.

Vale, scriptum Lugd-Bat. XIV. Kalendas Majas CIↃ IↃ CXXXIII.

CLAUDII

CLAUDII GALENI
IN
APHORISMOS HIPPOCRATIS
COMMENTARIVS PRIMVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρεόντας, καὶ τὰ ἔξωθεν.

FOESII INTERPRETATIO.

VIta brevis, ars longa, occasio præceps, experientia fallax, judicium difficile. Neque vero satis est ad ea quæ facto opus sunt præsto esse, sed & ægrum, & eos qui præsentes sunt, & res externas, ad id probe comparatas esse oportet.

PLANTII INTERPRETATIO.

Vita brevis, ars longa, occasio volucris, experientia periculosa, judicium difficile. Nec vero satis est, medicum suum fecisse officium, nisi suum quoq; ægrotus, suum astantes faciant, sintque externa rite comparata

Quod hæc oratio, sive unus sit aphorismus, sive plures, procemium sit totius operis pro confesso habetur apud omnes fere ipsius interpretes. Quid vero sibi Hippocrates tali procœmio velit, dictu difficillimū est: forte id ipsum inveniemus, si singulas orationis partes prius consideraverimus. Quod itaque vitam dixerit brevem artis comparatione, constat inter omnes fere libri explicatores. Artem vero ipsam hac ratione abitror longā putare, tum quia omnium fere operationum particulariū occasionem habeat momentaneam, & ob id captu difficilem: ut nemo eam internoscat, nisi qui diu in hac fuerit exercitatus: tum vero quia ex duobus instrumentis ad artes inveniendas necessariis unum, experientia scilicet, offensatrix sit & periculosa, alterum, per rationem iudicium

dicium haud quaquam facile exiſtat, ſed ſiquid aliud, maximam habeat difficultatem. Eſt volucris occaſio, quia materia circa quam ars verſatur, fluxa eſt. Corpus ſiquidem noſtrum mutationibus eſt obnoxium, neque à cauſis externis tantum, ſed etiam ab internis facile alteratur. Experientia vero periculoſa, propter materiæ dignitatem, non ob eiuſdem mutandæ facilitatem: hæc enim occaſionis volubilitate momentanea continetur. Iudicium autem ſi quis (quæ mea eſt ſententia) pro ratione accipiat, conſtat profecto ipſam eſſe difficillimam, quum adhanc uſque ætatem ambigua permanſerit: ſi vero, quo modo Empirici nonnulli, per iudicium intelligat de rei eventu iudicationem per experientiam, ſic quoque conſtat, eam maxime eſſe perplexam. Sed libri auctorem dogmaticum eſſe toto oſtenditur opere. Atque ita prior procemij pars ad hunc locum terminatur. Secundam ſcribit non quaſi pronunciet, ſed conſulat hoc modo, Nec vero ſatis eſt medicum ſuum feciſſe officium, niſi ſuum quoque ægrotus, ſuum aſtantes faciant, nihil adhæc rebus externis officientibus: quo-

rum verborum vis est eiusmodi, Si placet eorum quæ in hoc libro scribuntur explorare, & examinare veritatem, non modo medicum ipsum oportet omnia rite gerere, sed & ægrum, & ministros, nec esse præterea quod de rebus externis quæri possis. Prior itaque pars orationis hoc unum summatim complectitur, vita brevis, ars longa, nam quæ sequuntur reliqua artem longam esse demonstrant, postquam secunda pars quoddam veluti consilium continet, vel quoddam pactum cum iis faciendum qui librum lecturi sunt, & de eo sententiam laturi, quasi ita diceret, paciscor vobiscum & spondeo, quæ dicturus sum omnia vera esse, modo nihil à medico, ægro, ministris, aut externis peccetur. Sed quidnam sibi vult dum statim initio libri brevem esse vitam scribit, si cum artis magnitudine conferatur? nam & hoc ipsum quærere ab initio proposueramus. Sunt qui volunt id egisse Hippocratem exhortandi hominum causa ad artem sedulo exercendam. Nonnulli contra dehortandi gratia. Quidam veluti eorum animos periclitandi, & internoscendi causa qui ve

gnavi

gnaviter, vel secus in arte essent versaturi. Alij censent causam attulisse quamobrem oportuit scribere commentarios: quidam addunt, aphoristicos. Sunt & qui hoc sermone velint ipsum causas reddidisse, propter quas hæc ars sit coniectatrix. Alij quot de causis contingat medicos fine suo frustrari. Hi igitur mihi (ut à postremis incipiam) nihil omnino ad rem dicere videntur. Quis enim esse posset doctrina, aut digna Hippocrate sententia, statim initio operis docere, vel quod ars quædam coniectatrix sit medicina, vel quod eius frustremur fine, sive id nostra accidat ignorantia, sive artis magnitudine fiat? Sed vel verba illa, Nec solum medicũ oportet suum fecisse officium, nisi idem ab ægrotante quoq; & ministris fiat, una conspirantibus rebus externis, contrarium omnino demonstrant. Hæc omnia scribere eum magis deceat, qui profiteatur omnia quæ continentur hoc libro vera esse, quam qui ob multas causas fateatur se propositum finem non attingere: neque enim dixisset, Nec vero solum medicum oportet, sed post illa verba, Vita brevis, ars longa, occasio volucris, experien-

tia periculosa, iudicium difficile, statim subiunxisset, Sed & medicus ipse delinquit, & ægri, & eorum ministri. Sed nec illi qui dicunt voluisse avocare à studio medicinæ, quum diceret vitam brevem esse, artem longam, videntur consentanea proposito dicere. Nam extremę esset dementiæ, conscripta commentaria simul tradere posteritati ad vitæ utilitatem, simulque initio statim non à legendo solum atque discendo quæ scripseris dehortari, sed ab arte universa cuius tute doctrinam profitearis, abalienare. Qui vero voluisse aiunt, homines ad artem maiore studio capessendam excitare (neque enim aliter longam ipsã, brevi tempore totam perdisci posse) ij etsi veri aliquid dicunt, mihi tamen videntur procemium nec viri sententia dignum, nec iis quæ scribuntur hoc libro satis congruens reddere: quemadmodum & qui arbitrantur hoc genus sermonis fuisse ab Hippocrate usurpatum eorum tentandi gratia qui ad artem accederent. Etsi enim verum est quod à Platone quoque est traditum, hac maxime via, periculum cuiusque animi fieri qui artem quamlibet sit percepturus, si ma-

magnam & difficilem eius perceptionem ostenderimus, mutuis tamen id colloquiis non per librum agi solet: cum eo quod præsenti commentationi congruere non videatur. Siquidem proœmium debet iis quæ toto libro scribenda sunt, consentaneum esse. Nisi forte velit Hippocrates omnium primos esse legendos aphorismos, atque ideo libri principio communem fecerit de universa arte sermonem, quo ostendat non omnes pro arbitrio tam longam artem medicam posse discere, sed illos duntaxat quibus & ad discendum tempus abunde suppetat, & adsit ad eam rem apta, idoneaque natura. Et ut omnino probabile appareat, hanc totius artis communem præfationem esse, non tamen protinus sunt reprehendendi, qui causam explicasse aiunt Hippocratem, cur commentari de re medica oporteat. Præmisit autem ei libro qui de Medici officina inscribitur, omnium quę tota arte leguntur commune proœmium, quemadmodum in eiusdem libri expositione demonstravimus. Quicunque igitur, vel cur genere docendi aphoristico usus sit, vel omnino de re medica scri-

scribendum sibi esse duxerit, causam in procœmio attulisse volunt, ij profecto mihi cæteris rectius sentire videntur. Nam & genus doctrinæ aphoristicum, (a) ut pote omnes rei proprietates paucissimis verbis circumscribens, utilissimum iis est, qui brevi longam artẽ docere volunt: & velle denique suas propterea commentationes literis mandare, quia vita sit brevis, si eam cum artis longitudine conferas, ea demum mihi ratio scribendi justissima esse videtur. Nemo enim nostrum queat eandem artẽ inchoare simul & absolvere, sed satis videri debet, si quæ multorum annorum spatio maiores invenere, iis velut per manus acceptis, posteri addant aliquid, nosque ita aliquando artem absolvamus. Nam vel propter horum alterum, vel utrunque mihi videtur tali usus esse procœmio, ac si ita scripsisset, Quandoquidem artis magnitudo vitam superat humanam, adeo ut ab homine quantumvis diligenti, ac industrio nequeat & inchoari, & ad finem usq; perduci, propterea operæprecium fuerit, quæ quisque didicit, ea mandare literis, & eo scri-

(a) *Aphoristica doctrina veluti seminariũ medicinæ.*

ſcribendi genere poſteritati tradere, quod rerum docendarum naturam omnem exacte, & breviter, & aperte explicet. Longam porro artem eſſe oſtendunt verba ſequentia, Occaſio volucris, experientia periculoſa, judicium difficile. Propterea enim etiam ars longa, quoniam occaſionem agendorum habet admodum volucrem, hoc eſt anguſtiſſimam, & vix temporis momento durantē. Adhæc quum duo ſint inveniendorum remediorum inſtrumenta, ratio, & experientia, hęc periculoſa eſt, illa difficilis, quoniam non cuivis innoteſcat. Atque ſingula hæc quam vera ſint, facile paucis oſtendere licet. Occaſio enim volucris eſt, propter materiæ circa quam ars verſatur, fluxum, & inconſtantiam, puta corporis quod continenter fluit, & momento temporis mutatur. Experientia vero periculoſa materiæ etiam dignitatis ratione. Neque enim lateres, lutum, ligna, lapides, tegulæ, coria, artis medicæ, ſicuti aliarum, ſunt materia in quibus multifariam citra cuiuſquam offenſam, licet quid poſſis experiri, & circa eam materiam ad theorematum meditationem, & confirmationem verſari:

quod in lignis fabri lignarij faciunt, in coriis coriarij. Ligna enim & corium si male tractando labefactaverint, nullum inde cuiquam imminet periculum. a In corpore autem humano ea tentare quæ non sunt experientia comprobata, periculo non vacat, quum temerariæ experientiæ finis sit totius animantis internecio. Quinetiam iudicatio (quæ certe ipsa est ratio: quod tanquam arbitra quædã, de iis quæ gerenda sunt censeat, & iudicet) difficilis & rara inventu res est, minimeque vulgaris, vera certe quidem illa ratio, quod sectarum multitudo, & opinionum diversitas in arte medicinali facile ostendit: neque enim si veritas esset inventu facilis, tot ac tanti viri in ea quærenda occupati, in tam contrarias sectas fuissẽt unquam dispertiti. Verum Empiricis non videtur ratio dici iudicium, sed eorum quæ per experientiam inventa sunt auxiliorum quidam delectus. b Nam ut verum fateamur hæc difficilis quoque res est, & rara inventu, quum post multa remedia adhibita

a *Receptis potius quam novis utendum.*
b *Concurrentibus varijs causis, quæ nam ex omnibus vel obfuerit, vel profuerit dijudicare difficile.*

bita ægrotanti, quoddam ex iis in causa fuisse dicitur, ut melius, peiusve habeat, ut si exempli causa is bene dormierit, deinde unctus fuerit, postea emplastrum adhibitum, deinde clyster iniectus, vel sponte naturæ secuta fuerit alvi deiectio, postquam comederit, & tales cibos sumpserit, & post hæc omnia senserit iuvamen, aut nocumentum, non facile inquam dictu est, quodnam ex iis, quæ circa eum sunt gesta, aut iuverit, aut nocuerit. His igitur de causis omnibus iudicium perdifficile. Iam itaque sermonem totum in pauca contrahamus, Ars longa est, si eam unius hominis vita metiamur. Quare operæpretium est in posterorum gratiam libros scribere, compendiosos præsertim, atque aphoristicos. Nam tale doctrinæ genus, & ad ipsã primam disciplinam, & ad ea quæ didicerimus memoria retinenda, vel si forte exciderint in memoriam revocanda, longe est utilissimum. Astipulatur his quod subiũgit: postquam enim operi ipsi atque iis quæ toto opere dicerentur præfationem prætexuisset, convenientem orationi clausulam addidit his verbis, Oportet autem non solum sedulum

se rebus rite administrandis præstare, sed & ægrotum, & astantes, una cum his consentientibus rebus externis: quasi ita diceret, Si quis scire velit quam vera sint ea, quæ hoc libro scribuntur, is non solum seipsum præstare debet diligentem rebus recte gerendis, nihilq; quod ægro possit conducere, prætermittere, sed & æger ipse parere medico debet, nec quicquam propriæ indulgere voluptati: ministri etiam idonei assideant oportet, ad hęc probe sint res omnes externæ comparatæ. Nam per eas plerumque vel prognosim, vel curationem, vel utramque interpellari, atque impediri contingit. Externæ res sunt habitationes idoneæ, vel turbarum plenæ, vel turba vacantes, & tumultu: adhæc ea quæ nunciantur, aut aguntur, iram, tristitiā, aut alium quempiam affectum ægrotanti adferentia: similiter & quæ somnum noctu interrumpunt, quæ infinita possunt accidere. Si igitur, inquit, recte atque ordine se habuerint hæc omnia, nihil eorum, quæ hoc libro scribuntur, falsum esse comperietur.

II.

Ἐν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίης, καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι τοῖσιν αὐτομάτως γινομένοισιν, ἢν μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν· ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. Οὕτω δὲ καὶ ἡ κενεαγγείη. ἢν μὲν οἵην δεῖ γίνεσθαι γίνηται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν· ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καὶ χώρην, καὶ ὥρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους ἐν ᾗσι δεῖ, ἢ οὔ.

In alvi perturbationibus, & vomitionibus quæ ſponte eveniunt, ſi qualia oportet, purgentur, conducit, & facile tolerant, ſin minus, contra evenit. Itidem & vaſorum evacuatio, ſi qualis debet, fiat, conducit, & facile tolerant, ſin minus, contra fit. Adhibenda igitur conſideratio, & loci, & tempeſtatis anni, & ætatis, & morborum in quibus hæc fieri debent, necne.

In turbationibus alvi, & vomitionibus, quæ ſponte naturæ fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facile ferunt, ſin minus, contra fit. Sic & vaſorum depletio, ſi qualem fieri oportet, fiat, confert, & facile ferunt, ſin minus, contra accidit. Proinde & regionis, & temporis, & ætatis, & morborum

borum habenda est ratio , pro quibus talia vacuari conveniat, necne.

Non de quantitate vacuandorũ Hippocrati ſermo eſt, ut nonnulli ſunt arbitrati, ſed de ſola qualitate: quod indicãt duo verba qualia, & qualem. Nam in iis quæ ſponte naturæ fiunt vacuationibus dixit, ſi qualia oportet purgentur, cõfert & facile ferunt: in iis vero quæ medici opera fiunt, dixit, Si qualis fieri debeat, fiat vaſorum depletio. Alioqui poterat dicere, ſi quantum oportet purgetur: & rurſus, ſi quanta debet, vaſorum fiat vacuatio. Idẽ etiam oſtenditur per verbum purgari. Neque enim abs re eſt, quod non dixerit, ſi qualia oportet vacuentur: ſed ſi qualia oportet purgentur. Eſt enim purgatio, humorum qualitate moleſtorum vacuatio. In his itaque quum multi errant interpretes, qui neque verba, neq; hominis mentem aſſequuntur, tum vero maxime peccant, quum vaſorum depletionem nonnulli pro inedia, alij pro venæ ſectione accipiunt. Omnem ſiquidem vacuationem Hippocrates ſolet ab eventu appellare vaſorum depletionem, quoniam in omnibus vacuationibus va-

ſa

sa depleri contingat. Est igitur nunc ipsi sermo de qualitate eorum, quæ vacuantur. Porro quemadmodum passim adhortatur quæ recte à natura fiant, ea a artis operibus imitari medicũ, sic nunc à spontaneis vacuationibus suam exorsus est orationem: In quibus si qualia oportet purgentur (ea autem sunt quæ corpus infestant) confert, & leviter ferunt. Nam si aliorum quorundam fiat evacuatio, non eorum quæ corpora nostra male habent, contrarium solet evenire. Neque enim confert, & graviter ferunt ægrotantes. Eodem sane modo siquam medicus moliatur humorum vacuationem, eorum fieri debet, qui corpora nostra gravant, quemadmodum ipse alibi iubet, ubi humorem duntaxat noxium non pro eo alium consulit vacuandum esse. Si itaque pituita redundet, hanc modis omnibus vacuare oportet. Si alterutra bilis infestet, abstinendum à pituita, & infestans bilis vacuanda. Sic & humor sanguineus in corpore modum si excesserit, sanguinem vacuare oportet, ut & eius serum, si in corpore abundaverit. At vero ex humoribus qui re-

a *Medicus imitator naturæ.*

redundet, ex colore licet coniectare, præterquam quum in corpus altum quidam se receperunt. Color enim in cute similis efflorescit humoribus contentis, nisi intro refluxerint. Atque in iis maxime qui intro recesserunt, nec ęquabiliter sunt per totum corpus diffusi, spectanda regio est, & tempus, & ætas, & morbi in quibus conveniat, necne huius, aut illius humoris vacuationem suscipere. Quanquam enim habet humor quisque in corpore abundans propria indicia, de quibus infra dicturi sumus, ad maiorem tamē rei cognitionem tum pars anni præsens, tum regio in qua degunt ægrotantes, tum ipsorum ætas, tum denique morbi species consideranda. Sint, exempli causa, flavæ bilis in corpore redundantis indicia, una cum iis videndum an tempus sit æstivum, an locus calidus, an æger ætate florente. Eadem de pituita quoque ineunda est ratio, an hyems adsit, an regio frigida, an homo senex. Pręter hæc omnia ipsam morbi speciem considerare oportet, ut quod tertiana (si ita sors tulit) à flava bile fiat modum excedente, quartana ab atra, quotidiana à pituita, cācer ab atra bile,

bile, erysipelas à flava, atque eodem modo singula aliorum morborum genera. Si enim hæc omnia distinxerimus, cum maiore, & certiore animi fiducia ad noxij humoris vacuationem accedemus. Interpretes porro illi alienissima à proposito loquuntur, qui Hippocratem de sola inedia, quæ in febribus imperatur, verba facere arbitrantur, quum tamen febrium nominatim non meminerit, sed de omnibus generatim habeatur sermo, quæ sunt præter naturam, quorum nos docet indicationes, ad quas respicientes, non quantitatem, sed qualitatem vacuationis inveniamus. Nam de quantitate proximo aphorismo disserit. Quo autem morbi tempore aggredienda sit vacuatio, & quo modo facienda, in aliis sequentibus aphorismis explicabitur. Quare in præsentia de iis dicere non habeo necesse. Sic enim nostra doctrina nemo evaderet prudentior, & nostrę cõmentationes ad immensam, minimeq; necessariam prolixitatem devenirent.

III.

ἘΝ τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραὶ, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. οὐ γὰρ δύνανται)

ναται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ· οὐδὲ ἀτρεμέειν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν, οὐδ' ἔτι δύναται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον. τουτέων οὖν εἵνεκεν τὴν εὐεξίην λύειν ξυμφέρει μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα. μηδὲ τὰς ξυμπτώσιας εἰς τὸ ἔσχατον ἄγειν· σφαλερὸν γάρ· ἀλλ' ὁποίη ἂν ἡ φύσις ᾖ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν, εἰς τοῦτο ἄγειν. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ κενώσιες αἱ εἰς τὸ ἔσχατον ἄγουσαι, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἱ ἀναθρέψιες αἱ ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐοῦσαι, σφαλεραί.

Bene habita athletarum valetudo ad ſummum progreſſa, ubi ad plenitudinis extremum pervenerit, lubrica eſt, cum non poſſit eodem ſtatu permanere, neque quieſcere. Quandoquidem vero non quieſcit, neque jam poteſt in melius progredi, reliquum eſt ut in deterius labatur. His igitur de cauſis pleniorem illum corporis habitum haud cunctanter ſolvere expedit, quo corpus alterius nutricationis initium ſumat. Neque tamen eo deveniendum, ut vaſa extreme concidant (periculoſa enim) ſed qualis fuerit eius qui ſuſtinere debet natura, eouſque progrediendũ. Eadem vero ratione evacuationes ad extremum deductæ, periculoſæ, contraque refectiones

ad

ad summum progressæ, periculosæ.

Athletarum plenior corporis habitus, si ad summum sit plenitudinis gradum perductus, lubricus est. Neque enim eodem permanere, aut consistere potest: quum vero non consistat, nec jam possit in melius proficere, superest ut recidat in deterius. Quamobrem plenior illa corporis habitudo haud cunctãter est solvenda, quo corpus novæ nutricationis initium capiat. Non tamen usque eo vacuando pergi velim, ut vasa in se considant, hoc enim tutum non est: sed quatenus natura feret, eo usque progredi oportet. Sic & extremæ vacuationes periculosæ: contraque repletiones extremæ si fuerint, similiter periculosæ.

Præcedentem aphorismum fuisse de vacuandorum qualitate ostendimus. In hoc autem, & sequentibus de eorundem humorum quantitate agit, ab immodica repletione, & evacuatione sumto initio, atque in hoc similiter, ac superiore aphorismo, quodam proposito exemplo, a ad quod tanquam normam (qui

a *Consuevit Hippocrates exemplo proposito rem quam docere vult ostendere, quod evidentissima sit eiusmodi probatio.*

(qui ipſi faciendi mos eſt) orationem dirigat: id autem ipſi eſt Gymnaſtica εὐεξία: qualis eorum eſt, qui per totam vitam in gymnaſticis exercitiis verſati, nullũ aliud ſtudium habuere, quã ut alios ſupplantarẽt, & deijcerent, quales ſunt Athletæ: nã quæ abſolute εὐεξία nominatur (qualem habitudinem complures agricolæ habent humo fodienda, metendiſq; ſegetibus, & aliis ruralibus laboribus exercitati) ea ad immodicam repletionem non pertinet. Athletarum autem plenior ille habitus in hanc non levem reprehenſionem incurrit, quod ipſi carnis molem corpori adijcere, & proinde humorum quoque cumulare copiam ſtudeant. Hi enim apparatus quidam ſunt ad totius corporis nutritionem, qui niſi ipſi præſto adſint, fieri non poteſt ut corpora in tumorem attollantur immodicum; quo fit, ut neceſſario eiuſmodi ſit corporis affectio periculoſa: quum enim vaſa cibo, ac potu fuerint ſupra modum repleta, periculum eſt, ne aut ipſa rumpantur, aut calor ipſe nativus ſuffocetur, atque extinguatur: quod iam Athletis quibuſdam uſuvenit, qui ad ſummam corporis plenitudinem perducti, derepente

pente

pente sunt mortui. Verum quæ ad naturæ functiones utilis est habitudo, & εὐεξία, imminens nullum eiusmodi habet periculum, quia nunquam ad extremam venit repletionem, quare nec eam solvere oportet, sicuti Athleticã, quum ad extremum pervenerit: hanc enim solvere oportet haud cunctantes, sed antevertentes solutione periculum. Quamobrem vero ipsam solvere oporteat, ipse his verbis causam attulit, neque enim eodem permanere, aut consistere potest. (a) Quum enim semper natura coctionem alimenti, distributionem, in sanguinem mutationem, adiectionem, agglutinationem, & assimilationem moliatur, quando nihil adijci potest solidis corporis partibus, & refertæ venæ non habent iam quo distributum alimentum recipiant, tum necessario periculum adfertur ne aut vas aliquod rumpatur, aut suffocato calore nativo, mors sequatur repentina. Ut igitur in corpore alteri sit nutricationi locus, pleniorẽ illam habitudinem oportet sine mora solvere:

(a) *Calor multitudine subito obruitur, & strangulatur, aut paulatim contabescit, & emoritur, aut aëris communione privatus, suffocatur.*

vere: quæ nimirum eius solutio per evacuationem fieri debet: sed cautio adhibenda ne vacuando ultra modum progrediamur. Immodica nanque vacuatio non minus, quam immoderata repletio periculosa. a Quantum autem vacuare oporteat, non humor abundans modo, sed & natura, id est vires indicabunt eius, unde est vacuandum. Alij enim aliis minus magisve ferunt vacuationes. Atque hæc ipsi de Athletica euexia sunt dicta: quæ ipsa per se utilia sunt iis, qui genus vitæ Athletarum sequi volunt, medicis vero sunt velut exemplum rei, quam sequenti oratione docet. Inquit enim, Similiter & evacuationes, quæ ad extremū sunt perductæ, periculosæ: & contra virium, & corporis reparationes, & recreationes si extremæ fuerint, parum tutæ: toto eo sermone nihil aliud nos docere volens, quam quod nec vacuare, nec replere præter modum oporteat. Cui rei documento esse potest Athletarum euexia, quæ alioqui ipsa nihil habens, quod quæri possis (nam & probis abundant humoribus Gymnastæ, & virium robore valent) hoc solum

a *Vnde indicatio petatur humoris vacuandi.*

ſolum malum habet maximum, quod ad extremam venerit repletionẽ. Quapropter brevi eam ſolvere expedit. Et rurſum quemadmodum qui tali ſunt habitudine præditi, ad extremam non ſunt vacuationem perducendi, ſic nec qui alia quavis vacuatione egent, ſunt præter modum vacuandi. Et ut in univerſũ præcipiatur, ægrotantis vires ſpectare & ſolerti cõiectura æſtimare oportet: & quoad ſuſtinere, necdum fatiſcere videbuntur, omne ſtudium, & operam conferre ad exuberantis humoris vacuationem. At ſi deficere ſentias, etiamſi reſtet ſuperflui aliquid, vacuatione ea ſuperſedere debes. Iam vero illud, contraque repletiones, & refectiones corporum ſi ad extremum pervenerint periculoſæ, ſi quis ad exemplum paulo ſupra de Athletis poſitum referat tanquam ei reddi, iungique debeat, ne imperfecta, & membro uno defecta oratio eſſe videatur, id de extrema repletione dici videbitur, quam iubeat vitari, nec adeo uſque refici corpora, ut ad extremam veniant repletionem. Si vero ad dicendi formam diligentius attenderis, ut ex interpretibus quidam fecerunt, de eadem

dem re bis ipsum locutum fuisse suspicabere: ut quũ diceret, sic & vacuationes, quæ ad extremum pervenerunt, periculosæ, ibi solum præcipere, fugiendas esse immodicas evacuationes, quoniam admodum sint periculosæ: Quum vero ut consequens adderet, Et rursus corporum refectiones si extremæ fuerint, parum tutæ, tum interdicere immoderatas vacuationes, quoniam & refectiones sequentes haudquaquam securæ existant, quia natura nimia vacuatione imbecillior facta, iam non possit alimentum probe coquere, distribuere & assimilare. Verum siquis ita accipiat, altera doctrinæ pars de extrema scilicet repletione, omnino prætermittenda erit, & exemplum de gymnastica habitudine frustra fuerit allatum. Quin vel particula, rursum, seu contra orationi addita, sententiam nostram indicare videtur, quum diceret, Et rursus, seu Contraque refectiones corporum, si in extremo sint, periculosæ. Quasi enim de re alia loqueretur, sic orationem extulit, Contraque.

IV.

AI' λεπταὶ καὶ ἀκριβέες δίαιται, καὶ ἐν τοῖσι μακρῇσιν αἰεὶ σφάλλεσι, καὶ ἐν τοῖσιν ὀξέσιν, ὃ μὴ

ὃ μὴ ἐπιδέχεται, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἱ ἐς τὸ ἔσχατον λεπτότητες ἀφιγμέναι δίαιται, χαλεπαί. καὶ γὰρ αἱ πληρώσιες αἱ ἐς τὸ ἔσχατον ἀφιγμέναι, χαλεπαί.

Tenuis, & exacta victus ratio, cum in morbis longis semper, tum in acutis ubi nō admittitur, parum tuta est. Ac rursus victus, qui ad summam pervenit tenuitatem, gravis, si quidem ad extremum perductæ plenitudines graves sunt.

Victus tenuis, & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis vero, ubi non conveniat, parum tutus. Rursumque victus qui ad extremam pervenerit tenuitatem, molestus. Siquidem quæ ad summam plenitudinem perductæ sunt repletiones, molestæ.

Quum superiore aphorismo generatim de omni immodica repletione, & vacuatione sit locutus, in hoc de ægrotantium victu disserit, iubens in morbis quidem longis semper victum vitandum esse tenuem, in acutis vero non semper. Ex iis siquidem complures tenui, quosdam etiam summe tenui victu indigere videmus: fuerit autem summe

tenuis victus, quum sola se inedia, aut melicrato ægrotantes tolerant ad crisim usque: tenuis vero, quum paucis, aut parum nutrientibus cibariis se sustentant, qualis est ptisanæ succus. Victus porro tenuitatis finis esse debet virium imminutio: harum siquidem tuendarum gratia alimus ægrotantes. In sanis itaque corporibus servandum semper est naturæ robur, aut augendum alimentis, non frangendum. Ac vires quidem auget cibus plenior, tuetur, & conservat moderatus, quem symmetrum Græci vocant: imminuit tenuis. Hunc igitur secunda valetudine semper fugere oportet. At reliquorum alterutro, sive is sit plenior, sive reficiendis, tuendisque viribus proportione respondeat, uti conveniet, prout præsens status postulare videbitur. In ægrotantibus autem raro fit, ut vires, quam invenerimus, maiores reddamus: sed fere semper operam damus, ut in longis quidem morbis easdem retineamus, ac tueamur. In acutis vero modice imminutas conservemus: nam si in iis semper vel quales accepimus servare, vel etiam augere studuerimus, morbum proculdubio augebimus. Cæterum qui-

nam

nam ſint acuti morbi, qui victum requirant ſumme tenuem, & qui tenuiſſimum quidem, ſed non ſumme, & qui tenuem eo libro, qui de victus ratione, quę morbis acutis debeatur, vel ut nonnullis placet, de ptiſana inſcribitur, pluribus docuit Hippocrates, & ipſi noſtris in eundem librũ commentariis, ut tota ea res, & planior, & abſolutior eſſet, perfecimus: nunc itaque ſatis ſit monuiſſe in morbis omnibus quibus intra primam tetrada plenus morbi impetus, & iudicatio ſit futura, modo natura robuſta ſit, in perpetua inedia ægrotum eſſe continendum: qui victus eſt ſumme tenuis. In quibus autem criſis primam hebdomada non ſit ſuperatura, valida exiſtente natura, ſolo utendum eſſe melicrato, quæ vivendi ratio fuerit tenuiſſima, non tamen ſumme tenuis. Si vero non ſatis fidimus viribus, ptiſanæ ſucco utemur: & hæc quoque victus ratio tenuis merito appelletur, quemadmodum & quæ hordeacea priſana conſtat, non iã proprie tenuis, niſi omnino pauca ſumatur, dici poteſt, non tamen propterea iam plena fuerit, qualis quæ ovis, & alica, & piſcibus, & id genus aliis cibariis

perficitur. Quod igitur in mentione morborum acutorum addidit, ubi non conveniat, id propter morbos peracutos factum est: ipse enim de iis dicet, ubi morbus est peracutus, protinus sævissimi affligunt dolores, & victu summe tenuissimo est utendum.

V.

Ἐν τῇσι λεπτῇσι διαίτῃσιν ἁμαρτάνουσιν οἱ νοσέοντες, διὸ μᾶλλον βλάπτονται. πᾶν γὰρ τὸ ἁμάρτημα ὃ ἂν γίνηται, μέγα γίνεται μᾶλλον ἐν τῇσι λεπτῇσι, ἢ ἐν τῇσιν ὀλίγον ἁδροτέρῃσι διαίτῃσι. διὰ τοῦτο καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσι σφαλεραὶ αἱ πάνυ λεπταὶ καὶ καθεστηκυῖαι καὶ ἀκριβέες δίαιται, ὅτι τὰ ἁμαρτανόμενα χαλεπώτερον φέρουσι. διὰ τοῦτο οὖν αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβέες δίαιται σφαλεραὶ ἐς τὰ πλεῖστα τῶν σμικρὸν ἁδροτέρων.

In tenui victus ratione delinquunt ægri, ob quod magis læduntur. Quodcūque enim peccatū, in tenui quā in paulo pleniore victus ratione gravius esse solet. Iccirco etiā sanis parum tuta est tenuis, & certo præscripta, ac accurata victus ratio, parum tuta est, quoniam errata gravius ferunt. Eam igitur ob causā tenuis, & accuratus victus paulo pleniore

niore maxima ex parte periculosior est.

In tenui victu peccant ægroti, quo fit ut magis lædantur. Siquidem quodvis peccatũ gravius hic, quã in paulo pleniore victu solet esse. Eadẽ de causa sanis etiam valde tenuis, stataque, & exquisita victus ratio parum tuta, quia errata gravius ferunt. Quare tenuis, exactusque victus paulo pleniore existit maxima ex parte periculosior.

Huius Aphorismi initium etiam aliter scriptum invenitur; hoc fere modo. In tenui victu duo plerumque ab ægrotis peccantur, unde fit ut magis lædantur: atque plerisque hoc initium altero magis placet, per id sibi voluisse Hippocratem arbitrantibus, quia in tenui victu bifariam peccetur ab ægrotis, propterea eos magis offendi: nam & quia à medicis tenuis imperatus est victus, inclam ipsis cogi eos cibum capessere, indeque accidere, ut maius capiant detrimentum, quam si tali victu usi non fuissent. Deinde etiã quod debilitatis iam, & laborantibus propter superiorem cibi indigentiam viribus, plus cibi capiant, sic quoque ab ipsis peccari graviter. Mihi tamen melior videtur superior lectio, ut-

utpote quæ & hanc complectatur, & generaliorem efficiat orationē, de omni scilicet errato intelligendam, sive id volentibus ægrotis, sive nolentibus accidat, ut talis sit orationis sententia, Quodcunque peccatum fuerit eorum qui ita tenui victu utuntur, id tum propter vires per talem diætam debilitatas, tum propter insolentem in eam mutationem, gravius esse solere: suffragantur huic lectioni ea, quæ de sanis sunt dicta, in quibus tenuem diætam parum tutam esse confirmat, quia errata gravius ferant, non quod propter eiusdem tenuitatem delinquere cogantur. Quæ sequuntur in aphorismo sunt manifesta,

VI.

ἘΣ δὲ τὰ ἔσχατα νοσήματα αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι ἐς ἀκριβείην κράτισται.

Ad summos morbos, summæ ad unguem curationes adhibitæ, optime valent.

Ad extremos morbos, extrema exquisite comparata remedia, optima.

Morbos extremos appellavit maximos, ultra quos alij non sint: itaque in

in iis iubet universam curationem adhiberi exquisitissimam, & victum nimirum tenuissimum. Eiusmodi autem fuerint omnino morbi peracuti. Propterea tanquam huius clausulam sequentem subdit aphorismum.

VII.

Ὅκου μὲν οὖν κάτοξυ τὸ νόσημα, αὐτίκα τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει, καὶ τῇ ἐσχάτως λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρέεσθαι. ὅκου δὲ μὴ, ἀλλ' ἐνδέχεται ἁδροτέρως διαιτᾷν, τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν, ὁκόσον ἂν ἡ νοῦσος μαλθακωτέρη τῶν ἐσχάτων ᾖ.

Cũ ergo morbus est peracutus, extremos protinus obtinet labores, & extreme tenuissima victus ratione necessario utendum. Cum vero non est, sed pleniorem victum adhibere concessum est, tam à tenui victu se subducere oportet, quam morbus ab extremis recesserit.

Quum itaque morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summeque tenuissimo victu est utendum: Quum vero minime, sed pleniorem victum licet exhibere, tantum de extrema victus tenuis ratione remittendum, quanto extremis morbus fuerit remissior.

Quemadmodum morbos extremos appellavit maximos, ita in præſentia labores extremos maximos vocat, per labores intelligens aut cõcitationes morborũ, ſeu irritationes, aut omnia abſolute ſymptomata: morbus ſiquidẽ peracutus primis ſtatim diebus motiones concitatas, quas paroxyſmos Græci appellant, & omnia abſolute ſymptomata: habet maxima. In eos ſiquidem morbi vigor incidit, qui aliud quicquam non eſt, quam morbi maximum ſymptoma, atqui peracutus morbus is fuerit, qui ſtatim adultus viget, per ſtatim autẽ intelligendũ, circiter primos quatuor dies, aut paulo poſt. Hoc igitur nomine convenit ſumme tenuem victum pręſcibere, ſiquidem morbis vigentibus ægroti tenuiſſime ſunt habendi, ut ipſe libro de ratione victus in morbis acutis, & hoc ipſo aphoriſmo docuit: at morbi peracuti vigor primis ſtatim diebus conſiſtere ſolet. Optima autem ratione fieri, ut vigentibus morbis tenuiſſimus imperetur victus, alibi nos multis demõſtravimus. In præſentia ſatis ſit monuiſſe hoc tantum, Si propter inflammationes, aut febres, quę ſẽper comitantur morbos acutos,

tos, cibi vereatur aliquis prębere pluſculum, in vigore certe morbi hoc facere multo magis verebitur. Tũ enim maximæ ſunt inflammationes, quas ipſe in libro de ratione victus in morbis acutis phlegmaſias appellabat, ſive eo nomine proprie appellatas phlegmonas intelligi velis, ſive una febres quoq; complectaris, ſecundũ veterem nominis acceptionẽ. Adhęc pręſtat naturam ſinere coctioni morbi vacare per eius vigorem, quam inde eam ad cibum modo ſumptum mitigandum, conficiendumque abſtrahere. His igitur de cauſis, morborum certe durante vigore, tenuiſſime ægrotum alere oportet. Hoc poſito, hinc iam in aliis morbis, qui poſterius ſuæ naturæ perfectionem, & vigorem ſunt aſſecuturi, longe tenuiſſimum ſtatim ab initio victum imperare non licet: ſic enim prius homo morietur, quam ad vigorem morbus perveniat. At in quibus primo quoque tempore, id eſt, primis quatuor diebus vigor eſt futurus, in iis ſumme tenuiſſimo victu uti poſſis, modo vires, vel meram inediam, vel ſolius melicrati ſorbitionem, vel priſanæ omnino exiguum ferre poſſint. Eiuſmodi ſiquidem eſt vi-

ctus ratio tenuiſſima: quæ vero hac minus eſt tenuis, quam pleniorem ipſe appellavit, eorũ morborum qui poſterius ſunt ad ſummum ſui incrementum perventuri, eſt propria, in quibus tantum de tenuitate victus remittendum eſſe dicit, quanto ab extremis, id eſt, vigore morbus abfuerit longius: qui vigor prope ſi adſit, paulo plenius, quam ſi iam adeſſet, alere oportebit: ſi vero longius abſit, plenius tanto alendum erit. Denique quanto tardius, citiuſve idque paulo, multove fore vigorem ſperabimus, tanto plus, minuſve victus formam immutabimus.

VIII.

Ὁκόταν δὲ ἀκμάζῃ τὸ νόσημα, τότε δὲ τῇ λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρέεσθαι.

Cum morbi ſumma eſt vehementia, tum vel tenuiſſimo victu uti neceſſe eſt.

Quum morbi vis eſt maxima, tum vel tenuiſſimo victu eſt utendum.

Et hic aphoriſmus pars Hippocrati eſt artis diæteticæ, ſic Græcis dictæ, quod debitum ægrotis victum preſcribat: qui-

qui-

quidem à quibusdam per se scribitur, ut habet paulo supra posita dictio : ab aliis superiori annectitur aphorismo, quo loco ab ipsis scriptus invenitur: nos autem utrobi scriptus inveniatur unam, eandemque præscribendi victus rationem docet, bono præcipiẽte(a) Sene per morbi vigorem tenuissimo utendum esse victu, idque nimirum tum propter symptomatum magnitudinem, tum morbi concoctionem : neque enim ad alteram novam coctionem abstrahere oportet, vehementer in humorum morbidorum coctione occupatam, & quam primum, nisi impediatur, superaturam. Sic enim demonstravimus in commentariis de Crisibus : quo opere nobis tota de iis morbis consumpta est oratio, in quibus diæta omnino, & curatione nitimur, & confidimus, quales sunt in quibus vigorem remissio excipit : nam in quibus vigorem mors sequitur, sola artis præsagiendi parte utimur, scilicet id quod futurum est, prædicentes, ne rei eventus nobis postea imputetur. Una igitur hæc tibi erit ad victus formam constituen-

 dam

(a) *ὁ παλαιός, & ætatis, & eruditionis prærogativæ Hippocrates intelligitur.*

dam ex temporibus morbi ſumpta indicatio: altera ab ęgrotantis viribus ſumetur, de qua ſequenti agit aphoriſmo.

IX.

Συντεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ καὶ τὸν νοσέοντα, εἰ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νούσου, καὶ πότερον ἐκεῖνος ἀπαυδήσει πρότερον, καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ, ἢ ἡ νοῦσος πρότερον ἀπαυδήσει, καὶ ἀμβλυνεῖται.

At conjectura etiam ex ægro facienda, an cum eo victu ſatis eſſe poſſit ad morbi vigorem uſque, an non prius ille deficiat, neq; cum tali victu ſatis eſſe poſſit, vel prior morbus deficiat, & obtūdatur.

Sed enim vero ægrotum medici coniecturam adiuvare oportet de eo, an cum præſcripto victu perſtet ad morbi uſque vigorem, & an ipſe prius deficiat, imparque cum tali victu ſuccumbat, quam cedat morbus, & obtundatur.

Quum ſuperiore aphoriſmo tantum de extremo victu tenui remittendum eſſe iuſſiſſet, quanto tempore morbus vigore ipſo eſſet remiſſior, nunc alteram hoc loco addit indicationem, ut certius nos, & perfectius quantum de extrema

victus

victus tenuitate recedendum sit, percipiamus: ea autem indicatio ab ægrotantis viribus sumitur, quarum gratia alere licet: neque enim morbi ipsius causa. Nam quum eius ea fuerit naturæ firmitas, & robur, ut spes sit toto eo tempore quod ad vigorem intercedit, posse sustinere cum tali victus forma, tum exacte quantum concedendum sit, tenebimus. Si vero imbecillior appareat, aliquid adiiciendum ad superiorem victũ, & tanto alendum plenius, quantum virium imbecillitas suadere videbitur. Ea siquidem de causa interdum in ipso etiam morbi vigore alere cogimur, quum scilicet tale symptoma supervenerit, quod vires resolvat. Atque hæc oratio pars eius est universæ, quæ de victus ratione præcipit. Quod si quis ex omnibus, præsenti scilicet aphorismo, & eo qui præcessit, & qui sequitur unum faciat, is non male agat. Ego vero qua potui facilitate divisos particulatim explicare malui.

X.

Ὁκόσοισι μὲν οὖν αὐτίκα ἡ ἀκμὴ, αὐτίκα λεπτῶς διαιτᾶν· ὁκόσοισι δὲ ἐς ὕστερον ἡ ἀκμὴ,

ἀκμὴ, ἐς ἐκεῖνο καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν ἀφαι-
ρετέον· ἔμπροσθεν δὲ πιοτέρως διαιτᾶν, ὡς ἂν
ἐξαρκέσῃ ὁ νοσέων.

Quibus igitur statim vigor adest, iis protinus victus tenuis exhibendus. Quibus vero postea vigor futurus est, iis sub ipsum vigoris tempus, & paulo ante cibus subtrahendus. Antea vero uberior cibus exhibendus, quo æger satis esse possit.

Quibus itaque vigor statim futurus est, tenuiter statim habere oportet: quibus autem posterius, & in ipso vigoris tempore, & paulo sub ipsum cibus adimendus: Antea vero plenius alendum, ut ægrotus perferre queat.

Eandem quoque sententiam habet hęc litera, sed generalius elata est, quam superior. Supra enim in morbis peracutis dicebat, protinus tenuissimo victu esse utendum. In hac vero de omnibus absolute pronunciat morbis, quorum statim futurus est vigor: id est, non ita multo post primum insultũ morbi, alendum esse tenuiter. Quæ sequuntur sunt manifesta eandem indicantia sententiã.

XI.

XI.

ΕΝ τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή· τὸ προστιθέναι γὰρ βλάπτει. καὶ ὁκόσα κατὰ περιόδους παροξύνεται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή.

In exacerbationibus cibum refugere oportet, exhibere enim noxium. Et quæcunq; per circuitus ingravescunt, in ipsis accessionibus reformidare oportet.

In ipsis tamen exacerbationibus cibum adimere oportet, nam præbere, noxium. Et cum per circuitus irritantur morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.

Universam præscribendi victus formam, & rationem ex duabus indicationibus ineundam esse præcepit, morbi scilicet totius vigore, & ęgrotantis viribus. Nunc in hac oratione quo modo etiam sigillatim cibum dare conveniat, docet, concitatiores morbi motus (paroxysmos Græci appellant) sine cibo habendos esse iubens. Sed evidentius id libro de ratione victus in morbis acutis dixit, nimirum ne quũ iam adsunt paroysmi, aut iamiã sunt adfuturi, cibum præbeamus: sed quum inclinantur, ac desinunt.

XII.

XII.

Τοὺς δὲ παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστάσιας δηλώσουσιν αἱ νοῦσοι, καὶ αἱ ὧραι τοῦ ἔτεος, καὶ αἱ τῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ἀνταποδόσιες, ἤν τε καθ᾽ ἡμέρην, ἤν τε παρ᾽ ἡμέρην, ἤν τε διὰ πλείονος χρόνου γίγνωνται. ἀτὰρ καὶ τοῖσιν ἐπιφαινομένοισιν, οἷον ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον, ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται ἀρχομένου, βραχύνει· ἢν δ᾽ ὕστερον ἐπιφαίνηται, μηκύνει. καὶ οὖρα, καὶ ὑποχωρήματα, καὶ ἱδρῶτες, καὶ εὔκριτα καὶ δύσκριτα, καὶ βραχέα, καὶ μακρὰ τὰ νοσήματα, ἐπιφαινόμενα δηλοῖ.

Morbi, & anni tempestates, & circuituum collatæ inter se vicissitudines, sive quotidie, sive altero quoque die, sive etiã per majora intervalla fiant, accessiones, & morborum conditiones indicabunt. Quinetiam & per ea, quæ mox apparent, eadem indicantur, quale quid in morbo laterali laborantibus, sputum si statim circa initia subappareat, morbũ brevẽ, si vero posterius videatur, longũ futurum denuntiat; Urinæ quoq;, & alvi excrementa, & sudores, ubi apparuerint, judicatu faciles, vel difficiles, & breves, vel longos fore morbos indicãt.

Morbi vero ipsi, & anni tempora, & periodorum inter se proportionis observatio, sive ea quotidie, sive alternis, sive majore intervallo fiant, paroxysmos, & statum morborũ indicabunt. Sed & ex iis quæ postea apparent, indicia sumuntur, velut in pleuritide sputũ, si statim initio appareat, brevem fore denunciat, si vero posterius conspiciatur, longum. Quinetiam urinæ, alvi fæces, sudores, & judicatu faciles, aut difficiles, & breves, aut longos morbos fore, quum superveniunt, demonstrant.

Si quæ supra de victus ratione dixit, recordemur, in quem usum ista nunc dicat manifestum evadet, erant autẽ ejusmodi. Universæ diætæ instituendæ formam ad duos referebat scopos, ægrotantis videlicet virtutem, & (a) morbi statum, seu vigorem. Nam an morbus sit peracutus, aut acutus, aut diuturnus futurus, & quo maxime tempore vigorem assequi debeat, si quis consideret, is proprie conditionem morbi, & statum spectare dicetur. Singillatim vero, & particulatim præbendi cibi occasionem ex singulis captabat accessionibus. Quum igitur

(a) *Morbi* κατάστασις.

igitur ad recte, & perfecte (a) victum instituendum, & ordinandum tria sint, quę spectari debent, vires primum ægrotantis, deinde morbi status, postremo singulæ accessiones, ex ijs primo statim ad ægrotum aditu medicus vires de pulsu, & alijs signis, quæ ipse in prognosticis explicavit, deprehendere potest. Unde nullus virium magnitudinem negavit teneri posse: sed si minus possumus exacte earum mensuram invenire, at conjectura certe artificiosa proxime accedere posse, nemo non fatebitur. Conditionem vero morbi qualis sit futura, & singulas accessiones medicis compluribus visum est dignosci non posse, non tamen Hippocrati. Sed in iis, ut & in alijs exacte sæpe, propeque dixerim scientia certa, sæpe etiam conjecturis, sed non citra artem factis, à veritate non longe abfuimus, sed prope, atque etiam proxime accessimus, futurum vigorem, & quales accessionum futuræ essent inter se vicissitudines, providentes. Verum hæc latius tum in prognostico, tum libris Epidemian docuit: & nos Senis verba in primum

(a) *Præscribendi victus ratio ad tres veluti scopos omnis est referenda.*

primum librum de crisibus transcripta, iuxta eius sententiam explanavimus: nunc vero quicquid ea de re breviter dici potuit, summatim comprehensum est ab Hippocrate, id quod & ipsi sumus, quam fieri poterit brevissime, declaraturi. Si cui vero diligentius hæc omnia discendi incessit cupiditas, is se ad ea, quæ de crisibus scripsimus, conferat. (a) Morbi igitur ipsi, tum quam inter se proportionem servaturæ sint accessiones, tum suam ipsorum conditionem, & speciem indicabunt: exempli gratia, inter febres quæ intermittunt, tertianam celerem obtinere iudicationem, longam vero esse quotidianam, eaque longiorem quartanam. Inter continuas autem, ardentes (quas καυσώδεις appellant Græci) acutas esse, fumantes vero cum incensi humoris copia, quas iidem (b) τυφώδεις dicunt, iis diuturniores esse, & inter has medias esse semitertianas: quas omnes febres quo modo quis, vel primo statim insultu noscitare possit, ipsi secundo de crisibus copiosissime disseruimus. Quare minime necessarium esse duxi-

(a) *Morbi ipsi* (b) Τυφὼν ἡ ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως συστροφὴ, πρὶν ἐκπυρωθῆναι.

duximus, quæ in aliis locis prius recte à nobis ſunt dicta, huc transferre, ne ſæpius eadem inculcandi ſtudio diverſis locis videamur dicere voluiſſe, ſed ſolum in memoriam redigere oportet, ſi initio tertiana ſimul, ut invaſit, agnoſci queat, ex ea ipſa licere ſumere, tum citam eius fore criſim, tum etiam acceſſiones tertio quoque die redituras: atque hoc ipſum eſt quod ab Hippocrate dicitur, acceſſiones, & ſtatum morborum indicabunt morbi ipſi: nam & nos ſæpe quartanarum initia primo ſtatim die, quum cognoviſſemus, nihil iam acceſſionis alternationem morati, protinus ab initio victus modum conſtituimus, qui morbo deberetur, plurimo poſt tempore ad vigorem, ſuique ſummum incrementum perventuro. Sic in quotidiana, & tertiana fecimus, pro cuiuſque proprio, & ſtatuto vigoris tempore convenientem victus formam imperantes. Et ut in febribus, ſic in aliis quoque morbis ſe res habet. Pleuritis enim, & peripneumonia, & phrenitis acuti ſunt morbi: ſynanche, quam anginam vocant, & cynanche, & cholera, & tetanus, peracuti, Hydrops vero, & melancholia, & empy-

ema,

ema, & tabes phthoë Græcis dicta, affectiones sunt diuturnæ. Ac pleuritidi quidem, & phrenitidi tertio fere quoque die fiunt paroxysmi: iis vero qui ventre male affecto, & hepate morbi committuntur, item empyemati, & tabi quotidie, magisque sub nocte. Splenicis vero, & omnino melancholicis quarto quoque die. Quod deinde additum est, & (a) anni tempora, ad ea quæ sunt de morbis dicta, referri debet. Nam & morbi naturam, & paroxysmos anni tempora una cum morbo possunt indicare: neque enim solum scire quartanam eo die invasisse, satis fuerit ad victus formam, rationemque ab initio adversus morbum diuturnum providendam, ac constituendam, sed hyemene etiam, an vere, æstate, an autumno febris inceperit, simul considerare oportet. Æstivæ siquidem quartanæ magnam partem breves, autumnales longæ, præsertim si ad hyemem pertineant, solent esse, ut ipsemet postea nobis est traditurus. Quinetiam tertiana, licet ipsa sit alioqui celeris iudicationis, æstate tamē celerius multo quam hyeme iudicari solet.

(a) *Anni tempora.*

let. Singulisque adeo aliis morbis celeritatem æstas, tarditatem hyems addere solet. Paroxysmi etiã in totum fere dixerim tertio per æstatem quoq; die, quarto per autumnum, per hyemẽ singulis diebus, aut noctibus fieri consuevere. Porro autẽ ut in partibus anni, sic in temperamentis similiter se res habet. De quibus Hippocrates ipse quum sępe disseruisset, hic quicquam dicere noluit, nostræ permittens prudentiæ, ex uno recordari reliqua: nam quæ tempestas æstiva, eadem quoq; corporis ægrotantis temperatio, si ea natura calidior extiterit, & siccior, eadem ætas si integra, & adulta fuerit, eadem deniq; locus indicabit si calidus sit, & siccus. Institutum etiam vitæ, & consuetudo, & aëris nos circunstantis præsens status, eadem si similiter habeant, indicabunt: de quibus ipse postea. Similiter quæcunque de tempestate autumnali indicia ad morbi statum providendum, & accessionum iterationem sumebantur, eadem etiam ab ægrotantis ætate, natura, seu temperatione, vitæ genere, consuetudine, & regione, ubi ægrotat, & præsenti cœli statu sumere possumus. Ex iis igitur constat nos, &

morbi

morbi statum conditionemve, & accessiones cognoscere posse: ut per statum, utrum peracutus morbus sit, an diuturnus (quæ res etiam ad vigoris providentiam est necessaria), (a) per accessiones, an, tertio, quartove quoq; die, aut quotidie, & qua diei, noctisve hora invadere debeant, intelligamus. Deinceps autem expendamus id quod ad finẽ aphorismi est additum, an nostram sententiam comprobare videatur: nam quum ait Hippocrates, & commutationes periodorum inter se, sive quotidie, sive alternis, sive maiore intervallo fiant, constat eum per periodorum commutationes, paroxysmorum, qui in ipsis periodis fiunt, incrementa intelligere, quæ & tempus augescentis morbi, & certum, statumque futuri vigoris diem ostendunt. Et quo rem facilius assequaris, secundæ accessionis supra præcedentem incrementum, in tribus hisce spectatur, hora qua incœpit, longitudine accessionis, & magnitudine, nec quicquam refert si pro magnitudine, accessionis vehementiam dixeris: ambo siquidem apud medicos recepta sunt nomina, & pro

(a) *quid σύστασις νόσου.*

pro eadem re ab ipsis sæpe usurpata, ut quum maiorem interdum febrem quam antea, interdum vehementiorem fuisse dicunt. Usu porro venit ut vehementior hæc febris totidem horis, atque antea, aut paucioribus, aut pluribus affligat ægrotantem: quæ longitudo paroxysmi erit, non magnitudo, seu vehementia. Hoc autem loco per paroxysmum, totius circuitus deteriorem partem intelligere par est, quæ iam inde à prima invasione ad vigore extendi solet, quemadmodum reliquam inde inclinationem, periodi meliorem partem dicere convenit. Quum itaque paroxysmus, sive tertio, quartove quoq; die, sive quotidie fiat, proportionem anticipaverit, eaque anticipata, & in longius tempus productus, & vehementior factus fuerit, tum manifestum erit morbi incrementum, qui quantum inauctus sit, singula hæc, quæ retulimus, indicabunt. Paroxysmus enim qui maiore tempore anteverterit, & plus duraverit, & vehementius afflixerit, haud pœnitendum indicabit morbi incrementum, celeremque eius motionem esse, & in proximo vigorem ostendet. Neque enim magnas
addi-

additiones paroxyſmi ſortientur, & non erit vigor proximus. Contra paroxyſmus qui horum ſigillatim parvas ſibi fecerit acceſſiones, quod ad eam rem attinet, longius vigorem abfore indicabit. Hoc igitur ex periodorum incremento diſcemus, nempe coniecturam facere quanto poſt tempore morbi ſit futurus vigor, ſimulque certam, & præſtitutam invaſionis paroxyſmi horam tenebimus: quorum prius, ad conſtituendam univerſæ victus rationis ideam, & formam quandam, poſterius, ad ſingula cibo dando accommoda tempora cognoſcenda, eſt utile: quorum indicationes docere ab initio eius erat propoſitum. Quod autem (a) periodum vocet, eodem ſimilem reditum neminem latere puto. (b) Sed & ex iis quæ poſtea apparent, & conſequuntur, tum paroxyſmi, tum totius morbi ſtatus, & ſpeciei coniecturam ducendam eſſe ait: quæ quidem ſive ſymptomata, ſive ſigna appelles, intererit prorſus nihil. Sed illud potius de omnibus, & ſymptomatis, & ſignis ſtatuere præſtiterit, nempe quod ex iis nonnulla ſint pathognomonica, id eſt, affectio-

 num

(a) *Periodus quid.* (b) *Quæ ſuperveniunt.*

num indicantia, alia morbos comitentur, alia ſint decretoria, alia coctionis, cruditatiſve indicativa, quædam item ſalutaria, contra, exitialia nonnulla. Ac pathognomonica quidē una cum morbo invadunt, comitantia vero interdum ſimul cum morbo una adoriuntur, interdum ſuperveniunt, nonnunquam omnino etiam abſunt: neque enim à morbo ſunt inſeparabilia, neque eius eſſentiam conſtituunt, ſed proprias differentias efficiunt. Criſima vero Hippocrati dicta, id eſt, decretoria ſymptomata, omnino primo ſtatim morbi initio invadere non ſolent, ſed una cum duobus aliis principiis (de quibus paulo poſt) accidere poſſunt: quanquam ne in iis quidem ſæpe, ſed in morborum potius augmento, & vigore apparere conſueverunt. Coctionis pariter ſigna nunquam morbi primo initio conſpiciuntur, ſed principium illud, quod veluti pars eſt totius morbi, terminant. Cruditatis autem ſigna, & primo morbi initio apparent, & interdum poſtea, ſicut & exitialia ſpectantur: nam & horum ortus morbi principium ſubſequitur. Morbi autem appellandum principium (ut in commenta-

mentariis de crisibus demonstravimus) (a) tum invasionem primam illam latitudine vacantem, tum illud, quod tanquā totius morbi pars est, quum scilicet in principium, augmentum, statum, & declinationem fit divisio, tum illud, quod in tertium usque diem extenditur. In eodem quoque opere, symptomatum, quæ recensuimus omnium facultates docuimus, interpretatione ad id necessariorum Hippocratis verborum adiecta: de ipsis tamen in præsentia quantum compendio licet, dicemus. Totam vero si quis de his Hippocratis artem perdiscere velit, is ad eam se conferat commentationem. Consulit igitur ex iis quæ in morbis apparent Græcis ἐπιφαινόμενα dicta, coniecturam de toto morbi statu faciendam esse: deinde ex ipsis quoddam in medium proferens, exempli gratia inquit, in pleuriticis sputum si statim appareat morbi initio, eum breviat, si vero posterius conspiciatur, eundem trahit. Verum quo res sit manifestior, ego tibi ex tertio Epidemιων huc transcri-

(a) *Morbi principium quoddam est plane individuum, quoddam tanquam totius morbi pars, & quoddam in tertium usque diem pertinet,*

scribam quæ eo loco, de Anaxione pleuritico prodidit Hippocrates, quem ęgrotum Anaxionem in primo etiam de crisibus mea interpretatione illustravi. Sic habet Hippocratis dictio, Abderis (quæ Thraciæ est civitas) Anaxionem, qui ad Pylas Thracias decumbebat, febris corripuit acuta, lateris dextri dolor continuus, tussis sicca, nihil per primos dies spuebat, sitibundus, pervigil, coloratior urina, multa, tenuis. Sexto delirabat, nec quicquam ad fomenta levabatur. Septimo gravius habuit: tum enim & febris invalescebat, nec dolores remittebantur, & tusses infestabant, atque ægre spirabat. Octavo in cubito venam secui, sanguis copiosus, qualem oportebat, manavit, labores remissiores: siccæ tamē tusses perseverabant. Undecimo febris remissa est, parum circa caput sudavit: tusses, & quæ ex pulmone educebantur, humida. Decimoseptimo cœpit pauca quædam concocta excreare. Vicesimo sudavit, febreque levatus est. Post crisim levius habuit, sitibundus tamen erat, & quæ ex pulmone expurgabantur, minime bona. Vicesimo septimo revertit febris, tussiit, cocta multa expuit. In urinis hypo-

× hypostasis multa, alba, omninoq; siti levatus est, & spirandi difficultate. Tricesimo quarto, toto corpore sudor manavit, atque in totum modo decretorio, febre est levatus. Quum itaque ab initio pleuriticus esset hic Anaxion, nihil initio spuebat, sed octavo etiam die tussis ipsi sicca perseverabat, ut ait Hippocrates. Quo factum est, ut bona ratione totius morbi solutio in trigesimum quartum diem sit reiecta, licet pleuritis plurimum habeat quartumdecimum criseos terminum: aut si non hunc, at certe omnino vicesimum. Quod si ante tertium spuere contigisset, circa septimum, aut nonum, aut tardissimum, undecimum, soluta fuisset. Ac si ipso tertio die cœpisset spuere, non ultra fuisset decimum quartum diem progressa. Usu enim in omnibus venit inflammationibus, duntaxat quæ denso operimento non teguntur, quales in externa cute existunt, quosdam exudari ichores, id est, saniem initio tenuem, postea si coquatur, & proficiat in melius, crassiorem: quam ipsam crassiorē factam magis, minusque concoqui accidit: hoc ipsum in omnibus oris, & oculorū inflammationibus cer-

nere eſt, nec hiſce minus in alia etiam quavis parte, quando ſimul cum totius cutis diviſione, pars quæpiam interior inflammatione laborat: talis enim ab eiuſmodi ulceribus profluit ſanies, qualem modo commemoravi. Si quando vero cum tali pororum coarctatione inflammatio fuerit, ut nihil foras effluat, tum & coctu difficilem, & diuturnā eam inflammationem fore, eſt neceſſe. Quæ quum ita habeant, in pleuritide quoque (quando & ipſa de genere eſt inflammationum) coctionis ſignis animum diligẽter advertere oportet. Crudiſſima ſiquidem eſt, in qua nihil omnino ſpuitur: ſecundum cruditatis locū obtinet in qua ἰχῶρες tenues: tertium, in qua craſſiores: quartum, in qua perfecte cocti apparuerint: qui ſi circa tertiū aut quartum diem exiſtant, ut ſeptimum morbus ſuperet, fieri non poteſt. Sic in ſingulis aliis morbis pro coctionis modo, temporis conſequatur menſura eſt neceſſe. Quemadmodū igitur ſputum perfectæ coctionis eſt ſignum, quum album, læve, & æquale, nec ſupra modum humida, aut craſſa eius cohærentia fuerit: ſic ſummam cruditatem ſignificat, quum omnino non

ſpuitur,

ſpuitur. Quod ſi ſpuatur, ſed tenue adhuc ſit, debilis, & obſcuræ coctionis eſt ſignum. Si ſincerum, minimeque permixtum fuerit, vel flavum, vel rufum, improbandum: ſi lividum, aut æruginí ſimile, aut nigrum, perniciciosiſſimum. Quum itaque nobis diſtincta ſint tum coctionis, tum cruditatis ſigna, tum etiam exitialia: ex iis tenendum memoria coctionis ſigna ſemper bona eſſe, ut quæ morbi ſolutionem brevi fore oſtendant, quemadmodum exitialium ſignorum genus, ægrotantis mortem brevi fore minitari ſolere. Cruditatis vero ſigna diuturnum neceſſario futurum morbum protendere quidem, non tamen moriturum, aut evaſurum hominem, quod quidem in ipſis eſt, indicare: diligentius tamen ſi ante vires ægrotantis expenderis, iſta etiam licebit providere. Aliud quoque ipſi eſt ſignorum genus, quæ criſima, id eſt, decretoria appellatur, cuiuſmodi ſunt ſudores, hæmorrhagia, horror, alvus copioſe deiecta, vomitus multus, capitis dolor derepente natus, dyſpnœa inopinata, & vehemens, cardiogmus, id eſt, cordis vellicatio, hypochondrij indolens contentio, nox

præter rationem moleſta, paroxyſmus anticipans, lachrymæ etiam involuntariæ nullo oculorum affectu, nec ulla re triſti percepta, rubor item faciei, & labri inferioris motitatio, & quædam velut à ſole illuſtrata, vel tenebricoſa, & obſcura ante oculos obverſantia, aut ſplendores quidam oculos perſtringentes, quos Græci μαρμαρυγὰς appellant, genæ item, aut nares repentino rubore ſuffuſæ, tumores ad aures παρωτίδας Græci dicunt: denique abſceſſus cuiuſpiam in articulum decumbentis generatio. Hæc igitur univerſa, & præterea eiuſmodi alia multa, quæ ſecundum propriam eorum naturam ſymptomata dicuntur, quia tamen mutationem ſubitam ſignificant, ſigna decretoria ſolent appellari, duplicem tibi adferent providendi rationem, tum ſalutis propinquæ, ſiquidem ea poſt morbi coctionem accidant, tum criſeως improbę, id eſt, quę perniciem ægrotanti, aut temporis longitudinem ſit allatura, ſi quidem ea morbi cruditatem fuerint ſubſequuta. (a) Aliam porro eſſe horum decretoriorum ſignorum natu-

turam,

(a) *Τῆς ἀκρισίας nomine nihil refert, ſive criſis privationē, ſive pravitatē cum Galeno intelligas.*

turam, aliam coctionis signorum, ex iis maxime discas, quæ primo Epidemion ait Hippocrates, Morborum inquit maturitas, seu concoctio crisis accelerationem, & salutis certitudinem significat. Cruda vero quæ sunt, & incocta, & quæ in malos abscessus vertuntur, vel criseωs frustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel eorundem fallacem reflexum, & tergiversationem fraudulentam denunciant. Atque generaliter hic morbi coctionem laudavit: In prognostico vero particulatim, ipsius etiam signis traditis, hoc fere modo, Optima urina, cuius hypostasis alba, lævis, & æquabilis toto tempore perstiterit, donec morbus crisi solvatur: talis enim tum certam indubitatamque salutem, tum celerem morbi solutionem significat. Sic etiam urinam laudavit, quæ humorum in venarum genere contentorum coctionem indicat. Rursum quum sic ait, Alvi excrementum optimum, si molle, sibique constans, & figuratum, qua, per secundam valetudinem hora consueverat, est redditum, ventris coctionum notas laudat, & docet. Pariter quum partium respirationi servientium

coctionem simul nos doceret, & laudaret, ita est locutus, In omnibus pulmonis, costarumque doloribus celeriter, & facile sputum excreari, in eoque quicquid flavi apparet, exacte commixtum esse oportet. Coctionis itaque signa, quovis tempore se prodiderint, semper sunt bona: Crisima vero non item. Inquit enim, Crisima signa, si non decernant, partim sunt mortifera, partim iudicatu difficilia. Eandem quoque ipse sententiam præ se fert, quum ait, Quæ in melius decernunt signa, protinus apparere non solent. Quocunque igitur tempore se prodiderint coctionis signa, bona sunt: totum siquidem ipsorum genus semper bonum. Nec vero ista pugnant cum eo quod dixit, in pleuritide sputum si statim appareat, & cætera: nam crisima signa interdum mala sunt, coctionis autem nullum unquam malum, sed bona sunt semper omnia, tantoque celerius pristinæ sanitati restituendum hominem pollicentur, quanto celerius apparuerint. Atque hactenus ista velut compendio, & breviter nobis dicta, pro præsentis aphorismi explicatione satis fuerint: nam de iis totam Senis mentem plu-

pluribus aperuimus in commentatione de Crisibus. Verum ut modo dicta signorum divisio sit absolutior, quid pathognomonica, & comitantia signa à superioribus differant, libet commemorare, prolato exempli gratia morbo, de cuius nominatim meminit Hippocrates ipse. Igitur in pleuritide acuta febris una cum spirandi difficultate, tussique, & lateris dolore punctorio, signa sunt pathognomonica. Dolorem vero, vel ad hypochondrium, vel claviculam pertinere, itemque facilius in latus affectum, quam in sanum ferre decubitum signa sunt morbum comitantia. Verum de signis comitantibus duos libros scriptos reliquit Praxagoras Nicandri filius, & tertium de iis, quæ superveniunt, ob id ἐπιφαινόμενα Græcè dicta, quasi τῶν ἐπιφαινομένων librum inscripsisset: quæ quidem Hippocrates ipse morbos iudicatu faciles, aut difficiles, breves, aut longos, quum apparuerint, indicare dicit. Nec vero sputi solum, sed & urinæ, & alvi excrementorum, & sudorum fecit mentionem, nimirum qui exemplis eiusmodi in memoriam nobis redigere vellet, quæ in

prognoſtico ſcripta reliquit, quæ huc tranſcribere foret ſupervacaneum. Abunde ſiquidem de iis quum in libro de criſibus, tum multo etiam accuratius noſtris in prognoſticum editis commentariis diximus, in quibus de iis Senis ſententiam interpretati ſumus.

XIII.

Γέροντες εὐφορώτατα νηστείην φέρουσι. δεύτερον οἱ καθεστηκότες, ἥκιστα μειράκια, πάντων δὲ μάλιστα παιδία, τουτέων δὲ αὐτέων ἅπερ ἂν τύχῃ αὐτὰ ἑωυτῶν προθυμότερα ἐόντα.

Senes facillime jejunium tolerant, ſecundum eos, qui cõſtantem ætatem degunt, minimum adoleſcentes, ex omnibus vero, præcipue pueri, atque inter ipſos qui ad actiones obeundas, promptiores exiſtunt.

Jejunium Senes non decrepiti ferunt facillime, ſecundum hos qui conſtantem ætatem agunt, minus adoleſcentes, minime omnium pueri, atque inter eos maxime qui acriore ſunt, & vividiore ingenio præditi.

Æta-

Ætatum quoque diſcrimen aliquid ad inſtituendam in morbis victus rationem conferre planum eſt. Senes ſiquidem facile inediam ferunt, contra pueri difficulter.(a) Spectatur eiuſmodi ferendæ inediæ facilitas in non appetendo, nihilque inde noxæ capiendo: ex contrariis æſtimatur difficultas. Nam & vehementius appetunt pueri, & longa inedia magis offenduntur. Media vero inter ſenes, & pueros ętate qui ſunt, quo ætati horum alterutri propinquiores fuerint, eo gravius, faciliuſve longam cibi abſtinentiam ferunt, eaque magis, aut minus offenduntur. Huius porro aphoriſmi cauſam docet eo aphoriſmo qui proxime ſequitur, cuius eſt initium, Augeſcentia corpora inſiti caloris habent plurimum. Quare hunc ſi placet ſuperiori copulare, & cum particula cauſæ redditiva efferre, una, eademque fiet, & manifeſta hoc modo habens oratio, Ieiunium ſenes ferunt facillime, deinde qui plena ſunt, & confirmata ætate, minus adoleſcentes, omnium minime pueri. Nam qui creſcunt plurimum habent

(a) ca-

(a) Iuventus, quia bilioſa eſt, inedia maxime offenditur, ſed non admodũ appetentia cibi laeſitur.

(a) caloris nativi. Confirmatam vero, seu constantem ætatem appellat eam, quæ inter perfectam, adultamque ætatem, & senectutem est media, ita ut iam præcipitet ætas illa florida, necdum ullum adsit senectutis signum manifestum. Sic Thucydides appellavit eos qui constantem ætatem agerent, inter quam & adolescentium ætatem, alia quædam intercedit, quæ ut ordine, sic facilitate quoque, aut difficultate ferendæ inædiæ est media: neque enim per eam ætatem tam facile inediam ferre possumus, atque solent ij, qui iam confirmata, aut senili sunt ætate: nec rursum tam ægre, ac faciunt adolescentes, & pueri. Sed huius ætatis non meminit Hippocrates, quia ex iis possent, quæ dixit, intelligi. Nam quum diceret, atque inter eos maxime qui acriore sunt, & vividiore ingenio præditi, naturarum discrimina nobis aperuit. (b) Ex pueris enim qui copiosum habent

(a) *Calor enim est qui digerit & dißipat, & promptius humidum, quam siccum corpus. Hæc Græce* νεότης. *Latine iuventus videtur dici poße.*

(b) *Calidæ & humidæ naturæ prompte multumque digeruntur, quo fit ut tam animali, quam naturali fame facile incessantur.*

habent naturalem calorem, ij ad capessendum cibum promptiores, & avidiores aliis existere, meliusque conficere, & percoquere, & nisi sumpserint, maius detrimentũ capere solent. Atque hæc est Hippocratis dictionis sententia: quæ parvam quandam adhuc, quo sit perfectior, desiderat accessionem. De iis enim qui in prima, aut media sunt senectute, recte dictum est longam ferre inediam, non etiam de iis, qui ultima sunt senectute recte pronunciari potest, quando ne brevem quidem illi inediam ferre possunt. Aut igitur ad aphorismum addendum est exiguum quiddam, & efferendum hoc modo, facillime senes ieiunium ferunt, præter eos, qui extrema sunt senectute, quos ἐσχατογήρως Græci dicunt: post hos qui constantem ætatem agunt: aut vocabulum ieiunium convertendum in cibi paucitatem, id est, oligositiam; & sic dicendum, Paucitatem cibi senes ferunt facillime, secundo loco qui constantem ætatem agunt. Nam ut longam inediam non ferant, qui ætate sunt decrepita, paucitate certe cibi cõperientur indigere: ipsis siquidem simile quiddam accidit, quod lucernis olei defectu

sensim

ſenſim extinguendis, quæ licet pinguis cuiuſpiam aſſidua affuſione indigeant, multam tamen, & confertam non ferunt. Sic ſane & his qui ſenectute ſunt ultima, convenit cibi copiam dare in univerſum non magnam, eamque in plures partiri portiones, non unam ipſis longam imperare inediam.

XIV.

ΤΑ' αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς· εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. Γέρουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερμόν. διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται· ὑπὸ πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες· ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα.

Quæ increſcunt plurimum calorem innatum obtinent, plurimo igitur indigent alimento, alioqui corpus abſumitur. In ſenibus vero cum paucus calor inſit, iccirco ſane paucis fomitibus indigent, à multis nanque extinguuntur: eandem etiam ob cauſam neque ſenibus, quod eorum corpus ſit frigidum, febres perinde acutæ contingunt.

Qui creſcunt plurimum habent calidi nativi.

nativi: (a) *itaque copioso quum egeant alimento, abunde ipsis suppeditare oportet. Alioqui corpus consumitur. In senibus vero inest caloris parum. Paucis propterea succendiculis egent. Exiguus namque ignis fomitis extinguitur multitudine. Ob eandem causam nec febres senibus perinde acutæ fiunt: frigidum enim eorum corpus.*

Qua ratione iuvenes cæteris calidiores visi sint medicis quibusdam, & qua pueri, abunde nobis dictum est in iis etiam commentariis, quos de temperamentis edidimus. Illi enim acriorem, hi copiosiorem calorem obtinent. Nunc vero quod ad præsentem attinet aphorismum repetere non abs re fuerit, quoad fieri poterit paucissimis longam ea de re disputationem complexos. Nomen igitur hoc calidum ad eam interdum accommodamus qualitatem, cuius proprium nomen est caliditas, interdum ab ea qualitate denominantes, totum appellamus corpus calidum: qui modus appellandi, quum in omni vita, tum etiam

(a) *Hoc loco calidi nativi nomine intelligendum humidum primigenium, caloris vitalis, & spiritus subiectum, & substantia à semine orta.*

iam apud veteres in usu fuisse frequenti, satis indicat Theophrastus eo libro, quem de calido, & frigido inscriptum, posteritati reliquit: nam quum caliditatem frigiditatem, siccitatem humiditatem qualitates contrarias corporum substantia vicissim recipiat, si propter eam substantiam, quæ caliditatem recepit, quidpiam appellemus calidum, eius substantiæ corpus, non solam qualitatẽ intelligimus, parumque, aut multũ calidi inesse in eo dicimus, quantitati substantiæ, non qualitati advertentes animum: idq; duobus facimus modis, uno in substantiis non mistis, altero in permistis. Exemplũ de non mistis fuerit, si sint duo, qui calentem similiter aquam inęqualibus labris contentam, habeant. Horum enim unum plus calidi, cui maius est labrum, alterum minus habere dicere consuevimus. De commistis vero, si paribus labris inæquali portione ex vino, & aqua fiat permistio, ex iis unum vini plus, alterum aquæ continere dicere solemus. Eadem ratio fuerit, si in æqualia etiam labra statuamus, eadem permistionis proportione servata. Interdum vero non ad substantiæ copiam, sed

ſed ad ſolam qualitatem oratione relata, uni plus calidi, alteri minus adeſſe dicimus, veluti ſi ex duobus labris pari omnino magnitudine, id quod calidius eſt, plus habere calidi, quod frigidius, plus frigidi obtinere dixerimus, minus tamen, proprie nomen plus uſurpantes. Siquidem per magis, minuſve, & vehementius, aut remiſſius, & eiuſmodi alia nomina, quum de qualitatibus agitur, loqui foret rectius: quemadmodum per parum, aut multum, quum de ſubſtantiæ quantitate. Verum non hic ſolum, ſed quum in aliis multis, quæ fiunt in vita, tum in ipſa maxime arte medica eiuſmodi committitur verborum improprietas, & loquendi abuſus. Omnes ſiquidem morbos magnos appellant, aut parvos, quum tamen ipſi ſubſtantia non ſint. Febrem enim magnam, febrem parvam, apoplexiam magnam, apoplexiam parvam, pleuritim pariter, & phrenitim, & peripneumoniam, cæteroſque alios morbos omnes magnos dicunt, aut parvos. Eiuſmodi igitur diligenter animadvertenda eſt homonymia, videndumque ſemper quid ſibi dicentis velit oratio univer-

universa: nam si alia significatione nomẽ aliquod proferat, alia nos accipiamus, ideoque eius damnemus orationem, non tam revera eum, qui dixit, redarguerimus, quam nostram prodiderimus ignorantiam. Quod hoc loco Hippocrati contradicendi studio nonnulli faciunt. Si quidem ipsi calidi nomen transferunt ad qualitatem, quam in iuvenibus vehementiorem inesse (rem Hippocrati minime ignoratam) demonstrare student. Verum ipse non ad qualitatem, sed ad substantiam hac oratione id nominis retulit. Ingeniti enim caloris substantia aërea est, & aquea: quod ex semine intelligere licet. Id enim terrenæ substantiæ minimum, aëris vero rei calidę, & humidæ in se plurimum obtinet, quemadmodum nostris de semine commentariis demonstravimus. Ad hæc menstruus sanguis alterum procreationis nostræ principium, humidus sane natura existit. Quum itaque quotidiano augmento animalis corpus siccius, terrenumque magis evadat, etiamsi tum valde calidum existat, & igneum, paucissimam tamen habet calidi nativi substantiam. Alioqui febricitantes dicere-
mus

mus genuini calidi habere plurimum, qui tantum absunt ut copiosiorẽ, ut ne parem quidem, & integrum eum, quem habebant, obtineant. Siquidem est substantia caloris genuini temperata, ignea adventitij. Adhęc effluvia, quæ toto nostro corpore fiunt, fumida quidẽ, & fuliginosa, siccaque, & acria ascititium: Vaporosa vero, & blanda, & mitia, & temperata nativum consequuntur calorem, quæ vel tactu discernere possis. Sanorum enim calor vaporosus est, blandus, & ad tactum familiaris, gratusque, nihil quod molestum, asperumve, & mordax sit, habens: contra febricitantium calor, præsertim si febris sit hectica, aut ex humorum orta putredine, acris, ingratusque est, mordax etiam, ac tangentem manum pertundens, atque pungens. Absoluta vero omnibus suis numeris, longeque mitissima in pueris ingeniti calidi salubris illa qualitas existit. Nã ex iuvenibus quamplurimos videas qui calidũ illud mordax iam habeant, nec amplius humidum, aut vaporosum, & aëreum. Id quod minime mirũ videri debet. Siquidẽ vaporantis materię effluviũ subiectæ substantiæ respondere oportet: exem-

exempli gratia, si humida sit, & aërea substantia, id quod ex ea effluit, vaporosum esse solet, & gratum: contra si terrea, & sicca, id quod exhalatur, fumidum, ac fuliginosum, & acre, tactuque triste existit: quod in externis quoque rebus fieri conspicimus. Nam dulcis aquæ calentis halitus blandus, mitisque est, & vaporosus: contra solidi alicuius corporis incensi fumosa est exhalatio, acrimoniam præ se ferens. Quum igitur substantiæ sint duæ, quarum una iucundo sit, & grato calore prędita, altera molesto, & tristi, pueri copiosum illum obtinent, hunc qui vegeta ætate sunt, & adulta, respectu scilicet ad totius corporis elementorum proportionem semper habito. Sed quo tota hæc quæstio naturaliter magis explicetur, ab ipsis elementis, tanquam à capite, rem arcessere placet. Quatuor quum sint elementa, unde concreta corpora omnia suam temperationem sunt sortita, puerorum corpus minimum in se terrenæ substantiæ obtinet, plurimum aëreæ, & aqueæ: in iuvenum contra corpore terrena præpollet siccitas, minor inest aquea, & aërea substantia: in tantum ut si ignem, quar-

quartum elementum, pari portione in ambobus ſtatuamus, ita ut ſimiliter calida eſſe dicantur, non tamen ſimilem in utroque calidam ſubſtantiam eſſe dicemus, quum humida ſit puerorum ſubſtantia, ſicca juvenum. Humida ſiquidem ſubſtantia eſt, quo tempore maxime nativum abundat calidum, ex humido enim ortus eſt noſtri principium: Sicca vero per adventitium calidum eſſe ſolet. Quo fit ut recens nati pueri, quia ſubſtantiam calidam, aqueam, & aëream plurimam participant, plurimum innati calidi habere dicantur: Contraquam in iis fiat tum qui vigentem, florentemque, tum qui vergentem iam, & inclinatam ætatem agunt. In ipſis ſiquidem quanto magis aquea illa, & aërea ſubſtãtia fuerit imminuta, auctior vero terrena facta, tanto minorem habent calidi inſiti ſubſtantiam. Conſtare porro inter omnes arbitror ex humida, & aërea ſubſtantia plus deffluere, quam ex terrena, etiamſi utraque ſimiliter calidæ, quod ad earum duntaxat qualitatem attinet, exiſtant: manifeſto ſiquidem hoc in rebus etiam externis cernere licet. Neque enim ex corporibus ſimili calore præditis, par, æqua-

æqualisque materia effluere, sed minimum ex siccis, plurimum ex humidis abire videtur: veluti ex oleo, & aqua modice calfactis, plurimum effluere, & dissipari cernes, ex ferro autem, ære, & lapidibus, minimum. Proinde, aquam exempli gratia, & ferrum pari inter se pondere ad solem ferventissimum exponere si libet, ac deinde toto eo die transmisso eadem tute ad libram revocans, ponderes, aquam profecto multo minorem redditam, ferrum vero sibi par omnino, suiq; simile comperies. Oleum pariter si placet cum ære, ferro, & lapide committere, illud multum imminui, suique non parvam facere iacturam, hæc vero eadem, qua erant antea substantiæ mole, persistere deprehendes. Si ab istis te ad ceram, picemque, & bitumen, & resinam convertas, aliaque id genus quæ substantia plurima humida abundant, etiam ea sub ardente sole conspicies multo magis consumi, & diffluere, quam æs, aut ferrũ, aut alia similiter sicca corpora. Quare si alimento propterea opus habemus, ut quod ex corpore abiit, effluxitque, instauretur, ac restituatur, effluat autem plus ex humidioribus, &

aëreæ

aëreæ ſubſtantiæ plus habentibus, hinc neceſſario fit, ut eiuſmodi corpora copioſiore alimento egeant: at eiuſmodi eſt puerorum corpus, humidæ ſcilicet, & aëreæ multæ ſubſtantiæ particeps, non ſiccæ, & terrenæ, qualia eorum, qui florente, & qui vergente, & qui ſenili ætate ſunt, corpora. Quum igitur Hippocrati propoſitum eſſet aphoriſticam hoc libro, & compendioſam doctrinam tradere, non quo modo feci, rem explicavit, ſed pro eo quod dicere poterat, Qui creſcunt, parem licet cum iuvenibus ſubſtantiam habeant, calidam, & igneã, at aquoſæ certe, & aëreæ ſubſtantiæ plus habere fatendum, ita is dixit, Qui creſcunt calidi innati habent plurimum, eadem opera nobis in memoriam eorum ſubſtantiam redigens, & propoſitum demonſtrans. Nam quum plurimum humidæ, & calidæ ſubſtantiæ habeant qui adoleſcunt, plurimum ex ipſis fluere, & diſſipari, proptereaq; plurimo egere alimento eſt neceſſe. Alioqui corpus conſumi ait, idque bona ratione. Vbi enim plurimum eſt, quod effluat, & paucum quod influat, hic multum de ſubiecta ſubſtantia decedere, & deperi-

re est necesse. Quod vero ait in senibus parum calidi inesse, id utraque calidi significatione accipi debet. Parum siquidem calidi, sive tu ad qualitatem, sive ad substantiam id nominis accommodes, in ipsis inesse cernitur. Nam & qualitatis imbecillitas, & substantię inest paucitas, siquidem adhuc memoria tenemus ea, quæ nobis supra sunt dicta. Propterea, inquit, pauco indigent fomite, fomitem, cibum appellans, suam, & aliorum fere omnium celebrium Philosophorum secutus sententiam, qui inter omnia elementa animantium corpora constituentia (a) calorem vitę primarium auctorem, esse arbitrantur. Ut enim lucernarum flammula oleum pro pabulo habeat, ipsum tamen confertim si affundas, extinguitur potius, quam alitur: eodem sane modo, & senilis calor pro fomite, & tanquã succendiculo quopiam habet cibos, quibus tamen affatim, & confertim congestis si obrutus fuerit, ne prorsus extinguatur metus esse debet, non aliter, quam si scintillæ ignis exiguæ lignorum struem adgeras. Quod autem

velut

(a) *Caloris vi animantium vita continetur, & regitur.*

velut orationis clausulam, & appendicem addit, Propterea senibus febres non perinde acutæ fiunt, arguméto & ipsum profecto est, quod frigidum sit senum corpus, quodque mutatione maxime caloris nativi in igneum facta, febris committatur. Sed tantam posse senibus accidere caloris conversionem, ut ad eum, qui in iuvenibus fit caloris mutationis gradum pervenire queat, res est factu imprimis rara. Copiosum siquidem calidum quam longissime quoquoversum tolli, succendique potest, paucum vero non facile, sed causam, quæ ut exuscitaretur, coëgit, magnam fuisse oportet. Quare fere fit ut non similiter acutis febribus senes corripiantur, ac iuvenes. Ac si quando (quod raro fit) seni febris accidat, qualis iuveni solet, ea omnino in perniciem ægrotantis finitur. Immensitatem enim quandam causæ committentis indicat. Atque hæc satis erunt ad intelligenda, & confirmanda ea, quæ scripsit Hippocrates, iis certe quidem, qui natura non fuerint perversa: nam adversus eos, qui citra rationem reprehendere Hippocratem voluerunt, de quorum numero Lycus est,

integrum ſcripſimus librum, in quo refelluntur ea, quibus aphoriſmum convellere conantur. Inſcriptio libri eſt, Adverſus Lycum de eo quod nihil peccatum ſit in eo aphoriſmo, cuius ſit initium, Qui creſcunt plurimum habent germani calidi. Sed quia ſcriptis iam hiſce commentariis mihi datus eſt Lyci liber, hoc loco iſta addere, quæ priore editione non habebantur, non abs re fore viſum eſt. Separatim vero edito libro refutavi, quæ Hippocrati Lycus obiecerat.

XV.

Αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι· ἐν ταύτῃσιν οὖν τῇσιν ὥρῃσι καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτέον· καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλεῖον ἔχουσι. τροφῆς οὖν πλείονος δέονται· σημεῖον αἱ ἡλικίαι, καὶ οἱ ἀθληταί.

Per hyemẽ, & ver ventres natura calidiſſimi, ſomniq; longiſſimi. Per ea igitur tempora copioſiora cibaria exhibenda, ſiquidem plurimus eſt calor nativus, ideoque copioſiore indigent alimento. Quod indicant ætates & athletæ.

(a) *Ventres hyeme, ac vere natura calidissimi, & somni longissimi. Per ea igitur tempora plus cibi dare oportet, siquidem plus nativi caloris habent. Quo fit ut copiosiore alimento egeant. Argumento sunt ætates, & Athletæ.*

Non parum ad victus rationem constituendam conferunt tempora anni. Hyeme siquidem hominibus cibi appetentia maior, & eiusdem concoquendi facilitas: contra fit per æstatem. Cuius rei causam adfert Hippocrates ipse, quum cibi conceptacula hyeme, & vere pronunciat calidissima esse natura. Quid autem sibi Hippocrates velit per vocabulum natura, quodque hoc aphorismo non temere sit adiectum, ipse paulo infra exposuit his verbis, Innatus siquidem calor multus: plurimo itaque indiget alimento. Cibi igitur, & sanguinis conceptacula, (τὰς κοιλίας Græci dicunt) hyeme, & vere calidissima sunt, non simpliciter, sed naturali calore abundante calidissima, cuius quidem caloris substantiam superiore ostendimus aphorismo.

(a) *Intus coërcitum, ideoque vegetiorem calorem intelligit, in sanguine, & arteriarum spiritu contentum.*

mo. Sed quamobrem per hyemem idem calor augeatur, causam etiam Aristoteles aëris antiperistasi acceptam, retulit. In profundum siquidem corpus calor per hyemem circunstante extrinsecus frigore refugere, atque se recipere, quemadmodum ęstate, contra per summum corpus ad cognatum externum expandi calorem solet: atque eius ita substantiam per æstatem digeri, ac dissipari, retineri vero, & constringi per hyemem, atque altum subire contingit. Propterea concoctio quoq; hyeme, ac vere melior, & exhæmatosis, id est, chyli in sanguinem mutatio, & nutricatio fieri solet. Addidit & aliud quiddam, quod tum quoque usuvenit, longissimos videlicet per ea tempora somnos esse, propter noctium nimirum longitudinem: quæ res etiam non parum ad functiones naturales confert. Illud vero quod ad finem est appositum, indicio esse possunt ætates, & Athletæ, satis magno argumento esse debet cibi indigentia, ubi caloris adest abundantia: nam & pueri, quia calore abundant, propterea copiosiore alimento egent, & mitigatum facilius concoquunt: & Athletæ, quia motu, & exercitatione

ratione corporis nativum exuſcitant, & augent calorem, ideo cibariis pluribus frui poſſunt. Atque abunde, quod ad ſingularum aphoriſmi partium explicationem attinet, ſatis diximus. Earum vero veritatem diligentius ſi quis diſpiciat, is hac oratione animantia omnia non complectatur, ſed excludat ea, quæ ſubter terram in latibulis degunt: hæc enim quandiu ſub terra latitant, copioſiore alimento non egent: ſiquidem ſola ſe tolerant inedia. Quod ſi alimenti tantum, quantum antequam ſe ſub terram abderent ingerere conceſſerimus, ipſum profecto male concoquere fuerit neceſſe: nam quod frigidæ lavacro hominibus uſuvenit, idem animalibus ſub terra degentibus, per hyemem ſolet accidere. Illi enim, ſiquidem corpus imbecillum nacti fuerint, refrigerari frigidæ lotione, & læſionem accipere ſolent: ſi vero robuſto, & firmo ſint corpore, calorem protinus in altum refugere, & cogi, poſteaque collectum, & multo quam antea ampliorem redditum, ad externam remeare contingit corporis ſuperficiem. Eodem modo animalium natura frigidiorum calor naturalis à frigore hye-

mali vincitur, adeo ut propemodum extinguatur. Unde ex ipsis complura mortuis non dissimilia, sine sensu ullo, aut motu in suis latebris cernere est. Quædã etiam tali per brumam frigore omnino intereunt. Quibus vero tum sanguinis, tum caloris adest copia maior, iis simile quiddam per hyemem usuvenit, quod propter frigidæ balneum robustis corporibus: ipsorum nanque in profundum calor compelli, colligique solet, non mehercle carnibus eo fugientibus, & unaquaq; locum quem prius habebat, deserẽte, sed una cum sanguine eo se receptãte spiritu. Tria porro erant corpora, quæ nostri substantiam primigeniam absolverent, spiritus, sanguis, & seminalis humiditas: ex qua primo quidem ortu solidæ animantis finguntur partes, ut in libro de semine docuimus, postea vero in ipsis augmentatio, & nutritio perficitur. Quod igitur per hyemẽ melior fiat cibi concoctio, intro scilicet sanguine, & spiritu in altum subeuntibus, neminem latere puto: neque enim solum hoc dicit Hippocrates, sed etiam quod cibum capere oporteat copiosiorem. Per hæc enim, ait, tempora, hoc est, hyemem, ac

ver

ver ad comedendum plura dare oportet. Sed forsan quærat aliquis, si per hyemem è corporibus parum defluat, & foras digeratur, dissipeturque, qui fit ut tum corpora multo egeant alimento? siquidem definitur nutritio, eius quod vacuatum est instauratio. Unde fit ut alimenti mensura ad proportionẽ ei quod corporis perspiratu discussum, dissipatumque est, respondere debeat. At vero per hyemẽ non solum nos melius cibos coquere, sed etiam paucis contentos perfrigerari, indeque detrimentum accipere: contraque plures si capessamus, in nullum propterea nos plethoricum morbum incidere, vel ipse rei eventus aperte testatur. Atque huius rei causam investigandam in medium proponamus. Neque enim contra Hippocratem solum, sed alios quoque omnes repugnare eiusmodi quæstio videtur. Siquidem nullus eo perspiratu qui per occultos, & sensum fugientes fit cutis exilès meatus, animantium digeri corpora non fateatur. Nam inde ipsa vacuari fit manifestum, quia continenter alimento opus habeant. Alioqui si de nostro nihil decederet, flueretve assidue, sed pristina sem-

per eadem servaretur substantiæ nostræ moles, nulla profecto nobis sumẽdi alimẽti esset necessitas. Hoc igitur loco reputare licet, Tametsi cæteri omnes tanquam deprehensi hęsitent hac quęstione proposita, non habentes quod respõdere debeant, Hippocrati tamen esse, eiusque sectatoribus ad solvendum facillimam. Neq; enim aliud quicquam præter calidum hoc innatum, quo de nunc agitur, animal ab initio finxit, formavitque, nõ aliud postea ad iustam magnitudinẽ perduxit, non aliud deniq; ad finẽ usque vitę aluit, ac sustentavit. Siquidem omnium actionum naturaliũ causa existit. Quum igitur idipsum hyeme fiat copiosius, cibi profecto appetentiam, coctionemq; augere, plus sanguinis cumulare, corpus crassius, habitiusq; efficere, deniq; modis omnibus ne alimenti inutiles reliquiæ in corpore retineantur, providere putandum est: nam calor iste nostra undique ambiens corpora, non quę restant solum superflua, sed promiscue omnia vacuat, una cum iis, quę inutiliter in animantis corpore redundãt, etiam ea, quæ in eo secundum naturã se habent, digerens eo vacuandi genere, quam ἄδηλον

δια-

ἀδηλον id est, obscurum, & nostros sẽsus latentẽ cutis perspiratum vocant medici, cuius auctor est calor hic nativus: neque enim secundũ Hipp. præter hunc aliud quicquam est animantium natura: quam quidem naturã in libris de facultatibus naturalibus non solum appetere, & conficere, & agglutinare particulis suum cuique, & familiare alimentũ, sed huius quoq; inutiles reliquias digerere, & foras expellere demonstravimus: quãtoque fortior calor insitus fuerit, tanto magis sensum eiusmodi cutis perspiratio fugit: ideoque sudores præter naturam esse dicebat Diocles, quod rite omnibus in corpore dispensatis, probeque cocto à natura, & victo cibo, nequaquam per cutem humor, qui sensu percipiatur, excerni debeat: nam sudores ii, quibus per balnea, & vehementes exercitationes, concitatosq; corporis motus, & calores æstivos toti manant homines, causas consequuntur violentas. Recte igitur in animãtis corpore omnia hyeme geruntur, siquidem ea sit moderatior. Nam immoderatas cæli intempestates ipsemet Hippocrates in sequentibus damnat. Belle autem geri omnia in animali per

hyemem, satis indicat naturæ per id temporis operum robur: nam & cibus optime coquitur in ventre, quia plurimus inest naturalis calor, & corporis recrementa longioribus somnis repurgantur, nonnulla per cutim, quæ exacte tenuata fuerint, quædam efflatu, qualia quæ halituosa sunt, & vaporosa, alia per urinas, quæ crassiora. In ipsis enim multo copiosius, quam per æstatem sedimētum conspicitur, atque ipsa adeo tota urina per id tempus auctior multo fieri solet. Iam vero corpora aluntur magis, & crassiora, habitioraque fiunt hyeme, & sanguinis probi cumulant copiam, modo ratione victus non utantur omnino improbanda: nam si corpus nostrum propemodum sanguine exhauriri, attenuarique, & imminui per autumnum, idemque excipientem hyemem succo, & sanguine incorrupto, & corpulentia replere fueris recordatus, tum demum facultatis nos gubernantis vim intelliges, qui utique est calor nativus: qui si largo alimento non fruatur, is primum à frigore ambiente tam eo quod extrinsecus corpus afficit, quam quod inspirantes ducimus, vincetur: deinde una cum eo

cibariorum quoque debilitata coctio, probique ſanguinis generatio, & animantis partium nutricatio, & excremẽtorum vacuatio parum procedent. Si vero quantum alimenti ſubigere, vinceréque poteſt, benigne ei ad fruendum detur, inde adauctus facile, quæ modo commemoravimus in corpore animalis perficiet: nam quod ex cibi copia, quæ non ſolum in ventriculo, ſed in venis quoque, ſingulisque adeo animantis partibus probe concoquatur, conficiaturque, unuſquiſque carnoſior multo, habitiorque fiat, & copioſiore, quam antea abundet ſanguine, ſatis id oſtendit quod homines non in ſeipſis ſolum, ſed in equis quoq; experientia certum, compertumq; habent. Siquidem ipſi poſtremo vere, antequã æſtas incipiat, & ſibi, & illis ſanguinẽ minuunt, recordati ſcilicet morborũ, quibus ubi derepente calores æſtivi advenerint, corripi ſoleant. Æſtatis ſiquidem ardores ſanguinẽ amplificant, & fundunt, & velut quandam eius ebullitionem, & fervorem excitant, adeo ut qui antea venis facile capiebatur, amplius contineri nequeat, ſed aut rumpat, aut erodat: quumque immo-

immoderatius in corporis partem quãpiam, quæ cæteris sit imbecillior, fluxerit, phlegmonem excitat, aut erysipelas, aut eiusmodi quempiam in ea morbum committit: nam plures, & graviores quã sint plethorici morbi ex humorum fusione oriuntur. Quæ omnia ad probationem eorum faciunt, quæ hoc aphorismo docuit Hippocrates, quodq; non solum per hyemem possimus cibos plures concoquere, sed pluribus etiam indigeamus. Siquidem pro caloris nativi copia cibaria ingerere oportet, nisi aliquando, ut dixi, aëris nos ambientis calore soluta natura de cibo demere cogat. Quapropter de vere, quia indistincte locutus est, ego iam distinguam. Primum veris initium hyemi potius, quam æstati simile esse, finem contra æstati, non hyemi similem existere: deinde sæpe numero frigiditate hyemem, interdum calore æstatem referre. Eius itaque primis partibus si quando frigidum fuerit, eandem quam hyeme constituemus victus rationem, Postremis vero si calidius interdum sit, eandem quam æstate: media autem temperie si existat, victus rationem tenebimus tempestati præsenti re.

ti respondentem. Atque hæc omnia de ratione vivendi eorum, qui secunda sunt valetudine, dicuntur, deinceps de ægrotantium victu differit.

XVI.

Αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι, μάλιστα δὲ παιδίοισι, καὶ τοῖσιν ἄλλοισι τοῖσιν οὕτως εἰθισμένοισι διαιτᾶσθαι.

Victus ratio humida, cum febricitantibus omnibus, tum pueris maxime, atque alijs, qui eiusmodi victu uti consueverunt, confert.

Victus humidus quum febricitantibus omnibus, tum pueris maxime, atque aliis, qui tali victu uti consuevere, utilis.

Superioribus Aphorismis quantum cibi dare conveniat, docuit, nunc qualem esse oporteat, edisserit, perquam breviter multa, & utilia perstringens, quę artis sunt propria. Primum quo modo febricitantes alere conveniat: deinde salubris victus indicationes in iis quidem, quæ sunt præter naturam contrarias, in iis vero quæ secundum naturam habent, similes sumere oportere, nam in febre,

febre, quia calidus, ſiccuſq; morbus eſt, (eſt enim nativi caloris in igneum converſio) humidum imperat victum: his vero qui natura ſunt humidiore, ſive id ratione (a) ætatis, ſive conſuetudine fiat, non contrarium victum, ſed familiarem inſtituit. Eorum ſiquidem naturam ſervare oportet per humida, non ut morbos tollere per (b) contraria. Cæterum qui febrem cum hydrope coniunctam in medium proferentes, ſe propterea aphoriſmum Hyppocratis reprehendiſſe putant, quia talis affectionum colligatio non humidum, ſed ſiccum victum requirat: ij profecto mihi in arte curandi caput imprimis neceſſarium ignorare videntur: quod utique nos in ea tractatione, quæ methodus therapeutica inſcribitur, pluribus explicavimus, unumquemque ſcilicet morbum ſimplicem, propriam, & peculiarem poſtulare curationem, colligatos vero quatenus inter ſe ſunt implicati, eatenus communem habituros curationis indicationem: nobis videlicet, vel obſiſtentibus, & repugnanti-

(a) Niſi exceſſum habeat: neque enim ſenectus frigidis, ſed calidis bene afficitur. (b) Factus morbus ſuo tollitur contrario: futurus vero non ſuo, ſed cauſæ potius extirpatur contrario.

gnantibus ei qui magis urgeat, interim tamen prorsus non neglecta alterius curatione: vel ambobus pari studio auxiliantibus. Nihil autem interest, sive tu hydropis, quę febrem conjunctam habeat, sive pleuritidis, quæ cum sanguinis excreatione affligat, meminisse malis. Siquidem pleuritis, & sanguinis rejectio contrarias exigunt curandi rationes: qui affectus, si cui simul accidant, ei qui urgere videbitur, magis obsistendum, altero tamen non neglecto. Si itaque febricitet aliquis, & simul hydropica affectione laboret, nos ad utrumque affectum contrariam curationem flagitantem respectu habito, ambobus solerter, & ingeniose obsistemus: quod in cæteris colligatis morbis facere consuevimus. Neque igitur nos tale aliquid adversus Hippocratem sumus dicturi, neque cum eo qui dixerit, diutius rixaturi. Si quid vero nominatim hoc aphorismo dictum non est, cujus cum iis quæ dicta sunt idē sit judicium, dictum id quoque potestate fuisse putandum. Ætatis enim meminit, & consuetudinis, unde tu, & naturalis temperamenti, & partis anni, & regionis meminisse facile potes: quæ ipse

inter-

interdū Hippocrates adjungit, interdum unius, aut alterius mentione facta, reliqua, quia ejusdem cum alijs naturæ sunt, & ordinis, silentio prætermittit. Ex quibus etiam sumuntur indicationes, quemadmodum ab ætate, & morbo peti supra diximus: quæ scilicet inculpata sunt nobis victu temperationi simili servantibus, quæ vero reprehensione non vacant, contraria victus ratione emendantibus. Verum de omnibus indicationibus exactius in libris methodi curandi sumus locuti.

XVII.

Καὶ οἷσιν ἅπαξ, ἢ δὶς, καὶ πλείω, ἢ ἐλάσσω, καὶ κατὰ μέρος. δοτέον δέ τι καὶ τῇ ὥρῃ, καὶ τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίῃ, καὶ τῷ ἔθει.

Animadvertendi sunt etiam quibus semel, aut bis, & quibus copiosior, aut paucior, aut per partes cibus offerendus est. Aliquid autem tempori, regioni, ætati, & consuetudini concedendum.

(a) *Quos etiam semel, aut bis, & plus, minusve, & minutatim alere conveniat, spectandum*

(a) *De modo dandi cibi.*

ctandum. Dandum vero aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini.

Supra de quantitate, & qualitate victus verba fecit, deinceps quo modo eundẽ dare conveniat, docet: neque enim satis est nosse huic plus, minusve dandum, aut alimento utendum desiccante, aut humectante, sed semel, ne an sæpius in die, aut nocte conveniat cibum apponere, considerasse plurimum interfuerit. Huius autem rei indicationem tum ab anni parte, tum ætate, tum consuetudine sumit: quod etiam in quantitate, qualitateque victus faciendum esse iubebat. Nam primæ dandi cibi modi indicationes à morbo ipso, & ægrotantis viribus sumi debent: deinde etiam ab ætate, tempore, consuetudine, cæterisque eandem rationem sortitis. Propterea Hippocrates ipse illud addidit, dandum vero aliquid regioni, tempestati, ætati, & consuetudini: manifesto per orationem illam, dandum vero aliquid, ostendens se neque totum, neque maximum ab eiusmodi petere: nam sive sępe, sive raro, sive etiam omnino alere oporteat, tum à morbo, tum ęgrotantis viribus primum, ac

ac præcipue ſumi debet: deinde etiam à tempore, ætate, & ſimilibus. Nam ſi ægri vires fuerint infirmę, & corporis affectus ſit ex humorum corruptione, aut defectu ortus, alimenti parum, & ſæpius dabimus ita affectis: parum quidem, quia univerſim magnam copiam virtus infirma ferre non poteſt: ſæpius autem, quia multis affectus indiget: nam & adiectionem defectus, & attemperationem, τὴν ἐπίκρασιν Græci dicunt, corruptio poſtulat. Si vero laborantibus viribus humorum non adſit inopia, nec corruptio, ſed ſymmetria, & modus humorum naturaliter ſe habentium, aut etiam abundantia, tum & raro, & parum cibi (a) præbebimus, multoq; magis ſi cum humorum copia adſit virium robur. Contra ſi virtus valida cum defectu, aut depravatione

(a) *Hinc collige in peſtilente febre, & Hiſpanica lue, & ſimilibus ex incipiẽte corruptione citra plenitudinem morbis (nam & plenitudo, & abſoluta corruptio vacuationem potius, quam à cibo temperationem poſtulant) & ſæpe, & multum alendum eſſe forti exiſtente virtute. Contra vero morbis à cacochymia, & cruditate, aut plenitudine ortis, quo virtus fortior fuerit, eo parcior victus eſſe debet. De his enim ſcriptus eſt aphoriſmus,* Impura corpora, quo plus alas, eo magis lædas.

ne humorum ſit coniuncta, & multa cibaria, & ſæpe ſunt ſic affectis, adhibenda, nimirum multa exigente affectu, & ea concoquere, & evincere potente virtute. Quod ſi tum forte per paroxyſmos ſæpe dare non liceat, ſed dando cibo raras ipſi præbeant occaſiones, tum multum, & raro dandum erit. Verum ſi cum plethorica affectione virtus valida exiſtat, raro, & parum dandum erit: quãquam enim virtutem cibi coctricem habemus robuſtam, & validam, quia tamẽ affectio multum non poſtulat, par profecto fuerit parum exhibere. Ad hunc igitur modum tum ex morbo, tum ab ægrotantis viribus indicationes, quo modo cibum dari conveniat, ſumere oportet. Ex tempore vero, ętate, conſuetudine, & ſimilibus indicationes ſic erunt petendæ. Æſtivo tempore, ſi ſolam eam tempeſtatem ſpectes, ſæpe, & parũ dandum, quia & acceſſione alimenti maiore indigeant, utpote per id temporis cute perſpirabili exhauſti, & quia vires ſolutæ ſunt, & deiectæ. Per hyemem vero multum dandum, quia vires validæ, ſed non ſæpe. Neque enim valde multa adiectione egent ægrotantes:

quippe

quippe qui per eam tempestatem non multum inaniantur: nam eos qui secunda sunt valetudine, per hyemem abunde satis vacuari, supra demonstravimus, quia copiosum habeant innatum calidum. Medio autem adhuc vere, & multo magis, quo æstati propius fuerit, & paucis eduliis, & ex magno intervallo alere convenit. Siquidem videntur per hanc tempestatem non longe à plethorica affectione abesse, propter fusionem humorum, qui superiore hyeme in corpore collecti, ac densati fuerant. Quemadmodum igitur plethoricis morbis, si virtus fortis fuerit, alimenti parum, & ex magno temporis intervallo damus: sic tempore verno in iis præsertim, qui febricitant, faciendum, de quibus nunc agit Hippocrates, nam supra de sanorum vivendi ratione egit. Superest autumnus, qui morbis ex humorum corruptione natis, similis est. Quare qui eo tempore febricitant probi alimenti assidua adiectione indigere solent: quibus si fortis adsit virtus, & sæpe, & multum, si imbecilla, parum, & sæpe daturi sumus. Eodem pacto ab ætate etiam, consuetudine, & regione possis indicationes

petere,

petere, ad duos illos primos ſcopos eas redigens: ſiquidem enumeratorum unumquodque vel virtutem firmam, infirmamve, vel corpus plethoricum, aut egenum, aut cacochymum reddit.

XVIII.

Θέρεος καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι, χειμῶνος ῥήϊστα, ἦρος δεύτερον.

Per æſtatem, & autumnum cibos graviſſime ferunt, per hyemem facillime. Ver poſt hyemem ſecundum locum obtinet.

Æſtate, & autumno ciborum copiam ferunt difficillime, Hyeme facillime, Vere minus.

Non eadem de re bis, ut tibi videri queat, diſſeruit, quum paulo ante aphoriſmum illum ſcriberet, cuius initium, Ventres hyeme, ac vere natura calidiſſimi, & rurſū nunc quum inquit, æſtate, & autumno ciborum copiam ferunt difficillime, hyeme facillime, minus vere. Sed quum ad victus menſuram inveniendam, & alimentis utendi modum tam

in

in iis, qui ſecunda, quam qui adverſa eſſent valetudine, quandam ab anni partibus indicationem ſumere vellet, non abs re utrobique eorum temporum, unde indicatio peteretur, fecit mentionem, illic plus cibi hyeme ſanis hominibus dandum eſſe demonſtrans, quia calidum inſitum per id temporis ſit copioſius, quod utique ali oporteat: nunc vero etiamſi eodem ſimul tempore cibi multum ipſis præbeas, nullam inde noxam capturos, oſtendens, facile ſiquidem omnes hyberno tempore cibi copiam, æſtivo difficulter ferunt. (a) Unde fit, ut per hyemem raro, & multum eſitare concedamus, per æſtatem vero, quia difficulter cibaria ferunt, quod calor nativus, qui ea coquere, & perficere debet, paucus habetur, ne univerſum, multumque demus modis omnibus cavendum, ſed & ſæpius, & parum cibi capere, permittendum eſt. Nam corporis affectio ſimlis, morbis defectu ortis, additione eget. Sic igitur hyeme habent, & æſtate.

Ex

(a) *Cauſa quamobrem Autumno non feramus cibi copiam, eius eſſe videtur inæqualitas, ut quod vere minus facile, quam hyeme, & minus difficilter quam æſtate, in cauſa eſſe videtur eius moderatus calorr, & temperies.*

Ex aliis vero temporibus autumnus æstatem consequitur, ut hyemem ver. Ac causa quidem est manifesta: siquidem corpora autumno refrigerari, cogi, densari, vere laxari, raraque fieri incipiunt. His igitur de causis non idem bis de partibus anni præceptum tradidit, vel eo nomine, quod in superiore illo aphorismo sermo Hippocrati fuerit de iis, qui secunda sunt valetudine.

XIX.

TOῖσιν ἐν τῇσι περιόδοισι παροξυνομένοισι μηδὲν διδόναι, μηδ' ἀναγκάζειν, ἀλλ' ἀφαιρέειν τῶν προσθεσίων πρὸ τῶν κρισίων.

Quibus per cicuitus accessiones contingunt, nihil dato, neque cogito, sed de ciborum accessione ante judicationes detrahito.

Quibus per statos circuitus accessiones fiunt, nihil dare, nec cogere, sed adimere oportet ante iudicationes.

Quum tribus capitibus tota victus ratio comprehendatur, quantitate, qualitateque ciborum, & ipsis utendi modo, nihil nobis ad priora duo capita acces-

ſionum commemoratione opus erat: ad tertium autem, quia ab ipſis acceſſionibus utilitatem aliquam percipere poſſumus, propterea opportune in tertio capite earum meminit Hippocrates, ſiquidem præcipue paroxyſmi indicant tempora cibi ſingulatim præbendi, in iis duntaxat morbis, in quibus ſtato tempore, id eſt, in orbem redeunt acceſſiones. Propterea Hippocrates ipſe dixit, Quibus per ſtatos circuitus redeunt acceſſiones nihil dandum: quippe qui certo ſciret alios etiam morbos eſſe, in quibus paroxyſmi repetant, ſed non in circuitum, id eſt, non certo, ſtatoque tempore. In his enim ad amuſſim invenire tempus dando cibo accommodum vix poſſimus: at in quibus certi ſunt, & ſtati paroxyſmi, ipſorum ſunt cibo præbendo vitanda principia, id eſt, videndum etiam, atque etiam, ne iam præſente, aut quamprimum futuro paroxyſmo, alamus ægrotum. Iam vero illud ante iudicationes, vel pro omnibus abſolute principiis, vel pro iudicationibus proprie dictis, vel denique pro vigore ipſo exaudire poſſis: vera ſiquidem ſunt hæc tria: ad propoſitum tamen magis conveniat

ſi iu-

ſi iudicationes pro paroxyſmis accepe-rimus:nam de vigore ſupra dixit:in quo de iudicatione quoque dixiſſe videri queat: (a)maximam ſiquidem partem in vigore fiunt iudicationes.

XX.

ΤΑ' κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, μὴ κινέειν, μηδὲ νεωτεροποιέειν, μήτε φαρμακείῃσι, μήτ' ἄλλοισιν ἐρεθισμοῖσιν, ἀλλ' ἐᾶν.

Quæ iudicationem ſubeunt, aut jam perfecte ſubierunt, ea neque moveto, neque amplius medicamentis, neque alijs irritamentis innovato, ſed ſinito.

Quæ decernuntur, decretave ſunt iuſte, nec movere, nec aliud quicquam novare, ſive id medicamentis, ſive quovis alio modo naturam irritando fiat, ſed omittere oportet.

Finita de diæta oratione, iam ad aliud caput tranſit, in quo docet, quæ circa ægrotantem gerenda ſunt, omnia naturæ interdum permittere oportere, nobis circa aliud nihil, quam victus rationem ordinandam occupatis, & ſatagentibus,

(a) *Criſis bona omnis in ſtatu.*

interdum vero non omnia naturæ relinquenda esse, sed nos quoque agere aliquid oportere. Ubi igitur inquit, fit, factave iam plane crisis est, omnia tum naturæ permittere, nec nos quicquã novare oportet: ubi vero imperfecta crisis est, id quod deest, addere convenit. Idem quoque dicebat in libro de humoribus, his verbis; Quæ perfecte iudicantur ne moveas, nec medicamentis, aut aliter naturam irritando, quicquam novi moliaris. Nam quod hic ἀρτίως dixit, in eo libro parva nominis mutatione ἀπάρτι (a) nominavit: quod adverbium apud alios quoque veteres hac significatione reperire licet, ut pro ἀπηρτισμένως ἢ ὁλοκλήρως καὶ ἀνελλιπῶς accipiatur, id est, absolute, iuste, integre, & plane: in qua significatione etiam τὸ ἀπαρτίως nunc usurpatur ab Hippocrate. Neque enim pro diebus imparibus intelligi potest: siquidem mendacij aperte convinceretur, qui diebus imparibus, si facta esset, fieretve crisis, nihil in his novandum esse arbitraretur. Iam vero nec pro

(a) ἀπαρτίζω *verbum, unde τὸ ἀπηρτισμένως adverbium factum, ita rem absolvere significat, ut nihil desit, nec redundet.*

pro nuper audire possumus in hac oratione, quod luce clarius aparet ex eo verbo, quod subsequitur: neque enim illud, Quæ decreta sunt absolute dixit, sed quæ decernuntur, & quæ decreta sunt. Huius autem orationis pars una, nempe quæ decreta sunt, adverbio huic ἀρτίως pro nuper iuncta, consentaneum forte sensum reddiderit: altera vero, hæc scilicet, quæ decernuntur, nullo prorsus modo ipsi accommodari potest: quod profecto rei ipsius evidentia constat: neque enim si quid paulo ante est decretum, protinus hoc immutandum non venit, sed si perfecte, & consummate, & integre fuerit decretum, tum qui nihil novandū esse dixerit, à vero haud aberraverit. Quod si aliquid ad perfectam crisim deesse videbitur, id addendum erit, nostraq; opera supplendum. Nam quæ post crisim reliquuntur, recidivos morbos faciunt. Quænam igitur perfecta erit, & consummata crisis? an in qua videlicet omnia recte gesta fuerint, nec ullus crisis perfectæ numerus abfuerit? (a) Primum enim melior quæ vacuatione, quam quę abscessu fit, deinde, quę in

(a) *Bonæ Criseωs conditiones.*

festantem, & redundantem humorem, quam quę alium quempiam vacuat, melior. Tertio, quæ ex directo, quam quæ aliter fit, laudabilor: sic eam appellat quæ recto fit vasorum ductu. Quarto, quę euphoriam habet, id est, toleratu est facilis. Quinto, quæ cum humorum noxiorum coctione, & die critico fit. Hæc enim omnia si adsint, omnibus numeris absolutam, perfectamque crisim fore est necesse, unum vero ex iis, aut plura si abfuerint, non iam exacta, & perfecta crisis esse potest.

XXI.

Ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων.

Quæ educere oportet, quo maxime vergunt, eo ducito, per loca convenientia.

Quæ educere oportet, quo maxime vergere videbuntur, ducito, vijs, (a) ac locis, utiliter eo ferentibus.

Quænam tandem ea sunt, quæ ducere oportet? videlicet, quæ nec decernuntur,

(a) *Et quæ matura, cocta que sunt.*

tur, nec decreta sunt perfecte: quæ Hippocrates, per quam partem evacuare conveniat, docet, scopum nobis geminum proponens, tum partis ipsius naturam, tum humoris momentum, seu ad motum inclinationem: quoquo enim locorum commodorum vergere videbuntur, ea ducere oportet. Commoda vero vacuationibus loca sunt intestina, venter, vesica, uterus, & cutis universa: adhæc palatum, nares: quum videlicet cerebrum libet repurgare, aut sanguinis per nares eruptione crisis fit, præsertim si κατ' ἰθὺ, id est, directo ad locum affectum fieri contingat: nam quæ contra fit sanguinis eruptio, mala. Fiunt autem in loca, in quæ non convenit infestantium humorum inclinationes, quum ea vel principalia sunt natura, & maior ex ipsis noxa futura est, quam ullum esse possit morbi ita terminati operæ pretium: vel quum ex se nullam habent ad excernendum viam, exempli gratia, si quid in iecore male nos habet, quod vacuari debeat, eius ad excretionem commodæ sunt viæ geminæ, quarum una per ventrem fert, cuius ipsius aptior quæ deorsum, quam quæ sursum ad vomitum agit:

altera per renes, & vesicam ducit: verum ea, quæ in pulmonem, thoracem, & cor evehit, commoda nequaquã esse possit. Diligenter itaque medicum oportet naturæ motum, & inclinationem observare, quæ si ad loca commoda fiat, ei serviendum est, & auxiliandum, si vero modo contrario, & incõmode eam prohibere, simulque revocare, & retrahere oportet.

XXII.

ΠΕ'πονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμά, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ.

Cocta medicamento purgante educito, ac moveto, minime cruda, neque per initia, nisi suopte impetu ad excretionem ferantur, quod fere non accidit.

Quæ matura, coctaque sunt medicari, ac movere oportet, non etiam cruda, nec per initia, nisi suopte cieantur impetu: id quod raro fieri solet.

Φαρμακεύειν verbum usurpare solet Hippocrates pro eo, quod est medicamento purgante uti: ὀργᾷν vero id est, ad coitum incitari, ab animantibus concitatis

ratis in venerem translatum est ad humores: quemadmodum enim animalia semel libidine incensa, abstinere non possunt, titillata quodammodo, & impulsa, & stimulata ab eiusmodi affectus impotentia: sic sæpenumero humores, dum motu feruntur concitatiore, & de parte una in alteram fluunt, morbi statim initio hominem interpellant, concitantes, & titillantes, nec quiescere sinunt. Tales ergo vacuare oportet, hoc est, qui moventur, & quoquoversum feruntur per corpus, & fluunt. Qui vero parte corporis quapiam firmati, impactique sunt, eos nec medicari, nec ullo alio auxilio movere oportet, priusquam cocti fuerint. Tunc enim primum naturã ipsam habemus vacuationis adiutricem: siquidem ipsa post coctionem aperte videtur humores secernere, & quod supervacaneum est, expellere: quo tempore crises fieri consuevere. Quæ quidem natura si perfecte moveatur, medicamento locus non est: si vero intra modum, & languidius agat, id quod desit, medicamento supplendum: quo utriusque, & naturæ expellentis, & medicamenti trahentis opera fiat

humoris molesti vacuatio. Demonstravimus siquidem in commentarijs, quos de facultatibus naturalibus scripsimus, quaque corporis parte naturam quatuor adhibere potestates, tractricem eius quod parti est familiare, & conveniens, retentricem item, & coctricem eiusdem, & partem eius, quod alienum existit, & supervacaneum expultricem. Ibidem quoque singula medicamenta sibi familiarem, & proprium humorem attrahere ostendimus. Iam vero illud recte Hippocrates ad finem aphorismi addidit, id quod raro fieri solet. Nam hoc licet experientia discere, raro humores alias in aliam, atque aliam partem transferri, & fluere: sæpius namque fit, ut quiescāt, & parte quapiam firmati, tandiu maneant, donec toto morbi tractu (a) cocti tandem expellantur, ita morbo soluto. Unum restat quod sciri velim, Aphorismum hunc in quibusdam exemplaribus non scribi, in libro tamen de

(a) *Toto morbi tempore coctio fit ad crisim usque, sed in augmento se prodit, & in statu perficitur: unde tam in statu, quam augmento purgare liceret, nisi prohiberet in statu symptomatum vehementia.*

de humoribus scriptum inveniri in omnibus codicibus.

XXIII.

ΤΑ' χωρέοντα μὴ τῷ πλήθει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν χωρέῃ οἷα δεῖ, καὶ φέρῃ εὐφόρως. καὶ ὅκου δεῖ μέχρι λειποθυμίης ἄγειν, ἢ τοῦτο ποιέειν, ἢν ἐξαρκέσῃ ὁ νοσέων.

Quæ prodeunt copia minime æstimanda, sed ut qualia expedit, prodeant, & æger facile ferat. Atque ubi ad animi defectionem usque educere oportet, id etiam faciendum, si æger sufficere queat.

Quæ vacuantur multitudine metienda non sunt, sed si quæ oporteat vacuentur, & facile ferant. Atq; ubi ad animi deliquium educere convenit, faciendum, si ægrotus par esse possit.

Seu sponte naturæ, seu nostra opera vacuatio fiat, ei omnino modum, mensuramque statuisse oportet. Quemadmodum enim molestum humorem pro qualitatis ratione vacuare oportet, sic profecto vacuationis quantitatem, humoris vexantis copiæ respondere par

 est,

est. Sed qualitatis indicia, & notas supra diximus, quum aphorismum interpretaremur, cuius est initium, In turbationibus ventris: quantitatis vero nullum tale signum dicere possumus. Quare quum de ipsa ageret Hippocrates τὴν εὐφορίαν, id est, levius si inde habeant, ægroti, eius nobis iudicandæ normam, & regulam dedit. Nam si redundans vacuetur humor, tum levius, tum facilius habere ægrotantem: contra, si ex ijs, qui naturaliter habent, aliquis educatur, tunc vires solvi, & laborare, ipsumque ægrotum gravitatem sentire est necesse. Quo fit ut vulgari isti, & omnibus noto coniectandæ quantitatis modo, minime debeamus animum advertere, sed duobus potius commemoratis indicijs, si & qualia oportet, & cum euphoria, id est, ferendi facilitate vacuentur. Quod in litera deinceps sequitur, Atque ubi convenit ad lipothymiam ducere, id recte quidem est dictum, sed eius usus ascribenda sunt indicia. Quæ Hippocrates quum non dixerit, quantum ipsi experientia, & ratione sumus consecuti, affectus eos, in quibus ad lipothymiam usque vacuare conveniat, docere conabimur.

mur. Ac primum quidem ad quam usque intelligat lipothymiam ducere oportere, non abs re fuerit definire: neque enim eas dicere lipothymias putandum, quæ ægrotantibus, dum aut venæ sectionem, aut eiusmodi aliud auxilium reformidant, accidere interdum solent: nec quum in ore ventriculi quidam humores mordaces, & vellicantes, qui vel prius in eo fuerint collecti, vel dum auxilium ipsum adhiberetur, in ipsum confluxerint, lipothymiam committunt: siquidem etiam tum animo linquuntur. Sed eiusmodi lipothymia non satis apta fuerit vacuationis modi regula, quippe quæ intempestive accidat interdum: quod febricitantibus quoque nonnullis usuvenit inter exurgendum, & desidendum sæpius animo defectis: propterea ipsis resupinis iacentibus venam aperire solemus. Ea igitur, quæ vacuationis ratione intervenit lipothymia, sola nunc Hippocrati est dicta, ipsa modus, & mẽsura existens vacuationis, quæ in maximis inflammationibus, in febribus ardentissimis, & vehementissimis doloribus fieri debet. Verum (quod & Hippocrates quoque ipse admonuit) non nisi con-

constantibus, & firmis viribus ad tantam adgrediendum est vacuationem. Nam & ipsi vacuationes tales vehementer prodesse didicimus usu frequentissimo. In febribus siquidem ardentissimis ad lipothymiam usque phlebotomia illico totum corporis habitum refrigerat, & febrem extinguit, atque etiam alvus quamplurimis solvi, & sudores manare solent: quo facto nonnulli febre omnino sunt liberati: alijs magnopere inde adiutis, morbi vehementia est repressa. In maximis vero doloribus nullum præsentius novi remedium ea vacuatione, quæ ad lipothymiam usque fiat, cum ea tamen distinctione, ut intelligatur phlebotomiane, an purgatione ad defectum usque animi uti conveniat: quam rem demonstravimus in commentariis, quos de phlebotome conscripsimus.

XXIV.

ἘΝ τοῖσιν ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι, καὶ τοῦτο προεξευκρινήσαντας ποιέειν.

In morbis acutis raro, & per initia medicamentis purgantibus utendum, idque

idque diligenti ante adhibita circumſpectione faciendum.

In morbis acutis raro, & per initia medicamento purgante uti oportet. Nec vero id inconſiderate faciendum.

Dixit paulo ante, quæ matura, coctaque ſunt medicari, & movere oportere, non etiam cruda, nec per initia, niſi ſua inſtabilitate naturam ad excretionem ſtimulent, cuiuſmodi perpauca eſſe: nunc etiam per initia morborum acutorum ſolum poſſe aliquando nos purgationem moliri, utilem docet: nam in diuturnis ſemper maturationem morbi expectare oportet: In acutis vero ſiquidem materia ad excretionem ſui proritet, & gliſcat initio etiam purgare licet: ſed hoc ipſum cum magna religione, & circumſpectione facere oportet. Unde mihi Hippocratem recte illud addidiſſe videtur, Nec vero id inconſiderate, ſed cum præmiditatione, & conſideratione accurata faciendum. Nam ſive diligentem præmeditationem, ſive ægroti præparationem, ſive recti, quoad eius fieri poteſt, iudicij expectationem, ſive ex ijs aliqua, ſive etiam omnia intelligat, ſuam certe

certe religionem, & cautionem in talibus purgationibus aperte indicat. Neque enim parum impendet periculi, si quis in morbo acuto male medicetur, quod purgantia medicamenta omnia facultate sint calida, & febris, quatenus febris est, & sui ratione, non quæ calfaciunt, & siccant, sed ijs maxime contraria, quę humectant, & refrigerant, postulet. Non igitur propter calorem illum febrilem purgatio nobis instituitur (hāc enim scimus, quantum in se est nocituram) sed humorum qui febris causa sunt nomine. Maiorem igitur ex infestorum humorum vacuatione utilitatem consequi oportet, quam sit detrimētum, quod ex medicamentis purgantibus corpus necessario accipit. Maiorem autem utilitatem esse continget, si & citra molestiam, & totus humor nocivus, & infestus vacuetur: quod ut fiat, videndum primum est, an qui ægrotat, ad eiusmod purgationem aptus, idoneusque existat Nam qui cruditatibus ex multis, aut lentis, aut crassis eduliis abundant, quibus item flatibus sunt distenta hypochondria, aut urina supra modum calida, & ignea, aut aliqua subiectorum viscerum

ſcerum ſuſpecta inflammatio, ij profe-
cto omnes ſunt ad purgationes inepti.
Hæc igitur abſint neceſſe eſt: deinde et-
iam ægrotantis humores, quam poteſt
fieri maxime fluxiles eſſe oportet,
hoc eſt, tenuatos eſſe, minimeque
lentoris participes: apertos denique,
reſeratoſque eſſe convenit meatus per
quos purgatio fieri debeat, atque omni
obſtructione liberatos. Nam iſta quo-
que nos providere, & præparare ſo-
lemus, ſi quando purgare velimus. At-
que hoc ipſum eſt, quod eo aphoriſmo
tradit Hippocrates, Corpora ſi quis pur-
gare volet, fluxa ea, & lubrica faciat
oportet. Verum in acutis quum initio
ſtatim, vel circa primum diem, aut non
ultra ſecundum, ſiquidem ſua inſtabili-
tate materia excretionem affectet, pur-
gatione ſit utendum, locus profecto
eiuſmodi præparationi eſſe non poteſt,
niſi forte quiſpiam propinandi melicrati
occaſionem nanciſcatur, in quo hyſſopi
nonnihil, aut origani, aut tragorigani,
aut thymi, aut pulegij, aut denique id
genus humores tenuantium aliquid in-
coxerit. Quare non ſine ratione dixit, in
morbis acutis, & raro, & per initia uſum
fo-

fore purgatorij medicamenti, partim quia initio nocentes humores ſæpe non citantur, partim etſi id fiat, æger tamen ad purgationem ineptus habetur: ſed ne temporis quidem ſatis morbus nobis ad ægrotantis præparationem præbet.

XXV.

Ἤν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσι· τὰ δ' ἐναντία, δυσχερῶς.

Cum purgantur, quæ purgari decet, confert, & facile tolerant, ubi contra accidit, difficulter.

Si qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt: ſi contraria, difficulter.

Conſtat aphoriſmum hunc in eo contineri ubi dicebat, In turbationibus ventris, & vomitionibus, quæ ſponte naturæ fiunt, ſi qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt: ſin minus, contra accidit. Sed quum hac in parte libri, de purgationibus à medico inſtituendis, diſputaret, ac propemodum omnes ad id neceſſarias diſtinctiones recenſuiſſet, hunc quoque ſibi addendum eſſe putavit:

vit: In quo novi certe quidem nihil doceret, ſed memoriam duntaxat eorum renovaret, quæ ſupra alio loco de vacuationibus ſponte naturæ factis, dixerat: ut totam de vacuando diſputationem plenam, abſolutamque hoc loco relinqueret.

FINIS LIBRI PRIMI.

CLAU-

CLAUDII GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SECVNDVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

ΕΝ ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέῃ, θανάσιμον. ἢν δὲ ὠφελέῃ, οὐ θανάσιμον.

Quo in morbo ſomnus laborem facit, lethale; quod ſi juvet ſomnus, minime lethale.

Quo in morbo ſomnus moleſtiam parit, mortiferum: Si vero iuvet, non eſt mortiferum.

Quod ὁ πόνος (nos moleſtiam reddidimus) incommodum ſignificet, & leſionem, conſtat ex commodo, quod ipſi oppoſuit: ait enim, ſi vero iuvet, non eſt morti-

mortiferum. Quum vero duplex ſit ex ſomno lęſionis genus, commune unum, quum in principiis acceſſionum (quæ Græci ἐπισημασίας vocant, nos primum acceſſionis ſenſum, & ſignificationem primam dicere poſſumus) ægroti dormiunt, alterum proprium, ut quum in morbis quibuſdam in alio quopiam dormiunt tempore: de poſteriore hac per ſomnum læſione Hipp. loqui eſt exiſtimandum. Prior enim illa, neque mortem, neq; quicquã aliud magnopere reformidandum indicat, utpote, quæ temporis naturam ſequatur: ſiquidem acceſſionum principiis tum calor univerſus, tum humores in profundum corporis cogi ſolent, quemadmodum ipſe nos docuit, multoque magis in quibus vel horror quiſpiam, vel rigor, vel vehemens eſt partium ſummarum refrigeratio: propterea ipſis, ſi per acceſſionũ initia dormierint, ſymptomata fiunt diuturniora, ægreque febres ad vigorem perveniunt, & ſi qua ſubſit viſcerum inflammatio, eam augeri eſt veriſimile, & in ventrem, ſi qui humores confluant, non perinde, ac per alios ſomnos concoqui, ſed plures cumulari, & crudos permanere

manere putandum est. Quam quidem ob rem vigilare tum ægrotantes iubemus, motum qui per vigiliam foras fit spiritus, & sanguinis, & una in ipsis caloris contenti, tanquam maximum præsidium ei motioni opponentes, quæ eorumdem intro per accessionum fit principia. Quare qui eiusmodi læsionem id temporis fieri accessionis ratione dixerit, & eandem per vigiliam prohiberi, is non absurde fuerit locutus: qua quidem vigilia si ægroti privati fuerint, damnum sentiunt multo evidentius, non quod altera propter somnum accedat læsio, sed quia absit, quæ ex vigilia proficisci debuit, utilitas. Atq; hæc ratio eorũ est, qui nullam accessionum principiis læsionem ex somno conciliari putant, sed hoc ipsũ solum fieri, utilitatis videlicet, quæ ex vigilia percipi poterat absentiam. Altera vero eorum est, qui hoc etiam tempore somno læsionem fieri concedentes, doctrinam tamen nunc Hippocratem tradi aiunt de iis, qui in aliis temporibus dormiunt: quæ quum manifesta fere quædam comitatur utilitas, tum vero in declinatione maxime, si somnum obrepere contigerit, ipsa est multo evidentissima:

ma: nam in ipſo etiam vigore interdum ſomnus aperte iuvat, nonnunquam etiam in ipſo incremento poſtremo, quod utique vigori eſt proximum. Verum omnium evidentiſſima utilitas ſomni in ipſa morbi declinatione apparere ſolet. Unde fit, ut nocuus etiam ſomnus in vigore, & acceſſionis incremento minus pernicioſus, in declinationem pernicioſiſſimus exiſtat: nam ſi quicquam quo tempore utiliſſimũ eſſe ſolet, id præterquam quod non iuvat, inſuper etiam lędat, merito perniciem protendere arbitrandum. Ex ſomno vero, quæ oriuntur læſiones, eiuſdem ſunt utilitatibus contrariæ: exempli gratia, ſomno febris ſi non ſolvatur, ſed irritetur, ſi dolores recrudeſcant, ſi multiplicentur fluxiones, & inflammationes augeantur. Iam nonnulli inter dormiendum delira etiam loquuntur, qui excitati, poſtea in dilirio diu perſeverant. Dormientibus aliis comatis initiũ contingit, id eſt, tam gravis ſomnus opprimit, vix ut puncti, aut vellicati, expergefiant: quæ omnia propter humorum malignitatem, id eſt, τὴν κακοήθειαν accidere putandum: quos calor noſter naturalis, ſi robuſtus, validuſque

dusque existat per somnos conquoquere, si infirmior, ab illis vinci, visceraque ipsa gravescere, & enumeratis malis homo corripi solet. Siquidem extrinsecus eum, qui vigilet, calidiorem fieri, contra intrinsecus eum, qui dormiat, magis incalescere Hippocratis est placitum: quo nos docere voluit, quod & quibusdam aliis naturæ operum studiosis hominibus visum est, pro nativi scilicet caloris intro, forasve motione somnum fieri, & vigiliã. Merito igitur ubi calor hic in visceribus collectus auctores morbi causas superare non potest, mortem dennuciat: qui tamen si superet, non propterea certæ salutis est signum: nisi placet dicere, quod ad hunc affectum attinet ægrotum servatum iri, qui tamen ab alio possit morbo interire. Nam si qua inflammatio prius in parte quapiam principe esse cœperit, solutu difficilis, fieri tum potest, ut qui ita affectus sit, moriatur. Quare nos quum ex somno læsio aliqua fuerit accepta, exitiosũ signum esse, quũ utilitas, non exitiale dicere certo possumus. Porro damna quædam ex somno capi in libris etiam Epidemiωn indicavit his verbis, In iis erant veternosi, ac deliri

deliri multi, qui ex somno tales facti erant.

II.

OὖΚ ἢν παραφροσύνην ὕπνος παύσῃ, ἀγαθόν.

Vbi delirium somnus sedaverit, bonum.

Vbi somnus delirationem sedat, bonum.

Si hunc, & superiorem inter se iunctos aphorismos pronũciaverimus, tota ex ambobus eiusmodi fiet oratio, Quo in morbo somnus laborem parit, mortiferum, si vero iuvet, non est exitiale: somnus ergo delirationem si sedet, bonum, ut velut exempli loco orationi illi universaliter enunciatæ, unum aliquod ex singularibus subiungeret, quasi ita diceret, ubi somnus dolorem sedat, bonum, ubi febrem somnus terminat, bonum: ubi ergo inflammationem sedat somnus, bonum. Sed satis in præsentia habuit periculosiorem morbum proferre solum. Universalium enim verborum veritas, talibus propositis exemplis, magis elucet.

III,

ΥΠνος, ἀγρυπνίη ἀμφότερα τοῦ μετρίου μᾶλλον γινόμενα, κακόν.

Somnus, vigilia, utraque modum excedentia, malum denuntiant.

Somnus, & vigilia modum si excesserint, malum.

Putarunt ex medicis nonnulli vigiliam modum superantem, & ut signum, & ut causam malam esse, non etiam somnum. Semper enim hunc bonum esse, nec unquam immoderate fieri posse: sed falsos esse complures, quod veternosos incipiẽtes affectus, longum sibi persuaserint somnum esse. Verum ij à nobis edocti, veternum, seu sensus stuporem (κῶμα Græci dicunt) prius dici non posse, quam in expergefaciendo difficultatem habeat coniunctam, nobis somnum recte longum appellari concedant, qui tempore quidem naturalem superet moderationem, sed nondum ad expergefaciendum difficultatem habeat. Talis vero somnus fit primo sensifico, id est, cerebro refrigerato: quæ refrigeratio, si ipsa vehemens cum humiditate mista fue-

fuerit, morbos lethargicos, si cum siccitate, vocatas Græcis κατάληψις, id est, vigilantem sensus stuporem committere solet. Similiter & vigiliæ fiunt propter principis partis sensificæ caliditatẽ, quæ vel sola intemperie, vel bilioso redundante humore orta, nataque sit. Sed horum omnium demonstrationes in aliis nostris commentationibus explicavimus: in præsentia ipsorum capita attigisse satis habeatur. Porro quemadmodum arbitrantur nonnulli, somnum semper symmetrum esse, & moderatum, nec unquam extra modum fieri posse, sic contra alii quidam aiunt, vigiliam nunquam intra modum consistere, sed eo nomine solam immoderationem significari: immemores scilicet eius, quod in vita communi loquentium usu receptum est, & consuetum, ut mala etiam moderata appellemus interdum magnorum malorum comparatione. Sic vigiliam moderatam audire nos oportet, quasi parvam diceremus.

IV.

OΥ πλησμονὴ, οὐ λιμὸς, οὐδ᾽ ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν, ὅτι ἂν μᾶλλον τῆς φύσιος ᾖ.

Neque satietas, neque fames, neque aliud quippiam bonum, quod supra naturæ modum fuerit.

Non satietas, non fames, neque aliud quicquam, quod naturæ modum excedat, bonum.

Quod rursum hoc aphorismo, ut & superiore una proposita materia, idem de cæteris pronunciari debeat, manifestum est. Nam quum symmetria quadam, & iusta proportione sanitas definiatur, omnes excessus, & immoderationes, quæ quidem longissime à iusta illa moderatione recesserint, morbos iam esse, quæ vero non tam longe absint, morborum indicare generationem est necesse.

V.

Κόποι αὐτόματοι φράζουσι νούσους.

Lassitudines sponte obortæ, morbos prænuntiant.

Spontaneæ lassitudines morbos denunciant.

Non à labore, & motu nimiam fatigationem hoc loco significat nomen lassi-

lassitudo, sed ingeneratam in corporibus animantium affectionem, & gravitatis sensum; neque enim de lassitudine motu contracta, sed de spontanea, mentionem facit. Quum itaque in corpore talis sine motu fit affectio, non absolute lassitudo, sed spontanea lassitudo nominari solet: quæ quum triplex habeatur, ut libro de tuenda valetudine demonstravimus, una quæ ulceris, altera quæ tensionis, tertia ex ambabus composita, quæ inflammationis sensum præ se ferat, prima ex cacochymia, altera ex plenitudine, tertia ex utraque una coëuntibus, habet originem. Sic enim de iis commentatione de tuenda valetudine diximus. Spontanea ergo lassitudo merito morbos denunciat.

VI.

Ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσέει.

Quibus pars aliqua corporis dolet, neque fere dolorem sentiunt, ijs mens ægrotat.

Qui ab aliqua corporis parte dolentes, fere dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat.

Doloris nomine interdum ipsas affectiones in quibus dolemus, appellare solet: ita enim in Epidemiis loquebatur, Cranone dolores inveterati frigidi, recentes calidi: non reipsa dolores appellans calidos, aut frigidos, sed morbos, in quibus dolores fiunt. Eodem nunc quoque modo dolores appellavit affectiones ipsas, quæ cum dolore fieri consuevere, exempli gratia, erysipelas, phlegmonem, vulnus, contusionem, ruptionem, fracturam, & quicquid est eiusmodi, ex quibus, si unum quodpiam ægrotanti adsit, quod ipse non sentiat, argumento certe est in eo mentem laborare: nihil autem in præsentia retulerit, mentemne malis, an intelligentiam dicere.

VII.

ΤΑ' ἐν πολλῷ χρόνῳ λεπτυνόμενα σώματα, νωθρῶς ἐπανατρέφειν δεῖ. τὰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγως.

Attenuata longo temporis intervallo corpora, lente reficere oportet, at quæ brevi, celeriter.

Quæ longo tempore extenuata sunt corpora, sensim reficere oportet, quæ vero brevi, repente.

Corpo-

Corpora enim quæ non multo tempore attenuata sunt, ea humidæ, & spirituosæ substantiæ iacturam, non etiam solidæ colliquationem sunt passa. Extenuatis vero longo tempore corporibus, tum carnes ipsæ sunt consumptæ, tum cætera accisa per quę coctio, distributio, in sanguinem conversio, & nutricatio perficiuntur: quo fit, ut ea alimenti tantum, quanto est corpori opus, conficere nequeant. Quamobrem eiusmodi sunt longiore tempore refocillanda corpora, & tenuiter, quod ipse sensim dixit. At in quibus humores sunt, & spiritus vacuati, nobis celeriter, & plenius reficere licet, partium nimirum solidarum firmitate, & robore confisis. Quod vero ad finem aphorismi est additum, bifariam eadem prorsus significatione scriptum invenitur, repentino scilicet tempore, auferendi casu, & repente adverbialiter.

VIII.

ἩΝ ἐκ νόσου τροφὴν λαμβάνων τις μὴ ἰσχύῃ, σημαίνει ὅτι πλείονι τροφῇ τὸ σῶμα χρέεται. ἢν δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντος τοῦτο γίνηται, χρὴ εἰδέναι ὅτι κενώσιος δεῖται.

Si quis ex morbo cibum, capiens vires

non recipiat, copiosiore alimento corpus uti significat. Quod si cibum minime capiente istud contingat, evacuatione indigere sciendum est.

Si à morbo cibum capessens quispiam vires non recipiat, copiosiore alimento corpus onerari indicat: Si vero modice epulanti idẽ eveniat, vacuatione indigere sciendum est.

Propter brevitatem, & quendam loquendi morem, qui in hunc usque diem apud nos receptus est in multis Asiæ civitatibus, obscurior factus est aphorismus. Dicere siquidem ipsi consuevimus cibum eos non capere, qui cibum fastidiunt, & contra capere, qui cibum appetunt, seque ad satietatem usque replent: ut talis sit aphorismi sensus, Qui invitante appetentia abunde, & liberaliter epulantur, nec propterea tamen pristinam possunt virtutem recuperare, eos gravari, & obrui cibi multitudine potius, quam ali, sustentarique exstimandum est: qui vero aviditate cibi defecti modice epulantur, nec se tamen ob id recolligunt, hos pravis abundare humoribus est necesse: qui nisi vacuentur, ut pristinas vires recipiant, fieri omnino

non

non potest. At vero non hoc tantum loco, sed in aliis quoque suis scriptis Hippocrates, quum iusta proportione inter se omnes humores inaucti sunt, sanguinis detractione auxilium adferre studet, quum vero ex ipsis unus aliquis redundat, ipsi purgando conveniens medicamentum exhibet. Quum igitur idem hic sentiret, quod in aliis suis scriptis dixit, recte sequentes duos subiungit aphorismos, eandem in ipsis sententiam continuans, quam nos in pręsenti aphorismo his verbis docuit, Si vero modice epulanti hoc accidat, vacuatione indigere sciendum. Proinde duorum sequẽtium aphorismorum in aliis fere omnibus exemplaribus perversum ordinem fuisse arbitror: ac rectius in illis exemplaribus legitur, in quibus alter horum aphorismorum sic prior scriptus invenitur, Impura corpora, quo plus alueris, magis læseris: ut tota sit eiusmodi oratio, Quod si cibum respuenti idem usuveniat, vacuatione indigere sciendum est: corpora siquidem impura, quanto plus ales, tanto magis lædes. Verum nos maximæ exemplarium partis ordinem sequuti, eo, quo ha-

bentur ordine, interpretaturi sumus.

IX.

ΤΑ' σώματα χρὴ, ὁκοῦ ἄν τις βούληται καθαίρειν, εὔροα ποιέειν.

Cum quis corpora purgare volet, ea ad fluxum bene cõparata faciat oportet.

Corpora quum quis repurgare volet, ea fluxilia faciat oportet.

Medicorum certe quidem vulgus corpora εὔροα, id est, ad fluendum idonea fieri putat, si quum vomitoriis medicamentis utendum est, vomitum ipsi proritent, si quum deiectoriis, assidue alvum subducant: propterea ut his ad alvi deiectionem idoneum, aptumque corpus reddant, illis ad vomitionem præparent omnem impendunt operam. Ego vero Hippocratem arbitror in præsentia non pusillum istud, sed præstantius aliud quiddam nos docere voluisse, quod longa nos experientia ita habere didicimus. Nam si quis corporis crassos, & lentos humores tenuarit, secueritque, atq; meatus, per quos ipsi medicamentorum purgantium vi traduci, trahique debent, reserarit, ea demum fuerit longe optima in omnibus purgatio. Quibus negle-

neglectis, si aut vomitum ciendum, aut subducendã alvum curaveris, ægre, molesteque purgatio procedet, non sine ventris tortione interdum, & vertigine quadam, (a) magnaque inquietatione, & pulsus depravatione, interdum etiam corporis solutione, & difficultate. Nobis autem qui tenuante victu uti solemus (quo de integrum scripsimus librum) nihil tale accidit, sed omnium, quæ in corpore sunt præter naturam purgationes, citra ullam omnino molestiam, & celerrime peraguntur. Idcirco Hipp. ipsum orationi illud addidisse dicimus, Corpora quum quis purgare volet, euroa faciat oportet: quasi ita diceret, sive per vomitum, sive per alvi solutionem purgare velis, si totum corpus fluxum reddideris, sic demum bellissime purgaveris: fluxum vero uti modo dicebamus, fiet meatibus omnibus reclusis, & humoribus incisis, & tenuatis, si forte crassum, & lentum humorem corpus habeat.

X.

TA' μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁκόσον ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψεις.

(a) *Corporis non præparati sollicitatio, & anxietas à purgante medicamento.*

Impura corpora quo plus nutrias, eo magis lædas.

Impura corpora quo plus nutriveris, eo magis læseris.

Mali siquidem succi in corpore prius collecti consortio vitiatur, novum accedens alimentum: quo fit ut cacochymiæ quantitas augeatur, & retineatur qualitas: id vero maxime fieri solet, quum venter pravis quibusdam humoribus refertus fuerit: à quibus certe humoribus malis fit, ut quod paulo ante dicebamus, usuvenire iis, qui se ex morbo recolligunt, his ipsis eveniat, qui talibus abundant humoribus. Id autem est, cibum sumere non posse.

XI.

Ῥᾷον πληροῦσθαι ποτοῦ, ἢ σιτίου.

Potu, quam cibo refici proclivius est.

Facilius est potu refici, quam cibo.

Quia supra de iis, qui educatione, & nutritione virium focillatrice indigerent sermo fuit, propterea nunc materiæ recreandis è morbo convenientis differentiam explicat: nam & in libro de alimento

mento sic scriptum reliquit, Qui celeri alimenti appositione egent, humidum ipsis optimum colligendis viribus remedium: quod si adhuc multo celeriore egeant, odoribus sunt recreandi. Neutrobi tamen, nec eo libro humorem, nec hoc loco potum absolute, sed pro quibusvis rebus humidis, & potulentis quæ alere, & sustentare queant, accipere oportet. Nam ut hæc solidioribus cibariis non similiter alant, distributionis tamen celeritate illis longe præstant: cuiusmodi sunt vina crassiora: nam aquosa (sic alba, & tenuia appellãt) quemadmodum colore aquam referunt, sic nutriendi virtute ab aqua parum differunt: unde promovent quidem urinas, sed minimum nutriunt. Crassa vero quæ sunt, & rubra inter vina plurimum nutriunt, simulque inanita corpora, & ob id sufficiendi alimenti indigua, possunt celerrime replere. Humidum porro alimentum, præsertim si natura sit calidum, facilius corpora reficere illi demum norunt, qui, quomodo coctio, distributioque fiant, intelligunt.

XII.

Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιέειν εἴωθεν.

Quæ per morbos post judicationem intus relinquuntur, morborum reversiones facere consueverunt.

Quæ à morbis post crisim reliquuntur, recidivos morbos facere consueverunt.

Præsens etiam aphorismus superioribus iungi, copulariq; debet. Nam quum supra dixisset, Si à morbo quis cibum sumens, vires non recipiat, corpus copiosiore alimento onerari indicat: si vero cibum aversanti idem accidat, vacuatione indigere sciendum: atque ob eam causam postea de vacuando disputasset, nunc causam adfert quamobrem qui à morbo cibum fastidiunt, vacuatione indigere videantur: ac si ea de re toto ipsi hunc in modum fuisset oratio, Quod si intra modum epulanti idem eveniat, vacuatione indigere significatur, siquidem quæ post crisim relinquuntur, recidivos morbos solent committere: ita nimirum humoris pravi reliquias appellans, quas temporis interposito spatio putrescentes febres redaccendere est necesse: quādoqui-

doquidem quivis humor, alienus à corporis, quo continetur natura, ipsum alere nequeat, ac in posterum necessariam habeat in putredinem mutationem: quod si locus, in quo cumulatur, calidus existat, tum demum maxime, & celerrime putrescit.

XIII.

Ὁκόσοισι κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ. ἡ δὲ ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Quibus judicatio contingit, ijs nox accessionem præcedens, gravis, quæ vero sequitur, plerumque levior esse solet.

Quibus crisis fit, nox quæ accessionem præcedit gravis, quæ vero subsequitur, levior fere solet existere.

Crisis subita est in morbo ad salutem, aut mortem mutatio: quæ fit dum benignam, & utilem materiam natura à prava, & inutili secernit, & ad expulsionem præparat. Merito itaque per hanc turbationem, & naturæ luctam ægrotantes ægre, molesteque habent: quæ molestia noctu magis apparet: tum enim nobis dormiendi consuetudo. Per hanc igitur turbationẽ interrupto subinde somno, eam

eam molestiam licet manifeste dignoscere, etiamsi dies similem habiturus sit turbationem, quando proxima statim nocte crisis futura est. Quod sub finem aphorismi est additum, quæ vero crisim nox subsequitur, præcedente levior plurimum esse solet, in multis desideratur exemplaribus: eo autem docet noctem, quæ iudicationem proxime excipit, præcedente leviorem maxima ex parte esse solere: quia videlicet plures ad salutem crises desinant. Certo siquidem scimus ex ægrotis plures esse, qui serventur, quam qui intereant, nisi forte pestilens sit cœli status.

XIV.

Ἐν τῇσι τῆς κοιλίης ῥύσεσιν αἱ μεταβολαὶ τῶν διαχωρημάτων ὠφελέουσιν, ἢν μὴ ἐς τὰ πονηρὰ μεταβάλλῃ.

In alvi fluxionibus dejectionum mutationes, nisi ad pravas commutentur, juvant.

In fluxionibus alvi, excrementorum non in deteriora facta mutatio, iuvat.

Excrementorum mutationibus, multas humorum species præ se ferentibus, corpus exactius repurgatur, nisi colliqua-

quationis habeant, aut putredinis signa de quibus ipse disseruit in prognostico: ubi & pinguium, & graviter olentium, & fœtidorum excrementorum fecit mentionem.

XV.

Ὅκου φάρυγξ νοσέει, ἢ φύματα ἐν τῷ σώματι ἐκφύεται, σκέπτεσθαι χρὴ τὰς ἐκκρίσιας. ἢν γὰρ χολώδεες ἔωσι, τὸ σῶμα ξυννοσέει· ἢν δὲ ὅμοιαι τοῖσιν ὑγιαίνουσι γίγνωνται, ἀσφαλὲς τὸ σῶμα τρέφειν.

Cum fauces ægrotant, aut tubercula in corpore exoriuntur, excretiones in considerationem adhibendæ. Si namq; biliosæ sint, corpus simul ægrotat. At si sanorum similes extiterit, secure corpus nutrias.

Vbi fauces dolent, aut pustularum eruptiones exoriuntur in corpore, excrementa spectare oportet: nam si biliosa fuerint, una corpus ægrotat: Si vero sanorum excrementis similia, tuto corpus alere poteris.

Quum posteriores aphorismi partes inter se opposuisset, utrobique quod consequi videbatur, prætermisit. Quare si quod deest, suppleveris, eiusmodi tota erit oratio, Vbi fauces dolent, aut in corpore

pore pustulę exoriuntur, excrementa inspicere oportet. Nam biliosa si fuerint, una corpus ægrotat, minimeque tutum ipsum alere: si vero sanorum similia fuerint, nec ægrotat corpus, ipsumque tuto alere potes. Ceterum quibusnam rationibus inductus Hippocrates ita sibi pronunciandum esse putaverit, dicere iam aggrediar. Animantium natura principibus partibus contentos humores pravos vacuatura, horum interdum partem quandam per urinas, aut alvum, aut vomitum excernit, alios ad cutim protrudens, si propter crassitiem vacuare nequeat, eo loci ipsos deponit, indeque pustulas in corpore fieri contingit: sæpe etiam susceptis ex capite ruentibus humoribus, fauces infestantur. Quo certe tempore considerandum est, ac distinguendum, utrum quicquid redundantis erat humoris natura iam in partes affectas deposuerit, an adhuc restet toto animantis corpore peccantium humorum copia: quæ res inspectis excrementis, fiet manifesta. Nam si egregium omnino natura impetum ad corpus expurgandum ceperit, biliosa apparebunt excrementa, propterea quod eiusmodi

modi etiam pustulæ calfacto sanguine fieri ab humore bilioso consuevere. Quare eiusmodi sunt prius repurganda, quam alenda corpora, impura siquidem corpora quanto plus ales, tanto magis lædes. Si vero sanorum excrementis fuerint similia, totum corpus recte valere, nullumque ab eius nutricatione imminere periculum indicant.

XVI.

Οὐ κυλιμὸς, ὀ δεῖ πονέειν.

Cum inedia premit, laborare minime convenit.

Fame dominante ab omni agitatione vacandum, & labore.

Famelicos esse dicimus eos, qui propter cibariorum inopiam, & egestatem ad extremam famem rediguntur. Siquidem Epidemiωn secundo sic ipse locutus est Hippocrates: Aëni Thraciæ, quum propter annonæ charitatem leguminibus vesci cogerentur, crurum imbecillitate laboratum est. Sed & omnem cibariorum magnam indigentiam, tametsi non inopia, sed voluntario, aut imperato fiat, famem appellare con-

consuevit. Nam quum diceret, molli carne præditos, in fame habere oportere, siquidem corpus fames siccaret: & rursū quum in prognostico iuberet percunctandum, num vigilasset is, qui derepente emaciatus erat, aut perhumida admodum alvus reddidisset, aut fame conflictatus fuisset: his locis famis vocabulum pro cibariorum usurpavit indigentia: qua acceptione sic nunc quoque dixit, Quum fames stimulat, labore abstinendum, & motu: quasi ita fuisset locutus, Qui esuri non sunt, nullum toto eo die laborem, aut fatigationem suscipere debent. Laboris autem nomine motionem vehementiorem, quod etiam exercitium appellant, intelligere oportet. Siquidem ipse eo sensu dicebat, Labor cibum præcedat. Est igitur ipsi tam de iis, qui secunda, quam qui adversa sunt valetudine, sermo. Nam recte valentibus imperanda sunt exercitia fame dominante, nec in ægrotantibus motum corpori ullum vehementiorem una cum fame adferre oportet, sive missione sanguinis id, sive purgatione, sive per vomitum vacuatione, sive multa frictione, sive denique forti corporis motione, aut altera-

alteratione fiat: per hos siquidem motus omnes si cum inedia fiant, virtutē frangi, ac debilitari accidit, sive secunda, sive adversa valetudine homines fruantur. At vero Hippocrates ut virtutem eam, quæ animalia regit, & moderatur validam semper retineat, & tueatur, omnē solet diligentiam, ac curam adhibere. Quam ipsam sive vim singulariter, sive multitudinis numero vires dixeris, nihil retulerit. Atq; illud est quod libro de alimento dicebat, virtus una, & non una: unam quidem genere virtutem esse, sed quæ multas species habeat, his verbis indicans.

XVII.

Ὅκου ἂν τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων ἐσέλθῃ, τοῦτο νοῦσον ποιέει· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἴησις.

Ubi copiosior præter naturam cibus ingestus fuerit, id morbum creat.

Vbi præter naturam copiosior cibus ingestus est, morbum inde creari indicat sanatio.

Quod alio aphorismo universaliter dixit, id nunc in una docet specie. Nam universalis erat oratio illa, non satietas, non fames, neque aliud quicquam quod naturæ

naturæ modum superat, bonum: præsens vero aphorismus de una tantũ re, satietate scilicet, pronuntiat. Copiosior siquidem quã pro corporis natura cibus, satietas appellatur. Cæterũ quum nimium omne ad aliud semper referatur, in nostris id corporibus duplex, unum ad vasorum capacitatem, alterum ad naturã nos gubernantem refertur. De posteriore agens hoc loco Hippocrates, Nimium inquit, cibum præter naturam esse: ne eos, qui cibi tantam vim ingurgitarunt, ut ipsis venter distendatur, inde detrimentum, & læsionem omnino capturos, aut eos, quibus ad ventris explendã capacitatem cibi aliquid deest, parum comedisse, atque idcirco belle omnino concocturos arbitremur: nam ut illi interdum valent ingurgitata cibaria coquere, siquidem eorum tale existat naturæ robur: sic hi propter eiusdem naturæ infirmitatem etiam pauca coquere non possunt: idque maxime si coctu facilia priores edulia, posteriores difficilia sumpsisse contigerit. Similiter etiam in distributione alimenti facultas sanguifex ad proportionem coctrici virtuti ventriculi respondens, propter imbecilli-
lita-

litatem interdum non alterabit ſuccum etiam modicum in venas diſtributum: interdum iſto multo etiam ampliorem prompte vertet in ſanguinem, tum propter proprium ipſius robur, tum propter ſucci in ſanguinem facile convertendi naturam. Eodem plane modo tertium etiam alimentum, quod profecto ipſum dicimus omnium maxime proprium alimentum, quum ſcilicet particulis animantis apponitur, pro naturæ viribus, vel largius, vel parcius dicetur: ipſumque aut belle conficietur, & alet, aut ſecus fiet, atque ita à natura aut vincetur, aut minime evictus corrumpetur, & morbum creabit. Una igitur hæc eſt aphoriſmi expoſitio, qua cibi nimiam copiam ad facultatem animantium moderatricem relatione exaudiendam eſſe dicimus. Altera eſt, qua qualitatem cibi præter naturam intelligimus, vera & ipſa. Alitur enim quæque pars à conveniente, & familiari naturæ ſuæ alimento, quod merito nos ſecundum ſuam cuique parti naturam eſſe dixerimus. Si itaque ad eam affluat ſuccus quiſpiam, qui alteri particulæ ſit ſecundum naturam, ſed huic præter naturam, & alienus

existat, malo certe quidem is particulæ fuerit, sed ita ut non necessario morbus consequatur, siquidem eius fuerit parva portio. Nam si mandragoras, papaver, & tuta pharmaca alioqui quæ corpus nostrum corrumpere possunt, sine quantitate incommodare nequeunt, multo certe minus talis succus detrimentum adferet, qui præterquam quod perniciosus non est, alere etiam potest partes alias. Alioqui neque alimentum vocaretur, nisi tali esset natura præditus. Quemadmodum enim si exiguus per gulam flatus in ventrem delatus fuerit, aut potus pauxillum in pulmones per arteriam asperam deerraverit; venter propterea non ægrotet, nec pulmo peius habeat: sic quoque se res habet in aliarum partium alimento. Quinetiam præter has tertia à nonnullis profertur interpretatio, illud præter naturam intelligendum esse arbitrantibus pro magnopere, & præter modum, ac si ita dixisset: Vbi copiosior cibus præter modum, & exuperanter ingestus fuerit, is morbi causa existere solet. Siquidem qui non multum superet mediocritatem morbum nondum committere, sed servare corpus

pus potest intra valetudinis latitudinem: atque hæc est vera quoque sententia. Siquidem iustam mediocritatem, & convenientem proportionem non parum superare oportet alimentum, quod morbum sit facturum. Sed huius quidem rei causa medicis mos non est orationi distinctionem adhibendi, sed solum genus ipsum morbi causam esse, pronunciare consueverunt, exempli gratia, æstum, frigus, fatigationem, cruditatem, humorum corruptelam, cæteraque id genus affirmantes morbos facere: nobis scilicet in quoque horum quantitatem haud parvam subaudientibus. Similiter quum copiosiorem cibum morbi causam esse dicunt, orationi particulam multo non adiiciunt: neque enim nos fugit, si drachmæ decimam quintam partem id esse statuamus, quo iustam mensuram, & proportionem excedat, morbum nondum posse facere: sed ubi eadem multiplicata fuerit, eundem interdum creare posse. De genere siquidem hæc una causa est morbos committentium. Unde fit ut tertia hæc interpretatio, tametsi vera quam maxime existat, mihi tamen alienior esse videatur à

consuetudine interpretandi veterum, cum eo quod violentius explicet significationem vocis præter naturam. Porro ad finem aphorismi quod his verbis addidit, indicat sanatio, rectius haberet, si ascripta copulandi particula, & legeretur hoc modo, indicat & sanatio. Neque enim quoties præter naturam cibus sumptus fuerit, inde morbum gigni sola indicat sanatio, sed rei etiam ipsius natura eam indicationem adiuvat, una ipsi astipulante sanatione. Siquidem iis, quæ singulis artibus solerter sunt inventa, ipsum etiam ab eventu rei testimonium, & confirmatio accedit: quæ in præsenti oratione sanatio est, quæ molestorum humorum vacuationem protinus consequi solet: quod quidem ab eventu testimonium ne Herophilus quidem prætermisit in eo libro quem σημείωσιν τρίχρονον, id est, indicationem a tribus temporibus sumptam, inscripsit. Nam si quis plura quam pro consuetudine comedens, & consuetam exercitationem vel servans, vel etiam imminuens, corpus gravari, onerarique sentiat, & cum faciei rubore, & venarum tumore febricitare incipiat, eum profecto, qui ita affectus

ſit, non abſque ratione ob repletionem ægrotare exſtimabis. Quod ſi is à vacuatione levari ſe ſentiat, ex reipſa protinus confirmatio accedet opinionis, quam de plenitudine conceperas, atque in poſterum in iiſdem ſimiliter audendi, & vacuandi animus addetur, minime abs te expectata illa Empiricorum obſervatione: quam ipſi dictitant eorum eſſe, quæ frequentiſſime in iiſdem ſimiliter evenire videntur. Verum addita fortaſſe in præſenti aphoriſmo fuerat copula &, quam poſtea ut ſupervacaneam ſuſtulit aliquis, aut etiam Hippocrates ipſe ab initio abſolute citra coniunctionis interventum ſcripſit hoc modo, indicat ſanatio, quaſi diceret, ubi quæ diximus ita habuerint, id eſt, copioſior præter naturam in corpore cibus contineatur, vacuatione adhibita ægrotus ſi iuvabitur, in eum morbum ob cibi copiam incidiſſe conſtabit. Porro memoria ſemper tenendum, ſolitum Hippocratem vacuationem abſolute dicere, quum æquabiliter omnes humores vacuantur, purgationem vero, quum qualitate peccantes, & moleſti educuntur. Atque ſanatio, qua de nunc agitur, quia per vacua-

tionem, non purgationem fiat, opinionem de plenitudine confirmat. Iam vero æquabilis omnium humorum vacuatio, quæ exactissima habetur, sectione venæ administrari solet: quæ proxime ad hanc accedit, scarificatis, ut facere consuevimus, fit malleolis: sic etiam quæ exercitiis, & quæ frictionibus, & quæ balneis, & denique quæ inedia per accidens fit vacuatio: per accidens dixi, quia non per se, & primaria ratione vacuat inedia (quam rem faciunt singula, quę enumeravimus) sed vacuatio quidem naturali perspirationis modo fit, id est, perspirabili cute latenter corpus digeritur: quia vero in materiæ vacuatæ instaurationem nullum sufficitur alimentum, propterea manifesta fit, quæ prius latebat vacuatio. Hæc igitur ad aphorismi expositionem satis esse videntur. Qui diligentius de plenitudine disputationem legere volet, is integrum ea de re conscriptum librum habet, qui de plenitudine inscribitur. Nunc satis erit hoc tantum superioribus addidisse, posse quidē absque corruptela cœpisse plenitudinem eam, quæ ad vires relatione intelligitur, sed quæ utilis, & benigna persi-

stere

ſtere nequeat. Siquidem ipſam in qualitate mutationem, atque adeo temporis ſpatio corruptelam ſubire eſt neceſſe: verum hoc licet accidat, tandiu tamen plenitudinem appellaturi ſumus, donec vacuato ſupervacaneo, reliquum utile, ac benignum reddi poſſit. Nam quod aceſcentibus vinis uſuvenit, eiuſmodi quiddam in ſanguinis alteratione fieri ſolet. Id vero tale exiſtit: ubi vina plane acuerunt, non iam ad vini naturam redire poſſunt: verum ſi tam levi momento ad id vergant, ut aceſcere quidem, ſed nondum acetum eſſe videantur, ex iis complura priſtinam recepiſſe naturam ſępius ſunt viſa. Sic in ſanguine ſe res habet: nam ſi ipſius magna facta eſt corruptio, non iam ad ſui naturam redire poteſt: parum vero à ſeipſo ſi degeneraverit, vacuato ſupervacaneo qui reſtat, ſuam recuperare poteſt naturam. Atque talem ſanguinis affectionem non corruptelam, ſed plenitudinem appellandi medicis moris eſt, ſolam eam (quod modo dicebam) corruptelam nominantibus, quæ tam magnam præter naturam mutationem eſt ſortita, ut à natura amplius vinci, ac re-

gi nequeat, ut probus, & laudabilis, & utilis succus fiat.

XVIII.

Τῶν τρεφόντων ἀθρόως καὶ ταχέως, ταχεῖαι καὶ αἱ διαχωρήσιες γίγνονται.

Eorũ quę universim, & celeriter alunt, celeres quoque excretiones esse solent.

(a) *Eorum quæ confertim, & celeriter alunt, celeres etiam excretiones esse solent.*

Ea secundum Hippocratis sententiam celeriter alere sunt intelligenda, quæ statim, paulo post quam sumpta sunt, alunt, secundum suam certe quidem naturam, quam ipsam in iis exploramus, qui inculpata sunt valetudine: confertim vero alere accipienda sunt ea, quæ postquam alere ceperunt, quicquid alimenti habent, brevi totum corpori impertiunt: Quæ itaque sunt eiusmodi quatenus confertim, & cumulate alunt, eatenus etiam corpus permeabunt celeriter. Si vero ipsis adsit aut acrimonia quæpiam ad excretionem stimulans, aut visciditas qua morentur, & retineantur diutius, illa quidem citius ad excretionem

nem

(a) *Quæ universim, & celeriter alunt, celeriter quoque corpus pervadunt.*

nem incitabuntur, hac tardius permeabunt. Citissime igitur, & confertissime alit vinum: tardissime, & sensim bubula, & cochleæ, & Spondyli marini, locustæ, carabi, gammari, & quicquid denique dura carne constat, eandem cum his habet naturam. Adhæc duri casei, salitæque carnes, lentes, bulbi, & in tantum ut dura evadant ova cocta: hęc enim omnia multo postquam partibus nutriendis sunt applicata, sensim nutriunt. Quod vero sumptus cibus iam alat, tum ex pulsus vehementia, & magnitudine, tum ex motus voluntarij firmitate, & robore partibus nutritis conciliato, poteris argumentum accipere: quam rem explorare conveniet in iis, qui vel propter vacuationē quandam manifestam, vel fatigationem, vel inediam soluti sunt, & viribus defecti. Ea igitur omnia, quæ supra commemoravimus, tarde per ventrem permeant, hoc est, multo postquā sumpta sunt tempore. Hisce vero contraria celeriter pervadunt, imprimisque vinum omnium citissime uti diximus corpus alens. Post ipsum alia suo quæque ordine subsequuntur, de quibus dicturus sum, ubi pauca prius de vinis

edisseruero. Nam aquosa perpaucum dant corpori alimentum, qualia sunt colore alba, substantiæ compage tenuia: Crassa vero, & fulva his multo copiosius impertiunt corpori alimentum, sed tanto in nutriendo cedunt nigris, quantam celeriter, & confertim præ his habent alendi prærogativam. Quæ autem alba sunt, & crassa, minus quidem quam nigra, sed plus quam alba, & tenuia alimenti impertiunt corpori, sed celeriter, & universim nutriendi potestate cedunt: qua quanto aliis antecellunt, tanto permeandi celeritate præstant. Omnium enim citissime aquosa per urinas percolantur, quia propemodum tota ocyssime ad hepar prius subvehantur, quam per alvum quicquam descendat. Alia vero omnia ex quibus manifestum quid subeat per ventrem, pervasionem habent nutriendi tempori proportione respondentem. Sic & in aliis omnibus accidit. Nam ptisanæ succum non multo postquam sumptus est, alere pauco in tēpore universum, sed non multū impertiri alimentū constat. Alica vero nec paucū, nec universum, sed & multo tempore, & multum prębet alimentum. Porro autem

tem quæ inter ſe comparantur ſimilem habere debent compagem, ſeu concretionem, quam σύστασιν Græci appellant, nec unum exacte humidum eſſe, alterum ſumme ſiccum. In ptiſana itaque, & alica, & cæteris eiuſmodi, quæ homines ex milio, & fabis, aliiſque frugibus parant, ſimiliter ſecundum craſſitudinis modum habeant oportet ea, quæ inter ſe comparantur. Carnibus vero ſua cuique eſt, & propria compages: comparare itaque eas oportet in apparatus, & conditurę forma, utriſque ſcilicet vel aſſatis, vel coctis ſimiliter. Succi autē ſi qui mordaces inſint, per apparatum removeantur, quemadmodum in braſſica, & leguminibus fieri ſolet, ſiquidem certam alentis ſubſtantiæ probationem es habiturus. Remotio autem fiet, ſi inter coquendum, ex una aqua in alteram, quæ incoquuntur, transfuderis. Si igitur his omnibus probe conſtitutis, & diſtinctis, diligenter exploraveris, quæ parvo tempore, id eſt, confertim, ſeu univerſim, & paulo poſtquam ſumpta ſunt, (hoc enim celeriter ſignificat) alunt, ea ocyus etiam corpus pervadere, modo hominibus ſimiliter habentibus exhi-

beantur (nam & hæc in omnibus adhibenda est distinctio) : quæ vero contra habeant, tarde subire comperies. Horũ porro causam si requiras, eam ex iis, quę nostris de facultatibus naturalibus cõmentariis demonstrata sunt, petere poteris. In iis enim ventriculum ex eduliis ingestis familiari, & conveniente succo attracto, quem suis tunicis reponeret, primũ omnium ad satietatem usque frui demonstravimus, postea ubi abunde saturatus esset, tum demum ipsa abs sese ad transitum demittere : quo tempore hepar quoque ex ipsis trahere par erat, si quidem alimento egeret, alioqui eo, quod in se haberet, abusurum. Eodem quoque modo ex hepate corpus quando alimento deficeretur, trahere rationi erat consentaneum. Qua ex re fit, ut in quibus totum inanitum corpus est, periculum eorum maxime facere conveniat, quæ universim, & celeriter nutriunt, quibus indidem etiam accedere dicebamus, ut celerius corpus pervaderent. Nonnulli tamen vacuationem eam, quæ ex toto quoquoversum fit corpore, pervasionis, seu excretionis nomine Hippocrati appellatam esse volunt:

lunt:

sunt: ut idem nunc doceatur, quod libro de alimento his verbis dicebat, Cibus alteratu difficilis, ægre consumitur, & discutitur: cibus contra facilis appositu, facile consumitur, & exhauritur. Quod dictum, quamquam est verissimum, non proprie tamen videtur pervasionis nomine intelligi posse. Siquidem pervasio fere de transitu per ventrem intelligitur: possis tamẽ de eo quoque, qui quacunque corporis parte fit, intelligere: neque enim parum differt subirene cibum, an pervadere dicas: nam sola subeunt, quæ per alvum descendunt. Pervadendi vero verbum utrisque, tam iis, quæ per ventrem subeunt, quam quæ quacunque corporis datum est, permeant, potest convenire. Suilla igitur, cæteraque alia, quæ lentos, & crassos humores habent, non nisi multo tempore ex toto discutiuntur corpore. Olera vero, piscesque saxatiles, & quicquid denique distribuendo constat tenui succo, distributionis quidem, & appositionis celeritate aliis præstant, firmam vero, stabilemque naturam non habent, sed facile digeruntur, & cute perspirabili evanescunt.

XIX.

ΤΩν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τοῦ ὑγιείης.

Morborum acutorum non in totum certæ ſunt prænutiationes, neque ſalutis, neque mortis.

In morbis acutis non omnino certæ ſunt mortis, aut ſalutis prædictiones.

Morbi acuti præterquam quod criticè cito ſolvuntur, ſtatim etiam magnitudinem celeritati habent coniunctam. Nam febres diarias, quas ephemeras Græci vocant, celeriter licet finiantur, nemo tamen morbos appellavit acutos. Duplex porro eſt acutorum morborum natura: nam aut in (a) ſolis humoribus accenduntur calidioribus, nullum certum occupantibus locum, ſed æquabiliter quavis corporis parte genitis: aut parte quapiam affecta fiunt, veluti in (b) pleuritide fit, peripneumonia, & cynanche. Sed & morbos acutos febres fere

(a) *Acuti ex accenſa materia in venis fluctuante, & oberrante.* (b) *Acuti ex inflammatione ſtabili partis cuiuſpiam, cum febre totum corpus occupante,*

re comitantur velut continuę: raro enim ſine febribus reperiuntur, qualis eſt apoplexia. Longi vero, & diuturni morbi ratione fiunt humorum craſſorum, lentorum, & frigidorum, qui concoqui non facile poſſunt, ſed impacti, & cuneati in partibus affectis hærent: quo fit, ut ſcirrhi potius, quam phlegmones naturam retineant eorum affectus: ex quibus, qui per conſenſum, & ſine loco affecto fiant, pauci reperiuntur: in quibus æqualiter omnes venæ putreſcentes humores vel melancholicos, vel pituitoſos habeant: quorum omnium prædictionibus niti, & confidere videtur Hippocrates. Acutorũ vero non omnium, ſed in ipſis falli etiam interdum præſagitionẽ fatetur: id enim ſignificat negativa illa particula, non omnino, quæ idem quod non ſemper, ſeu non in omnibus, ſignificat, quod ſermonis genus uſurpare ſolent, quum pauca quædam de omnibus eximunt, ut quum dicunt, non omnes homines mali: ſignificant enim perpaucos bonos eſſe. Sic Hippocrates nunc hac oratione ſignificare videtur, non omnino certas prædictiones eſſe in morbis acutis, quum experientem etiam medicum in

his interdum, sed raro falli contingat. Hoc autem accidit tum propter subitam in melius, aut deterius in crisi mutationem, quæ mutatio naturam sequitur humorum morbos efficientium, tum etiam quia peccans humor ex uno interdum loco in alterum mutet sedem.

XX.

Ὁκόσοισι νέοισιν ἐοῦσιν αἱ κοιλίαι ὑγραί εἰσι, τουτέοισιν ἀπογηράσκουσιν ξηραίνονται, ὁκόσοισι δὲ νέοισιν ἐοῦσιν αἱ κοιλίαι ξηραί εἰσι, τουτέοισι πρεσβυτέροισι γινομένοισιν ὑγραίνονται.

Quibus per juventutem alvi sunt humidæ, iis senescentibus exiccantur: quibus vero in juventute alvi siccæ sunt, ijs cum senes evadunt, humectantur.

Quibus in iuventute alvus est humecta, ijs in senectute siccatur: quibus contra sicca, astrictaq; iuvenibus fuit, ijs senibus humecta, laxaque fit.

Id sæpe numero, sed non semper fieri ipsemet aphorismo eo, quem infra scripsit, satis indicasse videtur, Qui, inquit, alvum humidam habent, facilius, quam qui sicca sunt alvo, juventuté degunt, sed

ægrius

ægrius senectute defunguntur: ipsis siquidem senescentibus resiccari fere solet. Cæterum siccam, & humidam alvum intelligere oportet, non absolute, sed eadem victus ratione servata: nam si quis in iuventute salsamenta comedat, & porra, & zytum superbibat (quę victus ratio Alexandrinorum est consueta) in senectute vero nihil quicquam horum esitet, sed lente vescatur, vinumque insuper austerum potet, qui quæso possis ætatis ratione dicere, huic purgamenta alvi fuisse mutata? Rursum si quis per iuventutem lente, & mespilo, vinoque austero usus, per senectutem vero Alexandrinorum victus rationem sequutus, simul cum tali mutatione victus, alvi etiam deiectionem mutaverit, in eo profecto certum de aphorismo iudicium facere nequeas. Sed si quum cæteris omnibus, tum iis etiam, quæ ad alimoniam pertinent similiter gestis, & administratis, alvi deiectio mutata fuerit, certum tum fiet de iis, quæ ab Hippocrate dicta sunt, iudicium. Mutabitur vero alvi purgamentorum ratio, quod ad ætatum naturam attinet, mutatis corporis affectionibus, unde alvus humidior fit,
aut

aut siccior: quæ quidem affectiones quales sint, unum ex iis est, quæ investigatione digna videntur. Sed si in præsentia scribere cuiusque proprias aggrediar demonstrationes, tam longa mihi instituenda erit disputatio, ut integro libro sit opus. Id igitur aliquando forte præstabitur: nunc paucis rerum tantum capita persequar, atque iis utar, quæ in commentariis tum de naturalibus facultatibus, tum de symptomatum causis sunt demonstrata. Alvus iusto fit humidior, quum ex ea alimentum in chylum redactum, parcius distribuitur: contraque eius inde omni ad hepar elato humore, siccior fieri solet. Quamobrem autem parcius distribuatur, interdum in causa est copiosior, quam quo hepar egeat, sumptus cibus, interdum etiam, quia ipse celerius ad descensum festinat: ex copiosiore enim cibo, postquam ad se hepar, quod ad explendam aviditatem satis est, traxerit, plures superesse reliquias est necesse. Celerius vero intestina pervadente, & permeante cibo, per eam descensus celeritatem, alimenti tantum, quanto egeat hepar trahere non potest: unde eius reliquias humidiores fieri est neces-

necessarium. Porro ocyus subeunt alvi purgamenta, tum propter bilis in ventrem defluentis, & ad excretionem stimulantis copiam, tum propter facultatis retentricis ventriculi imbecillitatem, ipsiusque, & intestinorum virtutis expultricis robur. Cibi vero plus appetimus, quia os ventriculi (in eo enim maxime sita est cibi appetentia) temperamento est frigidiore: quemadmodum hepar quoq; propter frigiditatem minus attrahere solet. Sic quoq; venter propter humiditatem, imbecilliorem retentricem obtinet, ut expultricem fortiorẽ, propter siccitatem. Senibus itaque ubi frigidius corpus evaserit, in ore ventriculi humiditas usque eo frigida colligitur, ut in cibi fastidium, quam anorexiam Græci vocant, quasi inappetentiã dicas, terminetur: quo facto deiectionem alvi siccari contingit cibariorum defectu, quod certe quidem ad distributionem attinet. Pariter qui propter copiam, vel naturam humoris picrocholi humectam alvum habent, in contrarium statum senes facti, mutantur, quia in senectute talis humor non iam gignatur in corpore. Sed quibus propter retrentricis virtutis imbe-

imbecillitatem humida alvus est, non omnibus, sed pro quantitate caloris cum tali imbecillitate coniuncti in contrariam fit conditionem mutatio: nam statim ab ortu frigidiore temperamento alvus si fuerit, ea per senectutem in frigidam præter modum intemperiem redacta, facultatem similiter imbecillam obtinebit retentricem: quia intemperies omnis immoderata actiones debilitat, & lædit: quod si ad multam ætatem calida manifesto fuerit, robustam habebit retentricem virtutem, ut pote quæ neutram intemperiem exacte habeat, nec eam, quæ in siccitate consistit (omnino enim alvus erat humidior natura: alioqui retentricem virtutem non habuisset imbecillam) nec eam, quæ in calore est; hoc enim ponebatur: quare propemodum omnibus, quibus alvus natura humidior est, senescentibus fit in contrarium mutatio. Quibus vero siccior, iis per senectutem evadit humidior, idque propter temperaturas contrarias. Aut enim quia minus quam pro iecinoris virtute cibariorum comedunt, aut propter excrementorum exuctorum siccitatem, aut quia bilis minus in ventrem

trem derivatur, aut propter firmitatem retentricis virtutis, alvi fiunt purgamenta ſicciora. Quod autem minor ipſis adſit cibi appetentia, citiuſque expleantur, fit propter partium, in quibus ſita eſt appetentia, caliditatem. Quod exuctus cibus ſiccior evadat, in cauſa eſt hepar moderate natura temperatum, aut etiam nonnihil calidore temperamento. Quod pauca in ventrem bilis confluat, ut pote quæ pauca etiam generetur ob viſceris frigiditatem accidere putandum eſt. Fortis vero vis retentrix in iuvenibus ideo fit, quia ipſorum ad ſiccius vergat temperamentum. Non ſine ratione igitur hiſce omnibus ſeneſcentibus fiet in contrarium mutatio. Nam & qui cibi faſtidio ob caliditatem laborant, ætatis progreſſu plus appetent, quam ſubigere, & evincere poſſit hepar: & quibus propter ſiccitatem ingenitam vis retentrix erat valentior, iis ſeneſcentibus fiet ob eiuſdem ſiccitatis exceſſum imbecillior, atque inde fiet ut propter citatiorem cibariorum tranſitum, humidior evadat deiectio. Quibus vero propter bilis inopiam moratur deiectio, ac propter tardum tranſitum magna obiter humo-

humoris pars exugitur, in iis idem etiã tum status manere potest: fieri tamen potest ut refrigerato præter modum iecore, atque ita imbecilla valde reddita distributione, alvi purgamenta reddantur humida. Atque hæc in præsentia habui, quæ de mutationum, quæ ætatis ratione propter alvi siccitatem, & humiditatem fiunt, causa dicerem: quæ obscura propter brevitatem videantur iis, qui exercitati non sunt in commentariis, de quibus nobis supra facta est mentio. Sed aliquando postea integrum his explicandis librum dicabimus. Quod ad artis usum attinet, satis est tenere quod ab Hippocrate est dictum, etiamsi eius dicti causa non adiiciatur.

XXI.

Λιμὸν θώρηξις λύει.

Famem vini potio solvit.

Famem thorexis solvit.

Thorexim meri potionem Hippocrates consueto more appellat: In opere siquidem de hominis natura, & victus ratione sic scriptum reliquit. Est autem, inquit, aura, quam ducimus, reddimusque

que morborum popularium causa: Planum est enim cuiusque nostrum victus rationem eorum causam esse non posse, quum promiscue omnes, tam iuvenes, quam senes, tam viros, quam mulieres, abstemios denique iuxta, ac thoressomenos (sic enim meracioris vini pleniore potione gaudentes appellat) malum hoc corripiat. Nam vel ex eo constat per thoressomenos merobibas intelligendos esse, quia astemiis eos è regione posuerit. Quare thorexim quoque ab ipso pro vini potione usurpari est manifestum: quam quidem vini potionem famem depellere dicit, non mehercle quamvis cibi indigentiam famem appellans, quod arbitrati sunt nonnulli, ut nec eam, quæ cibi appetentiam habet coniunctam, sed eam, quæ morbus est, qua qui laborant, magna, & insatiabili, perpetuaque cibariorum incessuntur appetentia: quam ex medicis quidam caninam appellarunt. Huic siquidem fami sedandæ meracior potio est remedio, non ei quæ vel longam inediam, vel alvi profluvium, vel sanguinis fluxum, vel quamvis aliam vacuationem consequi solet. Nam qui propter horum ali-

aliquod redditi fuerint famelici, tantum abest, ut commodum ex meraco potu, aut utilitatem percipiant, ut eo etiam offendantur magnopere: quippe qui convulsionibus protinus, & delirationibus prehendantur, si ante cibariorum esum liberaliore vini potione usi fuerint. At quibus fames morbus est, iis vini potio, non cibi copia est remedio. Siquidem ego nonnullos qui perpetua fame laborarent ita curavi, ipsis scilicet liberalius vino quopiam ex iis, quæ haud segniter calfaciunt propinato. Neque enim acerba vina eiusmodi famem sanaverint, ut pote quæ ne calfaciant quidem: sed quæ sine astrictione fulvo colore sunt, aut rubro, ea demum maximum his, qui canina vexantur appetentia, auxilium sunt allatura. Ipsis itaque quum prandere volunt, primum cibaria apponere oportet pinguia, & ut ita dicam oleosa, cæteraque id genus ex multo oleo parari solita. Sed prima cautio esse debet, ne quid austeri admisceatur, aut acerbi. Postea vinum ex iis, quę diximus aliquod, etiam si nondum sitiant, potui dandum est. Protinus enim ipsis tali victus ratione fames mitigatur, in qua si diu-

diutius perseveraverint, in totum etiam sedari solet. Atque hanc mihi sententiam Hippocrates hoc aphorismo præ se ferre videtur. Nam quum vel propter solam intemperiem frigidiorem, vel propter acidos quosdam succos ventriculi os imbuentes, fieri consueverint appetiones caninæ, quæ vitia duo persanat vinum supra dictum, easdem merito appetentias caninas sedaverit. Boulimum vero, qui putant famis nomine dictum esse ab Hippocrate, hi mihi absurde eius verba exaudire videntur: primum quod pro generali, & universal oratione particularem faciant, deinde quod falsum etiam dicant. Siquidẽ boulimus est virtutis prostratio, ab externa refrigeratione profecta, qui ab esuritione quidem principium sumit, sed famem amplius non habet coniunctam.

XXII.

Ἀπὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα γίνηται, κένωσις ἰῆται. καὶ ὁκόσα ἀπὸ κενώσιος, πλησμονή· καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις.

Morbos ex repletione ut curat evacuatio, sic eos, qui ex vacuatione fiunt, reple-

repletio, & in cęteris contrarietas reme
dio est.

*Qui à plenitudine morbi fiunt, vacua
tione curantur, & qui ab inanitione profi
ciscuntur, sanantur plenitudine. Cætere
rumque contraria sunt remedia.*

Non, si quid non amplius à plenitudi
ne fiat, aut ea sublata remaneat: id cura
bit vacuatio: sed quo quęque tempore
plenitudine fiunt curare aggredimur, ea
demum vacuatione indigere videntur
Plenitudinem certe ipsam morbum fa
cere dictum est supra, ipsius vero cura
tionẽ vacuatione fieri, ut & alias omnes
causas morbos committentes per con
traria tolli, monere certe quidem fueri
supervacaneum. Neq; enim aliud quic
quam præter (a) contraria excogitare
queas, cui earum sublationem acceptam
referre possis: quemadmodum in morbis
iam factis, & symptomatis eos necessa
rio comitantibus iterum examinaturi
sumus. Sed nunc de morbis, qui adhuc
fiunt, habetur sermo: Unde fit ut causa
rum morbos facientium sublatione, una
etiam morbos removeri necessarium es

se

(a) *Morbus iam factus suo, dum fit, causa sua tol
litur contrario.*

ſe videatur. At vero fit cauſarũ morbi-ferarum per cõtraria remotio: nam ſiquid refrigerando morbum faciat, eius calfacientia fiet curatio, ſi calfaciendo, per refrigerantia. Pariter ſi propter copiã morbus fiat, eam protinus vacuare oportet, ut ſi nimia vacuatione corpus ægrotet, quamprimum cibo reficere convenit. Quanquã placet quibuſdam vacuatione morbum nunquam fieri poſſe, ſolam ut coniicere licet, febrem morbum eſſe arbitrantibus. Nam ſi alioqui omnem ipſi affectum actionem lædentem morbum eſſe, omnem inſignem vero intemperantiã actiones labefactare didiciſſent, nunquam de forti vacuatione, quod morborum cauſa exiſtat, dubitaſſent. Sive enim ex utero ſanguis, ſive ex hæmorrhoïde, ſive vulnere copioſe profluat, quibus iſta acciderint, omnes actiones, aut earum certe maximam partẽ labefactari eſt neceſſe: nec vero eos ea ſola incommoda ſequuntur, ſed in aquam quoque intercutem ex his nonnulli inciderunt, quin vel longa inedia febrem, nedum alias noxas iis adferat, qui natura calorem ferventiorem habent: Quicquid igitur ad aphoriſmi veritatem, & utilitatem at-

tinet diximus. Supereſt ut recentiorum medicorum nugacitatis prodendæ gratia, aliquid addamus ſuperioribus : qui de nominibus altercantes inter ſe, de rebus interim ipſis ſe diſputare credunt. Quum enim cauſarum morbos efficientium ſublationem non ad curandi rationem, ſed ad prophylacticem, id eſt, cautionem, & proviſionem incommodorum pertinere dicunt, de nomine primum eos inter ſe rixari, deinde ne id quidem recte facere demonſtrandum eſſe videtur. Ubi cauſa, quę morbum peperit, abeſt, ibi tum ſola facti morbi, & eius ſymptomatum curatio reſtat : ubi contra cauſa, exempli gratia plethora, quæ ineſt corpori, morbum nondum committit, eiuſmodi tum cauſę remotio ad eam artis partem referenda eſt, quæ à providendo (a) prophylactice Græcis dicta eſt. Quando vero morbum iam facit, id tum quodammodo ex prophylactice, & therapeutice miſtum eſt : de morbo ſiquidem quantum faciendum reſtat, id ne fiat providere oportet, atque ipſum artis prophylacticæ munus eſt: quantum vero iam factum eſt propria indi-

(a) *Præcautio cauſam, Curatio morbum reſpicit*

indiget curatione. Unde fit, quoniā ista ex prohylactica, & therapeutica, id est, ea artis parte, quæ ne morbi fiant, providet, & ea, quæ morbos curat, mista sunt, proprio hisce significādis ut careamus nomine: propterea medici alias aliter appellant, ut quum ne morbus qui fieri cœpit ad umbilicum perducatur, cautionem adhibendam esse dicunt, & quum quicquid morbi factum est, curandum esse aiunt: veluti in iis fit, qui à rabioso cane sunt icti. Medicamina siquidem quæ ipsis adhibentur, duobus ipsi modis appellant, interdum adversus rabiem remedia, tanquam ad affectionem, quæ rabiem generat, dicerent, interdum non remedia, sed rabiei futuræ amuleta, id est, providendæ, & avertendæ rabiei vim habentia pharmaca.

XXIII.

TA' ὀξέα τῶν νοσημάτων κρίνεται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι.

Morbi acuti intra dies quatuordecim judicatione terminantur.

Morbi acuti iudicantur intra dies quatuor decim.

Acuti morbi censentur qui & magni

ſunt, & ad ſtatum celeriter perveniunt: unde fit ut brevi tempore magnas faciant mutationes, quod perinde eſt, ac ſi iudicentur dixeris: ſiquidem Hippocrates ipſe eiuſmodi mutationes quum in morbis derepente fiunt iudicationes appellat: idque interdum ægrotantibus ipſis ſanitatem priſtinam ilico recipientibus, aut morientibus, interdum magnam quandam ad ſalutem, vel mortem mutationem ſubeuntibus, qui tamen e veſtigio propterea non ſerventur, aut moriantur. Quibus rationibus fit, ut in totum quatuor in ipſis repentinæ mutarationes fiant, quas Epidemiωn primo his verbis nos docuit, Subita ad ſalutem, mortemve mutatio, aut ad melius, deteriuſve inclinatio. Quod vero neceſſarium ſit morborum magnitudine, & ſymptomatum vehementia, vel cito virtutem ſuccumbere, ita ut moriatur æger, vel ſi ſtrenuo ad mali expulſionem impetu ſumpto natura ſuperior evadat, bonam criſim fore: ſi vero impar cedat, & laſſata det manus, malam iudicationem ſequuturam eſſe, nemo eſt qui dubitet. In morbis igitur acutis ut criſis in longum tempus differatur, fieri nullo

pacto

pacto potest: In talibus itaque omnibus terminum Hipp. statuit duarum septimanarum spatiũ, quod nullus scilicet ulterius progrediatur. Possunt tamẽ multi ante decimumquartum iudicari: Nam & undecimus, & nonus, & septimus, & quintus multos iudicarunt, ut constat ex Epidemiωn libris, quosdam etiam sextus iudicat, sed haud bene, quemadmodum in cõmentariis de diebus decretoriis (a) demonstravimus, in quibus exercitatum esse volumus eum, qui ea sit assecuturus, quæ Hippocrati breviter sunt dicta. Imperfectis vero iudicationibus (quas Græci, quod in alteram sint semiinclinatæ partem, ἡμιῤῥόπους appellant) sequentium deinceps dierum aliquis finem imponet. Atque hi dies quinam sint, ipsemet, in prognostico tradidit, iterumq; hic aliquid sequenti aphorismo est traditurus. Sed & harum iudicationum semiinclinatarum alius quidam est extimus terminus, ultra quem progredi non liceat, quadragesimus nimirum dies. Morbos ergo Hippocrates qui intra quartumdecimum diem integre iudicantur, acutos absolute appella-

(a) *Sextus tyrannus.*

re consuevit: eos vero qui aliquo dierum decretoriorum imperfecte iudicati, ad quadragesimum usque diem durarunt, non iam absolute acutos, sed appellatione ex integra oratione cõstante, acutos intra dies XL. iudicatos nominare solet. Verum apertius mihi dicere videntur, qui eiusmodi morbos, per prioris status in alium mutationem, aut à sua specie degenerationem, acutos vocitant, quos ἐκ μεταπτώσεως ὀξέα νοσήματα appellant Græci. De quibus in prognostico scribit in hanc sententiã, In omnibus inquit, morbis acutis, qui febrem coniunctam habent, & intra dies quadraginta terminantur, spirandi facilitatem ad salutem maximam vim obtinere putandum est. Hic autem ubi inter aphorismos de morbis acutis absolute loquitur, eos intra quatuordecim dies finiri ait, non mehercule his verbis id sibi volens, quod putarunt nonnulli, quatuordecim scilicet numero dies esse, qui in his morbis iudicationes faciant. Eadẽ enim ratione etiam dies, qui morbos (a) per degenerationem acutos appellatos iudi-

(a) *Acuti degeneres, quos vulgo ex decidentia vocant.*

iudicant, quadraginta esse dicere possemus. Eadem siquidem est in utrisque loquendi forma, & hic quum ait, morbos acutos intra dies XIV. terminari, & in prognostico quum inquit, quicumque febrem coniunctam habent, & intra XL. dies iudicantur. Sed quum isti nullam invenirent rationem, qui dictiones has, tum eam quæ in aphorismis, tum eam quæ in prognostico legitur, inter se consentire demonstrare possent, ineptam hanc, & absurdam commenti sunt interpretationem. Neque enim quatuordecim sunt ad quadragesimum usque dies decretorij, sed cum extraordinariis quos (a) intercidentes vocant, plures, sine illis pauciores habentur: ut in tractatu de diebus decretoriis aperte demonstravimus. Ipsa etiam rei evidentia, & experientia eam rationem confirmat, quæ dicit morbos acutos iudicationis habere terminum quartumdecimum diem. Nullus siquidem adhuc morbus, qui statim ab initio celeriter moveretur,

(a) *Intercidentes dies, quos interrepentes, & intercalares potes dicere, quod propter erratum commissum, non propter solius naturæ motum in eos crisis incidat, atque ita legitimorum decretoriorum ordo interrumpatur.*

hunc superasse terminum inventus est, quin ex quatuor dictis diebus aliquo crisim prius subiret. Adeo ut nonnulli primis diebus tardi, & parvi circa quartum, aut quintum diem citatiores, & vehementiores facti, decimoseptimo die terminati. Alij ad sextum, aut septimum sumpto acumine, cessarint vicesimo. Unde fit manifestum morbi continuatum acumen plures XIV. dies habere non posse. Ex iis vero qui motus habent inequabiles multos reperire licet, qui ad ulteriorem proferantur terminum, cuiusmodi sunt qui diebus quibusdam, sumpta vehementia, latenter postea eam remiserunt, rursumque postea aucti, motus continuationem acceperunt. Si quis igitur in ægrotantibus quemadmodum dixi observationem instituat, morbos qui per duas integras septimanas celeriter moti fuerint, ulterius progredi nunquam comperiet.

XXIV.

Τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη· αὕτη γάρ ἐστι τετάρτη τῆς ἑτέρης ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη.

τη. αὕτη γάρ ἐστι τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑβδόμη δὲ ἀπὸ ἑνδεκάτης.

Quartus ſeptenariorum index eſt: Octavus alterius ſeptimanæ principium: Undecimus etiam ſpectandus dies, ſiquidem alterius ſeptimanæ quartus eſt: Rurſus quoque ſpectandus decimusſeptimus, is ſiquidem à decimoquarto quartus eſt, & ab undecimo ſeptimus.

Index ſeptimi quartus: Sequentis ſeptimanæ octavus, initium: Spectandus quoque eſt undecimus, ſiquidem is ſecundæ ſeptimanæ quartus eſt. Rurſum decimusſeptimus ſpectandus: is enim à quartodecimo quartus eſt, & ab undecimo ſeptimus.

Indices, & ſpectabiles dies conſueto more appellat Hippocrates in quibus ſignum aliquod iudicationis apparet, alio quopiã ex diebus decretoriis futuræ, quos ipſe in prognoſtico per quaterniones digeſſit, ſingulis ſeptimanis bipertito ſectis. Primum itaque quaternarium ſeptimi diei à principio, inita ſupputatione indicatorem eſſe ait. Undecimum item decimi quarti indicem ſtatuit, quando & hic bipartito diviſus ſequentem ſeptimanam in duos dirimat.

quaternarios. Pariter decimusseptimus vicesimi index, quando tertia quoque septimana hoc bifariam sit divisa. Cæterum hanc Hippocrates cum secunda copulat, quum tamen à prima dirimat secundam, secundæ siquidem initium octavum diem esse dixit, non etiam tertiæ septimanæ decimumquintum, ut ex posteris arbitrati sunt nonnulli: quippe qui non vicesimum primum eius septimanæ faciat extremum, sed tertiæ septimanæ initum quidem statuat decimumquartum, finem autem, & extremum, vicesimum. Quamobrem vero priores duas septimanas per disiunctionem à se invicem, tertiam autem per copulationem cum secunda statuat, diximus in opere de diebus decretoriis. In præsentia citra eius rei causæ demonstrationē satis erit scire, quod experientia ipsa testatur, cum eo quod Hippocrates permultos ægros secundum hunc dierum decretoriorum ordinē, iudicatos fuisse scripserit in libris Epidemiωn. Qui ordo talis est, ut tres primæ septimanæ in vicesimum circumactæ terminentur, tres vero sequentes, quadragesimo comprehensę, finiantur: Quo fit ut sexagesimus etiam

etiam, & octogesimus sint decretorii: quod experientia quoque ipsa compertum, probatumque habemus, quemadmodum in opere de diebus decretoriis demonstravimus, ubi eos etiam ægrotos ascripsimus, qui iuxta præscriptum ordinem iudicati leguntur in libris Epidemiωn quos omnes hic describere quia longum foret, satis fuerit solam dictionē ex prognostico transcribere, quæ sic habet, Febres terminantur iisdem numero diebus, unde evadunt, aut moriuntur ægrotantes: Ex febribus enim quę minime sunt malignæ, quæque cum signis tutissimis progrediuntur, quarto die, aut etiam ante, desinunt: pessimæ autem, & imprimis malitiosę, atque exitialia signa præ se ferentis, quarto die, aut etiam ante, ægrotantem tollunt de medio. Ipsarum igitur primus impetus ita terminatur, secundus, ad septimum, tertius, ad undecimū, quartus, ad decimumquartum, quintus, ad decimumseptimum, sextus, ad vicesimum diem pervenire solet. Atque ii insultus per quaterniones ex acutis, absolute in vicesimum per additionem finiuntur. Hæc litera aperte docet, quod tertiam septimanam per

continuationem cum ſecunda numeret, diemque decimumſeptimum vigeſimi faciat indicem.

XXV.

ΟΙ' θερινοὶ τεταρταῖοι τὰ πολλὰ γίνονται βραχέες· οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ, καὶ μάλιστα οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες.

Quartanæ æſtivæ ſępe breves exiſtunt, autumnales vero longæ, præſertim quæ ad hyemem pertingunt.

Æſtivæ quartanæ plerunque breves, Autumnales longæ, & inter eas maxime, quæ ad hyemem uſque pertinent.

Non febres ſolum per æſtatem, ſed alii quoque morbi breves exiſtunt, quia per id temporis fuſi humores redundantes, quoquoverſũ per corpus ferantur, & perſpirabili cute digerantur: In quibus itaque ineſt valida virtus, in iis morbi ipſi, vacuatis ſtatim humoribus triſtificis finiuntur: quibus autem virium adeſt imbecillitas, in ipſis una cum peccantium humorum vacuatione virtus reſolvitur. Quo fit merito, ut nullus morbus æſtivus ſit diuturnus. Hippocrates vero de longiſſimo morbo ſolum verba faci-

faciens (quod proposito quartanę exemplo est manifestum) idem de aliis quoque omnibus intelligendum nobis reliquit. Quemadmodũ autem cutis perspiratu per æstatem, humores digeri, viresque resolvi contingit, sic contra hyberno tempore fieri solet, ut & humores scilicet intra corpus, tanquam latibulis quibusdam delitęscant, & vires robustæ serventur, & permaneant. Quare tum nec morbi solvuntur, perseverantibus scilicet eorum causis, nec moriuntur ægrotantes, ipsis contra vim morbi abunde suppeditante virtute.

XXVI.

Πυρετὸν ἐπὶ σπασμῷ βέλτιον γενέσθαι, ἢ σπασμὸν ἐπὶ πυρετῷ.

Convulsioni febrem advenire pręstat, quam convulsionem febri.

Convulsioni febrem accedere satius est, quam febri convulsionem.

Ipsemet Hippocrates infra dicturus est, à repletione spasmum, & inanitione fieri. Quum ergo valetudine secunda quempiam derepente convelli accidit, talem à plenitudine proficisci convul-

sionem

sionem est necesse, ita enim nervi infarciuntur viscidis, & frigidis humoribus, quibus etiam aluntur, ut spasmum inde patiantur: cui superveniens febris, frigidos illos calfacere, & lentos tenuare humores, & discutere solet: Verum si propter ardentissimas febres totum corpus, & nervi ipsi exiccati fuerint, atque propter eam siccitatem convellantur, tum demum hoc maximum, ac propemodum immedicabile malum evadit: siquidem & temporis multum ad siccitatis emendationem postulant nervi, & inducias non admittit morbi vehementia, sed vires statim deiicit, & citam mortem adfert.

XXVII.

Τοῖσι μὴ κατὰ λόγον κουφίζουσιν οὐ δεῖ πιστεύειν, οὐδὲ φοβέεσθαι λίην τὰ μοχθηρὰ γινόμενα παραλόγως. τὰ γὰρ πολλὰ τῶν τοιουτέων ἐστὶν ἀβέβαια, καὶ οὐ πάνυ τι διαμένειν, οὐδὲ χρονίζειν εἴωθε.

Si quę non pro ratione levant, ijs non oportet fidere, neque admodum metuere mala, quæ præter rationem eveniunt. Ex his enim multa incerta esse, neque mul-

multum perdurare, neque diutius perseverare consueverunt.

Non, si quid in morbis acutis fiat præter rationem levius, fidere oportet, nec turbari, si quid temere gravius acciderit. Istiusmodi enim multa sunt incerta, nec durare diu, aut persistere solent.

Quicquid de iis dici debuit, id omne est traditum in libris Criseωn: nunc quod satis sit ad prȩsentis aphorismi expositionẽ brevi oratione complectemur. Quum vehemens morbus hominẽ invadit, qui postea mitior derepẽte fiat, & facilior, nullo vel sudore, vel vomitu, vel alvi deiectione, vel sanguinis eruptione corpore vacuato, (a) nec ullis etiamnum apparentibus signis coctionis, eiusmodi tum morbi facilitati Hippocrates putat parum fidere oportere: quemadmodum nec si præter rationem ægre spiritum duxerit, aut deliraverit, aut vehementius fuerit febre conflictatus, aut magno etiam rigore correptus, metu propterea nos permoveri debere, nam isthȩc incerta sunt, tantumque abest ut mali quicquam denuncient, ut interdum bonam etiam

(a) *Allevatio morbi tuta quæ concoctionem eiusdem, & expulsionem sequitur.*

etiam iudicationem quamprimum fore significent. Quæ quo modo internoscere, & præsentiscere medicum oporteat, docuimus in libris criseωn.

XXVIII.

Τῶν πυρεσσόντων μὴ παντάπασιν ἐπιπολαίως, τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τὸ σῶμα, ἢ καὶ συντήκεσθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον, μοχθηρόν· τὸ μὲν γὰρ μῆκος νούσου σημαίνει, τὸ δὲ ἀσθένειαν.

Corpus eorum, & qui non omnino leviter febricitant, in eodem consistere, & nihil concidere, vel etiam magis, quam ratio postulat extenuari, malum; illud siquidem morbi diuturnitatem, hoc vero imbecillitatem significat.

Febricitantium non omnino leviter corpus sibi constare, nec minui, aut etiam plus æquo colliquefieri, malum. Hoc siquidem virium imbecillitatem, illud morbi diuturnitatem significat.

Illud non omnino leviter, distinctionis gratia addidit Hippocrates, nam absolute si malum esse pronunciasset, febricitantium corpus sibi constare, nec concidere, falsa fuisset eius assertio: Fieri siqui-

ſiquidem poteſt, qui cœli ſtatu frigido propter humorum crudorum copiam, quam eius corpus non concoquat, laboret, ut is oborta febricula non emacreſcat, ſed ſi magna febris fuerit, nec eam ob rem corpus attenuetur, aut imminuatur, tum haud parvam oſtendit crudorum humorũ abundantiam. Iam vero illud plus æquo colliquefieri, etiamſi in contextu aphoriſmi pars illa, non omnino leviter, omiſſa fuiſſet, inter mala nihilominus ſigna fuerat numerandum: Sive enim leviter febricitent, ſive non, argumentum imbecillitatis eſt, facta præter rationem corporis macies. Nec vero exiſtimare oportet Hippocratẽ συντήκεσθαι verbum hoc loco propria ſignificatione accepiſſe, pro contabefieri, & abſumi, ſed abuſum potius fuiſſe pro ἰσχνοῦσθαι, id eſt, attenuari, & imminui. Recte autem in altera aphoriſmi parte dixit plus ęquo: rectiuſque fuerit ſi id ad priorem quoque aphoriſmi partem referamus, ut eius tota ſit eiuſmodi oratio, Febricitantium non omnino leviter corpus ſibi conſtare, aut colliquefieri, magiſquam ratio poſtulat, malum: ut de utraque parte communiter illud

lud plusquam ratio postulat, prædicetur: nam sive plusquam ratio postulat perstet, idem febricitantium corpus nullatenus imminutum, sive collabatur, & concidat, malum. Quibus autẽ, & unde sumptis indicationibus, illud plusquam postulat ratio, expẽdere oporteat, & intelligere, dixisse Hippocratem præstitisset. Sed quoniam hoc est aphoristicum, id est, præcisum, & definitum docendi genus, summaque brevitate circumscriptum, nos illud explicantes referemus, tum ad febris magnitudinem, tum morbi tempus, tum ætatem, tum regionem, & anni partem, statumque cœli præsentem, ad manifestas etiam vacuationes, & vigilias, & curas, inediam etiam, & plures tum animi, tum corporis motus: Maior siquidem febris, & citius, & magis macilentos reddit: idem quoque morbi diuturnitas facit, ætas etiam tum puerorum, tum eorum, qui ultima sunt senectute, sed utraque sua, propriaque ratione. In pueris siquidem plurimum propter humiditatem, & caliditatem fluunt, & vacuantur corpora: In iis vero qui summa sunt senectute, propter virium imbecillitatem, corpus facile collabitur.

Iam

Iam vero anni pars, & regio, & tempestas calidiores, & ſicciores corpus magis vacuant, ut frigidiores, & humidiores magis aſtringunt, & denſant, & ne cutis perſpiratione digeratur, & inaniatur, prohibent. Omnibus vero manifeſtas, & ſub ſenſum cadentes vacuationes quid attinet dicere? Neminem ignorare arbitror complures vel ſanguinis eruptione, vel ſudorum multitudine, & urinarum copia, vel vomitu denique, & alvi deiectione ita exinanitos fuiſſe, ut bona ratione protinus ſint extenuati. Dictis cauſis quadam naturæ propinquitate inedia coniungitur, quæ & ipſa ut vigilia, & cura corpus emaciat, quemadmodum frequentes quoque motus, ſed ii in febribus raro fiunt: Nam qui ægrotant, quieto plerunque ſunt decubitu, ſi quis tamen (ut fit interdum) viam ingreſſus febricitare cœperit, atque neceſſitate urgente, vel domum revertendi ſtudio inceptum iter nolit intermittere, is multum eo motu attenuetur par eſt, priuſquam manſionem attingat. Sed & propter mentis alienationem, & furorem aſſidue exurgentes nonnulli, aut inter decumbendum, membrũ aliquod ſemper

per moritantes, aut loquentes, paucis merito diebus redacti sunt in corporis gracilitatem. Hæc igitur omnia ægrotos cogunt macescere: ut horum contraria corpus amplius conservant, & tuentur. Ipsorum vero nullum virtutis imbecillæ signum, sed quodque causa existit. Nam quemadmodum corpus in iis minuitur bona ratione, & attenuatur, ita virtus quoque deiicitur, & pessumdatur. Verum si nullo eorum, quæ modo commemoravimus præsente, corpus præter rationem attenuetur, id tum Hipp. imbecillitatis virium argumentum esse dicit, quam quidem virium imbecillitatẽ causam esse dicebamus, quamobrem per febres decrepitorum corpus cito collabitur. Nec mirum in talibus videri debet, si virium imbecillitas gracilitatis causa, & gracilitas imbecillitatis argumentum existat: sic enim in omnibus se res habet, quæ efficientium, & effectorum rationem sortiuntur, Atque hæc Hippocratis est sententia omnem autumantis factam præter rationem corporis gracilitatem, eiusdem imbecillitatis signum esse. Nos vero eius orationi aliam affectionẽ addemus, quæ & ipsa tanquam causa quædam

dam gracilitatis in febribus existit; ea humorum est tenuitas, & corporum raritas, nam hæc duo coniuncta si fuerint, quam ocyssime per occultam illam cutis perspirationem, quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci appellant, corpora vacuari contingit: quemadmodum in contrario affectu, humorum scilicet crassitie, & corporum densitate, nec humorum fieri vacuationem, nec corporis concidere tumorem, sed sibi ipsi constare videmus. Affectum hunc designabat Hippocrates quum in ultima aphorismi parte morbi diuturnitatem significari diceret: Oppositum vero huic affectum silentio pretermisit, quē si addamus, integrā, & omnibus suis partibus constantem efficiemus orationem, quam fieri potest paucissimis comprehensam, hoc modo, Haud omnino leviter febricitantium constare sibi corpus, nec concidere, aut etiā colliquefieri magis, quam ratio postulat, malum. Nam quod idē permaneat tum ob cutis densitatē, tum propter humorum crassitudinem accidere solet: qua ex re morbi indicatur longitudo. Colliquefit vero quum propter humorum tenuationem, & cutis laxitatem, tum interdum etiam

pro-

propter virtutis ſolam imbecillitatem.

XXIX.

Ἀρχομένων τῶν νούσων ἤν τι δοκέῃ κινέειν, κίνει· ἀκμαζουσῶν δὲ ἡσυχίην ἔχειν βέλτιόν ἐστι.

Per morborum initia, ſi quid movendum videtur, moveto. Cum vero vigent, quieſcere præſtat.

Incipientibus morbis (a) *ſiquid movendum videtur, move. Vigentibus autem quieſcere multo præſtat.*

Hoc quamobrem conſulat, ipſemet conſilij ſui rationem adfert ſequenti aphoriſmo, quem ſi cum præſenti copules, totam eiuſmodi orationem efficies, Incipientibus morbis ſiquid movendum videatur, move, vigentibus enim quiete uti, melius eſt. Nam morborum initio, & fine remiſſiora ſunt omnia: ſtatu, fortiora: ubi ad dictionem omnia, addere oportet ſymptomata. De iis ſiquidem enunciavit vocem, omnia. Nam affectus qui ſymptomata gignit, quem morbum appellamus, dum viget non eſt omnino

(a) *Sub principio augmentum continet: id apparet ex eo, quod à principio ad ſtatum protinus tranſilierit.*

omnino fortior, ſed in iis qui ſervari debent multo melior, quam morbi initio, in quibus utique Hippocrates quiete utendum eſſe conſulit, per morborum initia, nobis ſiquid movendum videatur, moventibus. Nam non ſolo vigore exitialium morborum adventante, ſed nec aliis etiam tempotibus ſtatum præcedentibus quidquam movendum: nobis illud ſemper memoria tenentibus, deploratorum non eſſe ſuſcipiendam curationem, ſed cedere, abſiſtereque cum ea prædictione oportere, quiſnam ſit morbi tandem futurus exitus. Aliorum vero morborum in quibus ſalutis ægri ſit ſpes aliqua, per initia danda eſt opera, ut maiora adhibeantur remedia: nam de iis morbis dicebat Hippocrates ſiquid movendum videatur, move. Præcipua autem in his remedia ſunt, maxime quidem phlebotomia, nonnunquam vero & purgatio: quorum neutrum in vigore venit uſurpandum. Nam ut in libris criſeωn oſtendimus, tum temporis maxime fiunt morborum coctiones, quæ quo citius fiant, melius eſt per initia vacuare, ut minorem redditam eo modo materiam, facilius concoquat natura:

natura: statu autem quo tempore maxime in coctionem morbi incumbit, vacuare fuerit supervacaneum, quum aliis de causis, tum quia animalis omnino virtus fatigata laborat, licet duæ aliæ vitalis, & naturalis fortes eo maxime tempore permaneant.

XXX.

Περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη, πάντα ἀσθενέστερα. περὶ δὲ τὰς ἀκμὰς, ἰσχυρότερα.

Circa initia, & fines omnia sunt levissima, at circa vigores, vehementissima.

Circa initia, & finem morborum, remissiora sunt omnia, in vigore vehementiora.

Symptomata omnia morbis incipientibus, & desinentibus imbecilliora, vigentibus fortiora esse affirmat, febrium scilicet accessiones, vigilias, dolores, implacidam, molestamque corporis iactationem, & afflictationem irrequietam, & sitim intelligens. Nam affectiones ad quas ista consequuntur, per vigorem ut meliores existat est necesse, in iis certe quidem ægrotis, qui incolumitati sunt restituendi.

XXXI.

Τῷ ἐξ ἀῤῥωστίης εὐσιτέοντι μηδὲν ἐπιδιδό-ναι τὸ σῶμα, μοχθηρόν.

Si cui ex morbo cibum probe ſumenti corpus nihil proficit, malum.

Si à morbo belle comedenti corpus non proficiat, malum.

Præſentem aphoriſmum, & proxime ſequentem coniungi oportuit cum eo quem ſupra his verbis poſuit, Si à morbo cibum capeſſens quiſpiam, vires non recipiat: eo enim aphoriſmo, pro ea dictione qua nunc eſt uſus εὐσιτέοντι ſcilicet, id eſt, bene comedenti, quum τροφὴν λαμβάνειν eo loco, id eſt, cibum capere dixiſſet, ſatis indicare viſus eſt ſe de ſymptomate eo intelligere quod accidit, quum corpus alimentum non ſentit, nec vires recolligit. Hic itaque illud cibum ſumere utrique commune aphoriſmo ſervavit, ſed ſymptoma vires ſcilicet non recipere nonnihil immutavit, aſcripto tamen quod ei ad proportionem reſponderet. Nam vires non recipere, & corpus non proficere inter ſe ſunt quodam modo ſimilia, illud ſiqui-

dem ad eam pertinet virtutem, quæ corpus moderatur, & regit, hoc autem corporis ipsius est affectus. Porro si nihil in eutrophiam, id est, probam sui nutricationem corpus proficiat, id tum propter ipsius altricis virtutis imbecillitatem, tum etiam interdum propter humorum peccantium redundantiam accidere putandum est.

XXXII.

ΩΣ τὰ πολλὰ πάντες οἱ φαύλως ἔχοντες, κατ᾽ ἀρχὰς μὲν εὐσιτέοντες, καὶ μηδὲν ἐπιδιδόντες, πρὸς τῷ τέλει πάλιν ἀσιτέουσιν. οἱ δὲ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἀσιτέοντες ἰσχυρῶς, ὕστερον δὲ εὐσιτέοντες, βέλτιον ἀπαλλάσσουσιν.

Ut plurimum omnes male habentes, circa initia quidem cibum bene sumentes, neque quicquam proficientes, ii tandem rursus cibum aversantur. At qui circa initia quidem vehementer cibos fastidiunt, postea vero eos probe assumunt; ij melius degunt.

Qui adversa valetudine abunde initio comedunt, nec proficiunt, ij fere tandem omnes in cibi fastidium incidunt: contra, qui initio forti inedia usi, cibum postea appetere

petere incipiunt, in valetudine facilius liberantur.

Et hic quoque aphorismus de iis, qui sese recreant, & recipiunt ex morbo dici videtur, siquidem non proficere, alimentave non sentire, cum alij complures, tum Hipp. ipse de convalescentibus dicere consuevit. Si itaque initio quispiam avide comedens, corpus non reficiat, qua de causa is nõ reficitur, eam ob rem postea cibum male appetet. Iam vero initio cibum appetit, nec proficit, propter partium appetentiæ servientium robur, & corporis totius pravitatem, & vitium, quo quidem totius corporis vitio tẽporis progressu propter alimentorum copiam aucto, ipsum quoque nonnihil appetentiæ instrumentum labefactari, ac depravari par est: Unde fiet ut cibum respuant, & aversentur, qui prius magna appetentia sumebant, quos ἰνσιτίονζ recte appellavit, quasi cibi appetentes dicas: quod ipsum in superioribus aphorismis in hanc sententiam dixerat, Si vero citra modum, & parce epulanti idem accidat, vacuatione indigere sciendum. Qui vero per initia tam forti-

ter cibum aspernabantur, ut parum omnino sumerent, postea autem in contrarium acti, appetunt, eos facilius morbo defungi affirmat: eiusmodi autem in contrarium facta est mutatio, postquam natura quo tempore valde tenuiter, & modice vivebant, affectionem eam, ob quam initio gravatim cibo utebantur, concoxit.

XXXIII.

ἘΝ παντὶ νόσῳ τὸ ἐῤῥῶσθαι τὴν διάνοιαν, καὶ εὖ ἔχειν πρὸς τὰς προσφορὰς, ἀγαθόν. τὸ δ' ἐναντίον, κακόν.

Mente constare, & bene habere ad ea quæ offeruntur, quovis in morbo bonum, contra vero, malum.

In quovis morbo valere rationem, recteque se ad ea quæ sumuntur habere, bonum: contra vero habere se, malum.

Non si quid ex iis quæ corpori accidunt bonum esse dicat Hippocrates, propterea hominem omnino evasurum esse putandum: nec si malum, idcirco protinus moriturum affirmandum: nam bonum etiam signum, à maiore malo vinci potest, contraque malum à potentiore bono. Quare eiusmodi sententias sic-

sic accipere oportet, solum ut id quod dicitur, intelligatur, hoc scilicet quantum in se est signum bonum esse: & illud, duntaxat quantum in se est, signum esse malum. De hominis vero salute, aut morte priusquam affirmetur quicquam, omnium sigillatim signorum vires attentius reputasse, & perpendisse, sicque demum de morbi exitu pronunciare oportet, quemadmodum facere in prognostico consulebat. Sic sane hoc loco mentem constare, & appetentiam permanere inter bona signa in omnibus morbis statuit, quædam enim non in omnibus morbis bona sunt, quod & ipse significare consuevit his verbis, Spirandi facilitatem (quam εὔπνοιαν vocat) in omnibus morbis acutis maximam ad salutem vim obtinere credendum: Iam vero quod sana mente esse, inter bona signa sit recensendum, hinc scire licet. Cerebrum enim ipsum, & meningas, dorsique medullam, & diaphragma, omnes denique generis nervosi partes, & inter eas maxime, quæ propius cerebrum sitæ sunt, si probe suis muniis ratio fungatur, sanas, integrasque esse testatur: quemadmodum etiam partes ad

ventrem, & iecur, & cor ipsum attinentes validas esse iudicamus, si ægri ipsi impigri ad ciborum sumptionem, & parati fuerint. Quæ omnia si sana sunt, non parvam de ægrotantis sanitate spem concipere licet.

XXXIV.

ἘΝ τῇσι νούσοισιν ἧσσον κινδυνεύουσιν οἷσιν ἂν οἰκείη τῆς φύσιος, καὶ τῆς ἡλικίης, καὶ τῆς ἕξιος, καὶ τῆς ὥρης ἡ νοῦσος ᾖ μᾶλλον, ἢ οἷσιν ἂν μὴ οἰκείη κατά τι τουτέων.

Per morbos minore sunt periculo, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & anni tempestati morbus magis cognatus fuerit, quam quibus in horum aliquo minime cognatus fuerit.

Minus periculose ægrotant ij, quorum vel naturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel tempori familiaris morbus (a) *est, quam quibus horum nullo affinis, cognatusque existit.*

Quum multifariam dicatur natura, in eo significatu nunc accipienda est, quo sæpius Hippocrates cum multis aliis locis,

(a) *Ægrotantium naturæ, ætati, consuetudini, & tempori consentaneus morbus, dissentaneo minus periculosus.*

cis, tum maxime toto de natura hominis libro usus est, quo loco ex primis elementis temperationem appellat naturam, quasi ita nunc diceret, A morbis periculi minus impendet iis, quorum & primæ corporis temperationi, & presenti, vel ab ętate, vel consuetudine, vel parte anni acquisitæ, & adventitiæ naturæ familiaris morbus est, quam quibus horum nullo affinis, cognatusque existit. Nam & naturæ, & ætati, & habitui, & parti anni, & tempestati cœli, & regioni calidioribus familiares, propriiq; morbi sunt calidiores, ut iisipsis frigidioribus frigidiores. Eademque ratione sicciori-bus, sicciores, & humidioribus humidiores morbi conveniunt. At contrariũ dixit Diocles libro de septimanis. Siquidẽ qui eius dicta literis mandarunt, à similibus quidẽ concitari, à contrariis solvi morbos putaverunt: quando vel ipso tradente Hipp. contrariorum sint contraria remedia. Causum itaq; hybernum, æstivo autumant curatu faciliorem esse, non utique recordantes hyeme Causum non fieri, nisi affectione eum accendente maxima: neque is aliter initio conflari potuisset, nisi causæ vehementia hyemis

contrariam, & repugnantem qualitatem vicisset, ac superasset. Ubi ergo causæ magnitudinem prohibere, aut reprimere temporis non potuit contrarietas, adiutricem licet corporis sanitatem haberet, multo profecto minus in morbo (quo tempore integra illa, & incolumis corporis firmitas abest) eam vincere, domareque poterit. Sed id vel experientia compertum, probatumque est: ex duobus enim pari magnitudine Causis, qui hyeme ortum habet perniciosior: nam calidiore cœli statu si sit genitus, & repentina fiat in frigidiorem cœli conditionem mutatio, à circunstante aëre frigido talis Causus iuvatur magnopere, utroque scilicet ipsi favente tempore, priore quidem in quo initium habuit ut signo, posteriore vero in quo solutionem, ut causa. Hæc igitur omnia aphorismum probare potius, quam cum eius sententia pugnare videntur. Quin & illud, In valde senibus raucedines, & distillationes coctionem non admittunt, cum præsenti minime pugnat aphorismo, etiamsi eiusmodi sint senilis ætatis proprij, & peculiares affectus. Primum quia inter se ista differunt, coctionem non

non admittere, & periculoſum eſſe. Deinde quod non abſolute, ſed addita particula valde ſenes dixerit. In his enim propter (a) virium imbecillitatem morbi quilibet ſuſpecti ſunt, & periculoſi: Pariter nec illud ſupradictis adverſatur, quod Epidemiωn primo legimus, Atque ij maxime de vita decedebant, quorum eſſet ad tabem prona, propenſaque natura, neque enim tum ex elementis temperationem, ſed corporis formam intellexit naturæ nomine, ſiquidem hanc etiam interdum naturam nominant. Et quemadmodum certo dicere poſſumus eos, qui calido temperamento ſunt calidis morbis minus periclitari, ſic qui arcto, ſtrictoque ſunt pectore (quos Græci ſtenothoracas vocant) non ſolum promptius tabe corripi, ſed correptos etiam in maiore verſari periculo qui dixerit, à vero haud diſceſſerit. Nonnulli tamen eorum, qui aphoriſmos explanarunt, hiſce & ſimilibus, quæ probabilitatem habere viderentur decepti, familiarem

 ægro-

(a) Raucedo non per ſe, id eſt, ſuæ magnitudinis ratione in ſenibus perículoſa, ſed propter virtutis imbecillitatem, cuius ratione quivis alius morbus in ipſis ſuſpectus eſt.

ægrotantis naturæ morbum interpretati ſunt, qui ſit temperamento contrarius, perinde quaſi aptus, idoneuſque morbus dicatur: toto (quemadmodum demonſtravimus) cœlo, quod aiunt, & à rei veritate, & Hippocratis ſententia aberrantes.

XXXV.

Ἐν πάσῃσι τῇσι νούσοισι τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ ἦτρον πάχος ἔχειν, βέλτιόν ἐστι. τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκτετηκὸς, μοχθηρόν. ἐπισφαλὲς δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσιας.

Quovis in morbo partes quæ ſunt ad umbilicum, & imum ventrẽ, craſſitudinem habere præſtat, valde autem tenues eſſe, & tabefactas, pravum. Ad inferiores autem purgationes hoc etiam parum tutum.

In quovis morbo partes ad umbilicum, & infimum ventrem attinentes, craſſiores eſſe præſtat, harum ſiquidem extenuatio, & tabes, mala: ſed ad inferiores quoque purgationes parum tuta.

Conſtat abdominis, quod epigaſtrium Græci dicunt, univerſam regionem

nem omni affectione præter naturã vacare debere, quod in prognosticis quoq; dixerat his verbis, Hypochondriũ optimum quod indolens, molle, & ęquabile. Ea vero de quibus nunc verba facit abdominis loca, alias crassiora sunt, alias macilẽtiora, quę crassiora, meliora, quę macilentiora, deteriora esse affirmat, & ut signa, & ut causas. Signa siquidem sunt imbecillitatis partium macie extenuatarum: causæ vero, quod & in ventre propterea minus probe ciborum fiat coctio, & in iecinore chyli in sanguinem mutatio, quæ exhæmatosis Græcis dicicitur. Hasce enim partes ambas sua crassitudine fovendo iuvant inibi incubantia corpora: quibus utique macie extenuatis, earum actiones in tantum lædi, debilitarique contingit, quantum integris illis per sanitatẽ iuvabantur. Quod eorundem corporum extenuatio ad infernas quoque purgationes parum sit tuta, neminem latere arbitror. Nam partes infra thoracem omnes robustas, validasque esse oportet, siquidem fœliciter purgationibus auxiliari debeant: alioqui magnopere offendantur, ac lædantur necesse est. Quamobrem autem de solis

infernis purgationibus mentionem fecerit, quærere alienum non erit, nam & quæ ſuperne, id eſt, vomitione purgationes fiunt, iis, qui eiuſmodi partium attenuatione laborant, periculoſæ. An has tanquam omnibus notas pretermiſit, illarum vero mentionem fecit tanquam notiorum ἦτρον autem privatim eam abdominis regionem appellat, quę pudendum, & umbilicum interiacet: ut totum epigaſtrium in tria dividatur, hypochondrium, ad umbilicum regionem, & ἦτρον id eſt, ventrem imum, quem & hypogaſtrium appellant.

XXXVI.

ΟἹ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα, ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι, ἐκλύονται ταχέως, καὶ οἱ πονηρῇ τροφῇ χρεόμενοι.

Qui inculpata ſunt corporis ſanitate dum per medicamentum purgantia repurgantur, cito exolvuntur, & qui pravo utuntur cibo.

Qui corporum ſalubritate ſunt præditi, ij purgante hauſto medicamine ſtatim deficiunt, ut & qui pravo alimento utuntur.

Qui corporum ſalubritatem, integritatemque habent, ij iure optimo medicamen-

camentis purgantibus concidunt (a) ac deficiunt: ſiquidem ij colliqueſiunt, non purgantur. Qui vero pravo alimento ſunt uſi, propter vitioſorum humorum copiam facile ſolvuntur, & fatiſcunt, ſi quando purgationibus (b) utantur. Sive autem intra corpus recipienda cibaria, ſive in ipſo iam contentum vitium dicat, utraque vera eſt oratio. Siquidem prava alimenta pravum gignunt ſanguinem. Vitioſa itaque edulia dicentur ad ſanguinem, qui inde gigni debet, reſpectu habito.

XXXVII.

Οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες.

Qui bene habito ſunt corpore, ad medicationes moleſte habent.

Qui integra ſunt corporis valetudine, medicationes ægre, moleſteque ferunt.

Medicationis verbum uſurpare conſue-

(a) *Nam invita, & reluctante natura, pharmacum trahit: ex qua colluctatione debilitata natura fatiſcit.* (b) *In cachecticis, ut hydropicis morbum victu, & cæteris tenuantibus paulatim demoliri oportet, nec niſi poſt coctionem & per magna intervalla purgationes exhibere.*

ſuevit Hippocrates in iis, qui non quodvis, ſed purgatorium duntaxat hauſerunt medicamentum. Superiore itaque aphoriſmo unum ex iis, quæ ipſis ſolent accidere, indicavit, deficere enim dicebat celeriter, qui ſecunda valetudine purgans ſumpſiſſent medicamentum: nunc vero orationem de iiſdem generalius extulit, ipſos affirmans ægre, ac difficulter ferre purgationes: ſiquidem vertigine, ac torminibus vexantur, ęgreque ipſis purgatio procedit, atque exanimantur præterea, & celeriter deficiunt. Quę omnia ideo ipſis accidunt, quia purgans medicamentum familiarē, propriumque humorem, exempli gratia bilem alterutram, aut pituitā, aut aqueam ſuperfluitatem nitatur attrahere, ſed eo deſtitutum ſanguinem liquet, & carnes, ut ex ipſis ſibi quicquid proprium, familiareque eſt, attrahat.

XXXVIII.

ΤΟ' σμικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελτιόνων μὲν, ἀηδεστέρων δὲ, μᾶλλον αἱρετέον.

Cibus, & potus paulo peior, ſuavior tamen,

tamen, melioribus quidem, sed minus gratis, anteponendus.

Paulo peior, sed suavior cibus, & potus, meliori quidem, sed ingrato præferendus.

Non id in gratiam solum ægrotantis, sed ad maiorem quoque eius utilitatem facere medicum oportet, nam quæ libenter, & magna cum voluptate sumimus, ea arctius complectitur, omnique ex parte appressus concludit, & retinet ventriculus, atque multo facilius concoquit: insuavia vero, & ingrata ut pote nauseam, vel inflationem, vel fluctuationem parientia, respuit. Quæ male cum in plurimis, iisque euchymis cibariis accidant, paulo alioqui peior cibus, non solum deterior amplius non est iis quidem certe, qui libenter, & magna cum voluptate sumunt, sed melior etiam interdum redditur.

XXXIX.

OI' πρεσβῦται τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νοσέουσιν ἧσσον. ὅσα δ' ἂν αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γένηται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει.

Ut plurimum quidem senes juvenibus ægrotant minus. At qui ipsis morbi diutur-

diuturni contingunt, eos fere ad mortem comitari ſolent.

Magnam partem ſenes iuvenibus minus ægrotant. Semel autem diuturnis morbis correpti, fere una moriuntur.

Senes non omnes iuvenibus minus ægrotant, ſed ex ipſis duntaxat qui moderatam, atque temperatã vitam agunt. Nam intemperantius qui vivunt, morbis magis parent, quippe qui propter ætatem iuvenibus ſint imbecilliores. Diuturnas autem ęgritudines complures ad mortem uſque comitari ſenectutem eſt manifeſtum: ſiquidẽ & virtus ipſa adeo eſt imbecilla, ut facile morbos per eam ætatem coquere nequeant, & frigidi ſunt diuturni morbi omnes: quo fit ut ſenibus frequentius, quam iuvenibus accidant. Sibi enim cognatis quiſque, & familiaribus morbis promptius corripitur.

XL.

Βράγχοι καὶ κόρυζαι τοῖσι σφόδρα πρεσβύτῃσιν οὐ πεπαίνονται.

Raucedines, & gravedines in valde ſenibus non coquuntur.

Deſtil-

Destillationes, & gravedines coctionem in valde senibus non admittunt.

Si hos inter se copulaverimus aphorismos, talis erit utriusque sententia, Maximam partem senes iuvenibus minus ægrotant: Qui vero diuturni ipsis accidunt morbi, fere una cum morte terminantur: siquidem in ipsis valde senibus destillationes, & gravedines coctionem non recipiunt, ut sit hic aphorismus velut quoddam præcedentis exemplum: neque enim hi soli morbi, sed nephritis quoque, podagra, arthritis, ischias, atque colli, & splenis affectus frigidi ad mortem senes comitari solent. Adhæc asthmata, tusses, spinæ item extrorsum, vel introrsum, & dextrorsum, sinistrorsumve perversio, torsioque: primum Græci κύρτωσιν, & κύρφωσιν, id est, gibbum, secundum λόρδωσιν, id est, cavitatem, tertium σκολίωσιν, id est, obliquitatem spinæ vocant.

XLI.

Οἱ ἐκλυόμενοι πολλάκις καὶ ἰσχυρῶς ἄνευ φανερῆς προφάσιος, ἐξαπίνης τελευτῶσι.

Qui crebro, & vehementer citra manifes-

nifestam causam animo linquuntur, repente moriuntur.

Qui sæpe, & vehementer sine causa manifesta animo linquuntur, iij derepente moriuntur.

Non omnes, qui animo deficiunt, repente moriuntur, nisi determinate ipsis tres conditiones addas, quarum una, eademque prima est, si sæpe, altera si vehehementer, tertia si sine causa manifesta id patiantur: nam & cuidam mulieri si diutius in balneo commorata fuisset, frequenter oriebatur animi defectus, tum propter temporis longinquitatem, tum quia malis plerunque lignis balneũ succendebatur, verum hoc non erat mortis signum, quum causam haberet manifestã. Alteri, si vel per horam lavabatur idem usuveniebat, nisi panis pauxillum ante sumpsisset. Quibus profecto omnibus erat os ventriculi vel imbecillius, vel admodum sensile. Qui vero propter nullam eiusmodi causam sæpe, & vehementer exanimantur, ii propter imbecillitatem (a) animalis virtutis id mali patiuntur, quo modo is cui una cum ani-

(a) *Vitalem intelligit.*

animi deliquio cordis vehemẽs palpitatio acciderat, derepente de medio ſublatus eſt. Quod idem iis quoque evenire ſolet, qui acutiſſimis animi deliquiis, quas cardiacas ſyncopas appellant, corripiuntur.

XLII.

ΛΥ'ειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον.

Valida quidem apoplexia nullo modo ſanatur, levis vero non facile.

Apoplexiam fortem nullo prorſus modo, debilem ægre curaveris.

Qui apoplexia (qua de hic agit Hippocrates) percelluntur, ij totius corporis ſenſu, & motu repente privantur, ſola reſpiratione excepta, nam ſi & ipſa prohibeatur, eiuſmodi maxima eſſe ſolet, & acutiſſima apoplexia: quibus vero reſpiratio ſervatur quidem, ſed cum magna violentia procedit, ea vehemens eſt apoplexia, vehemens quoque, ſed minus adeſt iis, qui neque contentam, neque violentam, inæqualem tamen, inordinatamque, & intermittentem habent reſpirationem. Siquidem in quibus

ordi-

ordinem aliquem ſervat,(a) debilis eiuſmodi cenſenda eſt apoplexia, quam ipſam fortaſſe curabis, ſi quæ ad eius curationem pertinent, omnia rite adminiſtraveris. Omnis porro appoplexia fit facultate animali in partes capite inferiores influere prohibita, idque vel propter affectionem aliquam à calida materia (ſic enim hoc loco φλεγμονώδη διάθεσιν interpretari placuit) in ipſo cerebro conſiſtentem, vel eius ventriculis pituitoſo humore oppletis: Cauſæ vero magnitudinem, affectus ipſius vehemētia conſequitur: qui fere læſa reſpiratione incurabilis evadit. Sed mirum videtur qui fiat, ut aliis omnibus muſculis ſtupentibus per apoplexiam, & immotis, ſoli thoracem attolentes, & dilatantes muſculi ſæpe moveantur, quamvis id vix, ægreque fiat. Quod ſane propter neceſſitatem reſpirationis, vim nervis contentam excitantis ad actionem accidere videtur: Ob eamque cauſam omnino in apoplexia, qui thoracem attollunt muſculi omnes agunt, quamvis ante raro

omnes

(a) *Debilis apoplexia fere in paralyſim alterius lateris deſinit, protruſa in ſpinalem medullam materia.*

omnes, exempli gratia in vehementissimis corporis exercitationibus, agerent. Siquidem propter eiusmodi motus vehementiam respiratione opus est quam maxima, secus habet in apoplecticis (quos attonitos latine possis dicere) neque enim quia respirandi aucta sit necessitas, sed propter virtutis imbecillitatem, mutuo auxiliari coguntur omnes musculi thoracem diducentes, quemadmodum alioqui in iis etiam, qui propter febres imbecillam virtutem habent, sese eadem de causa omnes movere coguntur, singulorum actiones in summam unam colligentes illam certe quidem minime contemnendam.

XLIII.

Τῶν ἀπαγχομένων καὶ καταλυομένων, μηδέπω δὲ τεθνηκότων, οὐκ ἀναφέρουσιν οἷσιν ἂν ἀφρὸς ᾖ περὶ τὸ στόμα.

Ex strangulatis, & dissolutis nec dum mortuis, ij minime ad vitam redeunt, quibus spuma circa os collectum fuerit.

Strangulati, aut suffocati, nondum tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os spuma apparuerit.

Spumæ

(a) Spumæ generatio omnis duarum ſubſtantiarum miſtura perficitur, quarum ſpirituoſa una eſt, altera humida, hæ autem invicem permiſcentur, in multas partes fractis utriſque, & comminutis, atque plurimas inter collidendum parvas bullas excitantibus: quod ſi ita fractus humor (cuius cum ſpiritu circumplicatione, & complexu bullas excitari contigit) craſſitudine viſcidus fuerit, tum inde nata ſpuma ſolutu difficilis, & conſtans evadit: cuiuſmodi maxime curſu fatigatis equis, atque iracundia permotis apris, circa os colligitur. Subſtantiæ porro utriuſque comminutionis, & (b) permiſtionis cauſa alias exiſtit vel utriuſque, vel alterius tantum motus violentus, alias calor vehemens, niſi quis forte hunc ſuo quoque motu ſpumam excitare dicat. Verum rei evidentiam ſecutis cautius, & certius fuerit, ſi duplici eius generatione conſtituta, in mari quidem vento vehementius ingruente, propter verberatum, vehementem excitari ſpumam, in fervente lebete, ob calorem fieri dixerimus: ſicque corporibus animalium

(a) *Spumæ materia*. (b) *Spumæ cauſa efficiens*.

lium per convulsiones epilepticas, iactatione, & motus violentia, in apris calore spumam nasci solere: equorũ vero cursu, utriusq; causæ vehementiam locum habere. Quum enim inter respirandũ, aër intro, ac foras continenter feratur, tum salivam ipsis tenuari, tum ex pulmonibus vaporis instar elatum quiddam ipsi permisceri, & complicari accidit, quod gignendę spumæ adaugeat substantiam: nam qui spumam eiusmodi ex ventriculo efferri arbitrantur, ij profecto mihi in magno errore versari videntur. Quũ enim tum animãs nec vomat, nec omnino nauseet, citra quæ symptomata ex ventre nihil efferri queat, inde certe quidem spuma ut confertim tollatur, fieri nullo modo potest, multoque minus ut vapor ullus, similiter ei, qui respirando efflatur: quando eiusmodi nulla ex ventriculo educatur substantia, qualem inter respirandum pulmo exhalat. Nam & sanguis, qui ex pulmone reiectatur visceris colore spumosus existit, qui vero ex ventriculo effertur cum eo nullam habet affinitatem: sed quæ ex pulmone simul cum sanguine spuma educitur, ea confertim, & cum tussi reiicitur, qui vero

ro paulatim ex tali humore vapor efflatur, is tusses non movet. Collo itaque arctius iniecto laqueo, efflare quidem cor, & pulmo excrementum fuliginosum habent necesse, (sic enim demonstravimus in eo libro, qui nobis de respirandi necessitate est scriptus) sed laqueo prohibitus pulmo, totum violenter ad exitum impellit, simulq; cum eo humiditatis propriæ aliquid expellit, quemadmodum in sanguinis fit reiectione. Exitiale igitur eiusmodi signum est, utpote vis, quæ pulmoni adfertur index, dum strangulatur animans, quod ipsi accidere verisimile est, calente materia in ipsum à corde compulsa. Quum igitur & fervore calidæ materiæ, & spiritus violento motu, & ipsius pulmonis vehementi contentione spuma reiectetur, signum inde sumptum merito censetur mortiferum. Nonnulli tamen, quibus strangulatis spuma circa os apparuerat, sibi sunt (quamvis id raro accidat) restituti. Ac fortasse Hippocrates non quod necessario intereant, ita pronunciavit, sed quia aliter eveniat rarissime. Cuius rei exemplum nobis paulo supra intelligendum reliquit, quum diceret. Quibus

per

per iuventutem alvus eſt humida, his reſiccatur ſeneſcentibus: nam eo aphoriſmo ſecuritatis, & cautionis particulam plerunque prætermiſit, quam paulo infra addidit, his verbis, Qui alvo ſunt humida, iuventutem quidem tranſmittunt facilius, quam qui alvum ſiccam habent, ſed difficilius ſenectute defunguntur: ipſis ſiquidem ſeneſcentibus alvus plerunque reſiccatur.

XLIV.

Οἱ παχέες σφόδρα κατὰ φύσιν, ταχυθάνατοι γίγνονται μᾶλλον τῶν ἰσχνῶν.

Natura admodum craſſi, celerius intereunt, quam graciles.

Qui natura ſunt valde craſſi, breviore vita fruuntur, quam qui graciles.

Craſſos iam inde à prima ætate, & graciles inter ſe comparans, de natura craſſis affirmat, quod gracilibus minus diu vivant. Optimum ſiquidem eſt iuſto, & quadrato corpore naſci, quod quadratū Latini, ἔυσαρκον Græci vocant, id eſt, inter craſſitudinem, & gracilitatem modum tenere, ut nec craſſius corpus, nec gracilius, ſed modice carnoſum exiſtat.

Quod si à modo recedatur, præstat gracile, quam supra modum crassum esse. Nam qui opimo sunt corporis habitu, venas, & arterias angustas, & exiles, proindeque paucum omnino sanguinem, & spiritum habent: Quo fit ut ipsis ætate provectis, levi occasione cito extinguatur calor nativus. Qua ex re nullum impendet gracilibus periculum, sed quia partes in his principes iniuriæ sunt expositæ (quippe quæ propugnaculum, & præsidium nullum, aut certe tenue admodum habeant) propterea ab externis causis facile offenduntur. Si qui autem natura symmetri, id est, modice corpulenti, pleniore postea victu, & otiosa vita, crassi evaserint, etiam si carnis, & adipis copia accesserit, nihilo secius tamen amplas ipsi venas habent, & arterias, ob eamque rationem in ipsis plus inest caloris nativi.

XLV.

ΤΩν ἐπιληπτικῶν τοῖσι νέοισιν ἀπαλλαγὴν αἱ μεταβολαὶ μάλιστα τῆς ἡλικίης, καὶ τῶν τόπων, καὶ τῶν βίων ποιέουσι.

Ex comitialibus, juvenes mutatione potissimum ætatis, & regionum, & victuum, liberationem accipiunt.

Epilepsia laborantes pueros quum loci, victusque, tum maxime ætatis mutatio liberat.

Apoplexia, & epilepsia inter se sunt quodammodo affines, & cognatæ affectiones: nam & eundem locum affectum, & eundem humorem habent mali auctorem: hoc differunt, quod apoplexia fiat propter virtutis ad nervos adfluentis plenam, consummatamque privationem: epilepsia ob motum vitiosum, & perversum. Quinetiam utriusque frigidus humor est, & (a) crassus. Quo fit ut adolescentium ætas, temperamento nimirum sicco, & calido, maximo sit Epilepticis auxilio. Pariter & loci ad proportionem facta mutatio iuvat, ad proportionem intelligo, si ad caliditatem fiat, & siccitatem mutatio. Par de victus ratione habetur ratio: neq; enim huius quævis mutatio Epilepsiam solvere potest, sed ea duntaxat, quæ calidiorē efficiat, & sicciorem corporis habitum. Illud tamen absolute exaudire possumus, victus scilicet mutationem Epilepticis prodesse, quandoquidem vitiosa

(a) *Non tam crassa materia est in epilepsia, sed sæpe tenuis, & flatulenta.*

victus ratio affectum hunc fere gene-
ret. Quare eiusdem mutatio in meliu:
prorsus convertet.

XLVI.

Δύο πόνων ἅμα γινομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸ[ν]
τόπον, ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτε-
ρον.

Cum duo dolores simul minim[e]
eundem locum occupant, vehementio[r]
alterum obscurat.

*Ex duobus simul doloribus, non eunden[m]
locum occupantibus, qui vehementior est, al-
terius sensum obscurat.*

Si quis locum eundem exactius, a[c]
pressius intelligat, nunquam eodem lo-
co duo simul dolores fieri poterunt: [si]
vero latius, pro maiore videlicet quo-
piam membro, ut brachio, ulna, femore,
tibia eundem locum interpretetur, simu[l]
rum dolores duo consistere poterunt,
sed partis affectæ inter se una molestiam
augebunt, altero dolore ægrotum mini-
me fallente. Verum si locis diversis, ex-
empli gratia in ulna unus, alter in tibia
fiat, tum à vehementiore alterum ob-
tundi, & hebetescere continget, tota ni-
mirum sentiendi facultate ad id, quod
magis

magis urget, conversa, & in diversum tracta. Idem per angores quoque, & mœrores usuvenit, qui & ipsi citra corpus sunt velut quidam animi morbi. Nam ex iis qui vehementiores sunt, minores dissimulant, & obtegunt, duntaxat si non eadem de re hausti sint, & concepti. Alias enim se inter se mutuo fovent, & amplificant.

XLVII.

Περὶ τὰς γενέσιας τοῦ πύου, οἱ πόνοι καὶ οἱ πυρετοὶ συμβαίνουσι μᾶλλον, ἢ γενομένου.

Dolores, & febres contingunt magis circa puris generationem, quam eo confecto.

Dum pus fit, dolores, ac febres accidunt magis, quam confecto.

Pus ex sanguine fit in semivitiosam, ut sic loquar, mutationem degenerante. Nam quæ mala omnino est sanguinis mutatio, ea cum graveolente perficitur putredine, quemadmodum contra, quæ bona absolute existit, & benigna, ea corporis partium est nutricatio. Harum autẽ medio posita est sanguinis in pus mutatio, utpote quæ nec à calore pręter na-

turam solo, nec à naturali peragatur. Proprius siquidem inflammationis calor ex utroque mistus est quodammodo. Cęterum dolor fit tensa simul, & calfacta præter naturam parte, inflammatione laborante, (a) febres sequuntur, ubi cor ipsum vitæ princeps, una accensum fuerit: Ipso vero velut fervore, & crematione sanguinis, una simul & dolores fiunt, & febres. Ab eiusmodi autem sanguinis perfecta adustione pus fit reliquum, quomodo in combustis lignis cinis. Quare per id temporis tum dolores, tum febres mitigantur, præsertim si pus eruperit, utpote materia iam consumpta, & extincto calore inflammationem faciente.

XLVIII.

ἘΝ πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος, ὁκόταν ἄρξηται πονέειν, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς ἄκοπον.

Quovis in corporis motu simulac laborare ceperit, quies confestim lassitudinis est remedium.

Quo-

(a) *Alias diaria, alias putrida febris suppurationem comitatur, quæ quotidie sub noctem maxime exacerbatur.*

Quoquo modo corpus moveatur, ſimulac laborare cœpit, quies ſtatim laſſitudinem levat.

Laborare verbum, & dolere, & defatigari ſignificat, atque utroque ſignificatu vera eſt aphoriſmi ſententia. Sive enim propter plures motus doleant iam corporis partes, ſive etiam ita ſint defeſſæ, ut vix functiones ſuas obire poſſint, requieſcere ſtatim laſſitudinem diſſolvit.

XLIX.

ΟΙ εἰθισμένοι τοὺς συνήθεας πόνους φέρειν, κἂν ὦσιν ἀσθενέες ἢ γέροντες, τῶν ἀσυνήθων, ἰσχυρῶν τε καὶ νέων, ῥᾷον φέρουσι.

Qui ſolitos labores ferre conſueverunt, etiamſi invalidi ſunt, aut ſenes, eos facilius ferunt, quam qui non aſſueti, quamvis robuſti, & juvenes.

Quotidianis laboribus aſſueti, etiamſi invalidi ſint, aut ſenes, inſuetis, quamvis robuſtis, & iuvenibus facilius conſueta ferunt exercitia.

Alia alij conſueta eſt exercitatio, uni cuipiam curſus, aut quivis alius motus, qui cruribus peragitur ſolitus. Alteri

consertis manibus depugnare mos est, aut alia manuum actione uti. Alij fodere humum, alij arare, alij remigare, alij deniq; aliud quidvis agere consueverunt. Atque in eiusmodi corporis fatigationibus, & exercitiis quædam differentiæ sumuntur, tum ex eo quod pluribus, aut paucioribus corporis partibus agentibus fiant, tum etiam quia has, aut illas partes magis, minusve exerceant. Sed hoc omnibus est commune, ut exercitæ partes inexercitatis fortiores evadant, & expeditiores, atque ideo labores consuetos facilius ferant.

L.

ΤΑ' ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, κἂν ᾖ χείρω, τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. δεῖ οὖν καὶ ἐς τὰ ἀσυνήθεα μεταβάλλειν.

Quæ ex longo temporis intervallo assueta sunt, quamvis deteriora, insuetis minus molesta esse solent. Quare ad insolita etiam facienda mutatio.

Consueta longo tempore etiam si deteriora sint, insuetis minus molesta solent esse. Quare ad insolita quoq; facienda mutatio.

Non de exercitatione solum ut præcedente oratione, sed absolute de omnibus

bus consuetis, suam hoc aphorismo fert sententiam, qualia esculenta, & poculenta, balnei usus, eiusdemque insolentia, vigilia, somnus, calor, frigus, curæ, & studia. Singula enim hæc, quæ commemoravimus, quia consueta sunt, minus iis nocent, quæ suapte natura innocentiora nunquam venerunt in consuetudinem. Atque exercitationis quidem consuetudo ad partium agentium robur refertur, quemadmodũ paulo supra diximus. Rerum vero aliarum quid consuetudo possit aperiendum hoc loco esse videtur. Cibus, ac potus quum in aliis fere partibus, tum maxime in ventriculo acquisititiam & adventitiam naturã efficiunt: quamvis enim à corpore quoad eius fieri potest maxime vincantur, & mutentur, ipsum tamen secundum suam ipsorum naturam afficiunt quodammodo. Quo fit ut secundũ ea ipsius magna longo tempore immutatio fiat, atque nutriendis cõcilietur cum nutrientibus similitudo, ut in eo libro demonstravimus, quem de consuetis inscripsimus, quo loco illud etiam probavimus, à sui simili unumquodq; alterari, & immutari promptius. Unde fit, ut quanto

ſimilius mutando corpori mutans fuerit, eo citius ipſum immutet, & alteret. Quinetiam ab aliis omnibus in quibus verſatur, & propinquat corpus quadantenus afficitur, veluti in aëre ambiente fit frigido, aut calido, hoc rarefieri, & laxari, illo denſari ſolitũ. Quæ cauſa eſt, ut conſueta ferant facilius, inſolitis magis offendantur: nam ſi caloris propinquitate, aut conſortio rarefactũ corpus frigori derepente occurrat, id eveſtigio altius ſubiens, & ſeſe penitius inſinuans lædit magnopere. Cuius rei cauſa ſingulorum enumeratione quibus aſſuevimus declarata eſt in libro de conſuetudine. Iam vero norunt omnes quod experientia notum, compertumque eſt, quodque Hippocrates ſcribere contentus, eius cauſam aſcribere neglexit: Sed & ipſi eius inveniendæ anſam, & occaſionem dedimus. Verum hæc ſatis ſunt ad prioris partis aphoriſmi explicationẽ. Quod ad finem ſcriptum reperitur, ubi ad inſueta iubet faciendam eſſe certo quodammodo mutationem, id ſanitatis certius, cautiuſque tutandæ gratia eſt additum. Siquidem uniuſmodi conſuetudo omnis Græcis μονοειδὴς dicta, id eſt, certa

ta quædam, & ſtata, parum tuta ſolet eſſe: quandoquidem omnium hominum vita inopinatis, incertiſq; rerum caſibus ſit ſubiecta. Ne quando igitur inſolitis rebus, & ex improviſo accidentibus, aut occurrentibus graviter offendamur, nihil non tentare, & periclitari ſatius eſſe inquit Hippocrates. Quod fiet ſi non iiſdem in rebus, & conſuetis ſemper immoremur, & permaneamus, ſed inſolitas quoque interdum, & contrarias experiamur, atque periclitemur.

LI.

ΤΟ' κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως ὁκωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερόν. καὶ γὰρ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ' ὀλίγον, ἀσφαλὲς, καὶ ἄλλως ἢν καί τις ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἕτερον μεταβαίνῃ.

Confertim, & repente vacuare, vel implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel utcunque aliter corpus movere, periculoſum: omne ſiquidem nimium naturæ inimicum. Verum quod paulatim fit, ſecurum eſt, tum vel maxime, ſi quis ab uno, ad alterum tranſierit.

Semel multum, & repente vel vacuare,

vel replere, vel calfacere, vel refrigerare, aut alio quovis modo corpus movere, periculosum: omne siquidē nimium naturæ inimicum. Paulatim vero quod fit, tutum, cum alias, tum maxime ubi ab uno ad aliud facienda est mutatio.

Quamobrem uuiversim, & repente implere, aut vacuare, aut alio quovis modo corpus movere periculo non vacet, ipsemet causam attulit, quum omne nimium naturæ inimicum esse diceret: naturæ siquidem substantia in (a) symmetria, id est, certa, & commoda elementorum proportione consistit, quam quidem symmetriam quum omne nimium corrumpat, & labefactet, mirum videri non debet, si idem quoque animantis constitutionem resolvat. Contra vero paulatim, inquit, vel replere, vel vacuare, & cætera, quæ deinceps commemorat facere, minime periculosum, cum alias, tum maxime ubi à re quapiam consueta ad alteram mutationem facere studemus: nam in præcedente aphorismo consulebat etiam ad insueta transeundum

(a) *Quum ab hac symmetria longissime absint morbi acuti, in his solum affatim facta vacuatio prodest, si eam vires ferre possint.*

eundum esse. In eo igitur transitu, quod universim, & repente fit, periculosum, quod vero paulatim, sensimque progreditur, tutum.

LII.

ΠΆντα κατὰ λόγον ποιέοντι, καὶ μὴ γινομένων τῶν κατὰ λόγον, μὴ μεταβαίνειν ἐφ᾽ ἕτερον, μένοντος τοῦ δόξαντος ἐξ ἀρχῆς.

Cum quis omnia recta ratione facit, neque tamen pro ratione succedit, non est ad aliud progrediendum, si manet quod ab initio visum est.

Non, si recta ratione gerenti omnia secundum eam minus succedat, protinus ad aliud transeundum, modo illud constet, quod ab initio visum fuerat.

Non mediocris prudentiæ munus est ab iis non recedere, quæ recte sunt visa, nec ad alia subinde remedia transire, tametsi adhuc manifesta utilitas nulla sit secuta: Quemadmodum enim gutta in subiectam petram casitante, vix longissimo tempore sensibile fit cavitatis in ea vestigium, sic in crudis morbis, & coctu difficilibus se res habet, in quibus, si quis recta ratione quod facto opus est, invenerit, ab eo recedere non debet, quod facien-

ciendum initio existimavit, etiam si eius usu nihil dum manifesto effectum esse videatur.

LIII.

Ὁκόσοι τὰς κοιλίας ὑγρὰς ἔχουσι, νέοι μὲν ὄντες, βέλτιον ἀπαλλάσσουσι τῶν τὰς ξηρὰς ἐχόντων. ἐς δὲ τὸ γῆρας, χεῖρον ἀπαλλάσσουσι ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖσιν ἀπογηράσκουσι.

Quicunque alvos habent humidas, ij quidem, si juvenes sunt, melius degunt, quam qui siccas habent. At in senectute peius degunt, cum ipsis senescentibus fere resiccentur.

Quibus alvus est humida, iuventam quidem agunt facilius, quam qui eandem siccam habent, sed senectute difficilius defunguntur. Ipsis siquidem senescentibus fere resiccatur.

Præterquam quod clara, apertaque est huius aphorismi sententia, etiam in eum quæ dicta esse oportuit, recordari ex eo aphorismo licet, cuius tale fuit initium, Quibus in iuventute alvus est humida, in senectute resiccatur.

LIV.

LIV.

Μεγέθει δὲ σώματος ἐννεάσαι μὲν, ἐλευθέριον καὶ οὐκ ἀηδές· ἐγγηρᾶσαι δὲ, δύσχρηστον, καὶ χεῖρον τῶν ἐλασσόνων.

Longa corporis ſtatura in juventute quidem degenda liberalis, nec indecora, in ſenectute vero inutilis, & brevitate deterior.

Vt traducenda iuventute liberalis, & ſpecioſa corporis magnitudo, ita ſenectuti inutilis moles corporis eſt, & parvitate deterior.

Magnitudo corporis proprie appellatur ea dimenſio, quæ in longum, latũ, & profundum iuſtam exuperat menſuram. Iam vero magnum quoque corpus interdum appellamus, quod ſolum in longum amplius iuſto auctum eſt, quamvis huic longitudinis nomen ſit proprium. Similiter quod in latum, & profundum legitimam proportionem exceſſit, magnum quandoque corpus nominant, quum tamen proprie ſi dicatur, craſſum vocari debeat. Si ergo eam corporis magnitudinem intelligi velit Hippocrates, quæ proprie dicitur, nihilo ſane ipſa ſenectu-

nectuti fuerit minore corporis ſtatura deterior: ſi vero longitudinem, aut craſſitudinem corporis ſignificavit, hæ ſeneſcentibus tum graviores, tum inutiles magis fiunt: ſed ne iuventuti quidem liberalis, & ſpecioſa corporis craſſitudo. De longitudine igitur ſola vere dici poteſt, quod in iuventute quidem liberalis, honeſtaque, & viſenda res ſit, in ſenectute vero inutilis, ac gravis exiſtat: incurveſcit enim ſeneſcentibus, fitque grave, & moleſtum onus, quod Hippocrates δύσφορον, id eſt, geſtatu difficile dixit.

FINIS LIBRI SECUNDI.

CLAUDII GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

TERTIO *hoc in aphorismos Hippocratis commentario, quæ ab ipso de anni temporibus, & ætatibus scripta sunt exponemus, ea potissimum declarantes, quæcunque in ipsis obscuriora videbuntur, (hoc enim proprium est expositionis munus) singulorum tamen quæ recte dicta fuerint, demonstratione non omissa, quoniam hoc quoque in commentariis fieri consuevit. Satis autem hoc etiam loco Lyci constantiam mirari non queo, qui, ut ipse quidem ait, Quinti præceptoris interpretationes scribat, nec eorum, quæ de temporibus, & ætatibus dicta sunt, demonstrativam ullam probationem adiiciat, sed*

ad

ad experientiam omnia, & obſervationem referat: quum tamen in multorum aliorum aphoriſmorum explanationibus rationalem de contenta in ipſis veritate diſputationem adhibeat, ſola experientia non contentus: quam quidem experientiam ſolam ad congerendam eiuſmodi commentationem ſatis eſſe non poſſe, & Hippocrates ipſe oſtendit, & orationis continuatione fiet manifeſtum.

I.

ΑΙ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος, ἢ θάλψιος, ἔτ' ἄλλα κατὰ λόγον οὕτως.

Tempeſtatum anni mutationes potiſſimum morbos pariunt, & in ipſis anni tempeſtatibus magnæ mutationes frigoris, & caloris, aliaque pro ratione ad hunc modum.

Mutationes temporum (a) *potiſſimum pariunt morbos, & in ipſis temporibus magnæ mutationes frigoris, aut caloris, cæterorumq; ad proportionem his reſpondentium.*

Per mutationes temporum quidam au-

(a) *Magna, & frequens ab aëre morborum occaſio.*

autumant commutationes eas dici, quibus tempora vicissim se excipiunt, & sequuntur, quasi successiones, & vicissitudines diceret: nam hyemis in ver commutatione morbi illi generantur, de quibus in sequentibns sic ipse loquetur, Vere furores, melancholiæ, epilepsiæ: rursusque, Vere in æstatem converso (id quod prima fit æstate) febres inquit continuæ, & tertianæ, & ardentes, cæterique morbi, quos deinceps enumeravit: similiter de autumno, & hyeme scripsit, inquiunt illi, qui mutationes, & vicissitudines pro eodem accipiunt. Cæterum vox potissimum orationi addita hanc aphorismi expositionem non admittit. Quemadmodum enim temporum commutationibus, & vicissitudinibus morbi quidam generantur, sic iisdẽ solvuntur: quod & Hippocrates ipse dixit. Quare successiones temporum morbos nihilomagis pariunt, quam solvunt. Alioquin quonam modo ille solum ita dicere contentus non fuisset, Mutationes temporum pariunt morbos, sed potissimum addidisset? Melius itaque fuerit propter huius vocis additionem per mutationes temporum intelligere eorum

rum naturæ, & temperationis alteratio-
nes. Hæ siquidem sunt quæ maxime pariunt morbos, quum plures deinceps fuerint, aliaque aliam exceperit, quemadmodum in Epidemiis scriptum reliquit, atque hic non ita multo post est dicturus. Unius vero solum temporis alteratio morbos certe quidem efficit, sed non præcipue. Quando igitur morbi fient potissimum temporis unius alteratione? quum eius scilicet magna contigerit alteratio, propterea enim dicebat, & in ipsis temporibus magnæ mutationes caloris, vel frigoris, vel alterius cuiusdam, ut humiditatis, siccitatis, ventorum, horumve silentij, & quietis. Hæc recta est intrepretatio, apte præsenti lectioni conveniens. Est & alia eiusmodi lectio, Mutationes temporum pariunt morbos maximos, & in ipsis temporibus magnæ præsertim mutationes: quæ scriptura nullam obscuritatem habet apud eos maxime, qui ea quorum modo finem dicendi fecimus, intellexerunt. Sunt & aliæ quædam eiusdem dictionis lectiones, quas facile ex iis quæ diximus examinare poteris, & intelligere.

II.

II.

Τῶν φυσίων αἱ μὲν πρὸς θέρος, αἱ δὲ πρὸς χειμῶνα εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι.

Naturæ hæ quidem ad æstatem, aliæ vero ad hyemem bene, vel male habere consuevere.

Naturarum quædam ad æstatem, aliæ ad hyemem (a) *bene, aut male se habent.*

Naturas hic appellavit Hippocrates in proprio maxime, & primario significato, quod ex ipsa maxime substantia naturæ sumitur, quam quidem supra dicebamus esse temperationem ex quatuor elementis, humido, sicco, calido, frigido: In opere quoque de temperamentis demonstratum nobis est unicum, & singulare temperamentum esse eucratum, omnibus perfectionis numeris absolutum: dyscrata vero, & à perfectissimo illo deficientia, esse numero octo, quatuor unica dominante qualitate, quatuor itẽ alia duabus qualitatibus præpotentibus, atque una quidem vin-

(a) *Veris, & autumni non meminit quia suæ temperie, & æqualitate ver omnibus naturis sit commodum, ut autumnus sua inæqualitate noxius.*

vincente, calida, frigida, ſicca, humid: duabus vero ſuperantibus calida, & ſic ca, calida, & humida, frigida, & ſicca, fri gida, & humida. Ad æſtatem igitur frigi dæ, & humidæ naturæ optime haben ad hyemem calidæ, & ſiccæ: Calidæ con tra, & ſiccæ naturæ æſtate male afficiun tur, frigidæ, & humidæ, hyeme. Atqu hæ quidem naturæ omnino, ſeu utriuſ que qualitatis ratione ad dicta tempor optime, & peſſime ſe habent: quæ ver utracunque qualitate iuvantur à tempo ribus, aut offenduntur, hæ non omnin bene, aut male, ſed mediocriter afficiun tur, ut humida, & calida, æſtate, & hye me: æſtate nanque ut humida, hyeme u calida melius afficitur.

III.

Τῶν νούσων ἄλλαι πρὸς ἄλλας εὖ ἢ κακῶ πεφύκασι· καὶ ἡλικίαι τινὲς πρὸς ὥρας, κ χώρας, καὶ διαίτας.

Morbi alii ad anni tempeſtates bene vel male habere conſuevere, & ætate quædam ad anni tempeſtates, & loca, & victus rationes.

Morbi alij ad alia tempora bene, vel ma l

le se habent. (a) *et quædam ætates ad tempora alia, & loca, & aliud victus genus.*

Inordinatius hunc aphorismum extulisse mihi videtur Hippocrates. Nam melius ita dici potuit, Morbi, & ætates alij ad alia tempora, & loca, & victus genus bene, & male se habent. Bene itaque se habent ad tempora morbi, quod ad sui generationem attinet similes, quod ad solutionem contrarij. Hoc enim prius definivimus quum exponeremus aphorismum illum cuius initium, Periculose minus ægrotant, Ætates autem, ut & naturæ frigidæ ad calida, calidæ ad frigida tempora bene habent, ut senum ætas ad æstatem, iuvenum ad hyemem habet melius. Eadem ratione à locis quoque, non morbi modo, sed etiam ætates afficiuntur, morbi enim calidi locis calidis magis generantur, & minus sunt periculosi: meliusque valent in frigidis regionibus ætates calidiores, & in aliis ad proportionem. Sic ad victus genus alij ad aliud bene, maleve se habent, tum morbi, tum ætates. Nam calidiores ad victus rationem frigidiorem, frigidiores

(a) *Morbi alij ad alia tempora facilius, difficiliusve generantur, & solvuntur.*

diores ad calidiorem, & ſicciores ad humidiorem, humidiores ad ſicciorem bene ſe habent, & ut breviter dicam, contrarij morbi, & ætates ad contrariam victus rationem bene, ſimiles ad ſimilem male habent, niſi ætas moderatior victui, & tempori, & regioni temperatiori comparetur. Nam hoc ſolo modo ſimiles & ætates, & naturæ à ſimilibus bene afficientur: his vero quæ immoderatius à temperie receſſerint, contraria tum loca, tum tempora, tum victus ratio magis conferunt. Iam vero morbi omnes quum immoderationes quædam ſint, à ſimilibus, tum locis, tum temporibus generantur, ſolvuntur à contrariis.

IV.

ἘΝ τῇσιν ὥρῃσιν, ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης, ὁτὲ μὲν θάλπος, ὁτὲ δὲ ψῦχος γίγνηται, φθινοπωρινὰ τὰ νουσήματα προσδέχεσθαι χρή.

Per anni tempeſtates, quando eodem die modo calor, modo frigus ſit, autumnales morbos expectare convenit.

In temporibus cum eodem die modo calor, modo frigus, autumnales morbi expectandi.

Meri-

Merito ſane, neque enim appellationes temporum, ſed temperationes cauſæ ſunt morborum. Quum igitur à ſua natura deſciſcunt, morbos quoque diverſos parturiant eſt neceſſe.

V.

Νότοι βαρυήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοὶ, νωθροὶ, διαλυτικοί. ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀῤῥωστίῃσι πάσχουσιν. ἢν δὲ βόρειον ᾖ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραὶ, δυσουρίαι, φρικώδεες, ὀδύναι πλευρέων, στηθέων. ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀῤῥωστίῃσι προσδέχεσθαι χρή.

Auſtri auditionis hebetudinem, & viſionis caliginem inducunt, & capitis gravitatem, corpus torridum, & languidum reddunt, cum ſic invaluerint, iſta in morbis patiuntur. Sin Aquilonia tempeſtas fuerit, tuſſes movet, fauces exaſperat, alvos indurat, urinam ſupprimit, horrores excitat, laterum, & pectoris dolores. Cum ſic invaluerit, eiuſmodi in morbis ſpectanda ſunt.

Auſter auditum hebetat (a) *calignem*

L *viſui*

(a) *Auſtro hebeſcunt ſenſus omnes, languent corpora.*

visui obducit, caput gravat, membris tarditatem, & languorem conciliat: Quum itaque is increbrescit, talia invalidis accidunt, contra (a) *aquilo tusses movet, fauces exasperat, alvum indurat, urinam supprimit, horrores excitat, lateris, & pectoris dolores facit. Hoc itaque dominante, talia infirmos expectare oportet.*

Rei quidem certe effectum significavit, quum diceret, Auster auditum hebetat, oculis caliginem offundit, caput gravat, torpentes, & languidos efficit: Causā vero indicavit, quum illud ascriberet, Quum itaque is increbrescit, talia laborantes invaletudine patiuntur: semper siquidem medicum separare, & secernere oportet id, quod propter externam aliquam causam non ratione morborum accidit, ut certius presagia capiat: Causam vero quamobrem auster graviorem auditum, & caliginosum visum efficiat, difficile non est ex eius temperamento intelligere, quippe qui calida sit, & humida natura. Eiusmodi enim omnia vim replendi capitis obtinent, quæ eadem ipsa causa est, ut sensuum in-

(a) *Aquilo nervosas, & frigidas partes lædit.*

inſtrumenta humiditate multa infarciat, & capitis gravitatem (quam καρη-βαρίαν Græci dicunt) faciat. Iam vero principio nervorum humefacto, voluntarios motus torpere, & veluti ſolutum ſe, & languidum ſentire hominem eſt neceſſe. Contra aquilonia ut ipſe inferius dicet, tempeſtate coguntur, ac firmantur corpora, & robuſtiora, vegetioraque fiunt, expeditiora item, & alacriora, promptioraque ad motum evadunt, & auditu valentiora. Sed nunc iſta non oppoſuit iis, quæ ab auſtro corpori accidunt, quia hoc aphoriſmo ſola ea, quæ ab utroque vento importantur incommoda perſequi propoſuit, ut perſpecta ea, & cognita habentes ab iis ſeparemus, quæ morborum ratione eveniunt. Aquilonio igitur, inquit, ſtatu, fiunt (a) tuſſes propter inſtrumentorũ videlicet reſpirationi ſervientium intemperiem, & faucium aſperitatem, inæqualitatemve, de qua loqui ſe oſtendit, quũ fauces addidit, ut ſubaudiremus exaſperat verbum, Nam hoc quoque pacto interdum loqui

(a) *Fiunt etiam per accidens tuſſes Aquilone plenius cerebrum conſtringente, & humiditatem ipſius in partes ſubiectas exprimente.*

ſolet: paulo poſt enim dicet, Autumno multi æſtatis etiam morbi, quartanæ, errones, ſplenes. Poſſumus & coniunctim iſta duo legere, Auſter fauces, alvum indurat, ut interpretes nonnulli legendum eſſe putarunt: nam & fauces per tempeſtatem aquiloniam evadunt duræ, quia exiccantur, & refrigerantur, & alvus dura excernit: tum propter temporis conditionem ad ſiccius vergentem toto ſicceſſente corpore, & propterea humidiores alimenti partes avidius ad ſe trahente, tum etiam quia diutius in corpore retenta ſupervacanea, nec permeantia tota exucta, & arida redduntur. Dyſuria præterea, id eſt, urinæ reddendæ difficultas accidit flante aquilone, propter frigiditatem offenſa veſica, nam exanguis eſt, & frigida, & idcirco pluſquam aliæ partes frigidis cauſis patens, ab iis promptius afficitur. Eadem Boreæ frigiditas, thoracis etiam dolores facit, communi cum aliis partibus noxa: accedente etiam reſpirationis læſione, quæ non pariter pulmonem, & cor attingit ob caloris in ipſis contenti copiam. Homines vero ut aquilonia conditione inhorreſcant, facit mani-
feſto

festo aëris ambientis frigida, & ſicca natura.

VI.

Ὁκόταν θέρος γένηται ἦρι ὅμοιον, ἱδρῶτας ἐν τοῖσι πυρετοῖσι πολλοὺς προσδέχεσθαι χρή.

Cum æſtas veri ſimilis fuerit, in febribus copioſos ſudores expectare oportet.

Quum æſtas ſit ſimilis veri, ſudores (a) *in febribus multos expectare oportet.*

Quemadmodum paulo ante dicebat, quum eodem die modo calor, modo frigus morbos autumnales expectare oportet, eodem nunc modo rurſum ait, Quum æſtas evadit ſimilis veri, hoc eſt, moderata temperie naturæ veri reſpondente, multi in febribus ſudores expectandi. Id quod ratione fit optima: neque enim ſine aëris nos ambientis calore, & ſupervacanea aliqua humiditate contenta corporibus ſudores multi manare poſſunt, quorum primum æſtate, alterum hyeme, neutrum autumno, utrunque vere fieri ſolet. Merito itaque æſtas

(a) *Cauſa ſudoris, raritas corporis, & tenuis materiæ copia.*

æstas si valde sicca sit, & torrida, humiditatem contentam absumit, & resolvit, si vero similis sit veri, calore quidem evocat ad cutim, sed præ humiditate in vaporis speciem resolvere, & consumere non potest. Morborum itaque crisi humiditas dum tota simul, & confertim excernitur, multos sudores facit.

VII.

ἘΝ τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται· καὶ ἢν μὲν ἐπὶ πλέον ᾖ τὸ ἔτος τοιοῦτον ἐὸν, οἵην τὴν κατάστασιν ἐποίησεν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ νοσήματα τοιαῦτα δεῖ προσδέχεσθαι.

Per squalores febres acutæ fiunt, & siquidem annus magna ex parte talis extiterit, qualem temporis conditionem effecerit, tales fere quoque morbos expectare oportet.

Magnis siccitatibus febres fiunt acutæ. Quod si annus talis esse pergat, qualem temporis statum effecerit, tales fere morbos expectare oportet.

Siccitatibus non multas, sed acutas febres fieri inquit. Siquidem paulo post dicturus est, In universum siccitates assiduis

duis

duis imbribus salubriores, ac minus mortiferæ, rursum illud deinceps coniungens, inquiet, Humidiore, ac pluvio cœli statu plerumque morbi fiunt, & febres longæ, idque bona ratione fit. Nam aëris ambientis humiditas pituitosos humores congerit, & non parvam cumulat aqueæ superfluitatis copiam: siccitas vero humores quidem minuit, sed qualitate biliosiores reddit. Quæ causa est ut sicciore temporis conditione febres numero quidem (a) pauciores gignantur quam pluviosa, sed hæ acutiores fiant. Quæ in aphorismo sequuntur, sunt manifesta.

VIII.

ἘΝ τοῖσι καθεστῶσι καιροῖσιν, ἢν ὡραίως τὰ ὡραῖα ἀποδιδῶσιν, εὐσταθέες καὶ εὐκρινέες αἱ νοῦσοι γίνονται. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν ἀκατάστατοι καὶ δύσκριτοι.

Temporibus bene, & ordine constitutis, & tempestivam tempestivitatem servantibus, morbi qui facile consistant, & solvantur, fiunt. In male vero constitutis, qui neque facile consistunt, neque facile solvuntur.

(a) *Sicca tempestas omnium fere morborum expers est, & saluberrima.*

Certis temporibus, & suam tempestivitatem servantibus certi, & tempestivi, ac iudicatu faciles morbi fiunt. Incertis autem, & alienis, (a)incerta quoque ægrotationes fiunt, & ad iudicandum difficiles.

Καθεστῶτας καιροὺς (Latine stata, debita, ordinata, & convenientia tempora dicere possis) appellat Hippocrates, partes anni ordinatim, & tempestive suam temperationem sortitas. Quem vero annum καθεστῶτα (Latine, recte, atque ordine constitutum annum dicere potes, vel qui temporum vices bene constitutas, & tempestive dispensatas habet) idẽ Hippocrates vocet, ex eius libello de aquis, aëre, & locis discere licet. Si inquit, syderũ ortu, & occasu convenientia hęc signa appareant, si autumno fiant pluviæ, & hyems moderiatior, neque nimis tepens, & humida, neque frigore excedens tempus legitimum, si vere, & autumno imbres fiant tempestivi, sic demum annus evadet saluberrimus: Quum itaque audiveris quem annum καθεστῶτα dicat, facile quem ἀκατάστατον appellet, potes intelligere. Quæcunque enim

(a) *Quia omnium non una causa est, nec eadem humorũ simplicitas.*

enim tempora parte aliqua non servarint, anni bene constituti moderationem, ea ἀκατάστατα, id est, incerta, aliena, inordinata, & intempestiva nominat, & morbos, qui in ipsis gignuntur, similiter ἀκαταστάτους nuncupat, quos δυσκρίτους etiam, id est, κακοκρίτους vocat, vel enim cum gravibus symptomatis, & periculosis crises in talibus morbis fiunt, vel præsenti sunt exitio, vel restibili denique semine redivivi, ac reduces morbi fiunt.

IX.

ἘΝ φθινοπώρῳ ὀξύταται αἱ νοῦσοι, καὶ θανατωδέσταται τὸ ἐπίπαν. ἦρ δὲ ὑγιεινότατον, καὶ ἥκιστα θανατῶδες.

Per autumnum omnino morbi acutissimi, & maxime exitiales. Ver autem saluberrimum, & minime exitiale.

Autumno in universum morbi acutissimi, & perniciosissimi: Ver autem saluberrimum, & minime exitiosum.

Quum anni tempora singula suam, & convenientem servant temperationem, inter ea ver est saluberrimum, ut pote quod eucratum existat, & moderatum: morbos autem accutissimos, & perniciosissi-

 ciosissi-

ciosissimos quantum in ipsis quidem est temporibus, autumnus adfert, siquidem ver magnam cœli temperiem habet: autumno vero hoc imprimis mali inest, quod eodem die modo calor, modo frigus dominetur: deinde æstatem excipiat, in qua humores multis adusti, quibusdam vires etiam sunt debilitatæ: nec vero sola hac ratione morbifer autumnus, sed quia humores etiam, qui prius ad cutim movebantur, atque eiusdem perspiratu digerebantur, per autumnum ab aëris ambientis frigore pellantur in profundum, & intro cogantur. Atq; hęc sunt omnium hominum communia. Iis vero qui vitioso victu utuntur auctarij vice poma accedunt, quibus abunde repleti facile malorum humorum copiam colligunt.

X.

Τὸ φθινόπωρον τοῖς φθίνουσι κακόν.

Autumnus tabidis malus.

Autumnus tabidis nocuus.

Autumnum aliis etiam de causis incusabat superiore aphorismo, eundem nunc ut tabidis eximie, & præcipue nocentem rursum damnat: Iam vero utrum

eos

eos solum tabidos appellet, qui phthoë laborant, quibus ulceratus scilicet pulmo est, an omnes quacunque occasione colliquefactos, & macilentos coniicere non possumus. Verum utrisque constat autumnum esse adversum, quum siccus simul, ac frigidus, & inæqualis existat.

XI.

Περὶ δὲ τῶν ὡρέων, ἢν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ ἔπομβρον καὶ νότιον, ἀνάγκη τὸ θέρος πυρετοὺς ὀξέας, καὶ ὀφθαλμίας, καὶ δυσεντερίας γίνεσθαι, μάλιστα δὲ τῇσι γυναιξὶ, καὶ ἀνδράσι τοῖσιν ὑγροτέρῃσι τὰς φύσιας.

Quod autem ad anni tempestates attinet, siquidem hyems plus æquo sicca, & aquilonia fuerit, ver autem valde pluvium, & austrinum, febres acutas, & lippitudines, & intestinorum difficultates ad æstatem oriri necesse est, precipue vero in mulieribus, & viris natura humidioribus.

Inter anni partes, si hyems sicca, & aquilonia, ver pluviosum, & australe fuerit, æstate necesse est febres acutas fieri, & ophthalmias, & dysenterias mulieribus præsertim, & viris naturæ humidioribus,

De temporum variatione, & immutatione agit his aphorismis, ab aquilonia hyeme, & sicca, & vere australi, & pluvio facto initio. Eiusmodi autem mutationes quanquam parvæ existunt, sunt tamen præter naturam: quare adventante æstate morbos fore prædicit febres acutas, ophthalmias, dysenterias. Atque causam certe quidem cur post talem temporum statum eiusmodi morbi fiant, ipse explicuit in libro de aëre, aquis, & locis, cuius sic habet litera, Si æstas sicca, & aquilonia, ver pluvium, & austrinum fuerit, ut febribus ęstas abundet est necesse, in eaque ophthalmias, ac dysenterias fieri par est. Ubi enim vernis imbr.bus, & austro madefacta, & humectata terra, æstatis derepente æstus intervenerit, tum à terra permadescente, & calida, tum à sole adurente geminari ardorem est necesse, hominum propterea neque constantibus, sed potius laxatis ventribus, neque cerebro resiccato. Neque enim fieri potest quin, ubi ver eiusmodi præcessit, corpus, & caro fundantur, & colliquefiant, simulque quum omnibus acutissimas febres, tum maxime pituitosis eveniant. Mulieribus vero

vero par est dysenterias fieri, & viris natura humidioribus. Atque hæc sunt Hippocratis verba ex libro de aquis, aëre, & regionibus. Nos vero pluribus ut eius oratio apertior esset, & perfectior effecimus, ac imprimis illud declaravimus, quamobrem nec hyeme ipsa dixerit, nec vere eiusmodi tempestaté sortitis, morbos existere, quum tamen secundo Epidemiωn eo ipso tempore depravato Cranone carbunculos ortos fuisse prodiderit, atque eius sic habet dictio, Cranone anthraces æstivi, imbri largo per ardores assidue descendente, iique magis increbrescente austro fiebant. Manifesta itaque ex eius dictis causa est, quamobrem Cranone per æstatem carbones sunt facti, neque enim parum à naturali temperatione recesserat, sed ad talem ipsa venerat statum, per quem putrent facile, quæ naturam nacta sunt putredine obnoxiam. Possunt enim humiditates præter modum auctæ putrefacere, ut & ipse dicturus est, Morbi pluviosis tẽporibus fere fiunt febres longæ, alvi fluores, putredines, sed iis ipsis caliditates magis putrefacere possunt: ambabus vero simul coniunctis, nec minus quã Cranone

ne vehementibus, & immoderatis, tempus alterum corpus ut offendatur non expectat, sed in priore gravissime lædatur est necesse. Ac per hyemem siccam, & aquiloniam corpora molestiis iis afficiuntur, quas ipse prius retulit his verbis, Aquilo tusses movet, fauces exasperat, alvum indurat, urinā supprimit, horrores exitat, lateris, & pectoris dolores facit: non tamen propterea effatu dignus morbus gignetur, nam alioqui licciores tempestates sunt salubriores. In universum enim, inquit, siccitates perpetuis imbribus salubriores, & minus mortiferæ. Hyems itaque illa aquilonia, & sicca homines tussi, alvi retentione, dysuria, & dolore partium pectoralium ὀρθοστάδην vexabit, (id est, non tam male habebit ut lecto teneantur, aut solitas actiones intermittere cogantur) non tamen febres, aut dysenterias, aut simile quidpiam est effectura, Sed cur ne vere quidem pluvioso, & australi morbi grassantur? quia præcessit hyems multum frigida, & sicca: ipse vero dixerat non solum spectandas esse presentes tempestates, sed etiam ex quibus in quæ tempora mutationes fiant considerandum: Corpus

pus itaque prius per hyemem ſiccam, & aquiloniam reſiccatum tantum abeſt ut à vernis pluviis quicquam patiatur, ut aliquid etiam iuvetur, ad naturalem quadantenus rediens mediocritatem. Si vero totum ver humidum fuerit, ad aliã corpus, & contrariam ei, quam prius ſiccam habebat, conditionem redigetur, in medio poſitam ſymmetriam, id eſt, mediocritatem ſuperans. Quare paratum ipſum ad offenſionem æſtas excipiet, utpote terra adhuc humecta, atque ob id ſuffocantem æſtum, & gravem efficiente: Eteſiis nimirum nondum flare ſolitis, nam ij poſterius, & poſt Caniculam flare incipiunt: quare totum illud tempus medium febres habebit acutas, propter caliditatem, & humiditatem in corpore humoribus putreſcentibus, ophthalmias item, & dyſenterias pro partiũ habilitate facile offenſionẽ admittentium. Aliæ enim aliis pro corporum temperatione ſunt ad patiendum faciliores, aut difficiliores, nam ophthalmiæ omnibus fere ſunt moleſtæ capite repleto, niſi quibus oculi adſunt prævalidi. Dyſenteriæ vero, ut & ipſe dixit eos torquent, qui natura ſunt humidiore, & mulieres,

hæ

hæ ſiquidem viris ſunt humidiores. Si totam igitur tempeſtatem damnamus, tanquam noſtra putrefacientem corpora, conſtat utique maiorem in corporibus humidis fore putredinem, ſiquidem hoc ipſum quod in corporibus caloris vi putreſcit, humiditas eſt cuiuſdam materiæ vicem obtinens. Ambientis vero aëris humiditas, quia humores in corpore redundantes deſiccari prohibet, ea ratione adiuvat vim putrefacientem. Nihil igitur mirum ſi talibus tempeſtatibus naturæ humidiores iniuriæ magis pateant: propterea dicebat febres pituitoſis magis obvenire, talibus ſiquidem eſſe humidioribus eſt neceſſe. Manente igitur putredine in corpore febres fiunt: ſi eadem per ventrem vacuetur, dyſenteriæ. Atque hæc mala per totam erunt æſtatem, niſi circa Caniculæ ortum aliqua fiat mutatio, de qua ipſe in libro de aquis, aëre, & locis egit, ſtatim poſt eam dictionem conſequenter, quam ſupra poſuit, cuius ea fuit clauſula, Et dyſenterias mulieribus par eſt accidere, & viris natura humidioribus, nam orationem continuans, deinceps ſcribit in hunc modum, Et ſiquidem ſupervenerit

circa

circa Caniculæ ortum aqua, & tempestas, & Etesiæ flaverint, ſpes eſt eiuſmodi quieturos morbos, atque autumnum ſalubrem fore. Alioqui mortis periculum imminet pueris, & mulieribus, non etiam ſenibus: atque verendum, ne qui evaſerint, in quartanam tandem incidant, quæ in aquam inter cutem terminetur: Verum de iis quæ præterea dixit de aëre, aquis, & locis, quum eum librum interpretabimur, diligentius diſputabimus. De iis vero quæ ad præſentis aphoriſmi explicationem pertinent ſatis multa diximus, excepta dictione una. Neceſſe, quam non ſolo hoc aphoriſmo addidit, ſed etiam libro de aëre, aquis, & locis, per eam ſcilicet ſignificans, quod rei natura fiſus, non obſervatione aliqua hæc literis prodiderit. Quoties namque ipſum par eſſet vidiſſe talem temporum tempeſtatem, & quot in locis, num bis, terve, quaterve? ſed ne ſi ſæpius quidem vidiſſe dixeris, iam queas ita ſemper fore pronuntiare: quemadmodum nec ſi medicamento aliquo videris ſex, aut ſeptem purgatos homines, iam dicere certo poſſis omnes poſthac ſimiliter purgandos eſſe. Quare pro manife-

nifesto relinquitur quod rei naturam, non observationem aliquam secutus Hippocrates ita scripserit, Necesse est æstate febres acutas fieri, & ophthalmias, & dysenterias.

XII.

ΗΝ δὲ νότιος ὁ χειμὼν, καὶ ἔπομβρος, καὶ εὔδιος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες ἧσιν οἱ τόκοι πρὸς τὸ ἦρ, ἐκ πάσης προφάσιος ἐκτιτρώσκουσιν. αἳ δ' ἂν τέκωσιν, ἀκρατέα καὶ νοσώδεα τὰ παιδία τίκτουσιν, ὥστε ἢ παραυτίκα ἀπόλλυσθαι, ἢ λεπτὰ καὶ νοσώδεα ζῆν ἐόντα. τοῖσι δὲ ἄλλοισι βροτοῖσι δυσεντερίαι, καὶ ὀφθαλμίαι ξηραὶ γίνονται. τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι κατάρροι συντόμως ἀπολλύντες.

At si hyems austrina, & valde pluvia, & placida fuerit, ver autem plus iusto siccum, & aquilonium, mulieres quidē quibus partus ad ver imminet ex quavis causa abortiunt. Quæ vero pepererint, imbecillos, & morbosos infantes edunt, ita ut vel statim intereant, vel tenues, & valetudinarij vivant. Cęteris autem mortalibus difficultates intestinorum, & lippitudines aridæ oriuntur, senioribus vero defluxiones brevi interficientes.

Contra

Contra vero si australis hyems, & pluviosa, & tepens fuerit, ver siccum, & aquilonium, mulieres quibus partus in ver incidit, quavis occasione abortiunt, aut si pariant, tam infirmos, & morbosos partus edunt, ut vel statim ipsi intereant, vel tenues, & valetudinarij vivant. Cæteris dysenteriæ, & ophthalmiæ siccæ fiunt, & senibus catarrhi perniciem brevi allaturi.

In duobus tēporibus superiore aphorismo comprehensis crasis, id est, qualitatum permistio vice versa se habet, atque in duobus præsentibus temporibus. Qualis enim illic hyems erat, tale nunc ver est, & quale illic ver, talis nūc hyems. Atque in illis non fuisse necessarium vere morbos vehementes existere abunde diximus: nunc vero quod hyeme humida, & calida, vere frigido, & sicco necessarium sit in ipso vero homines ægrotare, demonstrandum esse videtur. Primum mulieres, quibus tempus pariendi in ver incurrit, quacunque occasione abortiunt. Corpora siquidem per hyemem ἔνδιον, hoc est, tepidam, & clementem, humida, & mollia, & rara facta, intro facile ad intimas usque sui partes ambientis aëris verni frigiditatem admit-

mittunt. Quo fit ut partus qui longo iam tempore aëris tepori, & clementiæ assueverant, vehementius à frigore perculsi, bona ratione alii in ipso utero iam mortui deprehendantur, alii in ipso partu moriantur: qui vero vivi in lucem editi fuerint, non ferentes repentinam in contrarium mutationem, vel brevi postea tempore è vita decedant, vel tenues, & morbosi ægre vitam trahant. Cæteris deinde pituitosis, & mulieribus dysenterias fieri inquit, pituita nimirum à capite in ventrem defluente: hunc siquidem humorem dicto cœli statu cumulari par est, repleto scilicet per hyemem, & circa veris initium repente refrigerato capite: quandoquidem cerebrum facile pituitosa generet excrementa, quum refrigeratum subigendo non est, & perdomando alimento. Sed & hoc pituitæ generationi accedit, ut quæ à vehementi frigiditate fit, evadat acida: & quæ à calore caput replente, salsa: sicut & quæ propter exiguam fit frigiditatem, nullam ad gustum manifestam qualitatem, aut certe paucam dulcedinem præ se ferat. Quæ itaque ob præsentem aëris statum pituita fuit, propter hyemis calorem salsa eva-

ſa evadet, qua occaſione maxime dyſenterias generabit, quum mordens diutius, & radens inteſtinum labefactaverit, & male affecerit, nam quum propter lentorem in tranſitu per inteſtina hæreat, & ceſſet, ſemperque ſua qualitate aliquid abradat, deteratque, dyſenteriã merito efficit. Calidis vero natura, & biliosis hominibus ait Hippocrates ipſe ophthalmias ſiccas accidere: Sic autem eas vocat, quæ citra materiæ affluxum fiunt. Calidis ſiquidem naturis, & ſiccis, ſicca, & frigida tempeſtate calidam, & humidam excipiente tales ophthalmias fieri rationi eſt conſentaneum. Caput enim prius per calidam, & humidam temporis conditionem repletum eſt, frigus vero ſuperveniens velut manu quapiã extrinſecus apprehenſo, & compreſſo veluti ſpongia cerebro contentam humiditatem exprimit: quæ delata alias ad alium locum iniuriæ opportunum, & ad patiendum facilem varios concitat morbos: quo modo iis qui infirmos natura, & debiles oculos habent ophthalmiæ fiunt, ex quibus propter aëris frigiditatem ſuperficiem denſantis foras nihil effluere poteſt. Iam vero quod hæc

omnia

omnia Hippocrates quæ diximus ad causas referat antedictas liquet ex iis, quæ libro de aquis, aëre, & regionibus scripsit: cuius ita habet oratio, Pituitosis itaque, & mulieribus par est dysenterias accidere, propter naturæ humiditatem pituita à cerebro defluente: biliosis autem siccas ophthalmias ob carnis caliditatem, & siccitatem. Similiter & illud quod in fine aphorismi scribitur. Et senibus catarrhi perniciem brevi allaturi, ipse eodem libro his verbis scriptum reliquit. Valde autem senibus tales propter venarum raritatem, & attenuationem catarrhi fiunt, ut repente ex iis nonnulli intereant, aliis pars dextra, sinistrave resoluta stupeat, quibus verbis Hippocrates non illos valde consuetos catarrhos appellatos, qui ex capite per arteriam asperam in pulmonem fiunt, significare videtur, sed eas fluxiones omnes, quæ ex capite per venas in partes feruntur subiectas. Unde illud, Brevi perniciem allaturi, recte adiectum esse videtur, quia fluxiones eiusmodi subita crisi terminantur, quum alij catarrhi longiore durent tempore. Nonnulli tamen interpretes eos ipsos catarrhos intelligi

telligi volunt, qui ex capite per fauces, & arteriam in pulmonem fiunt: itaq; orationem hanc cum negandi particula efferunt hoc modo, Et Senibus catarrhi, qui celeriter non interimant, idq; recte ipsi dicunt. Siquidem frigidæ in senibus fluxiones propter ætatem, coctionem non recipiunt. Verum in quibusdam exemplaribus scriptum est, brevi perniciem allaturi, quandoquidem in libro de aquis, aëre, & regionibus dixerit, Ut repente ex iis nonnulli intereant.

XIII.

ΗΝ δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν καὶ βόρειον γένηται, τὸ δὲ φθινόπωρον ἔπομβρον, καὶ νότιον, κεφαλαλγίαι ἐς τὸν χειμῶνα γίνονται, καὶ βῆχες, καὶ βράγχοι, καὶ κόρυζαι, ἐνίοισι δὲ καὶ φθίσιες.

Si vero æstas plus æquo sicca, & aquilonia, autumnus vero admodũ pluvius, & austrinus fuerit, capitis dolores ad hyemẽ oriuntur, & tusses, & raucitates, & gravedines, nonnulli etiam & tabes.

Æstate vero sicca, & aquilonia, Autumno pluvioso, & australi, vehementes capitis dolores in hyemem, & tusses, & gravedi-

vedines, & raucitates, nonnullis etiam tabes expectandæ.

Eandem crasim nunc ęstati, & autumno tribuit, quam hyemi, & veri attribuerat paulo supra quum diceret, Si hyems sicca, & aquilonia fuerit, ver pluvium, & australe. Quinetiam eo loco propter hunc temporum statum febres acutas æstate futuras dixit, ophthalmias item, & dysenterias, sic nunc capitis dolores, (cephalalgias Gręci vocant) tusses, destillationes, & raucitates hyeme expectandas esse dicit. Sed neque illic ascripsit æstatis conditionem, neque hic hyemis: quippe qui naturalem utrunque tempus temperationem servare vellet. Nam si præter alia tempora, in his etiam diversa quædam aëris fiat intemperies, proptérea quiddam etiam aliud ad dictos morbos accedet, quod eius intempestatis sit proprium. Verum in eo cœli statu, quo hyemem siccam, & aquiloniam, ver pluvium, & australe esse dixit morborum qui hyeme fieri deberent causas explicuit in libro de aëre, aquis, & regionibus: sed in præsenti statu de ipsis nihil eo libro dixit. Statim enim post illas duas tempestates supra scriptas, unam qua hyemem

hyemem borealem ſimul, & ſiccam, ver pluvium, & auſtrale eſſe ſtatuit: alteram, in qua vice verſa hyems pluvioſa eſſet, & auſtralis, ver ſiccum, & aquilonium, hanc iſtis conſequenter ordine tertiam à naturali ſtatu temporum declinationem, de qua propoſito agitur aphoriſmo, eo libro non adſcripſit, ſed huius loco aliam ſubiunxit, quæ talis eſt, Si vero æſtas pluvioſa fuerit, & auſtrina, ſimiliſque ſequatur autumnus, morbis abundare hyemem eſt neceſſe: poſt quam deinceps alias quaſdam ſcripſit, ſed ne eas quidem præſenti ſimiliter. De quibus omnibus ipſi agemus, quum in eum librum commentabimur: In præſentia de propoſita ab ipſo Hippocrate inter aphoriſmos tempeſtate dicamus, diſputationis eodē ſumpto initio, quod paulo ante fecimus. Veriſimile enim eſt Hippocratem ipſum naturalem hyemi temperationem retinere, id eſt, humidam, & frigidam eatenus hyemem facere, quatenus utraque qualitas temperatis orbis terrarum partibus convenit, de quibus moderatis mundi tractibus ipſum verba facere memoria tenendum eſt, ut ipſe paulo poſt quum eorum nominatim faciam men-

tionem, dicturus sum. Servante itaque suam naturam hyeme, in ea nullus magnus morbus ortum est habiturus, sed solæ cephalalgiæ, & tusses, & raucitates, & gravedines erunt molestæ, quæ pleni capitis sunt symptomata. Quod si forte, ut ante dicebam, imbres austrini utrumque tempus tum æstivum, tum autumnale habuissent, in ipsa etiam fortasse æstate, sin minus, autumno certe frequentes omnino fuissent tempestatis humidæ, & australis proprij, & familiares morbi. Nunc quoniam æstatem siccam, & aquiloniam præcessisse, & autumnum humidum, & australem sequutum fuisse ponitur, rationi profecto consentaneum est non solum protinus neminem ęgrotare cœpisse, sed siccitatis etiam æstivæ immoderatioris, remedium non parvum fuisse autumni tempestatem humidam. Verumtamen quia totus autumnus talis secutus est, atque idcirco iis, qui humidiore sunt natura, caput præter modum repletum fuit, ut in proximam hyemem dicti morbi incurrant est necesse, quinetiam ex ipsis tabidi evadant, qui tabi erant obnoxij, quales tum qui stricto, angustoque sunt

pecto-

pectore, tum quibus à capite in pulmonem fluxio defertur. His ergo tabes conciliabitur, aliis autem nullus gravis morbus, sed tusses, raucitates, & eiusmodi alia symptomata erunt molesta, quæ fiunt dum hyems repleta per austrinos imbres capita excipit, quæ deinde ipsa in quibusdam hoc solum efficit, ut in capite permanens excrementum, ipsi sit (a) doloris causa: Siquidem nulla corporis parte plenitudinem ullam hyems digerit, aut discutit: in aliis vero auctor est ut vehementius coacto, & constricto capite expressum excrementum, in partes (b) feratur capite inferiores. Atq; hæc velut capitis purgatio est, & vacuatio. Sed in quibus præ copia gravatum prius, & debilitatum caput, hyemis frigus ferre non potuit, in iis iam per intemperiem refrigeratum (c) maiorum partibus inferioribus fluxionum causa existit.

XIV.

ἮΝ δὲ βόρειον ᾖ καὶ ἄνυδρον, τοῖσι μὲν ὑγροῖσι ἐοῦσι τὰς φύσιας, καὶ τῇσι γυναιξὶ ξύμφορον· τοῖσι δὲ λοιποῖσιν ὀφθαλμίαι

(a) *Causa cephalalgiæ in hyeme.* (b) *Raucitatis, & gravedinis.* (c) *Tabis.*

ἔσονται ξηραὶ, καὶ πυρετοὶ ὀξέες, καὶ κόρυζαι χρόνιαι, ἐνίοισι δὲ καὶ μελαγχολίαι.

Si vero aquilonius ſit, & ſine pluvijs, ijs quidem, qui natura ſunt humidiore, & mulieribus commodus, reliquis autem lippitudines erunt ſiccæ, & febres acutæ, & diuturnę, nonnullis vero etiam melancholiæ.

Aquilonio vero, & ſicco autumno, hominibus natura humidis, & mulieribus commoditas parabitur. Alios ophthalmiæ ſiccæ, & febres partim acutæ, partim (a) *longæ, quoſdam etiam melancholiæ male habebunt.*

Orationem hanc integrum aphoriſmum non eſſe, ſed unius aphoriſmi partem alteram, cuius priorem explicandi modo finem fecimus, omnibus eſt manifeſtum. Qualis enim ſuperiore aphoriſmo æſtas eſſe ponebatur, talis utrique orationi communiter manet, ſed prior autumnum illic pluvium, & auſtralem faciebat, & poſterior nunc propoſita eun-

(a) *Loco κόρυζαι in Græco exemplari reponendum μακραὶ ut Celſus legiße videtur: quam lectionem comprobat locus citatus ex libro de aëre, aquis. & reg.*

eundem ἄνυδρον, id eſt, ſiccum, & aquiloniũ eſſe dicit. Nihil enim refert ſive ξηρὸν, id eſt, ſiccum, ſive αὐχμηρὸν, id eſt, ſqualidum, ſive ἄνυδρον, id eſt, pluviarum expertem dixeris. Si itaque tempus utrunque & æſtivum, & autumnale ſqualidum fuerit, & ſiccum naturæ humidæ non modo nihil quicquam offendentur ab eiuſmodi tempeſtate, ſed aliquam etiam utilitatem capient. Cuius cauſam Hippocrates ipſe in libro de aëre, aquis, & regionibus aperuit, his verbis, Pituitoſos hæc omnia juvant: Deſiccantur enim, atque ad hyemem præ nimia humiditate minime liqueſcentes, & diffluentes, ſed exiccati perveniunt. Reliquos vero, qui tali non ſunt natura præditi, ophthalmiæ ſiccæ, & acutæ, & diuturnæ febres, & quoſdam melancholiæ etiam comitantur. Quorum affectuum gignendorum cauſam, eodem ipſe libro ſupra ſcripto expoſuit, his verbis, Bilioſis vero hæc tempeſtas eſt infeſtiſſima. Nimis enim exiccantur, atque ſiccæ ipſis ophthalmiæ ſuperveniunt, & febres tum acutæ, tum diuturnæ, quibuſdam etiam bilis atra: deinde orationem continuans ait, Bilis nanque quicquid humidiſ-

simum est, & aquossissimum desiccatur, & consumitur, quod crassissimum, & acerrimum relinquitur: quod in sanguine quoque eadem fit ratione. Qua ex re ipsis dicti fiunt morbi, atque hęc satis de propositis tempestatibus. Quamobrem autem Hippocrates harum meminerit solum, quum & aliæ sint multæ, dicere non habeo necesse. Malo viam, & rationem aperire, quam si sequaris, tempestates omnes permiste implicare, & committere possis. Atque methodus ea talis est, A simplicibus aëris nos circunstantis intempestatibus, tanquam ab elementis incipiendum: quarum in parvas, maximas, & mediocres divisione facta, de unaquaque postea in singulis temporibus dicendum, quos secundum suam quæque naturam morbos sit generatura. Quo facto, inter se duorum deinceps temporũ intemperies commiscere oportet, quemadmodum nunc Hippocrates facere est aggessus. Quibus commemoratis omnibus, postea trium deinceps temporum omnes cum omnibus implicandæ intemperies, atque ita demum deinceps quatuor etiam temporum copulandæ dyscrasię. Sic enim perfecta, absolu-

solutaque, & integra exercitatio evadet. De quibus intempestatum complexibus ipsi forte aliquando, si plus otij nacti fuerimus, ex professo scripturi sumus. In præsentia satis erit illud solum dixisse, valde paucas Hippocratem intempestatum complexiones prosequutum fuisse, ut exemplum potius, quam pars quædam iusta totius doctrinæ, quæ de his tradi potest, videri debeant. Atque de his plura dicturi sumus quum librum de aëre, aquis, & regionibus, & Epidemiωn primum interpretabimur. Iam vero si quod paulo supra dicere sum pollicitus superioribus attexuero, plura de his commentandi finem faciam. Tempestates enim omnes de quibus agit Hippocrates in temperatis mundi regionibus fieri intelligere nos oportet, exceptis iis Thracię locis, quę remotiora sunt à mari, ea enim plusquam par est, humida sunt, & frigida: quemadmodum Ægyptus, & Libya regiones iusto calidores sunt, & sicciores, demptis earum tractibus illis qui ad mare sunt siti. Nam frigidis regionibus, qualis Thracia, & Pontus, quia humiliores sunt oræ maritimæ, ideo temperamento sunt calidiores.

Calidis vero, qualis Ægyptus, & Libya, quoniam per æstatem ventis ab Arcto perflata loca maritima refrigerantur, idcirco minus calent, quam quæ à mari continentem versus recesserunt. Exacte vero temperata, & totius orbis media zona per Cnidum, & Coum insulas, & loca ea porrigitur, quæ ab his non longe ad Arctum, Notumve versus recesserunt. Intelligere autem te oportet, & cogitatione comprehendere rectam quandam lineam per quæ dixi loca ad ortum, & occasum versus perductam, quæ nihil aliud est, quam temperata illa zona appellata: quam rem exactius ab hominibus talium peritis discere poteris. Astrologi nonnulli zonas appellant, sed parallelas, id est, perpetuo ductu æque inter se distantes lineas, quæ in terra ab ortu ad occasum usque ductæ, habitationum similitudines designant: Atque de his maxime locis Hippocratis sermo est habitus: temporum autem ordo, ut & ipse passim libris Epidemiωn indicavit, & præstantissimi scripserunt Astrologi, talis est, Vergiliarum ortus ęstatis est initium: post quas Caniculæ ortus Oporam appellatam, id est, pomorum, seu fructuum

corti-

cortice molliore generationem inchoat, quam ipsam esse volunt alteram æstatis partem. Post eam Arcturus suo ortu Autumno dat initium. Deinde Vergiliarum occasus hyemi facit principium: quam excipiens æquinoctium veri initium impertit.

XV.

Τῶν δὲ καταστασίων τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸ μὲν ὅλον οἱ αὐχμοὶ τῶν ἐπομβριῶν εἰσιν ὑγιεινότεροι, καὶ ἧσσον θανατώδεες.

Ex anni autem conditionibus, in totum magnæ siccitates assiduis imbribus sunt salubriores, minusq; lethales.

Ex tempestatibus anni in universum siccitates assiduis imbribus salubriores, & minus mortiferæ.

Quod hic aphorismus, quem nunc explicandum suscepimus, inter eos primus scribi debuerit, in quibus de statu temporum agitur, tum ipsa rerum commentatione didicimus, quum ipso ad superiorum aphorismorum probationē indiguimus, tum necessitate etiam ad id nos cogente sumus edocti. Siquidem & natura, & doctrina prius est simplex

composito: itaq; secundum illum aphorismum statim cuius initium, Auster auditum, & visum hebetat, caput gravat, corpora pigra, tardaque, & languida efficit, ordine primũ locabimus eum, qui ita incipit, Tempestates quotidianæ siquidem Boreales fuerint, cogunt corpora: Secundum vero statuemus eum, qui nunc propositus est, in quo Hippocrates inter omnes tempestates anni siccitates perpetuis præfert imbribus, idque merito facit: siquidem per siccitates supervacanea digeruntur, quę imbribus in corpore collecta putrescunt, nisi quis ipsa quotidie congesta, quotidianis expurget, & discutiat exercitationibus. Neque enim ea pro magna vacuatione habenda est excrementorum vaporatio, quębalneorum consuetudine perficitur, sed fere quæ in cute hærent solum vacuat: quæ vero in profundo sunt carni, & solidioribus partibus interiecta, & sparsa, non satis abunde per balneas vacuantur. Sed nec si medicamentis purgantibus quotidianorum excrementorũ procuretur vacuatio, apta, commodaque fuerit, quippe quæ magnopere egentibus, & magnis temporum intervallis uten-

utenda veniat. Adhæc ſupervacaneorum quæ quotidie in corpore generantur, vacuatio minor eſt, quam pro purgantis medicamenti efficacitate, & viribus. Quod ſi veritus quiſpiam ne multa in corpore excrementa cumulentur, purgationem bis, aut certe ſemel in menſe adhibeat, is præter quam quod in malam conſuetudinem corpus adducet, etiam ipſum labefactabit, deteriuſque reddet. Porro alimenti excrementum quoddam eſt velut ſeroſum, & humidum, quod ipſi diſtribuendo vehiculi vice eſt admiſtum: alterum eſt velut fuliginoſum quiddam reſiduum in cibariis permultis, peioribus præſertim: quod ſubactionem naturę, & coctionem effugiens, non aſſimilari alendo corpori, nec agglutinari potuit. Quę omnia quotidie quum vacuari deſiderent, ſiccis potius, quam humidis tempeſtatibus vacuari poſſunt. Atque propterea Hippocrates illas ſalubriores eſſe pronunciavit.

XVI.

Νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροὶ καὶ κοιλίης ῥύσιες, καὶ σηπεδόνες, καὶ ἐπίληπτοι,

καὶ ἀποπληξίαι, καὶ κυνάγχαι. ἐν δὲ τοῖσιν αὐχμοῖσι, φθινώδεες, ὀφθαλμίαι, ἀρθρίτιδες, στραγγουρίαι, καὶ δυσεντερίαι.

Per aſſiduos imbres morbi magna ex parte oriuntur, cum febres longæ, tum alvi fluxiones, putredines, comitiales, apoplexiæ, & anginæ. Per magnas autem ſiccitates, tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, urinæ ſtillicidia, & inteſtinorum difficultates.

Aſſiduis imbribus morbi fere fiunt, febres longæ, fluxiones alvi, putredines, epilepſiæ, apoplexiæ, anginæ. Siccitatibus autem morbi tabifici, ophthalmiæ, articulorum dolores, urinæ, & inteſtinorum difficultates.

Mirum videri non debet ſi febres longæ humiditatis conſequantur multitudinem, ſiquidem ægroti ad ſolutionem morborũ coctione egent, & plures humiditates non niſi longo tempore concoqui poſſunt. Huc accedit quod pluviarũ aſſiduitate frigidiores fiunt, & humidiores humores, ſicut rurſum ſiccitatibus bilioſiores. Quare hac quoq; ratione febres pluvioſis temporibus diuturniores, contraque ſiccitatibus acutiores evadunt. Quod autem alvi fluxiones merito

merito imbrium abundantia fiant, ex ipſa per alvum humorum expurgata redundantia, fit perſpicuum: quemadmodum & quod putredines, ſiquidem manifeſto cernuntur ſicca humidis minus eſſe putredini obnoxia. Angina autem fit interdum ipſa ſupervacaneorum copia in fauces regeſta, fit etiam magna ex parte fluxionibus à capite in faucibus impactis, & firmatis. Manifeſtum porro quod & à nobis ſæpe dictum eſt, quum fluxiones alias, tum maxime eas, quæ ruunt ex capite per multos, & aſſiduos imbres fieri plurimum. Contra morbos ait tabificos per ſiccitates multum fieri, & ophthalmias, & articulorum dolores, ac urinę, & inteſtinorum difficultates: de iis mihi quidem non ſatis diſtincte, & definite pronunciare, & ſtatuere viſus. Morbi enim tabifici duas has tempeſtates conſequuntur, tum ſumme frigidam qua vas aliquod inſtrumentorum reſpirationi ſervientium rumpatur, tum calidam humiditate adiuncta, qua caput repletum ad pulmonem fluxiones ableget. Siccam vero tempeſtatem, quantum in calore eſt, & frigore naturaliter habentem, quidvis potius morborum, quam

quam tabes comitabitur. Unde coacti sunt nonnulli adiectivum nomen tabifici referre ad oculorum vitium, quod in litera proxime sequitur, ut oratio esset eiusmodi, Siccitatibus autem immoderatis tabificæ ophthalmiæ fiunt, hoc est, quæ in tabem oculorum desinant, unde oculi destituti alimento, exucci fiunt, & plus quam eorum naturæ conveniat exiccantur, eorumque redditur pupilla angustior, consumpto scilicet, & desiccato humore proprio, à quo quidem mediocriter distenta, in naturali modo retinebatur, magis vero quam ratio postulat ampliata, in vitiosam, & improbandam extendebatur latitudinem. Quod si ipsas per se dici ophthalmias intelligamus, ipsis addendum siccas. Quamobrem vero siccæ per squalores immoderatos ophthalmię fiant, causam non ita multo ante explicavimus. Iam vero à fluxione morbi articulares, siccitatibus immodicis fieri omnino non possunt, nam qui humorum quandam cõsequuntur acrimoniam, si immoderatus quoque calor accesserit, tum demũ fient solum. Quasnam igitur arthritides siccitatibus fieri dixerit Hippocrates investigandum: si

enim

enim tantus fuerit squalor, ut articularem humorem exiccet, & consumat, motus profecto præ siccitate difficultatem, & vero etiam dolorem forte fecerit, nunquam tamen affectionem arthritim appellatam commiserit, nisi quis omnẽ articulorum dolorem ita vocitare velit, quamquam ipse Epidemiωn secundo eos qui Æni per annonæ caritatem leguminibus vesci coacti in crurum debilitatem inciderant, & propter eruorũ esum genuum dolores patiebantur, non arthriticos, sed γονυαλγέας, id est, ab genibus dolentes appellavit. Dicat etiam fortasse quispiam non unius articuli dolorem, sed multorum arthritim nominari, atq; eo certe modo τὰς γονυαλγέας, id est, ex genuum dolore cauiarios, nondum arthriticos appellandos esse. Atque hæc de arthritide in quæstionẽ, & dubium hactenus revocasse sit satis. Deinceps dicamus de urinæ difficultate, neq; enim hæc siccitates absolute sequitur, nisi tribus additis, & explicatis conditionibus: quarum prima siccitas est immoderata, altera eadem est immodica siccitas, quæ caliditatem, vel frigiditatem (quæ tertia est distinctio) habeat coniunctam, quarum

rum Hippocrates non meminit. Si cuipiam tamen placeat omnium anni tempestatum naturam inquirere, sic ipsi erit faciendum. Erit autem manifestior oratio, si à propositæ quæstionis exemplo non recedamus. Squalor enim immodicus aliam in temperatis naturis, aliam in siccis, & aliam in humidis affectionem in corpore relinquit: sic etiam in calidis, & frigidis, diversam in utraque efficit affectionem. Et coniugatis simplicibus intemperaturis, aliam cum calida, & sicca communicat, diversam ab ea quam frigidæ, & siccæ impertit: similiter in reliquis duabus fit coniugationibus. Et quemadmodum simplicem aëris intemperiem retinentes modo dicebamus, pro quaque natura propriam quandam affectionem efficere: sic compositam suppositantes secundum singulas rursum naturas considerare poterimus affectiones ab ea corporibus infligendas. Fuerit autem composita ambientis aëris sicca tempestas, quæ vel frigiditatem, vel caliditatem habuerit admistam, quanquam videri potest vel simplex quodam modo composita esse, miscebatur enim aëris sicca hæc intempestas cum tempestate

tempe-

temperata inter excessum utrunq; tam eum qui in calore est, quam eum qui in frigore reperitur media. Verum quando tradendis doctrinis habetur pro confesso simplices eas intemperies esse, quæ qualitate una à naturali statu recedant, non simplices, quæ pluribus, merito aëris si oppositione ea, quæ sicci est cum humido intēperatus, & ea quæ calidi est cum frigido temperatus fuerit, dicemus simplicem esse intemperiem. Nobis vero ita speculātibus omnia, & perscrutantibus, non dubiu quin oratio tam ea quæ de tempestatibus est, quam quę nunc de vesica habebatur multo sit longior evasura. Strāguria enim, id est, urinæ incontinentia, vel urinę difficultas, quod guttatim, & ægre urina reddatur, fit tum propter urinæ ipsius acrimoniam, tum propter imbecillitatem virtutis retentricis vesicæ, quæ imbecillitas rursum fit propter immodicam quampiam intemperiem: quum vero immoderationes octo habeantur, harum una quaque poterit imbecilla vesica fieri, atque idcirco eam stranguria comitari. Quinetiam urinæ acrimonia, & mordacitas ab intemperie fit aliqua, præcipue vero à caloris,

loris, deinde à caloris, & humiditatis simul, & tertio à siccitatis excessu. Stranguria igitur his etiam de causis fiet, præter vesicæ proprios, & peculiares affectus, (a) quos symptomatis ratione stranguria consequitur, veluti quum propter ulcus, aut erysipelas, aut abscessum in ea factum, aut inflammationem, aut eiusmodi aliquem affectum in stranguriam inciderit: neque enim de his in præsentia agimus, sed de iis solum, quę ab aëris proficiscuntur temperatione, quemadmodum nec de iis, quæ propter vitiosum, & improbabilem victum accidunt. Quæ de urinæ difficultate sunt dicta, eadem mihi de dysenteria quoque dicta esse intellige, de qua neque ipse cum Hippocrate consentio, neque enim dysenteria absolute siccitates sequetur, nisi distincte explices, primum siccitatis excessum, deinde aëris in calore, & frigore mutationem, postremo naturas etiam affectorum corporum consideres. De Hippocrate vero addubitare, & mirari quod tantam artem, quam primus inchoavit, & informavit, universam non excoluerit, & perfecerit, non pariter

æquum

(a) *Symptomatica stranguria.*

æquum fuerit, atque de Diocle primum, deinde secundum ipsum de Mnesitheo quoque, & aliis postea multis medicis, qui veris Hippocratis viis insistentes, multa sibi particulatim expolienda, & conficienda proposuerunt: quum enim ipsi deberent, si quid aliud maxime de temporibus anni disputationem, quemadmodum nuper institui, articulate explicare, & absolutam, perfectamque reddere, prætermiserunt omnino, atque neglexerunt. Sed nos in ipsum alio opere integro his privatim dicato præstare conabimur, si quæ in manibus habemus, prius absoluta fuerint.

XVII.

Αἱ δὲ καθ' ἡμέρην καταστάσιες, αἱ μὲν βόρειοι τά τε σώματα ξυνιστῶσι, καὶ εὔτονα, καὶ εὐκίνητα, καὶ εὔχροα, καὶ εὐηκοώτερα ποιέουσι, καὶ τὰς κοιλίας ξηραίνουσι, καὶ τὰ ὄμματα δάκνουσι, καὶ περὶ τὸν θώρηκα ἄλγημα, ἤν τι προϋπάρχῃ, μᾶλλον πονέουσιν. αἱ δὲ νότιαι διαλύουσι τὰ σώματα καὶ ὑγραίνουσι, καὶ βαρυηκοΐας, καὶ καρηβαρίας ποιέουσι, καὶ ἰλίγγους ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσι, καὶ τοῖσι σώμασι δυσκινησίην, καὶ τὰς κοιλίας ὑγραίνουσι.

At

At ſtatus temporum quotidiani, aquilonij quidem corpora denſant, valentiora, expeditiora, bene colorata, & melius audientia reddunt, alvos exſiccant, oculos mordent, & ſi thoracem dolor aliquis prius habuerit, eum magis irritant. Auſtrini autem corpora exolvunt, & humectant, gravem auditum, & capitis gravitatem, & vertigines afferunt, oculis, & corporibus difficilem motionem inducunt, & alvos humectant.

Quotidianæ tempeſtates, Aquiloniæ cogunt corpora, firmantque, mobiliora item, expeditioraque, & coloratiora, & auditu valentiora reddunt, alvum ſiccant, oculos mordent, & ſi pectus dolor aliquis prius habuerit, exaſperant. Contra auſtrinæ eadem ſolvunt, & humectant, auditum hebetant, caput gravant, vertiginem oculis, tarditatem, & languorem corporibus adferunt, alvum humectant.

Boreas ventus ſiccus, & frigidus ex corpore excrementa omnia abſumit, atque inſtrumentis ſubſtantiæ denſatione à ſe conſtrictis, & coactis robur ingenerat. Propterea enim inquit, perfectius ſuas functiones, & munia obeunt tam

natu-

naturales, quam animales facultates. Quum enim corpora dixit mobiliora, & expeditiora fieri, animales, quum coloratiora, naturales actiones ostendit, quarum utriusque communis est eutonia, id est, firmamentum, & robur instrumentis additum. Manifestum etiam est, unico auditus sensu velut exempli gratia proposito, idem quoque de reliquis sensibus intelligendum indicavisse. Atque hæc in Borealibus tempestatibus insunt bona, quibus ij maxime fruuntur, qui salubritate corporum sunt præditi, presertim si humidiores fuerint. Adsunt tamen sua his etiam tempestatibus parva quædam mala, minimeque iis, quę auster invehit, similia. Quis enim inficias eat ista pro parvis habenda, alvum sisti, oculos pungi, inveteratos pectoris dolores irritari? sed horum parvitatem apertius intelliges, si ea cum austrinis tempestatibus contuleris, quas ait solvere, & enervare corpora, rem profecto ad omnem tum vitalem, tum animantum functionem maximo malo futurā, nec parvum etiam capitis gravitas, & auditus hebes malum. Quid de vertigine dicam, proxima epilepsię, & apoplexiæ affectione? Ea enim

enim est scotodinia quædam, id est, tenebrosa obversatio, qua circumagi videntur omnia: quæ fit dum crassus spiritus humore permistus movetur in capite. Unde & ipsa epilepsiam, & apoplexiam (a) præcedit. Dyscinesiam quoque, id est, motus perversitatem (quam palpitationem interpretantur nonnulli) oculis, & universo corpori conciliari dicit: quæ & ipsa prava sunt symptomata. Id solum ipsis moderati adest, quod alvum humidiorem efficiant, quod & alia omnia quum propter caliditatem, tum maxime propter humiditatem præstare possunt. Initio autem orationis quod scriptum reperitur, præstitisset commutato ordine legi, ut primo loco humectant, secundo solvunt legeretur, atque deinceps alia eo quo habentur ordine. Nam si humectant, aliorum etiam continuo quodque faciunt, ad id calore etiam conferente. Actiones enim fiunt per solidas animalis partes, quæ quidem reipsa, & vere sunt censendæ ipsius particulę, hæ semel humiditatis copia oneratæ, & gravatæ, agunt deterius.

XVIII.

(a) *Vertigo apoplexia nuntia.*

XVIII.

ΚΑτὰ δὲ τὰς ὥρας, τοῦ μὲν ἦρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρεος, οἱ παῖδες, καὶ οἱ τούτων ἐχόμενοι τῇσιν ἡλικίῃσιν, ἄριστά τε διάγουσι, καὶ ὑγιαίνουσι μάλιστα. τοῦ δὲ θέρεος καὶ τοῦ φθινοπώρου μέχρι μέν τινος οἱ γέροντες. τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσι.

Quod autē ad anni tempora attinet, vere quidē, & prima æstate pueri, & his ætate proximi optime degunt, & maxime valent, æstate vero, & quadantenus autumno senes. Reliqua autumni, & hyemis parte, qui inter has ætates sunt medij.

Quod ad tempora vero pertinet, vere, & prima æstate pueri, & his ætate proximi, optime degunt, valentque maxime. Æstate vero, & autumni ad aliquam usque partem senes. Reliquo autumno, & hyeme, qui mediam ætatem agunt.

Si orationem hoc loco Hippocrati habitam non solum in ætatibus, sed & in omnibus aliis, quæ secundum temperationem, vel moderate, vel immoderate se habent, examines, veram eam esse comperies. Naturis siquidem, ætatibus, & re-

& regionibus temperatis tempus optimum, quod temperatissimum, quippe quę non habitudinis quam habent mutatione, sed conservatione egeant, quandoquidem à similibus servetur res quæque, mutetur à contrariis. Quare pueri, & adhuc magis adolescentes (ipsorum enim ætas est omnium optima) ætatem vere degunt optime, eadem quoque ratione temperatæ regiones, & naturæ vere habent bellissime. Adiunxit autem veri æstatis principium Hippocrates, latius extendens uniuscuiusque theorematis usum. Exactius autem, & apertius dicere poterat, adolescentes vere, pueri æstatis principio optime degunt. At vero senibus propter naturæ frigiditatem æstas est utilis: sicut iis qui florentem, & vigentem ætatem agunt hyems utilissima, hæc enim biliosę ipsorum temperiei contraria est. Sic naturæ biliosiores hyeme, pituitosiores æstate, temperatæ vere degunt optime. Similiter temperatis regionibus ver convenientissimum, ut frigidioribus æstas, calidioribus hyems convenientior. Quin pessima etiam cuique ætati, & naturæ, & regioni tempora ex iis quæ dicta sunt inve-

invenire poſſumus. Siquidem quæ optimis ſunt adverſiſſima, peſſima cenſenda: eadem ratione media etiam inter optima, & peſſima invenire licet. Illud præterea diligenter animadvertendum, ver adoleſcentibus dictum optimum, aliis omnibus eſſe medium, neque enim his optimũ eſt, neq; peſſimum. Similis eius eſt ad naturas quoq; & regiones reſpectus. Contra vero omnibus & ætatibus & naturis, & regionibus malus autumnus, minus tamẽ per id temporis calidę, & humidæ naturæ lęduntur, quam aliæ.

XIX.

Νοσήματα δὲ πάντα ἐν πάσῃσι τῇσιν ὥρῃσι γίνεται, μᾶλλον δ' ἔνια κατ' ἐνίας αὐτέων καὶ γίνεται καὶ παροξύνεται.

In quibuſvis anni temporibus omnis generis morbi oriuntur, nonnulli tamẽ in quibuſdã tum fiunt, tum excitantur.

Quilibet in quibuſvis temporibus morbi fieri poſſunt. Nonnulli tamen in quibuſdam magis tum fiunt, tum irritantur.

Si aëris ambientis temperatio ſola eſſet morborum cauſa, ſingulis temporibus omnes morbis illis afflictaremur, qui ipſorum ſunt proprij, & peculiares.

Nunc vero quum etiam propter vitę intemperantiam, & alia peccata in vita admissa, morbi fiant, omnes in omnibus temporibus fieri poterunt, plures tamen qui cuiusque temporis proprij sunt, & familiares, non parum ad id conferente etiam naturarum discrimine. Neq; enim similiter ab eadem causa calidus, ac frigidus, nec humidus, ac siccus offendi solet: quemadmodum nec temperatus, ac quilibet horum, aut ij qui per coniugationem aliquam sunt intemperati, ut supra diximus.

XX.

Τοῦ μὲν γὰρ ἦρος τὰ μανικὰ, καὶ τὰ μελαγχολικὰ, καὶ τὰ ἐπιληπτικὰ, καὶ αἵματος ῥύσιες, καὶ κυνάγχαι, καὶ κόρυζαι, καὶ βράγχοι, καὶ βῆχες, καὶ λέπραι, καὶ λειχῆνες, καὶ ἀλφοὶ, καὶ ἐξανθήσιες ἑλκώδεες πλεῖσται, καὶ φύματα, καὶ ἀρθριτικά.

Vere quidem insania, melancholiæ, comitiales, sanguinis profusiones, anginæ, gravedines, raucitates, tusses, lepræ, impetigines, vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.

Vere enim insania, melancholia, epilepsia

psia, fluxiones sanguinis, anginæ, gravedines, destillationes, lepræ, tusses, impetigines, vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, tubercula, articulorum dolores.

Qui quæso iam recte ab eo supra dictum videatur, Ver autem saluberrimum, & minime exitiosum, quum in eo fiant permulti morbi? Siquidem ipsum præter quam quod universa tempora morborum quos generat, varietate adæquare videtur, suos etiam quosdam, & proprios morbos habet. Nam vesania, atra bilis, quam melancholiam appellant, epilepsiæ, anginæ morbi sunt autumnales: ut gravedines, destillationes, tusses hyemis proprij sunt affectus. Quam autem communitatem ęstas habeat cum vere ostendere volens, de ea ipse deinceps dicet, Æstate vero horum nonnulli, id est, supra commemoratorum in vere morborum. Auctarij vero vice, & ex abundanti præter aliorum temporum morbos, Ver ipsum sanguinis efficit fluxiones, impetigines quas lichenas Græci appellant, vitiligines, id est, alphos, & eruptiones in cute ulcerosas plurimas, tubercula quæ phymata dicunt, & articulorum dolo-

res. Qui quidem temporis verni proprij morbi omni periculo vacant, tantumque abest, ut aphorismum illum falsum esse convincant, in quo dixit, Ver autem saluberrimum, & minime exitiosum, ut maiorem ipsi confirmando fidem astruere videantur. Nam hoc ipso tempore profundum corpus expurgatur vitiosis humoribus, à partibus principalibus ad cutem pervenientibus. Sic enim fiunt lepræ, lichenes, alphi, & quam plurimæ ulcerosæ pustulæ. Aliter vero tuberculis enatis, & articulorum doloribus affligentibus, corpus altum purgatur, vitiosis scilicet humoribus ad extremas partes translatis. Quod autem sanguinis profusiones plenitudinem, & cacochymiam, id est, humorum pravitatem vacuando, ab his morbos fieri prohibeant, omnino est manifestum. Quod si corpus aliquod euchymum, id est, succi bonitate abundans, vernum tempus accipiat, integerrimam ipsi valetudinem tuetur, & servat, nihil ex propria innovans natura, non tamen de æstate ita, aut autumno, aut hyeme dicere possis. Hæc enim tempora licet purum corpus, & omni ex parte inculpatum excipiant, fla-

vam

vam tamen bilem æstas iusto copiosiorem, atram autumnus, pituitam hyems generare consuevit. Porro eiusmodi aliquid in vere accidit, quale corporis exercitationibus fieri videmus. Nam etsi ipsa alioqui corporis exercitatio est saluberrima, tamen si pituita plenum hominem, aut bile alterutra, aut etiam sanguine ipso exercere volueris, ei epilepsiã aut apoplexiam tali exercitatione contraxeris: aut si ista non accidant, periculum certe imminebit ne rupto aliquo in pulmone vase, in morbum incidat incurabilem. Iam vero multi quum febricitare cœpissent propter exercitationes, acutissimis morbis sunt correpti. Quibus vero purgationis humorum in profundo latentium loco exercitatio imperata fuerit, ea ad cutem cacochymiam, id est, pravorum humorum copiam evocans, & spargens, ulcera, & scabiem excitat. Nam & hoc innuebat Hippocrates ipse, quum diceret, Impurgatum si exerceas, ulcera exorientur: sic sane verno tempore aëris ambientis calor humores fundens, evocat ad cutem persimili exercitationum effectu. Nec vero exercitationum effectis solum, sed ipsius etiam

naturæ operibus similia sunt veris effe-ϛta. Illius siquidem partes sunt, tum occultam illam toto corpore perspirationem efficere, qua corporis excernantur supervacanea, tum etiam per morbos variis modis corpus expurgare.

XXI.

Τοῦ δὲ θέρεος ἔνιά τε τουτέων, καὶ πυρετοὶ ξυνεχέες, καὶ καῦσοι, καὶ τριταῖοι πλεῖστοι, καὶ τεταρταῖοι, καὶ ἔμετοι, καὶ διάῤῥοιαι, καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ ὤτων πόνοι, καὶ στομάτων ἑλκώσιες, καὶ σηπεδόνες αἰδοίων, καὶ ἱδρῶαι.

Æstate autem horum nonnulli, & febres assiduæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, vomitiones, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines, & sudamina.

Æstate vero nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, quartanæ item, & vomitiones, alvi profluvia, ophthalmiæ, aurium dolores, oris ulcerationes, genitalium putredines, & sudationes.

Ex vernis morbis quosdam æstate etiam fieri dicit, id est, æstatis initio. Nam æsta-

æstatis pars, quæ fini veris committitur, quemadmodũ similem habet cum vere temperationem, ita morborum etiam communem habet generationem. Nam & alios quosdam æstatis proprios morbos fieri dicit, febres continuas, & ardentes, & tertianas, & ne singula enumerem, quæcunque ex flava bile corporibus accidunt mala, æstate fieri consuevere. Nam bile sursum ad os ventriculi repente, & innatante vomitiones fiunt, ut alvi deiectiones deorsum eunte. Ophthalmiæ quoque æstate plurimæ, utpote repleto capite. Sic & aurium dolores, aliaque similia æstate corpus patitur propter repletionem capitis, alias ad aliam corporis partem excrementum deponentis. Oris etiam ulcerationes propter biliosum humorem fieri est manifestum. Genitalium vero putredines non quavis æstate fiunt, sed quando vel humidior paulo fuerit, vel vento fere vacaverit, vel ad austrinam conditionem inclinaverit. Nam ubi plurimum à statu naturali ad humiditatem, & auræ vacationem recessit, non modo naturalium, sed cuiusvis etiam alterius partis putredines facit, qualis profecto erat illa cœli

tempestas, quæ & tertio Epidemiωn, & secundi statim initio describitur: quæ vero parum à naturali statu desciverit ad humidius, ea naturalia tentat, ipsa alioquin ob humiditatem, & caliditatem facile putrescentia. Quare quum propriam etiam æstas servat temperationem, si multis excrementis infestentur, quæ forte occasione aliqua ad naturalia fluxerint, ipsorum putredines patiuntur. Sudationes autem è genere sunt eruptionum in summo corpore hærentium, quæ more ulcerum cutem exasperant: Fiunt autem, ut ipsum nomē ostendit, propter multos sudores, qui vel biliosiores, vel mordaciores omnino evaserint: mordent enim hi cutem, & pruritum in ea, ardoremque excitant, & ulcerum instar exasperant.

XXII.

Τοῦ δὲ φθινοπώρου, καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ τεταρταῖοι, καὶ πλάνητες, καὶ σπλῆνες, καὶ ὕδρωπες, καὶ φθίσιες, καὶ στραγγουρίαι, καὶ λειεντερίαι, καὶ δυσεντερίαι, καὶ ἰσχιάδες, καὶ κυνάγχαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοὶ, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μανικὰ, καὶ τὰ μελαγχολικά.

Autumno vero etiam æstivi multi, & quartanæ febres, atque erraticæ, lienes, aquę inter cutem, tabes, urinę stillicidia, intestinorum lævitates, & difficultates, coxendicum dolores, anginæ, crebri anhelitus, volvuli, comitiales, insaniæ, & melancholiæ.

Autumno æstivi etiam multi morbi, & febres quartanæ, & incertæ, lienis tumor, aquæ inter cutem, tabes, urinæ difficultas, intestinorum tum lævitas, tum difficultas, coxæ dolores, anginæ, anhelatio, intestinorum parte quapiam coarctatio, epilepsia, insania, melancholia.

Autumno, inquit, æstivi morbi multi fiunt, manente adhuc per id temporis humore æstivo, flava scilicet bile. Neque enim quo modo æstas veri succedens, humores vacuat, ita & autumnus æstivos, sed modo prorsus contrario à partibus summis, & externis ad internas, & profundas revocat. Itaque merito æstatem quidem nonnullos vernos morbos gignere, autumnum vero æstivos non aliquot, sed multos creare dicit: Quinetiam id temporis quartanas febres fieri ait, quæ ex atra bile ortum habent, geminam

minam & ipsa generationem sortita, unam ex flava bile retorrida, & perusta, alteram ex crasso sanguine. Fiunt etiam incertæ, & erraticæ febres per autumnum propter temperaturæ inæqualitatē. Fiunt & lienes magni, redundante excremento melancholico, & aqua inter cutem lienis vitio. Et si qua affectio est tabida suspecta, maxime autumno deprehenditur ob siccitatem, & frigiditatem, & temporis inæqualitatem, nihiloque minus etiam propter humorum vitium. Fit & iisdem de causis eo tempore maxime urinæ difficultas, stranguria Græcis, Plinio urinæ incontinentia dicta: nam & incertis illis, inordinatisque, ac repentinis caloris, & frigoris mutationibus refrigeratur vesica, & ex cacochymia, id est, humorum vitio profecta acrimonia ipsi molestiam exhibet, præsertim quum facta in frigidius mutatione humores, qui antea cutis perspiratu digerebantur, & sudoribus vacuabātur, ad vesicam fuerint conversi. Levitas vero intestinorum id est, λειεντερία, subita est, & sine ulla omnino mutatione ciborum deiectio, quę fit vel propter exulcerationem ventriculi, aut intestinorum in su-
perficie

perficie eodem modo factam, quo aphthæ in pueris, id est, oris ulcera, vel propter virtutis retentricis imbecillitatem, quorum prius propter mordaces, & substantia tenues humores fieri solet, secundum magnam ventriculi, aut intestinorum intemperiem consequitur, quæ duo mala autumno maxime fieri consuevere. Coxæ autem dolores cum ex humorum malignitate, tum refrigeratione maxime fieri rationi est consentaneum. At vero anginæ ex biliosis humoribus originem ducunt ad fauces decumbentibus: quæ ab iis quæ vere fiunt eo differunt, quod illæ sunt quodammodo pituitosiores. Iam vero anhelatio, id est, animæ ducendæ difficultas, quam asthmatis vocabulo Græci intelligunt, tum propter humorum ad interna motum, tum propter refrigerationem fieri solet. Propter hæc ipsa intestinorum coarctatio, quem εἰλεὸν Græci appellant, quia in arctum cogatur intestinum, fit dum alimenti excrementa deorsum descendere, & intestina pervadere prohibentur, quod magna ex parte accidit propter intestinorum partis alicuius inflammationem: maxime vero par est, ut frigido, &

inæquali, & malos humores gignente tempore offendantur ventriculus, & intestina. Nam æstate tenuatos, & mobiles factos humores autumnus excipiens in profundum corporis sua frigiditate, & inæqualitate compellit, est vero profundus intestinorũ situs. Epilepsia vero iis, qui natura sunt huic malo obnoxij, accidit propter repentinam in contrarium mutationem, nam fere meridianis temporibus calor, nocturnis, atque matutinis, & vespertinis frigus viget: nihil autem æque epilepticas accessiones generare, atque eiusmodi mutatio potest. Insania vero quam maniam apellant, propter tenuium, ac biliosorum humorum malignitatem accidit, quomodo melancholia propter atram bilem, de qua paulo ante diximus.

XXIII.

Τοῦ δὲ χειμῶνος πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, κόρυζαι, βράγχοι, βῆχες, πόνοι στηθέων, καὶ πλευρέων, καὶ ὀσφύος, καὶ κεφαλαλγίαι, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι.

Hyeme vero morbi laterales, pulmonum inflammationes, lethargi, gravedines, raucitates, tusses, dolores pectorum, late-

laterum, & lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ.

Hyeme pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, gravedines raucitates, tusses, pectoris, laterum, & lumborum dolores, cephalalgiæ, vertigines, apoplexiæ.

Hyemales morbos statim post autumnales exponens, non eadem, qua in superioribus usus est loquendi forma, hyeme scilicet multos etiam autumnales morbos fieri, quanquam prius, quum de æstivis ageret, vernis eos comparans dixit, Æstate vero horum etiam nonnulli: & quum de autumnalibus disputaret, Autumno æstivorum etiam multi. Nunc autem morborum hyemalium catalogum absolute, citra alterius temporis mentionem, confecit, sive quod de communi voluerit hoc etiam loco nos subaudire ex dictis morbis aliquot, sive absolute pronunciare, tanquam nihil autumnale tempus cum hyemali communicet. Atqui prima certe quidem hyemis pars, & ratione, & experientia communitatem cum autumno, & similitudinem habere videtur. Ipse enim dicebat, Æstivæ quartanæ magna ex parte breves, Autum-

Autumnales longæ, præsertim quæ hyemem attigerint, nisi quis dicat, ipsum de quartanis iis, quæ extrema autumni parte generantur, mentionem facere. Verum hosce vult hyemis proprios morbos esse, pleuritides, & peripneumonias, quoniam instrumenta respirationi servientia à frigore læduntur. Cætera enim licet tam exacte obtegere, & munire adversus cœli iniurias, ut nihil, aut certe minimum sentiant aëris ambientis frigiditatem. Respirationis vero usu neque nobis interdicere possumus, neque aliunde datur respirandi facultas: sola enim aura est, quam inter respirandum ducunt, redduntque communiter omnia animantia: Ob hanc ipsam refrigerationem caput læsum, gravedines, tusses, & raucitates committit. Et quemadmodum dolores laterum propter refrigerationem fiunt, sic etiam capitis, lumborum, & omnium denique partium nervosarum. Vertigines etiam capitis læsionem consequuntur, similiter & apoplexiæ: nam hic quoque morbus fit, quum caput pituita repletum fuerit.

XXIV.

XXIV.

ἘΝ δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι τοιάδε συμβαίνει. τοῖσι μὲν σμικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ φλεγμοναί, ὤτων ὑγρότητες.

Per ætates hæc eveniunt parvis, & recens natis pueris, serpentina oris ulcera, aphthæ dictæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, pavores, circa umbilicum inflammationes, aurium humiditates.

Secundum ætates autem hi morbi fiunt, parvis, & nuper natis puerulis oris ulcera, vomitiones, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

Diligentior fuit Hippocrates in explicatione ætatum, & morborum qui in ipsis fiunt, quam temporum, siquidem ætates in minimas etiam partes secuit. In Puerulis itaque recens in lucem editis aphthas fieri dicit: sic Græci vocant exulcerationes, oris superficiem occupantes, præ mollitie instrumentorum maxime factas, ea enim tenella adhuc, neque contactum, neque qualitatem lactis non parum seri continentis, ferre possunt, quod quidem serum quum abster-

stergendi vim habeat, nihil mirum, si in mollioribus corporibus quasdam in superficie exulcerationes excitet. Vomitiones autem id ætatis ipsis accidere par est, propter lactis quod sugunt nimiam copiam. Vigilias vero ipsis adesse, res est minime consueta, quippe qui maximam temporis partem dormiant, nisi forte quia patiantur aliquid, vigilias ipsis fieri putes: Siquidem multus somnus ipsis est maxime secundum naturam. Pavores autem per quietem infantes pueros invadunt, eos præsertim, qui sunt natura edaces, quando ventriculus sentiendi quidem vi pollet exquisita, sed imbecillitate naturali laborat, & in eo cibus corrumpitur. Nos siquidem non in tantillis solum, sed etiam ætate perfecta, & grandi hominibus horrificas per somnum imaginationes fieri observavimus, quum & multi, & vitiosi humores ventriculum, & ipsius os præsertim gravarent, & morderent, hæc enim ipsius particula sensibilis est maxime. Umbilici quoque non multo ante præcisi inflammatio, recens natis pueris merito accidit, non aliter quam si qua alia pars ulcerata foret. Sed & aurium humiditates repo-

reponit inter morbos, non etiam palati, & narium excrementa eodem numero comprehendens, quoniam secundum naturam sit per nares, atque palatum cerebri excrementum derivare, quod iis etiam, qui ætate iam sunt perfecta usuvenit: præter naturam autem per aures derivatio. Pueris tamen infantibus per aures quoque expurgatur cerebrum, recteque Hippocrates inter proprios huius ætatis morbos aurium etiam humiditates scripsit: Est certe quidem puerulis recens natis corpus totum humidissimum, adeo ut ossium etiam natura in ipsis veluti cerea sit potius, quam lapidea, præ cæteris vero partibus cerebrum longe humidissimum, utpote quod in adultis etiam, & perfectis tale existat. Quare non citra rationem in ipsis quum multa supervacaneorum copia redundet, per omnes excernitur meatus.

XXV.

Πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν προσάγουσιν οὔλων ὀδαξισμοὶ, πυρετοὶ, σπασμοὶ, διάῤῥοιαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τοὺς κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτάτοισι τῶν παιδίων, καὶ τοῖσι σκληρὰς τὰς κοιλίας ἔχουσι.

Ad

Ad dentitionem vero progressis, gingivarum stimulantes prurigines, febres, convulsiones, alvi profluvia, idque præcipue cum caninos dentes emittere cœperint, & iis qui maxime crassi sunt, & alvos duras habent.

Adventante dentitionis tempore gingivarum pruritus, febres, convulsiones, alvi profluvia maxime quum caninos edunt, & iis præsertim qui crassissimi sunt, & qui alvo sunt dura.

Gingivarum ὀδαξισμὸν, id est, pruritum fieri, quum puerulis dentes prodituri sunt, & emersuri mirum videri non debet: ὀδαξισμὸς enim pruritus quidam est cum exiguo quodam, & levi dolore. Febres vero, & convulsiones, & diarrhœæ, id est, solutiones alvi pueris ipsis iam dentientibus, id est, dentes iam edẽtibus, non etiã edituris accidunt, quemmodum ipse his verbis ostendit, Maxime quum caninos edunt. Quę sane symptomata evenire est verisimile, foratis à prodeuntibus dentibus gingivis, veluti quum paxillus carni fuerit impactus. Atque profecto plus dentes affligunt, quã infixus paxillus, hic siquidem semel firmatus in membro, quiescit, dentes vero

semper tantum procedunt, quantum augentur. Febricitant ergo hac ætate pueri propter dolores, vigilias, & inflammationes Convelluntur etiam tum ob hæc ipsa, tum quia probe in ipsis non coquitur alimentum, & quia nervosarum partium natura nondum satis valida existit. Quæ omnia necessario diarrhœæ, & alvi dejectiones consequuntur, quia alimentum non bene coquatur, neque distribuatur. Illud autem, Et iis præsertim qui crassissimi sunt, & qui alvum duram habent, ad convulsiones referri debet: His enim maxime pueris convulsiones fieri dicit, qui crassissimi sunt, & qui alvo sunt dura, Tales enim plethorici sunt, & excrementis abundant, & ideo convulsionibus facile corripiuntur.

XXVI.

Πρεσβυτέροισι δὲ γενομένοισι παρίσθμια, σπονδύλου τοῦ κατὰ τὸ ἰνίον εἴσω ὤσιες, ἄσθματα, λιθιάσιες, ἕλμινθες στρογγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σατυριασμοὶ, χοιράδες, καὶ τἆλλα φύματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

At ijs paulum ætate progressis, tonsillarum inflammationes, vertebræ quæ ad occi-

occipitium est, interiorem in partem impulsiones, crebræ anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, alij tenues, & minuti, in recto intestino orti, ascarides dicti, verrucæ Græcis ἀκροχορδόνες dictæ, satyriasmi, strumæ, & alia tubercula, precipue vero prædicta.

Ipsis vero grandiusculis tonsillarum inflammationes, vertebræ in occipitio introrsum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ, & alia tubercula, præcipue vero antedicta.

Primum scripsit de puerulis recens in lucē editis, deinde de dentientibus, nunc de ijs agit, qui mediam ætatē agunt inter eos qui dentire desierunt, & eos qui pubertati sunt proximi. Nam de pubertati proximis deinceps secundum hos quartum ordine locum obtinentibus mentionem facit sequenti aphorismo. Verum tertiam ætatem, qua de nunc agitur, ad duodecimum, & tertiumdecimum usque annum progredientem corripi dicit Hippocrates ijs affectibus, quorum prima paristhmia scribit, quæ locorum sunt ad isthmum, id est, fauces

per-

pertinentium inflammationes. Hoc autem loco per (a) isthmum intelligenda est pars illa, quæ os, & gulam interiacet, quę per metaphoram ab isthmo proprie dicto ita est appellata. Est autem angusta quædam terra inter duo maria pervia, quas fauces Latini, & angustias maris appellant. Hæc autem paristhmia interdum solius sunt tunicæ ventris, & gulæ, & faucium, totiusque oris communis inflammationes, interdum vero ipsi etiam subiectorum musculorum: quo tempore vertebræ etiam quæ est in occipitio antrorsum inclinatio fit, de qua statim post paristhmia inquit, Et vertebræ in occipitio antrorsum luxationes: nam vertebra hæc à musculis inflammationem patientibus tracta, ad partem inclinat colli anteriorem: sed hanc partem Hippocrates non anteriorem, sed interiorem appellavit, ut qui ad vertebram ponę locatam orationem referret: Corporis enim è sua sede in profundum emotio, sive ex anterioribus, sive ex posterioribus fiat partibus, per vocem unā

(a) *Isthmus, & fauces nomina methaphorica: unde paristhmia glandulæ ad linguæ radicem, & earundem inflammationes.*

introrſum ſignificatur. Quę cum ita ſint, quamobrem tandem Hipp. in pueris recens natis neque de pariſthmiis, neque de vertebræ in occipitio luxatione quicquam dixit, quum & illi nihilominus habeant cerebrum humidum, & excrementis abundans, adeo ut in ſubiectas partes fluxiones dimittat? An quia tam puſilli, & tenelli prius moriantur, quam ſubiecti faucibus muſculi una cum nervis vehementem patiantur inflammationem? & alioqui partes has molles habeant, atque ideo tam vehementem nequeant ſuſtinere tenſionem, ut vertebram intro ad ſe poſſint attrahere? Quinetiam aſthma, id eſt, anhelatio, (ſic autem Græci crebram reſpirationem vocant, qualis currentibus, aut quovis alio modo ad vehementem motionem adductis accidit) in concitatis quidẽ vehementius fit, quia multa propter exercitationẽ reſpiratione animal indigeat, ubi vero exercitatio abeſt, fit ob coarctationem, & anguſtiam pulmonis cavitatũ. Hęc vero anguſtia fit, fluxionibus ſuperne irruentibus repleto viſcere: atqui hæ plures in recens natis puerulis fiunt, & cito ipſos interimunt, quoniam alias

etiam

etiam habeant male: nam & ab utero in aërem ambientem insolens transitus, & alimenti diversitas, & inflammatio tum quæ primum fuit locorum ad umbilicū, tum quę deinde propter dentium ortum est nata, hæc inquā eiusmodi omnia imbecillos reddunt, & vix ea quę dixi tolerant mala, nedum præter hæc fluxiones etiam in pulmonem decumbentes sustinere possint. Lithiasis vero, id est, calculi generatio, proprius est puerorum morbus, propter edacitatem, & ingluviem crudos humores non paucos coacervantium, ex quibus crassior pars una cum urinis ad vesicam delata, fit lapidum gignendorum materia: accedente causa altera caloris copia: nā & senes acervant humorē crudum non paucum, non propter voracitatē ut pueri, sed propter virtutis coctricis imbecillitatē: Verum calorē non habent fortē, qui ex crassa materia per humoris resolutionē in vaporē desiccata, lapidē generet. Lumbrici vero, & ascarides videntur aliis animalibus similiter gigni, quæ non ex semine, sed ex putredine ortū habent. Sola enim putredo nō satis est hisce generandis, sed multo etiā calore eget. Pueris ergo cibus plerun-

runque corrumpitur in ventre præsertim inferiore : verum caliditas in valde parvis, & tenellis nondum materiæ potens est, & ipsi dominatur, in grandiusculis vero materiam obtinet idoneam ad eiusmodi animalium generationem, & præter eam insuper calorem acquisivit. Ascarides ergo sunt tenues quidam lumbrici in parte maxime inferiore crassi intestini geniti: cuiusmodi plurimi manifesto cernuntur in veterinis animalibus male cibum coquentibus, quorum depravatam coctionem fœtor indicat excrementorum. Aliud lumbricorum genus rotundorum, in superioribus magis intestinis generatur, unde fit ut in ipsum quandoq; ventriculum ascendant: Atque multo plures hi, quam ascarides gignuntur in pueris. Rarior lumbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sępe per omnia extenditur intestina. Verum de hoc penitus nullam Hippocrates fecit mentionem, quoniam neque ipsi erat propositum de omnibus morbis agere, qui accidunt hominibus, sed de iis tantum, qui quaq; ætate fiunt. Propterea enim ipse enumeratis iam dictis, deinceps verrucas pensiles, quas Græci

Græci acrochordanas appellant, & strumas adiecit, morbos ex vitiosi humoris foras, & ad cutem vergentis copia natos, quorum genus totum appellat phymatis, id est, tuberculi nomine, ita deinceps scribens, verrucæ pensiles, strumæ, & alia tubercula. Verum eximie phymata quædam appellantur inflammationes nonnullæ sponte nascentes, quæ & celerrime oriuntur, & ocyssime in acumen, & altum attolluntur, & citissime etiam ad suppurationem perveniunt: quorum plurima in inguinibus, & axillis generatio, quoniam in his locis multi sunt adenes, eam sortiti naturam ut in se excrementa facile recipiant: quorum morbus struma quoque est, non utique ex calida materia, & ad suppurationem festinante, sed ex pituitosiore, & frigidiore maxime constans.

XXVII.

Τοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι, τουτέων τε τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσιες.

Adhuc autem ætate provectioribus, & ad pubertatem progressis, ex ijs mul-

ta, & febres diuturnæ magis, & sanguinis ex naribus profluvia.

Grandioribus autem, & ad pubertatem accedentibus superiorum etiam morborum multi, & febres diuturniores potius, & ex naribus sanguinis fluxiones.

Pueri pubescere incipiunt post annum quartumdecimum, illi ergo prope ætatem hanc accedere dici possunt, qui vel duodecimum, vel tertiumdecimum, vel quartumdecimum annum agunt, neque enim unus est omnibus certus, statusque pubertatis terminus, propter caliditatē, & frigiditatē, naturarum. Calidiores enim citius, frigidiores tardius pubescūt. Verū ętate hac laborant multis ex morbis supra dictis propter temperationis similitudinem, & pręterea longioribus febribus, quā erant superiores, quanquam de iis febribus, quæ prima ea ætate abūdant, quales essent, nihil quicquam dixit, verū ex eo quod nunc dicitur, aperte ostendit acutas esse, immutatur enim, & alteratur citissime habitus puerorum propter corporis humiditatem, & (a) natura-

(a) *In pueris fortissima naturalis facultas cæterarum virtutum comparatione, per se vero imbecillior est.*

turalis virtutis imbecillitatem. Sanguinis vero per nares fluxiones fiunt grandioribus, quoniam talis humor ea ætate redundare incipit, non quod copiosior generetur quam antea, sed quia nunc ipsius minus consumatur, propterea quod augmentum pro corporis ratione minus hac ætate procedat, quam superiore.

XXVIII.

ΤΑ' δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθεα κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ μησὶ, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ' ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοισι, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβάσκειν, ἢ τῇσι θηλείῃσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἴωθεν.

At magna ex parte pueris morbi iudicatione solvuntur, partim quidem intra quadraginta dies, partim vero intra septem menses, nonnulli intra annos septem, quidam etiam ad pubertatem progressis. Qui vero pueris perseverarint, neque circa pubertatem soluti fuerint, aut fœminis circa mensium eruptionem, diu perseverare consueverunt.

Pueris maximam partem morbi iudi-

cantur, alij intra dies quadraginta, nonnulli intra septem menses, quidam intra annos septem, alij ipsis etiam ad pubertatem accedentibus. Qui vero permanserint, neque pueris circa pubertatem, neque fœminis quum menstrua erumpunt, soluti fuerint, inveterascere consueverunt.

Si vox diuturni orationi adiecta fuisset, melius foret. Inde enim nonnulli nomen πάθος, quod hic usus est Hippocrates, de diuturnis tantum morbis intelligere ipsum arbitrantur. Verũ his adversantur, quæ in aliis dixit aphorismis, quale illud est, In acutis πάθεσι raro, & per initia medicationibus uti oportet. Item & illud, Victus tenuis in longis semper πάθεσι, & in acutis. Ex quibus fit manifestum, non in diuturnis tantum morbis Hippocratem, sed etiam in acutis usurpare consuesse πάθος nomẽ. Videtur tamen nunc aut diuturnis morbis id nominis accommodasse, aut imperfectam orationem reliquisse. Nos vero ipsi quod deest ad perfectionem supplentes, ita efferemus, Maximam partem pueris diuturni morbi solvuntur, quidam intra dies quadraginta, Alij spatio septimestri, nonnulli septennio, Quadragesimus

nan-

nanque dies diuturnorum morborum primus criticus, & degenerum acutorum ultimus decretorius, quemadmodum ſupra docuimus. Qui vero hunc ſuperant terminum, ſeptenaria ratione iudicationem ſortiuntur, non iam diebus connumeratis ſeptem, ſed primum quidem menſibus, deinde annis. Et vero morbos, qui hoc tempus ſuperaverint, ad quartum decimum annum pervenire eſt manifeſtum. Nam ſecundus ſeptenarius eo tempore completur, cum eo quod in pubertate magnæ fiunt corporis mutationes, in fœminis præſertim propter menſium eruptionem. Quo fit ut qui ne hac quidem ætate morbi ſoluti fuerint, in longum uſque tempus permanere ſoleant.

XXIX.

Τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν αἵματος πτύσιες, φθίσιες, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίαι, καὶ τ' ἄλλα νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

Adoleſcentibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ, comitiales, alijque morbi, præcipue tamen prædicti.

Iuvenibus ſanguinis expuitiones, tabes,

febres acutæ, epilepsiæ, aliique morbi, sed præcipue nunc dicti.

Quum primas ætates ad pubertatem usque minutissime, & particulatim explicuerit, nescio quomodo nunc adolescentiam prætermiserit, inter puberes, & eos, qui floridam, iuvenilemque ætatem agunt mediam. Verum qualis ea sit, licet ex iis, quas oratione est prosequutus, coniecturam facere: quippe quæ in multis communicet cum illis ætatibus, quæ utrinque eam circunstant: sed in maribus peculiarem, eximiamque habet sanguinis per nares profusionem, de qua in iis mentionem fecit, qui propius pubertatem accedunt. Nam hoc symptoma ea ętate apparere incipit, sed maxime viget in adolescentibus, deinde remittitur in viris. Verum ætatē hanc pręteregressus Hippocrates ad juvenum ętatem pervenit, ac primum sanguinis excreationes, & tabes, deinde febres acutas, & secundum has epilepsiam scripsit, postremo adhæc omnia, & alij, inquit, morbi, sed maxime nunc enumerati, recte quidem hoc adiiciens. Nam ita rem habere cernimus, sed non satis de morbis acutis dixit. Neque enim absolute dictum

dictum oportuit acutos (nam & in pueris nihilo secius videntur fieri) sed inter acutos morbos febres maxime tertianas, & ardentes. Hæ enim omnium sunt biliosissimæ, & sæpissime juvenes invadunt, quoniam flava quoque bilis hac ætate abundat, ex qua morbi tales ijs, qui florente, & vigente sunt ætate, fiunt. Nam tabes, & sanguinis expuitiones patiuntur, non secundum ætatis naturam, sed ex accidenti ipsius quopiam: unde supra dicebat, Senes fere minus, quam juvenes ægrotare: ubi nos quoque diximus propter intemperantiam, non ob virtutis imbecillitatem, juvenibus ægritudines multas accidere. Eadem quoque ratione sanguinis screatus juvenibus accidunt, vel quia vulnus acceperint, vel contusi sint, vel saltaverint, vel vehementius, & contentius vociferati, vel refrigerati fuerint, vel humi cubitaverint, vel plenitudine nimia, aut ejusmodi occasione aliqua, in id mali inciderint. Ad sanguinis vero sputum tabes consequitur. Quare propter ejusmodi actus juvenes ægrotabunt per accidens, non primario, neque ætatis ratione. Epilepsia vero juvenibus, quamvis etiam

malo victu utantur, non multum accidit: ut mirari subeat quomodo Hippocrates hanc ascripserit, quum alibi non modo pueris plurimum accidere, sed inde etiam puerilem morbum appellatum fuisse, & vero ætatis mutatione sanari dixerit. Fit ergo Epilepsia in quibusdam juvenibus, quibus antea pueris non acciderat, propter ipsorum vitiosam, & inordinatam vivendi rationem, & peccata in cibo, & potu, & alijs actibus admissa, exempli gratia, quum humi cubant, & soli se exponunt, & imbribus, aliaque patiuntur his similia. Verum nec sic quidem multæ hac ætate epilepsiæ, aliique his non minus quidam morbi fieri possunt eadem ratione. Quare melius fuerit, si ita scribatur aphorismus, Juvenibus quum alij prope modum omnes in alijs ætatibus dicti morbi fiunt, tum vero præcipue ardentes febres, quas causos appellant Græci, & tertianæ fieri solent.

XXX.

Οἷσι δὲ ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην ὖ ἄσθματα, πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦσοι, διάρροιαι, χρόνιαι, χολέραι,

λέοσι, δυσεντερίαι, λειεντερίαι, αἱμοῤῥοΐδες.

His vero qui hanc ætatem superarunt, crebri anhelitus, morbi laterales, pulmonum inflammationes, lethargi, phrenitides, febres ardentes, diuturna alvi profluvia, cholerę, intestinorum difficultates, & lævitates, sanguinis per ora venarum, quæ in ano sunt, profusio, αἱμοῤῥοΐδας Græcis dicta.

Vltra hanc ætatem provectis asthmata, pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, phrenitides, ardentes febres, diuturna alvi profluvia, choleræ, dysenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides.

Iuvenum ætas quinto septenario circumscribitur. Siquidem id innuens ipse in prognostico dicebat, Expectanda in iis magis profusio sanguinis, qui nondum trigesimum quintum annum attigerunt. Nam quæ iuventutem ætas proxime excipit, ad sequentes duos septenarios extenditur, in qua ætate qui sunt, omnia quæ geruntur in vita facere adhuc aggrediuntur, non aliter quam qui floridam, & iuvenilem ætatem agunt, sed non similiter labores perferre pos-

 sunt.

sunt. Nam ab ardoribus solis, & frigoribus, & in nuda humo cubatu, quam chameuniam Græci appellant, & vigiliis, & cibi, potusve expletione nimia, magis offenduntur, quam iuvenes. Iam vero horum quoque temperamentum quodam modo melancholicum magis est: ideoque per eam ætatem, ut inter anni tempora per autumnum, multi atra bile perciti vexantur. Quemadmodum enim hoc tempus frigidum existens flavam bilem æstivis caloribus perustam excipit, sic vergens ætas, & inclinata iuvenilem æstati simillimam subsequitur. Unde mirari subit, qui factum sit, ut in hac ætate non meminerit melancholiæ: quanquam ego hanc quoque in quibusdam exemplaribus ascriptam inveni, sive sit quispiam ausus adiicere, id quod deesse videbatur, tanquam ab Hippocrate prætermissum, sive alij depravatis, & falsis exemplaribus fidentes, ita legendum omnino putaverint. Sed & ex tabidis quoque multi, & ex iuvenibus quotquot ex sanguinis sputo in tabem inciderint hac ætate moriuntur, non tamen hac ætate multi sanguinem expuunt, quoniam neque ætate tam progressis, san-

ſanguinis copia adeſt. Aſthmatis autem, id eſt, anhelationibus, & peripneumonia, id eſt, pulmonis inflammatione, & pleuritide corripiuntur hac ętate magis, quam iuvenili, ut pote qui & victu ſimili, & laboribus utantur, & multo imbecillius quam iuvenes corpus habeant. Denique morbos quos ſilentio præteriit quum de iuvenilibus ageret, nunc omnes recenſet. Nam phrenitides, & ardentes febres, & choleræ, & dyſenteriæ nihilominus accidunt iuvenibus, quam ætate provectis, ortus utique occaſionem ex flava bile ſortitæ. Diuturniores autem diarrhœæ, id eſt, ventris ſolutiones, ætate deferveſcente (quæ eadem matura, & conſtans ætas dicitur) fiunt propter imperfectam, & deficientem alimenti diſtributionem. Nam omnium fere ętatum deferveſcens paracmaſtice Græcis dicta, pauciſſima indiget corporis refectione, ſiquidem id quod diſcutitur, & diſſipatur, pauciſſimum eſt: neque enim corpus ſimiliter calidum ac prius, neque amplius in augmentum quicquam abſumitur, ſed neque in his facultate retrétrice valde imbecilla, ſicuti in ſenibus effluit plus ex

corpore. Quum igitur diarrhœæ fiant vel concoctione, vel distributione offensante, vel etiam bile sua acrimonia intestinum deradente, quæ omnia in progressis ætate, & provectis adsint, non sine ratione ipsis diuturnæ fiunt alvi fluxiones. Cæterum febres lethargicę fiunt ex humore pituitoso in cerebro acervato: qui prioribus quidem ætatibus parcior potius est, quam redundantior, in senili vero ætate, plurimus habetur, sed propter ætatis frigiditatem febres non accendit. In quibus autem ætatis fervor, & vigor elanguescit, eiusmodi etiam abundat humor, necdum frigidum corpus est. Lienterias vero, id est, lævitates intestinorum, ostendimus alias à frigida fieri pituita, alias à sola intemperie, quæ ventris vim retentricem imbecillam reddiderit, alias denique ab ulcerosa quapiã committi affectione: quæ omnia abundanter adsunt ætate progressis. Ex hæmorrhoïdibus autem venis sanguis profluens huius ætatis verus est, & proprius morbus, sicut & melancholia. Fit enim id ab atra bile ad sedis venas cumulatius decumbente. Atque sic mihi omnium enumeratorum morborum

causa

causa est explicata. Qui vero certam horum probandorum scientiam comparare sibi volet, is commentationes nostras, in quibus horum demonstrationes docuimus diligenter evolvat, quæ quot, qualesque sint, & quam quæque rem profiteatur, & doceat, intelliget, de librorum nostrorum ordine libello perlecto. Hinc enim auspicatus quomodo ipsorum quisque legi debeat, intelliget.

XXXI.

ΤΟῖσι δὲ πρεσβύτῃσι δύσπνοιαι, καταῤῥοοι βηχώδεες, στραγγουρίαι, δυσουρίαι, ἄρθρων πόνοι, νεφρίτιδες, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι, καχεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος ὅλου, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν ὑγρότητες, ἀμβλυωπίαι, γλαυκώσιες, βαρυηκοΐαι.

At senibus spirandi difficultates, destilationes tussim inferentes, stranguriæ, urinæ difficultates, articulorum, & renum dolores, vertigines, apoplexiæ, malus corporis habitus, totius corporis pruritus, vigiliæ, alvi, oculorum, & aurium humiditates, visus hebetudines, glaucedines, auditus graves.

Seni-

Senibus spirandi difficultates, destillationes cum tussi, stranguriæ, dysuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiæ, malus corporis habitus, cachexia Græcis dictus, pruritus totius corporis, vigiliæ, alvi, & oculorum, & aurium humiditates, visus obtusior, glaucomata, auditus hebetior.

Quidam Hippocratis sectatores τοὺς πρεσβύτας τῶν γερόντων, id est, ut ipsi interpretantur, senes à decrepitis distinguunt, nomen τῶν γερόντων postremæ ætati tribuentes, atque id perpetuum esse existimantes: τῶν πρεσβυτῶν autem appellationem priori ætati accomodantes. Sed nunc manifesto ostendit se πρεσβύτας eos appellare, qui postremam ętatem agunt. In ipsis siquidem de ętatibus disputationem finivit, quasi omnes iam ętates percurrisset. Senes ergo destillationibus cũ tussi sæpissime corripiuntur, quoniam ipsis caput facillime refrigeratur, atque idcirco multa in eo gignuntur pituitosa excrementa, quum iam cerebri sint temperamento valde frigido. Asthmata vero, & anhelationes, tum propter has destillationes ortum habent, tum etiam quia alioqui ipsa respirandi instrumen-

ta,

ta, non raro proprium frigoris habent principium. Quum vero ipsis multa, ac crassa excrementa generentur, insuperque virium adsit imbecillitas, sæpe fit ut renes obstruantur, & lapides gignant, postquam tenax, & crassa supervacanea materia ibidem hærens, & permanens, callosam fuerit concretionem nacta. Articulorum quoque dolores fiunt interdum affluentibus ad hæc loca excrementis, interdum vero instrumentis ipsis refrigeratis articulos moventibus. Vertigines vero spiritus cum multo vapore in ipso cerebro contenti inordinata, & turbata motio sæpe excitat, sæpe etiam in ventriculo vitiosis supervacaneis coacervatis, vapida in cerebrum exhalatio tollitur. Sed quid de apoplexia dicere convenit? nullus enim adeo senili ætati familiaris est morbus: in ea nanque cerebrum pituitosis repletum est excrementis. Sicubi vero ulcus factum fuerit in senibus, ægre sanatur propter sanguinis defectum. Et assidue se scabunt toto pruriente corpore, quia pruritum excitantia supervacanea difficilem per cutem vacuationem habent. Siquidem propter refrigerationem tum cutem

cutem ipsis densari, & cogi, tum plura excrementa simul, & crassiora evadere rationi est consentaneum. Complures etiam (neque enim omnes) continenter vigilant, tum quia alioqui fere senectus ipsa solicita est, & anxia, tum etiam propter corporis siccitatem. Quare tunc etiam magis vigilant, quum integra sanitate fruuntur. Nanque diximus in commentariis de temperamentis, ipsas quidem corporis partes per senectutem sicciores evadere, sed excrementorum pituitosorum acervari copiam. Unde vulgo ratione quadam probabili habetur senectus frigida, & humida. Quandiu igitur eiusmodi excrementa in cerebro plura coacervata fuerint, somniculosi magis senes, quandiu belle excernentur, vigilantiores fient. Verum & pauciora gigni excrementa, & citius excerni accidit ipsis bene, & salubriter habentibus. Unde vel maxime propria affectio senilis ætatis videtur esse vigilia. Humiditates vero oculorum, & narium in ipsis fieri liquet, propter cerebri superflua excrementa: quibus in ventrem defluentibus ipse etiam sæpius humectatur. Obtusior autem visus, & he-

be-

betior auditus ſenſibili facultate in ſenibus imminuta, & obſcurata, fiunt. Et Glaucomata, id eſt, glaucitates ipſis accidunt ob immodicam inſtrumentorum viſui ſervientium ſiccitatem, & quia ſuffuſionis habeant ſpeciem.

FINIS LIBRI TERTII.

CLAUDII GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIUS QUARTUS,

GULIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

ΤΑ'ς κυούσας φαρμακεύειν ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν· ἧσσον δὲ ταύτας. τὰ δὲ νήπια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβεῖσθαι χρή.

Uterũ gerentibus medicamenta purgantia ſunt exhibenda, ſi humor impetu fertur ad excretionem, quarto menſe, & ad ſeptimum uſque, his tamen minus. In minoribus autem, & grandioribus fœtibus ſubtimide ſe gerere oportet.

Prægnantes purgabis, ſi materia vacuari poſtulet, quadrimeſtres, & uſque ad ſeptimum menſem, ſed has minus. Minore vero, aut

aut grandiore conceptu, gravidis medicamentum purgans exhibere sit religio.

Eandem cum utero fœtus cohærentiæ, & coalitus rationem habent, quam cum arboribus fructus: Hi etenim prima generatione, infirmis pediculis continentur, atque ideo facile decidunt si quando ventus vehementior concusserit, postea vero aucti ipsi difficulter à plantis dissolvuntur, & divelluntur, quemadmodum rursus, ubi ad perfectam maturitatem pervenerint, sponte sua, & sine ulla vi externa decidunt. Eodem sane modo conceptus quoque, primo à feminis submissione tempore si vel saltare aliquando, vel loco lubrico vestigium fallente cadere, vel quoquo modo aliter aut animo, aut corpore vehementius moveri mulierem contigerit, facile ab utero abrumpuntur: quemadmodum & quum perfecti iam fuerint, & adulti. Tempore vero intermedio firmiorem coalitum habent, & avulsioni minus obnoxium. Quare mulier tum in utero ferens potest vehementiores motus sustinere sine fœtus offensione. Quæ omnia animadvertens, & probe tenens Hippocrates recte ait, Prægnantes purgabis,

gabis, ſi materia ſuo motu invitet quadrimeſtres, & uſque ad ſeptimum menſem: quod prægnationis tempus eſt medium, quum ſcilicet fœtus utero firmiter adhæreſcit, & continetur. Sed ne hoc quidem tempore omnes quæ purgatione indigeant vacuari permittit, ſed ſi materia ὀργᾷ, id eſt, ἐπείγεται ἢ ὁρμᾷ, ſuo motu invitet, & ſolicitet ad ſui vacuationem: tracta enim appellatio eſt ab animalibus ad coitum concitatis: nam quum humores redundantes moventur, & quaqua per corpus feruntur, nondum corporis parte aliqua firmati, tunc ad eorum expulſionem natura incitatur, atque aliquo qui veluti manum porrigat, & illum humorum motum ad alvum dirigat, atque deducat, indiget. Nam qui parte quapiam firmati fuerint, & impacti humores movere non oportet. In eam ſiquidem ſententiam illud dictum eſt, Qui inflammatas partes per morborum initia aggrediuntur purgatione ſolvere, ii præter quam quod de parte contenta, & inflammatione laborante nihil educunt, (neq; enim crudus adhuc morbus permittit) ſanas etiam partes, & morbo reſiſtentes colliquafaciunt.

ciunt. Quod autem Hippocrates verbum φαρμακεύειν, quod medicari interpretantur nonnulli, pro medicamento purgante uti usurpare consueverit in confesso est apud omnes, qui vel minimam habent eius dictionis notitiam. Nam ut alia eius scripta omittas solis aphorismis contentus, aliud profecto nihil per eam vocem in ipsis significari posse fatearis est necesse, ut paulo post fiet manifestum.

II.

ἘΝ τῇσι φαρμακείῃσι τοιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώματος, ὁκοῖα καὶ αὐτόματα ἰόντα χρήσιμα. τὰ δ' ἐναντίως ἰόντα, παύειν.

In medicamentorum purgantium usu, qualia etiam sponte prodeuntia utilia sunt, talia è corpore educere convenit, quæ vero contrario modo prodeunt, cohibere.

Purgantium medicamentorum usu talia è corpore educenda, qualia quæ sponte etiam prodeuntia, iuvant. Quæ vero exeuntia incommodant, sistenda.

Ultro ex corpore vacuari ea dicimus, quę citra omnem medici operam excernun-

nuntur, natura nostrum corpus moderante, & regente ea per se interdum expurgante, interdum etiam alicunde irritata, vel quia à vasis capi nequeant. Quum, itaque natura, quod superfluum est, evacuat, iuvatur animal: quum vero aliud excernitur ratione symptomatis, neque inde utilitas ulla consequitur, talis vacuatio pravæ etiam affectionis est signum. Recte igitur Hippocrates consulit imitandam esse naturam. Quod assequemur, si singulis morbis tales humores vacuare tentabimus, quales vidimus in spontinis profuisse vacuationibus. Supra itaque ipse de omni humorum vacuatione generalius locutus est in hunc modum, Sic & vasorũ depletio si quidem talis fiat, qualem fieri oportet, confert, & leviter ferunt: nunc vero de sola purgatione eundem habuit sermonem, quoniam de ea hoc maxime libri loco disputationem instituerat. Atque præstiterit fortasse de omnibus vacuationibus, quas medici circa ægrotantium corpora occupati moliuntur, altius disputationem repetere. Fiunt ergo vacuationes interdum medicamentis, tum vomitoriis, tum deiectoriis totum corpus

pus purgantibus. Nonnunquam vero medicamentum ex parte quapiam vacuandi vim habet, qualia quæ per palatum, & nares capitis educunt excrementa. Sunt etiam de genere expurgantium superflua, quæ per tussim, thoracem, & pulmonem expurgant, & quæ per urinas eliciunt totius sanguinis serosum excrementum. Clyster quoque fuerit de hoc genere, & quicquid denique totum corpus æquabiliter non vacuat, quo modo tum phlebotomia vacuare creditur, tum generaliter omnis sanguinis ablatio quovis modo facta. Eiusmodi quoque est vacuatio, tum quæ per uterum, & hæmorrhoïdas fit, tum etiam quæ per exercitia, & frictiones, & motum omnem, & quæ tempore fit, & balneis calidis, præsertim si vel nitrosæ, vel sulfureæ, vel bituminosæ fuerint, & denique ex accidenti inedia æquabiliter vacuat. Hæc siquidem omnia videntur totum æquabiliter corpus vacuare : quanquam si quis exactius veritatem exquirat, non æqualiter vacuare comperiet : Verum quum in his parvus sit alterius ad alterum excessus, secundum eorum, quę vacuantur qualitatem, & quantitatem, ideo æqualis

lis vacuatio videri queat. At vero cathartica appellata pharmaca evacuationis diverſam ſpeciem conſtituunt, de quibus, ut dixi, ipſi nunc diſſerendi eſt propoſitum: non tamē maius quicquam docet, quam quod de omnibus vacuationibus ipſe iam dixit. Unus enim eſt omnibus ſcopus propoſitus, humor redundans, cuius quidē humoris internoſcendi peritia, petenda eſt tum ex cuiuſque colore præter naturam toto corpore apparente, tum etiam ex ſymptomatis, & morbis, anni etiam tempore, regione, ætate, aëris conditione præſenti, & ægrotantis natura, & vitæ genere, & ſtudio, & victus modo. Ut ſi exempli gratia flavus toto corpore color appareat, ut in his fit, qui regio morbo laborant, & per ſedem bilis non excernatur, ſi puſtulæ quædam bilioſæ per totum corpus eruperint, & particulatim, ſi ventriculi morſus, & cibi faſtidium, & inappetentia adſint, ſi ſitis, & oris amaritudo, aut ſi aliqua parte corporis eryſipelas, aut tertiana febris hominem habeat, aut ardens ex bile ſeviente febris, quem καῦσον πικρόχολον Græci dicunt. Nam in his omnibus abundat flava bilis, atque cir-

idcirco eam educere conabimur iis medicamentis, quæ ab effectu cholagoga, id est, bilem ducentia appellata sunt. Atque illud est quod ab Hippocrate dicebatur, Si qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt. Nam illud qualia oportet, humorum sua qualitate ægrotum infestantium abundantiam significat: propterea, quia scilicet peccans humor vacuatur, tales ait conferre vacuationes. Sed quoniam omnes solertes, & artificiosæ coniecturæ in agendo fallunt interdum (similitudines enim, ut ipsemet ait, non solum vulgo medicorum, sed præstantibus etiam medicis errorem creant) alterum nos indicium docet, & notam à bonis non separatam vacuationibus, euphoriam scilicet, id est, inferendo facilitatem, & levationem ægrotantis: ut vel huius fiducia recte nos vacuationem moliri fiamus certiores. Quod autem de flava bile, veluti exempli gratia dixi, de atra quoque intelligere potes: nam & in hac totius corporis color nigrior, & pustulæ atræ bilis colore erumpunt. Morbi etiam propter eius abundantiam facti manifesto humoris indicant copiam, ut Elephas, & cancer.

Quinetiam quartana periodus, id est, quarto quoque die morborum repetitio fit propter melancholicum humorem. Et lien magnus, & nigrescentes varices affectus sunt eiusdem humoris soboles, & propagatio: quemadmodum & melancholia appellata, furor denique omnis, & insania iracunda, temeraria, immanis, & fera. Hippocrates vero ex menstruis quoque redundantem in mulieribus humorem coniectabat, cuius rei notas, & signa scripsit primo libro de morbis muliebribus. Ex his igitur atram bilem redundare internosces, atque his adductus indicationibus, ita demum poteris ad eius accedere vacuationẽ. Posterius autem ipsa durante vacuatione secunda sumetur indicatio ex ægrotãtis euphoria, id est, ferendi facilitate, & levatione. Quæ de atra bile, & flava dicta sunt, ea mihi de pituita quoque intellige, œdematosos tumores, eruptiones item, quas Græci ἐξανθήματα appellant, & totius corporis colorem secundum humoris formam, adhæc febres quotidianas, & mentis pigritiam, & torporem, ad somnum propensionem, capitis gravitatem, & acidos ructus, oxyregmias Græcis

Græcis dictos, siquando in ventre talis continebitur materia. Nam hæc omnia suadent dandum pharmacum quod purget pituitam, ob id phlegmagogon appellatum. Iam vero purgatione facta, euphoria, & facilitas ferendæ vacuationis tuam de internoscendo humore redundante coniecturam confirmabit, qua confisus an talem aggressus es vacuationem: quam quidem coniecturam, & fiduciam vacuationis non solum ętas, & natura ægrotantis adiuvabunt, sed & anni tempus, & præsens cœli status, & regio, & victus antecedens simul cum aliis vitæ institutis, artibus, & studiis ad eam rem conferent aliquid. Etenim iam didicisti ex istis omnibus alia pituitam, alia flavam bilem, atram alia augere, & amplificare. Atque ex his omnibus uti diximus, exhibendi medicamenti sumuntur indicationes, quod peccantis humoris expurgandi vim habeat. Media vero vacuatione altera existit indicatio, quæ vel coniecturæ veritati astipuletur, vel errorem coarguat. Siquidem ægrotantis euphoria, id est, ferendæ purgationis facilitas recte nos peccantem coniecisse, & internovisse humorem te-

stabitur, dysphoria vero, id est, in ferendo difficultas, perperam iudicasse coarguet. Nam si infestantes humores vacuentur, facile ferent ægrotantes, si vero aliud quiddam, & non quod molestum est, vacuetur, necessarium est omnino graviter, molesteque ferre. Quod igitur, ut modo dicebã, libri initio complexus aphorismo uno ostendit his verbis, Sic & vasorum deplerio, siquidem talis fiat, qualem fieri oportet, confert, & facile ferunt: id nunc de purgationibus agens in duas secuit orationis partes, quarum priore quęnam sint commodę vacuationes, posteriore quod tales vacuationes firma approbatio, & nota comitetur, ęgrotantis scilicet euphoria docuit. Porro vacuationum bene, ac fœliciter sponte naturæ factarum exempla protulit ipse multa libris Epidemiωn, pauca vero hoc aphorismorum libro, qualia sunt, Aqua inter cutem laboranti per venas in ventrem aqua fluente, morbi solutio: & Si ophthalmia vexet, alvi profluvio corripi, bonũ, & Quibus biliosę sunt deiectiones, surditate superveniẽte cessant: Et contra, quibus surditas adest, biliosis deiectionibus intervenientibus, cessat.

III.

III.

ΗΝ μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρωνται, ξυμφέρει τε & εὐφόρως φέρουσι· τὰ δὲ ἐναντία, δυσχερῶς.

Si quæ purgari decet, purgentur, confert, & leviter ferunt, contra vero, graviter.

Si qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt: contra vero si fiat, graviter.

Supra à nobis hic aphorismus declaratus est in precedentis aphorismi expositione: scriptus etiam anteà alia libri parte iisdem verbis. Quare nonnulli eum ex hoc loco sustulerunt.

IV.

Φαρμακεύειν μὲν θέρεος μᾶλλον τὰς ἄνω· χειμῶνος δὲ τὰς κάτω.

Æstate quidem superiores ventres potius medicamentis repurgato, hyeme vero inferiores,

Æstate superiorem potius, hyeme inferiorem purgare convenit.

Subaudire oportet ventrem. Recte autem æstate purgat superne: nam per id temporis humor exuperans bilis est fla-

va, & universa omnino animalis natura propter aëris ambientis calorem sursum magis movetur. Supervacaneum vero quodque, & redundans quo vergit, ducere per loca commoda oportet. Adiecit autem præsentis aphorismi dictioni adverbium potius, neque absolute dixit, Æstate superiorem, hyeme inferiorem ventrem purgare oportere. Nam ut non sæpius, ac certe quandoque (licet raro) visus in quodam est per æstatem abundare melancholicus humor, sicuti hyeme aliquando bilis flava.

V.

Ὑπὸ κύνα καὶ πρὸ κυνὸς, ἐργώδεες αἱ φαρμακεῖαι.

Sub canis ortum, & ante canis ortum, molestæ sunt per medicamenta purgationes.

Sub canicula, & ante caniculam difficiles sunt purgationes.

Nam & nostra tum natura ardoribus deflagrans æstivis purgantium medicamentorum acrimoniam, & vehementiam non facile feret, unde complures purgati hoc tempore in febres incidunt; & na-

& natura propter æstum imbecilla, purgatione magis solvetur, & debilitabitur. (a) Quin ipsa etiam purgatio ægre procedet, aëris scilicet ambientis calore foras, contra quam medicamentũ agat, humores retrahente. Ut enim calidę balineæ purgationibus adversari solent, ita calor æstivus iisdem reluctatur, præsertim si seipso extiterit vehementior.

VI.

Τοὺς ἰσχνοὺς ϗ ῥηϊδίως ἐμέοντας ἄνω φαρμακεύειν, ὑποστελλομένους χειμῶνα.

Graciles, & facili vomitione utentes, medicamento per superiora purgare oportet, reformidantes hyemem.

Graciles, & ad vomendum faciles per superna purgare, nisi hyems adsit.

Etiam hic addenda particula potius, ut paulo ante monuimus. Magna enim ex parte qui graciles, biliosi: quibus si ad vomendum facilitas accesserit, superne sunt purgandi, nisi reclamet hyems. Nam supra dixit, Æstate superiorem potius, hyeme inferiorem ventrem purgandum esse.

(a) *Hinc colligi posse videtur, à medica potione somnum non esse prohibendum.*

VII.

Τοὺς δὲ δυσημέας, καὶ μέσως εὐσάρκους κάτω, ὑποστελλομένους θέρος.

At difficile vomitione utentes, & modice carnosos, per inferiora, æstatem reformidantes.

Ægre vomentes, & modice carnosos, quos eusarcos appellant Græci, inferne purgato, devitans æstatem.

Si quidem & vomat facile, & gracilis sit, superne purgandus est, præterquam quum hyems adest, id est, æstate, autumno, & vere. Si vero difficulter vomat, & mediocriter carnosus sit, per inferna purgari debet, si quidem eo vergat materia, solam vitando æstatem: aliud vero nullum anni tempus reformidandum.

VIII.

Τοὺς δὲ φθινώδεας, ὑποστελλομένους τὰς ἄνω φαρμακείας.

Tabescentes vero, reformidantes per superiora purgationes.

Obnoxios phthisi supra ne purgato.

Nunquam, inquit, obnoxios phthisi supra purgaveris, veritus nimirum in-

stru-

ſtrumentorum reſpirationi ſervientium imbecillitatem. Per obnoxios phthiſi intelligere par eſt, vel eos qui phthiſi, id eſt, tabe morbo ſunt correpti, vel qui ad phthiſim ſunt idonei, aptique natura. De quibus ipſe primo Epidemiῶn in hunc modum ſcribit, Maximeque moriebantur, quorum natura ad tabem propenſa erat: his vero anguſtum, ſtrictumque pectus adeſt, & qui in eo continetur pulmo.

IX.

Τοὺς δὲ μελαγχολικοὺς ἁδροτέρως τὰς κάτω, τῷ αὐτῷ λογισμῷ τἀναντία προστιθείς.

Atra bile abundantes largius per inferiora, ſimili ratione adhibita contraria purgandi via.

Melancholicos infra vehementius purgabis, eadem ratione contrariam iniens vacuandi viam.

Ventres inferiores melancholicorum ἁδροτέρως, id eſt, σφοδρῶς fortiter, (a) vehementerque purgare oportet. Quia autem hic humor propter inſitam gravita-

(a) *Quia omnis craſſus, & frigidus humor ad motum ineptior, & tardior.*

tatem tendit deorſum, merito eum per inferna vacuari iubet, ſicut flavam bilem per ſuperna, levem ipſam, & ſponte ſua continenter per ſumma fluitantem. Habent itaque humor uterque id commune, ut quo vergunt duci debeant per loca convenientia: verum unius proprium eſt, ut per ſuperna vacuetur, quoniam eo vergat: alterius vero per inferna, quandoquidem & eo inclinet. Quum igitur ſuperne facta vacuatio, contrario ſit ei quæ inferne fit, utriuſque profecto una fuerit communis ratio. Quare recte dixit Hippocrates, Eadem ratione contrariam iniens vacuandi humoris viam.

X.

Φαρμακεύειν ἐν τοῖσι λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθημερόν· χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι κακόν.

In valde acutis ſi ſuopte impetu ad excretionem humor feratur, medicamento purgante eodem die utendum: ſiquidem in his cunctari malum.

Purgandum in valde acutis, ſi ad ſui excretionem invitet materia, eo ipſo die: differre enim in talibus malum.

Hoc

Hoc loco repetam quod ſupra etiam mihi dictum eſt, Hippocratem verbum ὀργᾶν ab animalibus ad veneris uſum impulſis, & concitatis tranſtuliſſe ad humores, quum ea naturali quadam cupiditate moventur ad ſeminis excretionem. Siquidem oſtendimus in libro de ſemine, fœminam quoque in coitu ſemen emittere. Quando igitur vel toto corpore ſimilis huic animantium concitatæ ad ſeminis emiſſionem libidini, fuerit naturæ impetus ad excretionem redundantium humorum, vel ſi non toto corpore, at certe partibus principalibus: eiuſmodi naturæ quæ moleſta ſunt expellere geſtientis motum conſuevit Hippocrates verbo ὀργᾶν ſignificare. Itaque cenſet protinus medicamento vacuandum eſſe priuſquam vel corporis virtus collabatur, imminuaturque, vel febrilis augeatur calor, vel vagi, & errantes per corpus humores in partē quampiam principem decumbant. Quod autem valde acutos morbos nunc dixerit, quos prius peracutos appellavit, cuivis eſt manifeſtum: Quinetiam horum iudicationis primam ſeptimanam eſſe terminum mihi ſupra dictum eſt.

XI.

Ὁκόσοισι στρόφοι καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι, καὶ ὀσφύος ἄλγημα μὴ λυόμενον, μήτε ὑπὸ φαρμακείης, μήτ' ἄλλως, εἰς ὕδρωπα ξηρὸν ἱδρύεται.

Quibus inteſtina contorquentur, circa umbilicum labores, & lumborum dolor adeſt, qui neque medicamento purgante, neque alia ratione ſolvitur, in ſiccum hydropem confirmatur.

Quibus tormina adſunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter ſolvatur, in ſiccum hydropa firmatur.

Tormina fiunt tum propter morſum vehementem, tum propter ſpiritum flatuoſum, qui exitum non habet, ſed inteſtinorum flexuoſis illis orbibus, & gyris interceptus hæret. Quod vero dolores, & cruciatus ad tales affectiones conſequantur, nemini dubium. Verum ubi circa umbilicum, & lumbos firmati, fixique, neque medicamentis poſtea neque aliis remediis ſolvi poſſunt, tum earum partium habitualis quædam, ut ita loquar, intemperies eſt, quæ fere perſeverans eum hydropa faciat, quem Hippo-

crates

crates ſiccum appellat, quem ſubſequuti medici Tympaniam nominarunt, quoniam hypogaſtrium percuſſum talem ſonitum reddat, qualem tympana edunt. Nam & in his per circumtenſam pellem contentus aër verberatur, quemadmodum in hoc morbi genere per mediam cutim qui in profundo eſt, flatus percutitur. Quod autẽ à tumoris ſimilitudine quam cum aqua inter cutem habet id morbi genus hydropem quoque appellaverit eſt manifeſtum: non tamen humidum dixit, quemadmodum Aſcitem ab aſci, id eſt, utris ſimilitudine appellatum, in quo materia collecta non eſt aër flatuoſus, ſed aquoſus humor. A maiore autem frigiditate aquoſus hydrops generari videtur, quem Aſcitem appellant, quoniam in peritonæo veluti in aſco, id eſt, utre quodam, humor contineatur: à minore vero Tympanias: neque enim mutari in aërem flatuoſum humiditas ſine aliquo calore poteſt.

XII.

Ὁκόσοισι κοιλίαι λειεντεριώδεες, χειμῶνος φαρμακεύειν ἄνω, κακόν.

Quibus alvi, inteſtinorum lævitate infeſtan-

festantur, eos hyberno tempore per superiora medicamento purgare, malum.

Quibus propter lævitatem ventres cibi sunt incontinentes, hyeme supra purgare malum.

Quum celeriter cibaria talia deiiciuntur, qualia sunt devorata, eum affectum Lienteriam Græci, lævitatem intestinorum Latini nominant. Fit autem propter retentricis facultatis infirmitatem: atque omnium ad ventrem pertinentium instrumentorum, hoc est, ipsius ventriculi, in quem vorando cibos ingerimus, & intestinorum cibos ab hoc acceptos transmittentium dyscrasias comitatur, & intemperies. Fit etiam interdum Lienteria, intestinorum superficiem occupante exulceratione quapiam, illis non dissimili quæ in ore fiunt, quas aphthas appellant. Porro habituales, ut ita dicam, intemperies aliquando fiunt (sic eas vocant quæ ipso corporum habitu læso perficiuntur) propter frigidam pituitam, qualis maxime est acida. Exulcerationum vero superficiem tenentium causa existit humor acris, & tenuis. Hic ergo quanquam

quam per ſuperna purgari poſtulet, quoniam eiuſmodi humores per ſumma potius fluitare, quam peſſum ire ſoleant, non tamen hyeme hoc faciendum eſt, quemadmodum ſupra eſt dictum. Alter vero pituitoſus ille humor, quum infarctus, inductuſque inteſtinis fuerit, nunquam eſt per ſuperna purgandus: Sola enim ea evomi comparata ſunt natura, quæ habentur in ventriculo. Eorum vero quæ continentur in inteſtinis nihil poſſis per vomitum vacuare.

XIII.

Πρὸς τοὺς ἐλλεβόρους τοῖσι μὴ ῥηϊδίως ἄνω καθαιρομένοισι, πρὸ τῆς πόσιος προϋγραίνειν τὰ σώματα πλείονι τροφῇ καὶ ἀναπαύσει.

Qui veratro ſumpto non facile per ſuperiora purgantur, iis ante potionem corpora copioſiore cibo, & quiete præhumectato.

Qui ad veratrum non facile ſupra purgantur, eorum corpora ante potionem copioſiore alimento, & quiete prahumectanda.

Prius feciſſe oportet periculum naturæ eius qui elleborum ſumpturus eſt, quo

quo modo se habeat ad supernas purgationes, hoc est, levioribus, & moderatioribus quibusdam medicamentis vomitoriis ante periclitari, & tentare quo modo vomitiones ferat. Si itaque non facile purgari videatur, non oportet eiusmodi hominem ad elleborum adigere ante legitimam præparationem: id autem fiet, si is, qui elleborum sumturus est, continenter vomendo assuescat ad prompte vomendum. Verum hoc ipsum tanquam parvum, & omnibus notum prætermisit Hippocrates. Melius autem fiat eiusmodi præparatio, per corporum præcedentem humectationem. Præhumectantur autem alimento copiosiore, & quiete. Nam quietem corpora humectare clarum est: Quo modo enim exercitia exiccare solent, sic & quies (quæ aliud nihil est, quam otium, & ab exercitatione vacatio) corporum servat humiditatem. Cibus vero non qui plenior absolute natura humectat, sed qui nullam fortem habet qualitatem, hoc est neque acerbam, neque acrem, neque salsam, neque amaram. Quin fortasse ne alimentum quidem absolute dicendum est eiusmodi, sed quasi medicamentosum

sum alimentum : quippe quod absolute est alimentum , solum ex omnibus secundum suam ipsius naturam , non ex accidenti potest solidas animalis partes humectare : quod ipsum non per se, sed per accidens præstat quies. Quia enim acceptam ab alimento partium humiditatem non exiccat , idcirco humectare dicitur. Aqua vero neque epota, neque extrinsecus adveniens, potest de sua natura solidas animantis partes humectare. Cæterum qui perfectiorem horum intelligentiam assequi volet , is nostros de facultatibus naturalibus commentarios , & de marasmo librum diligenter legat.

XIV.

Ἐπὴν πίῃ τις ἐλλέβορον, πρὸς μὲν τὰς κινήσιας τῶν σωμάτων μᾶλλον ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς ὕπνους καὶ μὴ κινήσιας ἧσσον. δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυτιλίη ὅτι κίνησις τὰ σώματα ταράσσει.

Ubi quis veratrum potione sumpserit corporum quidẽ motiones magis quam somnum , & quietem inducito. Nam vel navigatio turbari motione corpora indicat.

Poto elleboro, corpus movendum potius, quam

quam somno tradendam, aut quieti. Nam vel navigatio indicat motione turbari corpora.

Ipsemet causam attulit, quamobrem eorum corpora moveri præcipiat, qui sumpserunt elleborum. Quies siquidem eodem statu servat corpus, mutat, & alterat motio : quod vel indicare potest navigatio, quæ motus species est, adeo turbans corpora, ut ad vomitum adigat. Quum igitur talis motio vel sola possit ad vomitum corpus præparare, fit verisimile ipsam vomitorio cuipiam parvo medicamento iunctam, longe maiorem habituram efficaciam, Quidam pro navigatione nauseam legunt, ut sit talis oratio, Nam vel nausea, quæ corporis vehementes motiones sequitur, satis potest ostendere motionem corpora turbare : Hinc liquido constat hunc aphorismum eandem cum superiore vim habere.

XV.

Ἐπὴν βούλῃ μᾶλλον ἄγειν τὸν ἐλλέβορον, κίνει τὸ σῶμα. ἐπὴν δὲ παῦσαι, ὕπνον ποίει καὶ μὴ κίνει.

Ubi veratrum magis ducere voles, cor-

corpus moveto, ubi vero ſiſtere, ſomnum concilato, neque moveto.

Quum elleborum citare voles, move corpus, quum vero ſiſtere, ſomnum concilia, nec move.

Superior aphoriſmus quomodo oporteat hominem, qui elleborum hauſit, ad purgationem comparare nos docuit, præſens vero, quomodo ſiſtenda ſit purgatio tradidit. Conſentaneum porro rationi eſt ea purgationem ſiſtere, quæ vomitum cientibus ſint contraria. Quod itaque citat motio, quies ſiſtit, multoque magis ſomnus, per quem (a) actiones animales feriantur, & quieſcunt, tum quæ per ſenſuum fiunt inſtrumenta, tum quæ per muſculos, in motibus voluntariis.

XVI.

Ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγιέας ἔχουσι· σπασμὸν γὰρ ἐμποιέει.

Veratrum iis, qui ſano ſunt corpore periculoſum, convulſionem enim inducit.

Ellè-

(a) *Per ſomnum ſenſus omnes functionum habent vacationem.*

Elleborus periculosus sanas carnes habentibus: convulsio nem enim ingenerat.

Quod supra de omnibus purgationibus dixerat, hoc nunc de ea sola repetit, quæ elleboro fit, itaque possunt aphorismi invicem jungi hoc pacto, Qui corpore sunt sano, ægre, & moleste ferunt purgationes. Sic namque elleborus iis, qui carnes sanas habent, periculosus, convulsionem enim accersit. Siquidem habet præ cæteris id eximium elleborus, ut propter actionis vehementiam spasmum accersat.

XVII.

Ἀπυρέτῳ ἐόντι, ἀποσιτίη, καὶ καρδιωγμὸς, καὶ σκοτόδινος, καὶ στόμα ἐκπικρούμενον, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

Si cui sine febre cibi fastidium, oris ventriculi morsus, tenebricosa vertigo contigerit, & os amarulentum fuerit, hæc necessariam esse per superiora purgationem indicant.

Non febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo purgatione per superna opus esse significant.

Apo-

Apoſitia, nomen quo uſus eſt Hippocrates, idem quod anorexia, id eſt, cibi faſtidium ſignificat. καρδιωγμὸς (quam vocem nos popularē loquendi conſuetudinem ſequuti, cordis dolorem reddidimus) morſus eſt cordis, id eſt, oris ventriculi: nam hoc quoque veteres cor appellabant. Scotodinos, id eſt, vertigo fit, quum ſimul quæ cernuntur, circumagi videntur, & derepēte ſenſus, qui viſu fit, evaneſcit, putantibus qui id mali patiuntur ſibi offuſas eſſe tenebras. Hoc autem accidit ore ventriculi morſo, & vellicato ab humorum pravitate: Nam propter nervorum magnitudinem ex cerebro in ipſum deſcendentium, animæ functiones læduntur, hac male affecta particula. Atque ſymptomata eiuſmodi communia ſunt omnium humorum mordendi vim habentium: Oris vero amaritudo, ſolius pallidæ, & flavæ bilis appellatæ ſymptoma exiſtit. Quare recte Hippocrates ait, enumeratis ſymptomatis ſignificari purgationem per ſuperna: quod eius dictum explicare ſi placeat, ſic ſonabit, Enumerata ſymptomata ſignificant medico hominem ſuperne, id eſt, vomitu purgandum eſſe.

XVIII.

XVIII.

TA' ὑπὲρ τῶν φρενῶν ὀδυνήματα, ὁκόσα καθάρσιος δέεται, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει. ὁκόσα δὲ κάτω, κάτω.

Dolores ſupra ſeptum tranſverſum purgatione indigentes, medicamentum, quod per ſuperiora purget, neceſſarium eſſe indicant. At qui ſepto tranſverſo ſunt inferiores, per inferiora.

Supra ſeptum tranſverſum dolores, quicunque egent purgatione, per ſuperna purgandum eſſe ſignificant : qui vero infra ſunt, per inferna.

Quod ſuperiore aphoriſmo de uno dolore docuit oris ventriculi, hoc nunc ad omnes extendit dolores : ex quibus quicunque ſupra ſeptum tranſverſum conſiſtunt, purgatione ſcilicet egentes, ſuperne purgandum eſſe ſignificant : quicunque vero infra ſubſiſtunt, per inferna quoque purgationem poſtulare eſt manifeſtum. Addidit autem orationi, quicunque purgatione egent, ne quis Hippocratem omnes abſolute dolores per purgationem ſanare putet : neque enim in præſentia hoc dixit, ſed pro hu-

mo

morum noxiorum momento, & inclinatione vacuationem esse faciendam: neque supra septum consistentes dolores per deiectoria medicamenta, neque infra sitos per vomitoria vacuare oportere.

XIX.

Ὁκόσοι ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι μὴ διψῶσι καθαιρόμενοι, οὐ παύονται πρὶν ἢ διψήσωσιν.

Qui sumpta potione medica dum purgantur, non sitiunt, ii purgandi finem non faciunt, donec sitiverint.

Qui potione medica dum purgantur non sitiunt, ipsorum purgandi finis non fit, donec sitiverint.

Quidam dum purgantur statim sitiunt, alij postea. Quod fit tum propter ipsius ventriculi affectionem, tum ob propinatum medicamentum, tum etiam propter humoris vacuandi naturam. Ac propter ventriculum quidem fit, dum præ caliditate, vel siccitate, vel utraque simul prompte sitim concipit, sive hoc natura adsit ei, qui hausit medicamentum, sive eo duntaxat tempore. Medicamenti vero ratione fieri potest, si acre, & cali-

calidum, & mordax fuerit. Humor quoque vacuandus esse potest in causa, si bilis amara fuerit. Atque hisce quidem de causis sitiunt, contrariis vero plurimo tempore sine siti permanent, quando scilicet & qui purgatur frigidiore fuerit, vel humidiore ventriculo, idque vel ab initio, vel purgationis tempore, aut quum medicamentū ipsum omni mordacitate vacat: & tertio quum vacuandus humor vel pituitosus, vel aquosus exiterit. Verum nonnulla in his etiam, quum liberalius fuerint vacuati, sitis sequi solet. Potest enim vel quæ restat à vacuatione siccitas sitim efficere. Ad hæc purgantis etiam medicamenti vis aliquam, licet non manifestam, neque sensibilem, latentem tamen habentis acrimoniam, & caliditatem, potest sitim accendere.

XX.

Ἀπυρέτοισιν ἐοῦσιν ἢν γίνηται στρόφος, καὶ γονάτων βάρος, καὶ ὀσφύος ἄλγημα, κάτω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

Si dolor intestina torquens, & genuum gravitas, & lumborum dolor citra febrem adfuerint, medicamento

quod

quod per inferiora purgat opus esse significant.

Si citra febrem tormina adsint, & genuum gravitas, & dolor lumborum, inferna purgatione opus esse significant.

Quemadmodum paulo ante signa tradidit eorum, qui superne purgandi essent, ita hoc loco docet signa quibus eos cognoscas, qui per inferna purgari postulant. Atque utrorumque purgandi communis est ratio, à differentibus ostensa symptomatis: Nam pro momento, & nutu humorum noxiorum, vacuandi viam inire oportet.

XXI.

Ὑποχωρήματα, μέλανα, ὁκοῖον αἷμα μέλαν, ἀπ᾽ αὐτομάτου ἰόντα, καὶ ξὺν πυρετῷ, καὶ ἄνευ πυρετοῦ, κάκιστα. καὶ ὁκόσῳ ἂν τὰ χρώματα τῶν ὑποχωρημάτων πλείω πονηρότερα ᾖ, μᾶλλον κάκιον· ξὺν φαρμάκῳ δὲ, ἄμεινον. καὶ ὁκόσῳ ἂν χρώματα πλείω ᾖ, οὐ πονηρόν.

Nigræ deiectiones, qualis sanguis niger, sponte procedentes, & cum febre, & citra febrem, pessimę, eoque peiores quo plures earum colores deteriores fuerint,

A medicamento autem melius, quoque plures colores fuerint non pravi.

Excrementa alvi nigra, sanguini atro similia, sponte euntia, sive cum febre, sive citra febrem, pessima: & quanto ipsorum colores peiores fuerint plures, eo deteriora. A medicamento autem talia exigi, melius est, idque quanto ipsorum plures fuerint colores.

De iis excrementis ipsi nunc est sermo quę à veteribus medicis nigra vocantur, bilis vero atra exquisite non sunt. Nam nec acrimoniam, nec exedendi, & exulcerandi vim, nec acerbitatem habent, multoque minus in terram iacta, & effusa eam fermentant, sed sunt, ut similitudine rem apertius declarem, velut sanguinis sordes, & limus quidam, qualis in vinis crassis, quũ defecantur, & ab ebullitione resident subsidere solet, quam fæcem appellant: quæ si diutius retineatur in corpore, nec per aliquem sensibilem, aut ocultum meatum effluendis è corpore excrementis comparatum, excernatur, sed mutetur, atque putrescat, atra exacte bilis generatur. Verum antequam hæc generetur, lien impurum, & cœnosum illum humorem, qui veluti

san-

ſanguinis fęx eſt, attrahit, eoque ſanguinem, & iecur expurgat, quemadmodum in commentariis de facultatibus naturalibus eſt demonſtratum: Quo quidem ſucco melancholico ad ſui nutritionem lien abutitur. Deinde quicquid eius vi nec ſubigi, nec molliri potuit, id tanquam ad nutriendum ineptum in ventrem propellit, una cum aliis purgamentis excernendum. Si quando igitur lien male iecur expurgaverit, atque ideo ſanguis in hepate contentus multum huius ſqualidæ, & cœnoſæ materiæ habuerit, in eam debilitatem viſcus deveniet, ut ſupervacanea in ſeipſo continere nequeat. Quo facto nigra illa appellata excremẽta deiicientur, de quibus nunc ipſi ſermo habetur. Porro addidit in aphoriſmi contextu Hipp. ſanguini atro ſimilia, quibus verbis tale quiddam ſignificare voluit. Qualis apparet ſanguis ille, qui mora in inteſtinis, dum per ea fertur, denigrari ſolet, talia ſunt nigra reddita excrementa. Nam extremæ foret dementiæ exiſtimare ſanguini ſecundum naturam habenti nigra iſta reiectanea eſſe ſimilia. Quamplurima eiuſmodi excrementa peſtilenti morbo illo longo

vidimus, quæ non magis in iis, qui perniciose, quam qui salutariter ægrotarent, apparebant: non tamen morborum initio, vel incremento conspiciebantur: Tunc enim quæ vacuabantur, tum flava, tum fulva colore erant colliquefacta ramenta. Quæ vero posterius apparebant, veluti sanguinis fex nigra, vel ipso sanguine retorrido, & perusto, vel extraneam aliquam putredinem nacto habuerant originem, non aliter ac in ventriculi fit cruditatibus, quum in vitiosos scilicet humores cibariorum corruptela desinit, ac terminatur. Quare morborum quidem initio, nunquam in bonum apparere solent talia excreta, utpote gravem afflictationem, & vexationem visceris indicantia: vigorem vero sæpe sequuntur, natura tum supervacanea expurgante. Verum ista hoc aphorismo non distinxit Hippocrates, quamvis alibi universaliter dixerit, Signa crisima, id est, quæ in melius decernunt, non protinus apparere: Et particulatim sequenti aphorismo, Morbis quibusvis incipientibus, si bilis atra superne, inferneve subierit, perniciosum. Nunquid igitur satis mentem suam aperire visus est,
quum

quum euntia dixit (temporis enim longinquitatem indicat id nominis) ut vel per totum morbum, vel per longum ipsius tempus talia excrementa exierint? Si enim unum aliquod tempus ostendere voluisset, omnino vel supervenientia, vel deiecta, non sponte euntia dixisset. Cæterum sumpto medicamento melanagogo, id est, quod vacuandi nigra vim habeat, si talia deiiciantur nihil mirum videri debet: Sic sane excrementorum quoq; plures colores, si sponte vacuentur, multarum in corpore affectionum sunt signa; à medicamento vero plures humorum species vacuandi vim habente, si exigantur, absurdi nihil, aliene significant.

XXII.

Νοσημάτων ὁκόσων ἀρχομένων, ἢν χολὴ μέλαινα ἢ ἄνω, ἢ κάτω ἐπέλθῃ, θανάσιμον.

Per quorumvis morborum initia, bilem atram supra, vel infra prodire, lethale.

Morbis quibusvis incipientibus, si atra bilis supra, infrave exierit, perniciosum.

Præcedente aphorismo melancholi-

cum ſuccum ab atra bile diſtinximus, de qua Hippocratis nunc ſermo habetur. Et cauſam quidem, quamobrem morborum initio, ſi comparuerint humores eiuſmodi, ſint pernicioſi, poſterius vero ſi ſe prodiderint, criſimi ſint, & decretorij, abunde eo aphoriſmo explicuimus. Verum quando de iis quæ ad artem ſunt imprimis neceſſaria, ſæpius diſputatio ſuſcepta habet, operæprecium, ideo hoc etiam loco eadem repetere non gravabimur. Quum morbus aliquis incipit ſi quid excernatur, id tunc naturæ ratione, & lege non excernitur, ſed ſunt omnia earum quæ præter naturam ſunt in corpore affectionum ſymptomata. Quandiu enim à cauſis morbum facientibus gravatur natura, & humorum adeſt cruditas, tunc ut aliquid recte vacuetur fieri omnino non poteſt. Siquidem ut bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſecretionem ſequutam fuiſſe, tandemque vacuationem. Hæc enim ipſe nos docuit primo Epidemiωn his verbis, Coctiones criſis celeritatem, ſalutis ſecuritatem ſignificant: Cruda vero, & incocta, & in malos abſceſſus converſa, vel iudicatio-

nis

nis fustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel eorundem malorum reditum denunciant. Quoties igitur post morbi coctionem humor aliquis vitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur. Et proinde atra etiam bilis, & quivis alius eiusmodi humor, siquidem coctionis signa apparuerint in morbi progressu, bonam vacuationem significant: alias si excernantur sine coctionis signis, exitiosum est symptoma. Quare quum in morbi principio semper sint cruditatis signa, omnino ut tum mala non sit eiusmodi humorum vacuatio, fieri non potest.

XXIII.

Ὁκόσοισιν ἐκ νουσημάτων ὀξέων, ἢ ἐκ πολυχρονίων, ἢ ἐκ τρωμάτων, ἢ ἄλλως πως λεπτυνομένοις χολὴ μέλαινα, ἢ ὁκοῖον αἷμα μέλαν ὑπέλθῃ, τῇ ὑστεραίῃ ἀποθνήσκουσι.

Quibus per morbos acutos, aut diuturnos, aut vulnera, aut alium quemvis modum extenuatis, bilis atra, aut veluti sanguis niger subierit, ij postridie moriuntur.

Quibus per morbos acutos, aut diutur-

nos, aut vulnera, aut alium modum extenuatis atra bilis, aut velut ſanguis niger ſubierit, poſtridie moriuntur.

Huius aphoriſmi poteſtate talis eſt oratio, Sive atra bilis (de qua præcedente egit aphoriſmo) ſive nigra quædam atro ſanguini ſimilia (de quibus in eo aphoriſmo qui præcedentem anteceſſit) extreme attenuatis ſupervenerint, poſtridie moriuntur. Natura enim in talibus adeo imbecilla eſt, ut neque coquere, neque ſecernere, neque excernere, quę tam prava ſunt, poſſit. Propter morbi igitur magnitudinem quum contineri, & regi nequeant, effunduntur, & eodem die mortis difficultatem, & ſævitiam non in poſterum adferunt, ut in aliis fit morbis propter virium imbecillitatem. Oſtendit porro hoc aphoriſmo aperte, quod ſupra, quum diceret, Excrementa alvi nigra, vel qualis ſanguis, ſubaudiendum eſſe voluit: ut talis ſit orationis plenitudo, Excrementa alvi nigra, vel qualis ſanguis ater: Oſtendit etiam nos recte bilem atram ab excrementis illis nigris diſtinxiſſe. Hæc enim ſanguini denigrato ſimilia deiiciuntur, ſed differunt quod fuſa ſint, non ut ille con-

concreta. Atra vero bilis differt, quod & ipsa sit sine concretione fusa, & splendentem nigrorem habeat, prætereaque sit ut acetum mordax, & terram excutiat, fermenteτque, quorum nihil nigris adest.

XXIV.

Δυσεντερίη, ἢν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἄρξηται, θανάσιμον.

Intestinorum difficultas, si ab atra bile ortum duxerit, lethalis.

Dysenteria, si ab atra bile incipiat, exitiosa.

A bile pallida quibusdam, ab alijs flava appellata fere dysenteria incipit, primum derasis propter humoris acrimoniam intestinis, deinde etiam exesis, adeo ut exulcerentur, fiatque dysenteria. Hanc itaque dysenteriam sæpe sanavimus. Cæterum quæ ab atra bile facta fuerit, incurabilis plane est, nihil ab exulcerato cancro differens. Si igitur in corporis superficie consistens ejusmodi cancer vix curetur, aut etiam omnino curationem non recipiat, licet impositũ sibi remedium semper habere queat, cum profecto qui occupavit intestina,

non ſolum quia medicamentum continenter adhæreſcens habere non poteſt, ſed quod alimenti præterea excrementorum contactu perpetuo irritetur, inſanabilem prorſus remanſurum rationi eſt conſentaneum.

XXV.

Αἷμα ἄνω μὲν ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακόν. κάτω δὲ, ἀγαθὸν μέλαν ὑποχωρέον.

Sanguis, ſupra quidem qualiſcunque fuerit emiſſus, malus: infra autem, ſi niger dejiciatur, bonus.

Sanguinem ſuperne quidem efferri, qualiſcunque ſit, malum: inferne vero niger ſi dejiciatur, bonum.

Superioribus aphoriſmis de iis quæ per os, & ſedem excernuntur verba fecit Hippocrates. Quare propoſito etiam aphoriſmo, quum ſuperne ſanguinem efferri dicit, ea ſola intelligenda, quę per os fit excretio, ea quæ per nares fit minime comprehenſa. Illam itaque ait ſemper malā eſſe, qualiſcunq; ſit ſanguis qui excernitur, hoc eſt, ſive ſpumoſus, ſive ruber, ſive flavus, ſive niger, ſive aquoſus, craſſuſve extiterit. Inferne enim ſubire melius

melius esse dicit, sed ne illac quidem copiose erumpentem, ut in hæmorrhagia fieri solet, sed paulatim fluentem, ita ut transitus mora denigretur. Et vero ipsum omnino sanguinem confluere in aliquod intestinum, malum esse arbitrari oportet, sed melius est quum sensim, quam quum hæmorrhagiæ instar abundanter, & cumulate effunditur. Quare & illud quod dixit, bonum, non tanquam proprie dictum accipere oportet, sed ut idem quod melius significet, quasi ita diceret, Inferne vero nigra deiici melius. Nam si verum fatearis, multo malis hac, quam quoquo modo per os tibi sanguinem efferri. Atque ista sic distinguere possis, ad tollendam antiqui Senis verborum repugnantiam, qui quidem nunc si nigra deiiciantur, bonum esse pronunciat, quod paulo ante pessimum esse dixerat. Possumus in eum quoque sensum nigra accipere, quo ipse in Epidemiis quum de hæmorrhoïdibus ageret, usurpavit, eatenus scilicet probandam nigrorum deiectionem esse, quatenus melancholicos affectus sanat. Nam revera maximo, & iam factæ melancholiæ remedio, & futuræ impedimento est hæ-

morrhois. Quæ si ita acceperimus, eiusmodi esse poterit oratio, Sanguinem superne efferri, qualiscunqe sit malum, inferne vero per hæmorrhoïdes profluere bonum, quum nigra vacuantur, id est, quum hominis natura multum humoris huiusmodi accumulat: Alioqui temere non est vacuationi per hæmorrhoïdas assuefacienda: quippe quæ utrunque periculosum excessum habeat, & quum ultra modum sanguis excernitur, & quum ex toto sistitur.

XXVI.

ἮΝ ὑπὸ δυσεντερίης ἐχομένῳ οἷον σάρκες ὑποχωρήσωσι, θανάσιμον.

Intestinorum difficultate vexato, si veluti carnuculæ deijciantur, lethale.

Si dysenteria laboranti, veluti caruncula deijciantur, mortiferum.

Dysenteriæ initio opima quædam, & adiposa excernuntur corpora, postea, nisi ipsa prius desierit, ipsorum intestinorum ramenta quædam, derasa scilicet interiore superficie ipsorum membranosa, ac densa existente non secus ac epidermis est, quæ cutem corporis extimam obte-

obtegit. Postremo de ipsa etiam intestinorum substantia aliquid deraditur. Quo demum tempore, non adhuc fieri dysenteriam, sed iam factam, absolutamque, & consummatã esse dicimus. Quãdo igitur per dysenteriam intestinorum partes adeo magnæ excernuntur, ut ipsæ carnis appellationem mereantur, tum perniciosum inquit morbum esse, quum neque caro regigni, neque cicatrix obduci tam magna exulceratione possit.

XXVII.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν αἱμοῤῥαγέες πλῆθος ὁκοθενοῦν, ἐν τῇσιν ἀναλήψεσι, τουτέοισιν αἱ κοιλίαι καθυγραίνονται.

Quibus per febres sanguinis copia undecunque profluxerit, ijs cum reficiuntur, alvi humidiores evadunt.

Quibus per febres sanguinis undecunque eruperit copia, convalescentibus ventres humectantur.

Calore nativo propter hæmorrhagiam debilitato, neque probe concoqui cibi, neque in sanguinem mutari, imo vero nec distribui possunt. Quibus omnibus ventres ipsis humidiores fieri par est,

est, quoad vires natura cum tempore reparaverit, ac receperit.

XXVIII.

Ὁκόσοισι χολώδεα τὰ διαχωρήματα, κωφώσιος ἐπιγινομένης παύεται· καὶ ὁκόσοισι κώφωσις, χολωδέων ἐπιγινομένων παύεται.

Quibus biliosæ sunt dejectiones, hæ oborta surditate cessant, & quibus adest surditas, his exortis biliosis dejectionibus finitur.

Quibus deiectiones sunt biliosæ, superveniente surditate cessant: & contra quibus surditas adest, biliosorum deiectione finïtur.

Non de inveterata, & firmata in habitum, ob idque solutu difficili surditate ipsi nunc sermo est, sed de ea quæ repente in febribus, aut aliter facta est, ascendente in cerebrum bile. Ipsa siquidem quum meatus auditorios obsedit, surditatem efficit, rursumque inde à natura deturbata, dum per alvum deiicitur, eandem solvit.

XXIX.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἑκταίοισιν ἐοῦσι ῥίγεα γίνεται, δύσκριτα.

In

In febribus si rigores contingant sexto die, difficilem habent iudicationem.

Febricitantibus si sexto die rigores fiant, iudicationem habent difficilem.

Febribus ac præsertim ardentibus rigores supervenientes bona, perfectaque crisi decernere solent, si & die decretorio, & cum signis coctionis acciderint: non bona, neque perfecta, si vel diei, vel coctionis signa fuerint imperfecta. Quod itaque concocta esse oporteat, quæ recte sint decernenda docuit primo Epidemiωn in ea dictione, quam paulo ante protulimus, cuius est initium, Coctiones criseωs celeritatem, salutis certitudinem significant. Quod autem non in omnes dies crisis incidat, & in prognostico, & in hoc ipso aphorismorum (a) libro declaravi, & præterea primo Epidemiωn. Congesta autem, & collata nobis sunt hæc omnia cum apta, & conveniente expositione, quæ quidem ab eo de diebus decretoriis scripta sunt, in tractatū de diebus crisimis, quæ vero de signis coctionis, in librum de crisibus. In quibus commentationibus de crisi etiam, quæ sexto die fit, disseruimus, cuius ipse

(a) *Galeno unus tantum aphorismorum liber.*

ipſe nunc meminit. Ait enim rigores qui hoc die fiant, dyſcritos eſſe, id eſt, vel malam iudicationem adferre, ac ſi cacocritos dixiſſet, vel certe parum firmam, incertamque, ita ut facile revertantur febres, vel in longum tempus protrahantur, quaſi dyſlytos, id eſt, ſolutu difficiles dixiſſet. Quinetiam interdum cum gravibus ſymptomatis ſexto die criſis fit: de quibus omnibus, quicquid ad perfectam, abſolutamque ipſorum cognitionem attinet, ſcripſimus in commemoratis tractationibus. Hæc vero ita fieri, ipſa etiam experientia compertum, teſtatumque eſt: quorum longum foret in præſentia cauſas exponere. Nam de diebus decernentibus, tertio de diebus decretoriis libro, diximus. De rigore autem ſeorſum proprio huic dicato libro.

XXX.

ΟΚόσοισι παροξυσμοὶ γίνονται, ἣν ἂν ὥρην ἀφῇ ὁ πυρετὸς, ἐς τὴν αὔριον τὴν αὐτὴν ὥρην ἢν λάβῃ, δύσκριτα.

Quibus acceſſiones fiunt, quanamcunque hora febris dimiſerit, ſi poſtero die eadem qua antea hora prehenderit, iudicatio difficilis eſſe ſolet.

Quibus accessiones fiunt, quacunque hora febris dimiserit, eadem si postero die repetat, iudicatu difficilis esse solet.

Ponamus primo die aliquem ægrotare cœpisse hora tertia, & desiisse alia quavis hora: deinde secundo die eadem tertia hora cœpisse, rursumque cessasse alia quacunque: item tertio rursum die tertia similiter hora cœpisse, ac rursum quavis hora desiisse: & quarto item die cœpisse eadem tertia hora, atq; ita deinceps tertiam horam, in qua initium habet accessio, eandem semper servari, alias vero horas in quibus desinit, non servari: necesse est eum qui ita ægrotet morbo impediri diuturniore, quam si principij accessionis horam incertam, inordinatamque habere contigisset. Atque hoc nos ab Hippocrate experientia comprobante, & attestante dictum esse arbitramur. Sunt tamen, qui quod ab Hippocrate dicitur, esse velint eiusmodi, Si quę primo die ægrotum accessio invasit hora, exempli gratia, tertia, & (si ita sors tulit) duodecima desiit, eadem secundo rursum die duodecima incipiat, morbum aiunt iudicatu fore difficilem: quum interim nullam sui dicti rationem

nem adferre, nullam attestante experientia probationem monstrare possint. Iam vero (a) illud iudicatu difficilis, quod δύσκριτον appellant Græci in alio significatu intelligere non possumus, quam pro solutu difficilis, id est, δύσλυτος, quasi Hipp. diceret, sive quotidie, sive tertio, quartove quoq; die accessio eadem hora repetat, morbus hic erit dyslytos, id est, solutu difficilis, sive multas, sive paucas horas duret accessio. Quod dictum Hippocratis experientia, ut dixi, comprobatur. Eius vero causam talem esse putandum est. Quum accessionum causa minime fixa, firmatave fuerit, eandem periodum, & statam horam non servat: quum vero firmata, & constans extiterit, eandem servat, atque idcirco quæ firmata, stabilitaq; est causa, eadem solutu difficilis, quæ vero talis non est, solutu facilis existit, (b) nam quæ firmata sunt, & impacta, robusto quodam ut dimoveantur quasi vecte opus habent, qui & longo tempore, & cum fortibus, & pluribus auxiliis adhibeatur.

XXXI.

(a) *Dyscriton pro dyslyto.* (b) *Tenax, & impacta materia non facile excutitur.*

XXXI.

Τοῖσι κοπώδεσιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν, ἐς ἄρθρα καὶ παρὰ τὰς γνάθους μάλιστα αἱ ἀποστάσιες γίνονται.

Quibus per febres laſſitudinis ſenſus ineſt, iis ad articulos, potiſſimumque circa maxillas abſceſſus oriuntur.

Qui per febres laſſitudinem ſentiunt, ijs in articulos, & iuxta maxillas potiſſimum abſceſſus fiunt.

Quaſdam laſſitudines ob multos motus fieri ſupra diximus, quæ ſimpliciter, & proprie laſſitudines nominantur. Nōnulli vero neque multis, neque vehementibus uſi motionibus laſſitudines ſentire conſueverunt: Tales itaque laſſitudines, non laſſitudines abſolute, ſed cum adiectione laſſitudines ſpontaneas appellare ſolent: quarum utriuſq; communis eſt locus affectus, totum ſcilicet in corpore genus muſculoſum: earum vero fatigationum quę motiones plures ſequuntur propria, & peculiaris eſt excitata in articulis caliditas: Quare per has in articulos abſceſſus ſi decumbant, mirum videri non debet, ut pote qui iuxta ac muſculi laboraverint, atque incaluerint.

rint, atque incaluerint præter modum. Spontaneis autē laſſitudinibus, quemadmodum & aliis omnibus fere morbis, qui abſceſſu iudicantur, ut fluxiones decumbant in articulos, una fit ratione ſola, nempe quia ſpatia ſupervacaneis recipiendis idonea, faciliaque habeant. Rariores igitur in cęteris morbis abſceſſus fiunt: in iis vero qui laſſitudinis coniunctum ſenſum habent plures, præſertim ſi fuerit ſpontanea laſſitudo, & morbi à plenitudine profecti. Erit igitur aphoriſmi paucis, & ſummatim comprehenſa eiuſmodi ſententia, Quoquo modo in febribus facta ſit laſſitudo, in articulos, & maxime circa maxillas fiunt abſceſſus: hoc vero ideo uſuvenit, quia à calore febrili ſublata in caput eſt humorum copia, quam inde poſtea ruentem maxillarum adenes ſuſcipiunt, quo modo fit, quum in alas, & inguina à ſuperioribus partibus aliquid pervenerit.

XXXII.

Ὁκόσοισι δὲ ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νούσων ἤν τι πονέῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται.

Iis vero qui ex morbis convaleſcunt, ſi pars

si pars aliqua loboraverit, illic abscessus fiunt.

Quibus ex morbo convalescentibus pars aliqua laborat, eo abscessus fiunt.

Siquidem labor, & vehementem motum, & dolorem, & læsionem significat quemadmodum supra demonstravimus, constat sane laborare quoque verbum, tum motione usum esse vehementiore, tum dolorem aliquem, aut noxam contraxisse significare. Propterea in nonnullis etiam qui se ex morbo recipiunt, quum humores morbum facientes non satis recte purgati fuerint, sed quædam eorum reliquiæ supervacaneæ restiterint, si vel laborantem, vel dolentem partem quampiam habeant, in eam apostemata decumbere videntur, idque defatigatione causæ, dolore signi rationem obtinente. Nam per vehementiores motus tum vires imbecilliores fiunt, tum caliditas maior accenditur: dolor autem fluxione iam decumbente perficitur. Hic igitur abscessus, ut dixi, qui fit, signum est: imbecillitas vero, & calor ad locum affectum viam supervacaneis præeunt. Utroque igitur, ut demonstravimus modo exaudire possumus ver-

bum

bum laborare : universæ tamen eorum ſententiæ, de quibus præſens inſtituta eſt ab Hippocrate oratio, alterum ſignificatum magis convenire videtur. Siquidem prius de febribus cum laſſitudine copulatis locutus eſt, rurſumque deinceps inquit, Sed ſi qua pars prius laboraverit. Primo enim aphoriſmo, cuius initium, Qui per febres laſſitudinem ſentiunt, de iis laſſitudinibus quæ fiunt in morbis, in eo vero qui nunc propoſitus eſt, de iis quæ convaleſcentibus accidunt, in ſequente de iis quæ morbum antecedunt diſputare videtur.

XIXXIII,

Ἀτὰρ ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσέειν, ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος.

Sed & ſi pars quæpiam ante morbum laboraverit, in eam ſe morbus obfirmat.

Sed ſi qua ante morbum pars labora verit, ibi morbi ſedes.

Sive placet cum duobus ſuperioribus aphoriſmis præſentem connectere, ad unius aphoriſmi perfectionis explendos numeros, ſive ſeorſum unumquemque ſcribere, nihil retulerit. Nam & quid ipſi

inter

inter ſe commune habeant, & quid ſingulare, & proprium, explicuimus ſuperiore aphoriſmo. Quod etiam nunc paucis repetere non abs re fuerit. Quum in morbo laſſitudinis ſenſus eſt, ægro abſceſſus aliquis in articulos, ac præſertim circa maxillas expectandus. Similiter ſi ſe ex morbo recolligenti, aut etiam antequam ægrotaret, pars aliqua corporis laboraverit, in eam abſceſſus timendus: nam fere in tales partes humorum (a) decubitus fieri ſolet, in iis videlicet morbis, in quibus ſpes eſt futuri abſceſſus, neque prius per excretionem ſolvendus morbus videtur: nam de talium morborum dignotione tum in ſuperioribus nonnulla diximus, tum quicquid de his dici debuit declaravimus in commentariis de criſibus.

XXXIV.

ἨΝ ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ, οἰδήματος μὴ ἐόντος ἐν τῇ φάρυγγι, πνὶξ ἐξαίφνης ἐπιγίγνηται, θανάσιμον.

Si febre vexato, nullo exſiſtente in faucibus tumore, repentina accidat ſtrangulatio, lethale.

Si

(a) *Pars ſemel affecta, fere ſemper manet imbecillior, & quaſi vicinarum partium ſentina fit.*

Si febre detento suffocatio derepente supervenerit, nullo in faucibus apparente tumore, est mortiferum.

Possumus simpliciter intelligere huius aphorismi initium in quo ait, Si febre detento, quasi ita diceret, Si homini febricitanti in faucibus nullo existente tumore: possumus etiam cum maiore quapiam emphasi exaudire, quomodo in Epidemiis scribere solet, quum dicit, Febris eum habebat, non absolute eum qui quovis modo febricitat demonstrans, sed eum cui magna adest febris, his verbis designans. Contingit nanque etiam sine magna febre strangulatione derepente superveniente interire hominem: sed inevitabilior, & celerior mors est, ita ut ne inopinato quidem ullus unquam servatus sit, . quum vehemens febris detinet ægrotantem. Indiget enim eiusmodi febris (ut in commentariis de dyspnœa demonstravimus) copiosa inspiratione: fit vero non modo non copiosa, sed etiam prorsus exigua in iis, quibus suffocationis imminet periculum. Neque enim aliud est suffocatio, præter internecionem ob respirationis defectum factam: qui quidem respira-

tionis

tionis defectus fit propter angustiam, & coarctationem alicuius spiritalium instrumentorum : neque enim talis angustia sine instrumentis respirationi servientibus fieri potest. Desit etiam respiratio vel propter virtutis thoracem moventis imbecillitatem, vel propter vitalis principij vehementem refrigerationem. Ob angustiam vero fit omnino strangulatio, angustia autem fit vel repleta regione ea quæ inter thoracem est, atque pulmonem media, vel pulmonis cavernis, & fistulis, vel inflammatione quapiam totum viscus habente, vel arteriam asperam, vel eam partem, quæ est velut eius caput, quam laryngem, & bronchon Græci, guttur Latini nominant. Sed & in illa capacitate gutturi præiacente (quę Græce pharynx, latine fauces dicitur) suffocatio quandoque fieri consuevit. Sic enim Homerus internum oris locum, ubi gulæ, & gutturis summa conveniunt, appellat.

Vinumq; eructat faucibus imis,

Humanosque artus.

illam scilicet regionem, quæ gulæ, & gutturi præposita est, fauces nominans,

R quem

(a) *Odyssea decimo.*

quem hoc loco imitatus Hippocrates hanc eandem particulam ita appellasse videtur: ait enim, Tumore in faucibus non apparente. Nam ore multum hiante partem eam licet exacte cernere: id quod in gutture fieri nequit. Erit igitur tota istiusmodi oratio, Si febre detento suffocatio repente superveniat citra tumorem in faucibus conspicuum, lethale est. Nam veteres promiscue tumorẽ quemvis τότε οἴδημα καὶ τὸν ὄγκον appellabant: neque tamen nos latet triplicem esse tumorum differentiam. Vel enim sunt cum dolore, quas recentiores appellant phlegmonas, id est, inflammationes, vel sine dolore duri, quos scirrhos vocant, vel citra dolorem molles, quos iidem recentiores Græci œdemata proprie appellant: propter eaque ab appellandi veterum usu in tantum recesserunt, quatenus non iam omnes præter naturam augmentationes complectuntur œdematis vocabulo. Quum igitur sine tumore fauces apparuerint, & derepente supervenerit suffocatio, solius gutturis est eiusmodi affectio. Sane suffocantur, ut dixi, propter alios etiam morbos paulo ante commemoratos: sed repentina suffocatio

focatio ſoli adeſt gutturi. Peripneumonia enim derepente non ſuffocat ægrotantes, ſed poſtquam ab initio paulatim incrementum capeſſens ad proprium vigorem, ſummumque incrementum peruenerit, in eo tale ſymptoma adfert. Si quod etiam tuberculum, aut abſceſſus in pulmone fiat, hic quoque diuturnus morbus eſſe ſolet: quemadmodum etiam inter pulmonem, & thoracem pure repletum ſpatium, hominem ſæpe ſuffocat, rupto ſcilicet apoſtemate, & intra ipſum pure effuſo, quod certe & ipſum longo tempore conflatum eſt. Aſperæ vero arteriæ inflammatio difficultatem quidem ſpirandi aliquam efficere poteſt, ſuffocationem vero non poteſt: tum propter eius capacitatis magnitudinem, tum ob tunicæ tenuitatem. Siquidem corpore adeo tenui inflammationem magnum ſpatium replere eſt impoſſibile. Reliquum igitur guttur eſt, quod ſubitam poſſit ſuffocationẽ efficere, quandoquidem quantum ipſum patet in longum coarctatur pulmonis meatus, & interiores ipſius muſculi una cum ambiente tunica inflammationem patientes, ſpiritus viam poſſunt intercipere,
 quam

quam affectionem ex medicis nonnulli non per s. synanchen, sed per c. cynanchen nominant, quibus placet faucium inflammationem per s. synanchen, id est, anginam appellare. Alij vero parasynanchen, & paracynanchen vocant, illam, quando musculorum faucibus adiacentium phlegmone fuerit, hanc, quũ extra guttur inflammatio extiterit ita appellantes. Ex his igitur quæ dicta sunt, rationi est consentaneum, talem affectionem gutturi dolorem aliquem inferre, cuius doloris Hippocrates manifesto meminisse videtur in Prorrhetico hisce verbis, Fauces dolentes, graciles, id est, nullo manifesto tumore, cum inquietudine suffocantes cito perniciem adferunt: nunc vero dolentes fauces non appellavit, sive quia ex iis quæ ante dixerat posset subaudiri, sive quia etiam absque dolore putaverit memoratam præcedente oratione suffocationem aliquando fieri posse. Quod si omnino esse potest sine dolore suffocatio, eiusmodi causas consequetur. Fieri potest ut humiditatis præsertim pituitosæ copia, interiorem gutturis tunicam madefaciente, in eo tumor anodynus excitetur: potest

test etiam aperientibus ipsum musculis resolutis meatus angustior reddi. Potest utrisque etiam simul iunctis idem fieri, nec impossibile præ siccitate nimia musculis internis gutturis admodum tensis, meatum coarctari, qui quidem musculi quales sint, & quomodo dum tenduntur guttur claudant, demonstravimus in tractatu eo qui nobis de voce scriptus est.

XXXV.

ΗΝ ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ ὁ τράχηλος ἐξαίφνης ἐπιστραφῇ, καὶ μόγις καταπίνειν δύνηται, οἰδήματος μὴ ἐόντος, θανάσιμον

In febre vexato, collum repente perversum, ac vix deglutire posse, nullo existente tumore, lethale.

Si febre detento repente collum intorqueatur, ac vix devorare queat, nullo existente tumore, mortiferum.

Non hic locum designavit, quum dixit, Nullo existente tumore, quemadmodum in præcedēte aphorismo, quum faucium meminit his verbis, Nullo in faucibus existente tumore. Nos vero ex duobus alterum dicturi sumus, vel de

communi subaudiendum esse in faucibus, vel certe in omnibus locis ad collum pertinentibus. Quum enim horum nullo, neque ore multum aperto in faucibus, neque extrinsecus tumore apparente, æger deglutire non potest, symptoma id perniciosum est ob inflammationem aliquando musculorum gulæ substratorum, interdum vero gulę ipsius natum. Est enim partibus istis per nervos, & ligamenta communio quædam, & societas cum dorsali medulla, & meningibus ipsam ambientibus, ac præterea hisce extrinsecus adiacentibus vertebrarum ossibus. Quum itaque ad partes inflammatas ligamenta, & nervi tenduntur, vertebras quoque vel intro, vel ad latus trahi est necesse. Nam si in altero tantum nervorum exortu tensionem fieri contigerit ad latus: si utroque, intro fiet vertebrarum distortio. Verùm nos pluribus de istis agemus, quum de articulis librum interpretabimur, ubi spinæ distortiones fieri tradit crudis tuberculis intra ipsam natis. (a) Eo itaque libro cyphosim etiam, id est, gibbum, seu

(a) *Vide cap. 5. lib. 4. de locis affectis, & tertium Gal. commentarium in lib. de Articulis.*

ſeu extuberationem ſpinę fieri eſt auctor vertebrarum ad interna tenſionibus, non ſolum lordoſim, id eſt, excavationem, & ſcolioſim, id eſt, ſpinæ in obliquum tortionem. Secundo vero Epidemiωn libro de ea, qua de nunc agitur, angina mentionē faciens, inquit, Erant anginæ tales affectiones, cervicis vertebræ intro vergebant, & forinſecus manifeſta videbatur in cervice cavitas, in qua dum tangeretur laborans, dolorem ſentiebat: quibus verbis unicam ſignificavit vertebrarum perverſionē, eam ſcilicet, quæ introrſum fit. Præſenti autem aphoriſmo generalius orationem extulit hoc modo, Si collum intorqueatur: nam intorqueri verbum omnem præter naturam à recto vertebrarum tramite, & porrectione declinationem ſignificat. Porro Epidemiωn ſecundo orationi adiecit, Qua parte dum tāgeretur ægrotus dolebat, quum hoc loco nihil de dolore dicat: quamquam dolorem una cum cervicis inflammatione adeſſe eſt neceſſarium, niſi hic etiam præ ſiccitate nimia tractionem partium factam, & tenſionem, & depravationem ſolum demonſtret, propter eaque dicat ſymptoma eſſe

mortiferum, quum alterum ex inflammatione ortum, omnino mortale non sit, quale illud prius erat, cui suffocatio, & devorandi difficultas erat coniuncta. Verum si propter exuperantem siccitatẽ cervicis depravatio accidat, & degluttiendi labor, lethale erit tale symptoma, maxime quum vehemens febris afflixerit: ut verba illa, Si febre detento, in hunc etiam sensũ exaudienda veniant: Sed ob hanc eandem febrem par est immodicã membris conciliari siccitatem. Atque ita vehemens illa febris duplicem habitura est ad mortem rationem, tum quia ut signum cervicis depravationem illam, & in devorando difficultatem propter siccitatem accidisse indicabit, tum etiam quia & ipsa aliquid conferet, tanquam una quæpiam ex causis ad mortem perducentibus.

XXXVI.

Ἱδρῶτες πυρεταίνουσιν ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἐναταῖοι, καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, καὶ ἑπτακαιδεκαταῖοι, καὶ μιῇ καὶ εἰκοστῇ, καὶ ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ, καὶ τριακοστῇ πρώτῃ, καὶ τριακοστῇ τετάρτῃ. οὗτοι γὰρ οἱ ἱδρῶτες νούσους κρίνουσιν. οἱ δὲ μὴ οὕτως γινόμενοι,

νόμιμοι, πόνον σημαίνουσι, καὶ μῆκος νόσου, καὶ ὑποστροπιασμούς.

Sudores febricitantibus boni, qui cœperint tertio die, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimoſeptimo, viceſimoprimo, viceſimoſeptimo, triceſimoprimo, & triceſimoquarto, ij enim ſudores morbos iudicant. Qui vero tales non ſunt, laborem, & morbi longitudinem, eiuſdemque reverſionem ſignificant.

Sudores febricitantibus boni, qui manare cœperint die tertio, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimoſeptimo, viceſimoprimo, viceſimoſeptimo, triceſimoprimo, & triceſimoquarto: ij enim ſudores morbos iudicant: Qui ſecus evenerint, laborem, & morbi longitudinem, aut eiuſdem reditum ſignificant.

Non tantum ſudores, ſed alvi non contemnendæ deiectiones, & urinæ multæ, & iuxta aurem, aut in aliquem alium articulum abſceſſus dictis diebus commode apparere ſolent. Oratio enim univerſaliter ſi efferatur, talis fuerit, Signa decretoria, & ſymptomata diebus criticis incipiant: quæ oratio ſatis eſſe

poterat. Verum Hippocrates non de omnibus crisimis, id est, de omnibus decernendi vim habentibus, sed de sudoribus tantum egit, nobisque dies criticos qui sunt intra quadragesimum redegit in memoriam. Morbi enim terminum hunc superantes non admodum consuevere per sudores iudicari, ut nec omnino per excretiones, sed vel per concoctionem, vel per abscessus. Iam vero non quemvis dierum numerum ad decernendum idoneum esse experientia ipsa manifesto testatur: unde admirari subit eos qui nullam in his differentiam statuunt. Nam & ex iis quæ rei evidentia constant eorum dierum differentiam discere, & effecti causam per otium investigare præstaret, quod nos in tractatu de diebus criticis egimus. Nam differentias in duobus prioribus commentariis ad artem necessarias explicavimus, & in tertio eorum causas pro viribus exquisivimus. Porro autem non parva est de diebus in aphorismo scriptis dissensio, aliis aliter pro libidine sua scribentibus: nos vero Hippocratis præscripta secuti, & in Prognostico, & Epidemiis, & hoc ipso aphorismorum libro eorum enume-

enumerationem fecimus. Dictiones vero Hippocrates in quibus de hisce diebus scripsit habes in commentatione de diebus criticis, & de crisibus omnes à nobis collectas. Nunc vero à tertio incepit, qui quarto antevertit per brevioris temporis morbos: post quem quintum scripsit uno die posteriorem quarto. Sic enim in omnibus fere exemplaribus scriptum invenitur, nusquam in aphorismo quarto die ascripto, quamvis hic primus criticus esse videatur: attamen ipsum nunc prætermisit vel Hippocrates ipse, vel is qui primus librum scripsit. Quod si Hippocrates omnino eum præterierit, mihi propterea id fecisse videtur, quia morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio, & quinto die potius, quam quarto iudicium subeant: rariores enim sunt, qui die quarto decernant. Quod quum diu, multumque vel ob eam causam quęsivissem, quia hoc aphorismo fuisset ab Hippocrate prætermissus dies quartus, ita tandem habere longa experientia comperi. Hoc autem ideo accidere videtur, quia morbi peracuti tum primam statim accessionem vehementissimam habeant,

tum eam quæ die tertio fit primæ ad proportionem respondentem. Per vehementiores autem accessiones crises fieri, & morbos qui diebus imparibus commoventur citius crisi terminari, qui vero paribus, longius trahi, id quoque nos experientia didicimus. Atq; ideo si initio statim morbus aliquis concitetur vehementius, in dies impares potius, si vero trahi debeat, in pares vehementiores accessiones incidunt. Atque hæc habui quæ de quarto die dicerem. Ad finem autem aphorismi nonnulli tricesimumprimum diem, alij tricesimumquartum scribunt, quos criticorum dierum numero contineri certo scimus, ac fortasse plus potest tricesimusquartus. Quadragesimi vero non meminit, quia forte hunc diuturnorum morborum principium putabat, qui non libenter sudoribus iudicantur: nam & ipsum tricesimumprimum, & tricesimumquartum, & ante ipsos vicesimumseptimum raro per sudores iudicare comperias.

XXXVII.

ΟΙ ψυχροὶ ἱδρῶτες ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ γινόμενοι, θάνατον· ξὺν πρηϋτέρῳ δὲ, μῆκος νούσου σημαίνουσι.

Sudo-

Sudores frigidi in febre quidem acuta oborti, mortem; in mitiori autem morbi prolixitatem significant.

Frigidi sudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem significant.

Rem ita habere sæpe docet experientia: eius vero inquirenda est causa. Nam explicatu difficillimum esse videtur, quomodo febre calidissima hominem habente, sudor frigidus fiat. Quod itaque in aliis corporis partibus vehementem inesse caliditatem, ex aliis sudores frigidos vacuari oporteat, est manifestum. Calfacti enim fuissent, si ex partibus calidissimis manassent. Vacuantur autem ex eadem cute sudores, quæ frigida esse potest, quum urantur interim ea quæ ipsi sunt subiecta: Nam humoribus quibusdam putrescentibus febres acutas fieri ostendimus: hi vero sæpe toto corpore, sæpe etiam in solis vasis putrescunt. Si quando igitur hæc duo contigerint, ut & humores in vasis putrescant, & natura solidas partes moderans, & regens (quæ secundum Hippocratem est nativus calor) vel prorsus extinguatur,

tur, vel propius extinctionem accedat, quæ tum ex his vacuantur frigida apparent, atque interim vehementissimam esse caliditatem ex putredine ortam, nihil prohibet. Ac propterea frigidus ille sudor exitiale est signum, indicans scilicet in animalis corpore humorum superare copiam usque eo frigidorum, ut neque ab insito, neque à febrili calore excalfieri potuerit. Verum si febris fuerit remissior, poterit homo servari, concocta scilicet longiore tempore humorum multitudine, atque evicta à natura. Nam acuta febris, & causa est, & signum perniciosissimum: ac causa quidem, quando suapte natura potest resolvere corpora: signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quæ frigidissima est, quum ne à febrili quidẽ calore mutetur. Quæ vero acuta non est, sed moderatior febris materiæ copiam per diuturnitatem temporis coquendam naturę permittit: quippe quę hominem frangere, aut tollere de medio non prȩoccupat. Nec vero signũ adeo exitiosum est, ac febris vehemens: fieri enim potest, ut remissiore febre, etiamsi modice frigida sit humoris copia, inexcalfacta maneat.

XXXVIII.

XXXVIII.

KAì ὅκȣ ἔνι τȣ̃ σώματος ἱδρὼς, ἐνταῦθα φράζει τὴν νȣ̃σον.

Et ubi in corpore ſudor ineſt, ibi morbum eſſe enunciat.

Qua corporis parte ſudor, ibi morbus.

Si ad totum animalis corpus morbus pertineret, ex toto etiam æquabiliter fieret vacuatio. Fiunt ergo ſudores, vel natura ſupervacanea evacuante, (quo tempore ipſi commode, & utiliter decernunt) vel etiam quia in corpore contineri non poſſint morbi ratione fiunt. Utrolibet autem fiant modo, partibus affectis contentam humiditatem vacuant.

XXXIX.

KAì ὅκȣ ἔνι τȣ̃ σώματος θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ἐνταῦθα ἡ νȣ̃σος.

Et qua corporis parte calor ineſt, aut frigus, ibi morbus eſt.

Et qua parte corporis ineſt calor, aut frigus, ibi morbus.

Quacunque corporis parte inſignis fuerit calor, aut frigus, ibi morbum deliteſcere eſt neceſſe: ſiquidem ipſa longius

gius recessit à naturali eucrasia, id est, proba temperatione, quæ nihil aliud est, quam sanitas.

XL.

ΚΑὶ ὅκου ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαὶ, καὶ ἢν τὸ σῶμα καταψύχηται, ἢ αὖθις θερμαίνηται, ἢ χρῶμα ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίνηται, μῆκος νούσου σημαίνει.

Et ubi toto corpore mutationes contingunt, ut si corpus refrigeretur, rursumque calefiat, vel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem significat.

Et quando toto corpore mutationes accidunt, ut si corpus refrigeretur, & vicissim calefiat, vel color alius ex alio oriatur, longitudinem morbi significant.

Variæ, & discrepantes affectiones, semper diuturniores fiunt, quam quæ sunt uniusmodi & formæ: quia scilicet natura parvo tempore multas affectiones subigere, & concoquere nequit.

XLI.

Ἱδρὼς πολὺς ἐξ ὕπνου ἄνευ φανερῆς αἰτίης γινόμενος, τὸ σῶμα σημαίνει ὅτι πλείονι τροφῇ χρέεται. ἢν δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντι τοῦτο γίγνηται, σημαίνει ὅτι κενώσιος δέεται.

Sudor

Sudor copiosus de somno citra manifestam causam obortus, corpus copiosiore uti cibo significat. Quod si cibum non assumenti istud contingat, quod evacuatione opus sit, indicat.

Sudor multus per somnum factus, copiosiore cibo corpus uti significat: Quod si parcius epulanti hoc accidat, vacuatione indigere sciendum est.

Nonnulli aphorismum scribunt in hunc modum, Sudor multus per somnum factus, sine causa manifesta. Quidam vero sic, Sine causa altera. Verum ista, & eiusmodi alia locis innumeris ab Hippocrate prætermissa, intelliguntur facile etiamsi non ascribantur, quia ea nos subaudimus, quamvis non dicantur: quippe qui semel ab eo didicerimus, propter externam causam, non corporis affectum secuta symptomata, nullam certam adferre præsagitionem: quod documentum memoria semper teneri velim. Quod autem præsenti aphorismo docemur, id maxime consistit in adiectione vocis, multus. Nam si copiosus sudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere: multus vero si manat, is

vel

vel propter cibariorum quę modo sumpta sint immodicam copiam, vel propter eorum quæ antea sunt assumpta nimietatem accidat necesse est. Quod si propter recens sumptorum ciborum abundantiam fiat, ne in posterum plures ingurgitent, prohibendum: si vero propter pristinam eduliorum multitudinem acciderit, vacuandum est.

XLII.

Ἱδρὼς πολὺς, ψυχρὸς ἢ θερμὸς αἰεὶ ῥέων, ὁ ψυχρὸς μείζω, ὁ δὲ θερμὸς ἐλάσσω νοῦσον σημαίνει.

Sudor copiosus, calidus, aut frigidus semper fluens, frigidus maiorem, calidus minorem morbum significat.

Sudor multus frigidus, calidusve semper fluens, frigidus graviorem, calidus minorem morbum significat.

De sudoribus, qui diebus criticis erumpunt dictum est supra. De iis vero qui toto morbi tempore citra crisim ullam apparent, in hoc agit aphorismo: in quo deteriores sudores frigidos, his vero minus malos calidos esse dicit. Ostēdunt certe quidem utrique copiam, sed alteri frigidam, qui sunt peiores, alteri calidam, qui illis minus sunt perniciosi.

XLIII

XLIII.

AI' πυρετοὶ ὁκόσοι μὴ διαλείποντες διὰ τρίτης ἰσχυρότεροι γίνονται, μᾶλλον ἐπικίνδυνοι· ὅτῳ δ' ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι.

Febres quæ tertio quoque die vehementius affligunt, neque intermittunt, periculosiores. Quocunque autem modo intermiserint, extra periculum esse significant.

Febres quæ tertio quoque die vehementius affligentes, non intermittunt, periculosiores: quoquo modo autem intermiserint, periculum abesse significant.

Quod Hippocrates verbum intermittere de accessionibus in apyrexiam, id est, integritatem, & febris vacationem desinentibus efferat, aperte ipsemet indicat presenti aphorismo, quum febrium tertio quoque die vehementius affligentium accessiones quoquo modo intermittentes, omni periculo vacare pronunciat. Ex ipsis enim solæ eæ periculo vacant, etiam si vehementissimam, & valde longam habeant accessionem, quę in apyrexiam desinunt. Si enim accessio brevis,

brevis fuerit, ut in tertianis fit exquisitis, minore utique quam duodecim horarum tempore circumscripta: non solum periculo vacat eiusmodi febris, sed cito etiam iudicatur. Si vero longior fuerit, ut horarum exempli gratia octodecim, est & hæc sine periculo, sed tanto est diuturnior, quanto eius accessio maior, quam pro tertiana exacta, & legitima. Porro non absque ratione est, quod ad integritatem, & quietem febre vacantem pervenientes, periculo vacare dicit, ut pote quæ neque propter inflammationem aliquam fiant, neque ob malignam humorum putredinem: nam sive ex inflammatione, sive ex maligna putredine ortum habeant, ad integritatem non perveniunt. Quoquo igitur modo intermiserint febres, periculum abesse significatur, id est, sive vehemens accessio fuerit, sive longa.

XLIV.

Ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι ἐγγίνονται.

Quibus adsunt febres longæ, iis tubercula, vel ad articulos dolores innascuntur.

Quos febres longæ exercent, ijs tubercula in articulis, vel labores fiunt.

Non est (a) hoc perpetuum, ut nec talium aliud quicquam, sed fere ita usu venire videtur. Eius rei autem causa est manifesta. Nam vel propter copiam, vel crassitiem, vel frigiditatem humorum febres efficientium quam plurimum morbi producuntur, ipsis nimirum ad concoctionẽ longum tempus postulantibus. Verisimile igitur est propter hos excitari tubercula, & in articulos supervacanea decumbere. Sive autem per labores dolorem, sive læsionem intellexerimus, uterque intellectus habet rationem aliquam. Siquidem & dolor, & noxa tales humorum irruptiones τὰ ἀποσκήμματα Græcis appellatas comitari solent.

LVX.

Ὁκόσοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι ἐκ πυρετῶν μακρῶν γίνονται, οὗτοι σιτίοισι πλείοσι χρέονται.

Quibus tubercula, aut ad articulos dolores post febres longas oriuntur, ii copiosioribus cibis utuntur.

Quibus

(a) *Nam & per* σύμπτωσιν, τὸ δι' ὅρον ἐκκρισιν *finiri possunt.*

Quibus tubercula in articulis, vel labores post febres fiunt, ij cibarijs pluribus utuntur.

De his qui se recipiunt ex morbo agit. Hos enim si se repleverint plethorica excrementa vel maxime propter virium imbecillitatẽ colligere par esse videtur.

XLVI.

HN ῥῖγος ἐμπίπτῃ πυρετοῦ μὴ διαλείποντος, ἤδη ἀσθενεῖ ἐόντι, θανάσιμον.

Si febre non intermittente rigor frequenter incidat ægro iam debili, lethale est.

Si rigor febre non intermittente ægrum iam debilem invadat, mortiferum est.

Non idem est, quum si supervenerit, & quum si invadat dicitur: nam illud unicum rigoris impetum, hoc plures significat. Si itaque semel rigor invaserit, nondum liquet perniciosane, an salutaris sit sequutura crisis: potest enim vel propter virium imbecillitatem exitiosum esse symptoma, potest etiam dubia, & fallax iudicatio esse, quæ tamen tandem bene cedat. Sæpius vero si irruerit rigor non intermittente febre, quum id

id alioqui minime bonum est, tum in virium imbecillitate perniciosum. Nam si qua etiam vacuatio rigorem sequatur, quæ nullam febris intermissionem adferat, utriusque ratione hominem frangi, resolvique par est, & quia virtus imbecilla rigoris vehementem quassum ferre non potest, & quia vacuatione resolvitur. Solus vero rigor si fiat nulla vacuatione subsequente, ne sic quidem bonum fuerit symptoma. Nam & ut mala causa vires hominis tentabit, & ut malum signum extremam indicabit virtutis imbecillitatem: quippe quæ per rigores vacuare humores molestos sit solita, nunc vero id præstare non sustineat.

XLVII.

ΑΙ' ἀποχρέμψιες αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι μὴ διαλείπουσι πελιδναί, καὶ αἱματώδεες, καὶ δυσώδεες, καὶ χολώδεες, πᾶσαι κακαί· ἀποχωρέουσαι δὲ καλῶς, ἀγαθαί· καὶ κατὰ τὰς διαχωρήσιας, καὶ κατὰ τὰ οὖρα. ἢν δὲ μή τι τῶν συμφερόντων ἐκκρίνηται διὰ τῶν τόπων τούτων, κακόν.

In febribus non intermittentibus excreationes lividę, sanguineæ, graveolentes, & biliosæ, omnes malæ, bene autem

si pro-

si prodeant, bonæ, tum per alvi excretiones, tum per urinas. At si quid eorum quæ non iuvant per hæc loca excernatur, malum.

Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fœtidæ, biliosæ omnes malæ: commode tamen si prodeant, bonæ. Sed eadem quoque est eorum quæ per alvum, & urinas excernuntur ratio. Si quid vero quod non iuvet per hæc loca excernatur, malum.

Forte conveniebat doctrinæ aphoristicæ dici compendiosius, Omnes malas excretiones, si commode prodeant, ad bonum pervenire exitum: ita tamen locutus non est Hippocrates. Sed quum tria excretionum genera, tum quod per os, tum quod per deiectiones, tum etiam quod per urinas fit nobis in memoriam revocasset, id quidem quod per os fit particularius est prosecutus. Non enim simpliciter dixit, malas excretiones commode exeuntes bonas esse, sed speciatim earum meminit his verbis, Lividæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ. Porro una quædam est communis in his omnibus ratio: malas scilicet vacuationes, affectionum pravarum signa existere.

re. Ac

re. Ac sæpe quidem eiusmodi excretiones fiunt eo modo, quo ex putridis ulceribus profluens excrementum tenuius, sanies Latinis, ἰχὼρ Græcis appellatum, quod affectam partem nihil iuvat: nonnunquam vero ut pus ex rupto abscessu erumpens, quod belle partem patientem expurgat. Quod vero bene, & commode excernatur, indicia maxima sunt coctio, & euphoria, id est, mali per vacuationem materiæ noxiæ levatio: quibus cum annumeratur morbi species, & anni tempus, & regio, & ægrotantis tum ætas, tum natura. Quod autem est ad finem aphorismi, bifariam scriptum invenitur. In quibusdam exemplaribus eo modo quo supra scribitur, Si vero eorum quæ non conferunt aliquid excernatur: In aliis vero sine negatione hoc modo, Si vero eorum quæ conferunt aliquid excernatur. Si itaque priorem lectionem sequamur, talis erit orationis sententia, Si quid eorum quæ excerni nihil prodest vacuari videatur, malum. Posteriorem vero si retineamus, eius erit talis sensus, Si quod animali utile est, & familiare excernatur, non est bonũ. Prior igitur præferenda est lectio.

XLVIII.

ἘΝ τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν, ἢν τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ᾖ, τὰ δὲ ἔνδον καίηται, καὶ δίψαν ἔχῃ, θανάσιμον.

In febribus non intermittentibus, si partes externæ sint frigidæ, internæ vero urantur, & siti vexentur, lethale est.

In febribus non intermittentibus si partes externæ algent, internæ uruntur, & sitiunt, lethale est.

Videndum est nunquid possint in febre interpolata fieri talia symptomata: ipse enim neque vidi, neque rationem quomodo fiant inire possum. Solis siquidem exitialibus febribus ardentibus adesse videntur, aut si aliter libet appellare, multum admodum malignis febribus, ut lipyriis. Nulla vero febris alia profundum corpus perurit, cute inalgescente. Neque enim Causus, id est, ardens febris, modo maligna non sit, neque tertiana: quæ febrium omnium sunt calidissimæ. Itaque videtur non distinctionis gratia illud aphorismo adiectum fuisse, In febribus non intermittentibus, sed similem locutionem fuisse illi, Vertebræ quæ in spina habentur, non quod alia

alia corporis parte ſint vertebræ, ſed quaſi ita diceretur, Vertebræ quibus hoc adeſt, ut in ſpina habeantur: quo certe modo in præſentia exaudiendam eſſe Hippocratis orationem ducimus, Si altæ partes exuruntur, cute perfrigerata, perniciosum: id quod fit in nonnullis febrium non intermittentium. Porro huius rei talis eſt cauſa, Quum vehemens aliqua inflammatio, aut eryſipelatis initium eſt in aliqua profunda corporis parte, univerſus ex toto corpore ſanguis ad locum laborantem trahitur: quæ cauſa eſt ut profunda ardeant, frigeat cutis, quemadmodum acceſſionum febrilium initiis fieri ſolet.

XLIX.

Ἐ'Ν μὴ διαλείποντι πυρετῷ, ἢν χεῖλος, ἢ ὀφρὺς, ἢ ὀφθαλμὸς, ἢ ῥὶς διαστραφῇ, ἢν μὴ βλέπῃ, ἢν μὴ ἀκούῃ, ἤδη ἀσθενέος ἐόντος τοῦ σώματος, ὅ,τι ἂν τουτέων γένηται, ἐγγὺς ὁ θάνατος.

In febre non intermittente, ſi labrum, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus pervertatur, ſi non videat, ſi non audeat imbecillo iam corpore, quicquid ex his evenerit, in propinquo mors eſt.

In febre non intermittente si labrum, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertitur, si non videt, si non audit, imbecillo iam corpore quicquid horum acciderit, in propinquo mors.

Quum nervi tenduntur, atque ad proprium principium contrahuntur, partium ad quas pertinent contortiones fiunt. Porro ipsorum tensio, & inflammationes, & scirrhos, & siccitates, & immoderatas refrigerationes sequitur. Hæc autem eo sunt graviora, quo propius nervorum originem fuerint constituta. Quare si cum febre continua æger debilis fuerit, non absque ratione proximam mortem esse putandum est: multoque magis quum non audit, aut non videt propter virtutis sensificæ imbecillitatem.

L.

Οὔκουν ἂν ἐν τῷ πυρετῷ μὴ διαλείποντι δύσπνοια γένηται καὶ παραφροσύνη, θανάσιμον.

Quando in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium contigerit, lethale.

Vbi in febre non intermittente difficul-

tas

tus spirandi, & delirium acciderit, lethale.

Ob eandem causam utraque fit & dyspnœa, & deliratio, affecto scilicet cerebro : tuncque apparet spiritus, ut ipse in prognostico tradit & magnus, & ex multo intervallo haustus, hoc est, & magnus, & rarus. Potest etiam propter aliquem partium respirationi servientium affectum fieri difficultas spirandi. Nam & pleuritides, & peripneumoniæ, & reliqua thoracis, atque pulmonis mala spirandi difficultatem efficiunt. Quæ omnia periculosa sunt, adiuncta præsertim febre continua : nam semper cum eiusmodi febre fieri consuevere. Quare hoc etiam loco, verba illa, In febre non intermittente, eadem ratione dicta esse videntur, qua etiam in præcendente aphorismo.

LI.

ΕʼΝ τοῖσι πυρετοῖσιν ἀποστήματα μὴ λυόμενα πρὸς τὰς πρώτας κρίσιας, μῆκος νόσου σημαίνει.

In febribus quæ abscedunt, si primis iudicationibus non solvantur, morbi longitudinem significant.

In febribus abscessus qui primis indicationi-

tionibus non solvuntur, longitudinem morbi significant.

Clara est oratio, nec forte auctoritatem Hippocratis desiderat. Satis enim ex eo ipso quod primis diebus criticis non solvantur, constat huiusmodi mala fore diuturna.

LII.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν, ἢ ἐν τῇσιν ἄλλῃσιν ἀρρωστίῃσι κατὰ προαίρεσιν ὀφθαλμοὶ δακρύουσιν, οὐδὲν ἄτοπον. ὁκόσοισι δὲ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀτοπώτερον.

Quibus in febribus, aut aliis morbis oculi ex voluntate illachrymant, nihil absurdi accidit. At quibus pręter voluntatem, absurdius.

Quibus in febribus, aut alijs morbis voluntarie illachrymant oculi, absurdum non est. Quibus vero præter voluntatem, absurdius.

In prognostico quoque dixerat lachrymari bonū signum non esse, quando scilicet oculus nullo peculiari, & proprio affectu laborat, ut ophthalmia, ut palbebrarum scrabritia, aut simili. Certa enim virtutis retentricis debilitas indi-

indicatur, quum nullo ejusmodi oculorum affectu ægri lachrymantur. Porro non recte scriptum est absurdius comparative: rectius enim fuisset absurdum absolute dicere, quæ menda primi potius bibliographi, quam Hippocratis esse videtur.

LIII.

Ὁκόσοισι δὲ ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐν τοῖσι πυρετοῖσι περίγλισχρα γίνεται, ἰσχυρότεροι γίνονται οἱ πυρετοί.

Quibus per febres ad dentes glutinosus humor obnascitur, ijs vehementiores fiunt febres.

Quibus per febres circa dentes lentor quidam obnascitur, ijs vehementiores sunt febres.

Neque enim ejusmodi περίγλισχρα, id est, lentor, & sordes dentibus obhærescentes fieri possunt sine multo calore humiditatem pituitosiorem exiccante.

LIV.

Ὁκόσοισιν ἐπὶ πολὺ βῆχες ξηραὶ, βραχέα ἐρεθίζουσαι, ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσιν, οὐ πάνυ τι διψώδεές εἰσιν.

Quibus tusses siccæ leviter irritantes in

in febribus ardentibus diu perseverant, ij non multum siti vexantur.

Quibus sicca tusses paulum irritantes in febribus ardentibus perseverant, ij non admodum siticulosi solent esse.

Siccas tusses appellat, in quibus nihil expuitur, ob intemperiem interdum instrumentorum spiritalium: aliquando vero propter faucium asperitatem, aut humore aliquo tenui, & pauco destillante factas. Quicquid horum fuerit, irrigantur quodammodo loca, ad arteriam asperam attinentia, atque propterea minus siti vexantur: Nam si sola sit inæqualitas, eo motu qui tussiendo fit ex vicinis locis aliqua trahitur humiditas: Sic etiam si vel sola fuerit dyscrasia.

LV.

OI' ἐπὶ βουβῶσι πυρετοὶ πάντες κακοὶ, πλὴν τῶν ἐφημέρων.

Ex glandularum inflammationibus febres omnes malæ, præter diarias.

Ex bubone febres omnes malæ; præter ephemeras.

Febres ephemeras, seu diarias appellat, quæcunque secundum suam naturam

ram diem unum durant: De quarum genere sunt febres illæ, quæ bubones, id est, in collo, alis, inguine, & secundum aures glandularum tumores sequuntur, ex causis evidentibus ortos. Alios vero bubones, qui sine causa manifesta ortum habuerunt, verisimile fit una cum viscerum inflammationibus accessiones suas habere: atque ideo febres quoque quæ cum talibus bubonibus fiunt, malas esse necesse est.

LVI.

Πυρέσσοντι ἱδρὼς ἐπιγενόμενος, μὴ ἐκλείποντος τοῦ πυρετοῦ, κακόν. μηκυνέει γὰρ ἡ νοῦσος, καὶ ὑγρασίην πλείω σημαίνει.

Febricitanti si sudor contingat non deficiente febre, malum, Prorogatur enim morbus, multamque significat huditatem.

Febricitanti sudor superveniens, febre ægrotum non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & plus humiditatis inesse significat.

Hunc aphorismum cum paulo ante posito coniungi oportuit, in quo dicebat, Sudor multus frigidus, aut calidus assidue fluens: Ipse vero nunc & quo

pacto eiusmodi sudorem dixerit malum esse, & quam ob causam indicavit: Malus itaque existit, quia cum eo quod morbum non solvit, tum etiam ipsum prorogari significat. Cuius quidem longitudinis temporis causam multę humiditati acceptam refert: ad cuius humiditatis copiæ dissipationem, & coctionem quum temporis multum natura requirat, morbum profecto ipsum longum fore est necesse.

LVII.

Ὑπὸ σπασμοῦ ἢ τετάνου ἐνοχλουμένῳ πυρετὸς ἐπιγενόμενος, λύει τὸ νόσημα.

Si cui convulsione, aut distentione nervorum detento, febris successerit, morbum solvit.

Spasmo, aut tetano febris si accesserit, morbum solvit.

Est sane & (a) tetanus (quem nervorum distentionem appellant) spasmus, id est, convulsio: Sed in tetano partes convelli, & retrahi non videntur, quia æqualiter retrorsum, prorsumq; tendantur: ac propterea eximium, & proprium nomen

(a) *Spasmum Celsus distentionem nervorum, & tetanum eorundem rigorem appellat.*

nomen est sortitus. Quo fit ut tres illæ cervicis rigidæ affectiones opisthotonus, emprosthotonus, & (a) tetanus omnes sint convulsiones, seu spasmi. Fiunt vero secundum Hippocratem spasmi omnes ex repletione, aut vacuatione partium nervosarum. Quicunque igitur spasmi ardentibus febribus superveniunt, eos propter siccitatem fieri rationi est consentaneum: qui vero ab initio proprio invadunt, habent ex repletione ortum. Hisce igitur spasmis accedentes febres partim superfluam digerunt humiditatem, partem frigiditatem concoquunt: quæ duæ sunt medicis remediorum indicationes, ad quas, tanquam scopos, totam curandi spasmi ex plenitudine orti rationem dirigere solent. Merito igitur à febribus spasmi sunt perniciosi, qui vero ante febres, non exitiosi.

LVIII.

Ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ἐπιγινομένου ῥῖγος, λύσις γίνεται.

(a) *Potest etiam tetanus ad totum corpus pertinere, ut in Catalepsi fit, per quam totum corpus riget, eodem statu permanens, quo deprehendit morbus.*

Febre ardente detento, si rigor successerit, solutio contingit.

Si febre ardente laboranti, rigor superveniat, solutio fit.

Ostendimus enim in libro de rigore etiam ob flavam bilem, quæ per membra sentientia ocyus feratur, fieri rigorem: quam ob rem scilicet & alvi fiat solutio, & sudores, ac vomitus biliosi superveniant. Bile igitur ardentis febris causa expurgata, febris fit solutiō. Nam ardentem febrem fieri novimus, quum æstivo tempore venulæ exiccatæ acres, & biliosos ad se ichoras attraxerint.

LIX.

Τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισι τὸ μακρότατον.

Tertiana exquisita septem circuitibus, ut longissime, iudicatur.

Tertiana exquisita septenis ad summum circuitibus iudicatur.

Tertiana febris quod ad humorem morbificum attinet ab ardente, quæ Causus Græce dicitur, non differt: sed eo multum inter se differunt, quod ardens in venis una cum sanguine flavam bilem

bilem redundantem, & ferventem habeat: in tertiana vero eadem bilis toto feratur, ac moveatur corpore. Est igitur legitima, & exacta tertiana quæ synceram suam naturam ubique servat: cuiusmodi est, quæ flavam bilem, ut diximus redundantem, & concitatam habet: & præterea tempus adest æstivum, & regio tempori similiter calida, & sicca, & hominis tum ætas, tum temperatio similis. Protinus ergo in tali tertiana cum rigore fiet accessio, & eius solutio cum sudore, aut bile per vomitum, aut alvum vacuanda, aut hisce omnibus simul factis. Est etiam eiusmodi tertianæ multo minus accessionis, quam remissionis tempus. Nam quum duobus diebus, & totidem noctibus totus eius circuitus perficiatur, exquisitam tertianam ultra horas duodecim accessionem proferre nunquam reperies. Talis itaque Hippocrati intra septem circuitus vel cum tardissime iudicatur. Nam quod in continuis unus dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Siquidem secundum accessionum supputationem intermittentium fiunt iudicationes. Quod ipse innuebat in prognostico, quum de

quar-

quartana agens, ita loquebatur, Servat etiam quartanarum constitutio talem ordinem. Sed & ipsi quoque observavimus tum in quartanis ipsis, tum in tertianis fieri iudicationem secundum periodorum, non dierum numerum. Siquidem in hac ipsa tertiana, quæ ab initio inita supputatione septima est accessio, in decimumtertium incidit diem, & sæpe in ipso morbus iudicatur, non expectato quartodecimo. Quemadmodum igitur in morbis continuis, acutorum quidem morborum terminus erat quartusdecimus, peracutorum vero septimus: sic in intermittentibus, quæ longissimum tempus durat tertiana terminum habeat circuitum septimum. Et rursum ut in peracutis quinto, quarto, & tertio die morbus iudicari poterat: sic in tertiana quoque iisdem circuitibus fieri solutio potest, natura minime septimam periodum expectante. Porro Hippocrates tertianam aliquando cum additione exactam appellat, aliquando vero simplici appellatione contentus, tertianam absolute dicit: quæ nunc etiam Græcorum est consuetudo omnes eiusmodi res infinite nominandi.

LX.

LX.

Ὁκόσοισιν ἂν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὰ ὦτα κωφωθῇ, αἷμα ἐκ ῥινῶν ῥυὲν, ἢ κοιλίη ἐκταραχθεῖσα, λύει τὸ νόσημα.

Quibus per febres aures obſurduerunt, ſanguis ex naribus profluens, aut alvus exturbata, morbum ſolvit.

Quibus per febres aures obſurduerint, ijs ſanguis è naribus profluens, aut perturbata alvus, ſolvit morbum.

Ipſe etiam antea ſurditatem fieri dixit, retentis excrementis biliosis, & in caput ſublatis: & contra, alvo perturbata eiuſdem fieri ſolutionem. Quod hoc etiam loco repetit, præterea de profluvio ſanguinis è naribus mentione facta. Nam hoc etiam ſurditatem ſolvit, eam ſcilicet, quæ per febres fit, abſque ulla peculiari, & eximia inſtrumenti auditus affectione. Nec mirum videri debet, ſi vacuatis, aut tranſlatis nocuis humoribus ceſſent morbi.

LXI.

Πυρέσσοντι ἣν μὴ ἐν περισσῇσιν ἡμέρῃσιν ἀφῇ ὁ πυρετὸς, ὑποτροπιάζειν εἴωθεν.

Febri-

Febricitantem, nisi diebus imparibus febris dimiserit, reverti solet.

Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet reverti.

Utrum hunc aphorismum Hippocrates scripserit, an in eorum numerum referri debeat, qui falso sunt ascripti, nescio. Nam & in Prognostico eas dierum criticorum augmentationes, & compositiones, quæ per quaternariũ fiunt, docuit, & in hoc ipso Aphorismorum libro, atque in Epidemiis non solum decimoquarto multos iudicari vidisse se dicit, sed vicesimo etiam, quadragesimo, sexagesimo, & octogesimo: Sed & vicesimusquartus, & tricesimusquartus, & ab initio statim quartus secundum ipsum iudicant. Quomodo igitur nunc, nisi imparibus diebus febris desierit, incertam fore ait, & minime fidam iudicationem? Præstat igitur pro impari die scribere crisimo, id est, iudicatorio, ut nonnullis visum est: quanquam multa exemplaria multitudinis numero imparibus diebus habent scriptum.

LXII.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἴκτεροι ἐπιγίνονται πρὸ τῆς ἑπτὰ ἡμερῶν, κακόν.

Quibus

Quibus per febres morbus regius ante diem ſeptimum obortus fuerit, malũ.

Quibus per febres morbus regius ſupervenerit ante diem ſeptimum, malum.

Icterus (quem regium, & arquatum morbum vocant) ſic aliquando criticus, id eſt, iudicatorie, natura in totum corpus, & maxime cutem flavam bilem deponente: aliquando etiam ſymptoma eſt iecoris male affecti. Atque eius affectiones malæ, propter quas morbus regius ſupervenire ſolet, ſunt tres, ſcirrhus, inflammatio, obſtructio. Verum ſcirrhus morbus eſt diuturnus : inflammatio vero, & obſtructio etiam repente fieri poſſunt : atque ideo icterus qui ante ſeptimum diem acciderit, ex harum alterutra ortum habet. Nam citius critico more bilis in (a) corpus ſummum regeri, & effundi non poteſt. Ante ſeptimum igitur diem icterum malum eſſe, verum eſt: non tamen propterea poſt ſeptimum omni vacare periculo, eſt ſimiliter verum : neque iſtud nunc agitur. Poſſunt enim inflammatio, & obſtructio diutius permanere. Verum ante ſeptimum bilem

(a) *Eius cauſa eſſe videtur, quia icterus non ex quavis, ſed craſſiore bile fiat.*

lem modo critico in summum corpus effundi, est impossibile. Porro in quibusdam exemplaribus adiectum est ad finem aphorismi, Nisi humores per alvum cedant: iis nimirum qui ista adiiciunt, per alvum quoque bilem expurgari volentibus.

LXIII.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγεα γίνεται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται.

Quibus in febribus quotidie rigores, quotidie febres solvuntur.

Qibus in febribus certo die (a) *rigores repetunt, eodem febres solvuntur.*

Quum bilis per totum corporis habitum motione rigores accidant, atque ideo singulis ipsa accessionibus expurgetur, & vacuetur, non absque ratione ad integritatem, quam apyrexiam appellant Græci, pervenit eiusmodi febrium intermissio. Hoc igitur ipsum est, quod nunc dicitur, eodem die febres solvuntur, ac si dixisset ægrotantes apyretos,

(a) *Rigoris nomine horror, & frigus comprehendi debent: à quibus febrium typi sumuntur.*

tos, id eſt, ſine febre eo die degere. Quemadmodum autem ſi quotidie rigores fiant, quotidie etiam febres ceſſent: ſic etiam ſi tertio, quartove quoque die: quod utique & in tertianis, & quartanis circuitibus fieri apparet, in quibus febres ſolvuntur, & rurſum redeunt. Remanet nanque quædam in corpore præter naturam affectio, à qua in orbem febres aliæ, & morbi generantur, & tanquam ex fonte quodam, aut foco ſcaturiunt, & redaccenduntur.

LXIV.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τῇ ἑβδόμῃ, ἢ τῇ ἐνάτῃ, ἢ τῇ ἑνδεκάτῃ, ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἴκτεροι ἐπιγίνονται, ἀγαθὸν, ἢν μὴ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον σκληρὸν ᾖ. ἢν δὲ μὴ, οὐκ ἀγαθόν.

Quibus per febres die ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut decimoquarto, morbus regius obortus fuerit, bonum, niſi præcordia dextra dura fuerint, alioqui minime bonum.

Quibus per febres morbus regius ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut quartodecimo ſupervenerit, bonum, niſi dextrum hypochondrium durum ſit: alioqui minime bonum.

Apho-

Aphorismus qui ante hunc proxime scriptus est, non sine ordinis turbatione interpositus esse videtur. Satius enim erat præsentem aphorismum cum illo copulari, in quo dicebat, Si febri ante diem septimum morbus regius accesserit, malum: ut tota esset eiusmodi oratio, Ante septimum diem morbum regium fieri, malum est prorsus: post septimum vero bonum, nisi sit dextrum hypochondrium durum, id est, nisi quis malus affectus ex iis quos paulo supra retulimus, visceri, seu iecori acciderit. Nam quum sanguis in eo repurgetur, & bilis ex ipsius venis in meatus à Græcis quod bilem excipiant cholodochos appellatos, quasi bilis ductus dicas, derivetur, sive obstructio in his locis aliqua fuerit per quę traducitur, sive inflammatio, vel scirrhus, omnino sanguinem non repurgari, sed una cum ipso bilem quoquo versum per corpus, ad summam usque cutem deferri, atque inde morbum regium fieri est necesse.

LXV.

ἘΝ τοῖσι πυρετοῖσι περὶ τὴν κοιλίην καῦμα ἰσχυρὸν καὶ καρδιωγμὸς, κακόν.

In febribus circa ventriculum æstus vehemens, & oris ventriculi morsus, malo est.

In febribus circa ventriculum vehemens æstus, & cordis morsus, malum.

Quod veteres non ſolum viſcus illud quod ex ſe ſecundum naturam pulſat, ſed etiam os ventriculi cor appellaverint, confeſſa res eſt, & manifeſta: ſicuti etiam quod cardialgiam, quaſi cordis dolorem dicas, huius partis dolores appellent. Complures nanque ex iis qui aphoriſmos interpretandos ſuſceperunt verbum καρδιώσσειν idem quod καρδιαλγεῖν, id eſt, ex cordis dolore laborare, ſignificare autumant: nonnulli vero cordis ipſius viſceris ſcilicet cardiogmon hic ſignificari dicunt, motionem quandam palpitationi ſimilem cardiogmum interpretati. Vehemens itaque ventriculi æſtus à flava bile generatur in ipſius tunicis fervente: pro cuius fervoris, & incendii modo os quoque ventriculi morderi ita affectis rationi eſt conſentaneum: atque ideo malum eſt ſymptoma. Si quis vero per cardiogmum crebram illam, & celerem cordis motionem, maxime quum palpitationi fuerit ſimilis,

lis, intellexerit, extremum iam hoc malum eſt, inflammatum ſignificans, & incenſum vitæ principium.

LXVI.

ἘΝ τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσιν ὀξέσιν οἱ σπασμοὶ καὶ οἱ περὶ τὰ σπλάγχνα πόνοι ἰσχυροὶ, κακόν.

In febribus acutis convulſiones, & circa viſcera dolores vehementes, malũ.

In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera vehementes dolores, malum.

Febres vehementes ignis inſtar nervos exiccant, ac ideo eoſdem tendunt, & convellunt, atque ita demum pernicioſas adferunt convulſiones. Nonnunquam vero viſcera quoque ipſa per talem affectum dolent, propter inflammationis, & ſiccitatis vehementiam, atque idcirco ipſum malum eſſe dicit. Sed multo peior erit, ſi vehementes dolores acceſſerint. Porro non ignoramus etiam propter inflammationem, aut eryſipelas, aut fortem obſtructionem, aut abſceſſum in viſceribus dolores fieri: ſed nunc ipſi de his ſermonem haberi non eſt veriſimile. Evidentiſſimum ſiquidem in ipſis

ipsis inest periculum, neque necessario adiunctam habet convulsionem. Ad hæc Hippocrates illud In febribus solet dicere, pro in morbis febrilibus, quando videlicet febres ipsæ sunt morbus, non partis alicuius quopiam enumeratorum affectuum laborantis symptoma.

LXVII.

ἘΝ τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ, κακόν.

In febribus per somnos pavores, aut convulsiones, malo sunt.

In febribus per somnum pavores, aut convulsiones, malum portendunt.

Etiam supra dixerat, somnum qui lædat ægrotantem, esse mortiferum: qui vero non lædat, non esse perniciosum, ubi exemplum etiam sui dicti adiiciens, ita locutus est, Ubi delirium somnus sedat, bonum, tanquam somnus possit esse aliquis, qui delirationem non sedet, sed concitet interdum, & generet. Verum hoc loco alia profert exempla noxæ ex somno contractæ, pavores scilicet, & convulsiones. Nonnulli tamen non pavores, sed labores scribunt. Sed & ipsi sæpe vidimus in morbis perniciosis, &

pavo-

pavores, & labores, & convulsiones ex somno conciliatas fuisse. Quod accidere videtur, quum in cerebrum humor noxius ascenderit, per id temporis intro magis, quam foras mota natura. Quinetiam quemadmodum à cibo in somnum collapsis caput repletur, sic plethoricis affectibus somni caput replentes aggravant cerebrum, & obruunt. Si itaque ea plenitudo magis ad atræ bilis naturam accedat, pavores invadent: alioqui si talis non sit, labores fient, & convulsiones. Et vero somni etiam ipsi, quantum in ea est materia quæ in profundum, & viscera ipsa per quietem confluit, semper læderent, nisi coctionis ratione maiorem adferrent utilitatem, quam sit damnum illud, quod motum ad interiora consequitur. Nec solum in cerebro ipso accervati pravi humores, talia invehunt symptomata, sed in ipso etiam ore ventriculi. Unde magis etiam per somnum exhalationes fiunt, ipsis incoctis manentibus. Nam coctiones somnos adferunt utiles.

LXVIII.

ἘΝ τοῖσι πυρετοῖσι τὸ πνεῦμα προσκόπτον, κακόν· σπασμὸν γὰρ σημαίνει.

In

In febribus ſpiritus offenſans malo eſt, convulſionem nanque indicat.

In febribus ſpiritus offendens, malo eſt: convulſionem enim ſignificat.

Spiritum exaudiendum eſt nunc ab ipſo dici, qualem in prognoſtico intellexit, dum inter reſpirandum animam ducimus, ac reddimus: qui ubi offendit, id eſt, media reſpiratione ſiſtitur, & interrumpitur, convulſionem ſignificat: hoc enim fit muſculis thoracem moventibus, & nervis iam quodam modo tentatis convulſione: qua aucta affectione, & plures partes occupante, aperta tum convulſio hominem corripiet. Quum vero geminus ſit inter reſpirandum motus, unus quo ſpiritum intro haurimus, inſpiratio dicitur, alter quo eundem exhalamus, contrariam appellationem ſortitus, expiratio nuncupatur. Interciditur autem, & interpellatur ſpiritus nobis inſpirantibus quandoque, ut cum ipſe dixit, Gemina intro revocatio, quaſi ſuperſpiratio: interdum expirantibus, ut quum dixit, Et ſpiritus offendens in via quum foras effertur. In his locis alterius partis reſpirationis tantum meminit; at propoſito aphoriſ-

mo de tota ipsa universim pronuncians, inquit, Spiritus offendens, sive intro, forasve, sive utroque feratur, per febres malus est.

LXIX.

Ὁκόσοισιν οὖρα παχέα, θρομβώδεα, ὀλίγα, οὐκ ἀπυρέτοισι, πλῆθος ἐπελθὸν ἐκ τουτέων λεπτὸν, ὠφελέει. μάλιστα δὲ τὰ τοιαῦτα ἔρχεται, οἷσιν ἐξ ἀρχῆς, ἢ διὰ ταχέων ὑπόστασιν ἴσχει.

Quibus non sine febre urinæ sunt crassæ, grumosæ, & paucæ, si ab iis copiosæ, & tenues prodeant, iuvant. Præcipue vero tales redduntur quibus ab initio, vel non multo post, sedimentum inest.

Quibus non sine febre urinæ sunt crassæ, grumosæ, & paucæ, si ab his tenues, & copiosæ meiantur, prosunt. Maxime vero tales redduntur, in quibus statim ab initio, vel non ita multo post, sedimentum apparuerit,

Non simpliciter crassas urinas appellavit, sed grumosas addidit, ex duobus alterum indicans, vel crassitudinis quantitatem, vel sedimenti inæqualitatem, ac disparationem: ut secundum quandam etiam circunscriptionem multæ ipsarum concre-

concretiones, quasi grumi appareant. Itaque nonnulli, ut Numisianus, & Dionysius non grumosas, sed cœnosas scribunt: qui si per eam vocem simul fœtorem quendam indicari velint, quiddam amplius, quam alij interpretes explicant: Si vero crassitudinis copiam significari contendant, nihil quod non alij, hoc ipso docent: Verum si quis totam Hippocratis orationem spectet, non de graveolentibus urinis, sed de solis paucis, ac crassis sermo institutus esse videbitur, ut ex antithesi fiet manifestum: Ab his enim, inquit, si tenues, & copiosæ meiantur, iuvant: ut si vel hoc solum scribatur, Quibus urinæ crassæ, & paucæ, nihil orationi desit. Fiunt itaque quibusdã etiam sine febribus tales urinæ, natura per renes totius corporis supervacanea expurgante: fiunt etiam cum febribus. Quo tempore suspicetur forte quispiam eiusmodi in contrarium factam urinarum mutationem bonam non esse, quandoquidem maximam partem in febribus urinæ ab initio tenues in crassiores evadant, morbo ad solutionem tendente. Atqui propterea mihi aphorismus ab eo scriptus esse ma-

xime videtur, ut quod raro usuvenit, doceret: nonnunquam enim vel morbi initio, vel non multo post urinæ crassæ redditæ propter materiæ gravitatem habent sedimentum: In his itaque urinis sedimentum apparens non est bonum signum: sicuti contra optimum spectatur in iis, quæ ab initio tenues existentes, postea totius morbi coctionis ratione sedimentum sumunt. Porro non est absque ratione, quod crassæ urinæ multitudine sint paucæ, utpote quæ renes ægre permeent. Postquam igitur tum maior eiusmodi cacochymiæ pars vacuata fuerit, tum concocta reliqua, tunc multo prioribus tenuiores excernentur. Nam eas sic appellare erit rectius, non tenues absolute, quemadmodum dixit Hippocrates. Nam quæ secundum naturam habent, non absolute tenues existunt, neque crassæ: sed cum inter utrumque excessum mediæ sint, & symmetræ, aquosis quidem crassiores sunt, atque dicuntur: grumosis vero tenuiores. Multæ vero merito excernentur, quia prius fuerunt retentę: quo tempore scilicet præ crassitie ægre percolabantur.

LXX.

LXX.

Ὁκόσοισι δὲ ἐν πυρετοῖσι τὰ οὖρα ἀνατεταραγμένα, οἷον ὑποζυγίων, τουτέοισι κεφαλαλγίαι ἢ πάρεισιν, ἢ παρέσονται.

Quibus per febres urinæ ſunt returbidæ, quales veterini generis, iis capitis dolor vel adeſt, vel aderit.

Quibus per febres urinæ turbatæ, quales iumentorum, ijs dolor capitis vel adeſt, vel aderit.

Hunc aphoriſmum nonnulli cum ſuperiore connectunt, tanquam eius ſit pars, ita ſcribentes, Quibus vero urinæ turbatæ ſunt, his cephalalgiæ, &c. Ac volunt quidem per vocem turbatæ ſignificari contrarias urinas iis, quæ ſupra ſunt tenues appellatæ: alij vero eas ipſas turbatas. Atqui tenues urinas cephalalgicas eſſe, id eſt, doloris capitis indices, à veritate eſt alienum. Siquidem videntur dolores capitis præcedere interdum, nonnunquã vero una cum turbatis urinis adeſſe. Cæterum qualeſnam hæ ſint manifeſto oſtendit, quum dixit, Quales iumentorum. Fiunt vero tales urinæ craſſam, ac denſam materiam agitante, & verſante calore, atque in ea ſubigen-

da occupato. Nam hæ maxime materiæ ab externo etiam calore flatuosum spiritum concipere, & edere videntur, sicuti bitumen, pix, & resina. Ex his itaque urinis quædam diutissime turbatæ manent, nonnullæ sedimentum crassum statim habent, & tardam morbi solutionem significant. Tertium vero turbidarum urinarum genus non residentium, siquidem vires constent, longum fore morbum, si earum imbecillitas adsit ægri mortem denuntiat. Atque hæc quidem nobis obiter, quia utilia, sint dicta. Quæ vero ad aphorismi explicationem dicenda restant, sunt eiusmodi, Una cum turbatis urinis dolores capitis necessario adsunt, vel aderunt, ut inquit Hippocrates, quia una cum calore flatuosus spiritus in caput facile tollitur, non tamen si cui doluit, aut dolet caput, ei continuo tales urinæ futuræ sunt. Siquidem cephalalgia fit etiam propter calorem solum, interdum vero propter flavam bilem quæ in capite, aut ventriculo contineatur, vel ob humorum caput aggravantium copiam, vel locali quapiam obstructione, vel spiritu flatuoso ea ipsa in parte generationem sortito:

tico: ex quibus nulla talem urinam necessario adfert.

LXXI.

Ὁκόσοισιν ἑβδομαῖα κρίνεται, τούτοισιν ἐπινέφελον ἴσχει τὸ οὖρον τῇ τετάρτῃ ἐρυθρὸν, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον.

Quibus ſeptimo die iudicatio contingit, iis urina rubram die quarto nubeculam habet, aliaque pro ratione.

Quibus die ſeptimo futura criſis eſt, iis urina rubram die quarto nubeculam habet, cæteraque pro ratione.

Ut in multis aliis ſeipſos rudes, & ignaros artis Hippocraticæ oſtenderunt complures ex his qui hunc aphoriſmorum librum exponendum ſuſceperunt, ſic & in hoc aphoriſmo. Exiſtimant enim per verba illa ad aphoriſmi finem addita, Cæteraque pro ratione ſignificari ea, quæ de ſomno, & vigilia, de reſpiratione, & decubitu, & ſurrectione, & ſi quid aliud eiuſmodi in prognoſtico ſcripſit: ut ſi hæc omnia recte fieri videantur, futuram die ſeptimo iudicationem ſperemus. In qua re præcipua præſagitionis capita ignorare videntur. Vigilant enim fere ſemper, & af-

flictantur, & febricitant vehementius ægroti quanto propius crisim venerint, & ex ipsis complures iudicationi proximi spirandi difficultate laborant. Minime vero præsens ex urinis signum, etiam citra isthæc commemorata symptomata ad certiorem futuræ iudicationis spem, & coniecturam signis apparentibus in urinis deficitur: sed sunt multa alia, quæ frequentius in urina, quam istud spectantur: quæ ignorare mihi prorsus videntur ij, qui Hippocratis scripta, priusquam ipsius artem universam perdidicerint, audent exponere. Nam quũ sit quartus dies index, quemadmodum ipsemet supra docuit, & qualis sit futurus septimus præmonstret, quodcunque in ipso primum apparet effatu dignum coctionis signum, futuram septimo die crisim significat. Itaque non solum rubra aliqua nubes in urina apparens, prius non visa iudicationem præsignificat: sed alba etiam multo magis, quam rubra, atque his adhuc multo magis enæorema (latine crassamentum quoddam suspensum, & velut conglobata nubecula media urina pensilis dici potest) æquale, & constans, sibique ipsi
cohæ-

cohærens crisim fore prænuntiat. Quod si celeriter admodum morbus moveatur, etiam coloris, & corporis urinæ (consistentiam vocant) mutatio, idonea sunt futuræ iudicationis signa. Quæ itaque tenuis est urina, si mediocriter crassa evadat, & quæ alba si pallida fiat, in tali morbo iudicationem prænuntiat. Unius igitur signi Hippocrates nominatim meminit, rubræ scilicet nubeculæ: sed simul cum eo alia quoque nos eadem ratone æstimare, & recordari vult, quæ iudicationes futuras ostendunt. Cuiusmodi sunt ea, quæ diebus indicibus ab eo appellatis, & prænuntiis superveniunt, vel in urinis, vel alvi excrementis, vel sputis spectanda. Nam quæ talia sunt omnia iudicationes quidem præsignificant, sed non semper bonas. Solis enim coctionis signis diebus prænuntiis apparentibus bonæ iudicationes præsignificantur. Atque talis est aphorismi sententia. Rubræ autem nubeculæ mentionem fecit, quia perrarum signum est. Albæ enim frequentissime apparent, & coctionis evidentius signũ præ se ferunt. Rubræ vero raro fiunt: & nisi hoc loco ipsas dixisset Hippocrates

diebus indicibus conspicuas futuram nuntiare iudicationem, nemo fortassis ab his talem vim expectaturus erat. Siquidem rubrum colorem salutarem quidem esse, sed diuturnum morbum significare dicit. Nam in prognostico ita ad verbum scribit; Si vero & subrubra urina, & sedimentum subrubrum, & læve fuerit, diuturniorem quidem, quam prior, sed salutarem admodum morbum significat. Utrum autem quarto die talis nubecula conspecta, futuram septimo iudicationem significet, in alio vero quopiam indice si appareat, non significet, diligenter est considerandum: quod ipsum in ipsis artis operibus observari debet. Nam quod ad rationes attinet, sunt in utramque partem, & magis in alteram, nempe in quartum diem indicationem non incidere, nisi morbus celeriter admodum moveatur. Nam si quod quarto die designatum est, tantundem temporis, id est, dies tres insuper accipiat, potest futuram crisim ostendere: undecimo vero si appareat, non tribus solum diebus, sed pluribus indigere sæpe visum est. Nam eiusmodi dierum indigentiam aliquid admetiri, & velut

auctari j

auctarij vice solutionibus morborum addere (a) tam verum est, quam quod verissimum. Ego certe quidem raro eiusmodi signum aliis diebus, quam quarto spectavi. Cui itaque septimo apparuisset, is quartodecimo fuit iudicatus, & cui quartodecimo, is vicesimo crisim subiit. Apparuit & cuidam alteri undecimo, qui decimoseptimo iudicatus est, & alij cuipiam eodem rursus undecimo apparuit, qui vicesimo fuit iudicatus.

LXXII.

ΟἹ κόσι οὖρα διαφανέα λευκὰ, πονηρά. μάλιστα δὲ ἐν τοῖσι φρενιτικοῖσιν ἐπιφαίνεται.

Quibus urinæ pellucidæ, albæ, malæ, præcipue vero in phreniticis apparet.

Quibus pellucidæ, & albæ sunt urinæ, malæ, præsertim si in phreniticis appareant.

Eiusmodi urinæ extremæ cruditatis sunt signa, quare & morbos diuturnos significant, & vero etiam ex ipsis quædam deiectis prius per morbum, & prostratis viribus, sunt perniciosæ, ut in phrenitide: nullum siquidem vidi, in

(a) *Tardior indicatio tardiorem morbum, & ad eius solutionem plurium dierum intervalla opus esse significat.*

quo talis apparuisset urina phreniticum servatum. Melius enim esset, si quemadmodum totus biliosus morbus est, ita urinæ quoq; apparerent biliosæ: Aquosæ vero urinæ (eiusmodi enim sunt pellucentes albæ) maximam ostendunt cruditatem, & præterea totius bilis flavæ motum sursum in caput factum esse denunciant. Quibusdam enim urinæ sunt perspicuæ, non etiam albæ, compage quidem tenues, colore vero biliosę. Quę vero lympidæ simul, & albæ existunt, aquosæ sunt omnino. Si igitur simpliciter scribatur, maxime vero in phreniticis malæ, manifesta est aphorismi sententia. Si vero, ut in aliis habetur exemplaribus, ad finem orationis adiiciatur verbũ apparent, sensus erit talis, Aquosæ urinæ malæ sunt, maxime vero tales apparent in iis phreniticis, qui perniciose laborant: neque enim in omnibus, quemadmodum interpretes nonnulli intellexerunt, ignari prorsus eorum quæ in ægrotis apparent. In quibusdam exemplaribus ita scriptus invenitur aphorismi finis, Præcipue vero in phreniticis tales spectantur: qui intellectus idem est, qui secundæ lectionis nobis supra dictæ.

LXXIII.

LXXIII.

Ὁκόσοισιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορύζοντα, ὀσφύος ἀλγήματος ἐπιγινομένου, αἱ κοιλίαι τουτέοισι καθυγραίνονται, ἢν μὴ φῦσαι καταρραγέωσιν, ἢ οὔρου πλῆθος ἐπέλθῃ. ἐν πυρετοῖσι δὲ ταῦτα.

Quibus ſublata precordia murmurãt, lumborum ſuccedente dolore, ijs alvi humectantur, niſi flatus deorſum erumpant, aut urinæ copia prodeat. Atque hæc in febribus contingunt.

Quibus elata hypochondria murmurant, lumborum ſuperveniente dolore, alvus humectatur, niſi inferne flatus erumpant, aut urinæ multitudo prodeat. Atque hæc in febribus.

Quum multis de cauſis hypochondria tollantur, hoc eſt, in maiorem tumorem adducantur, ex his una ſpiritus eſt flatuoſus, de qua nunc differit bifariam fieri ſolita: aliquando propter affectum aliquem inveteratum, & ſolutu difficilem, partium ad ventrem attinentium: aliquando vero ob recentem aliquam occaſionem. Quas quidem affectiones Hippocrates nunc diſtinguit. Nam prior fit ſine murmure. Tenſa enim,

enim, atque inflata utris instar reddit hypochondria. Altera fit cum borborygmo, seu murmure: hic appellatur strepitus à spiritu editus, quum scilicet neque multus existit, & cum aliqua mediocri humiditate deorsum movetur. Atque etiam usuvenit tali borborygmo pessumeunte, ut una cum ipso in eam ventris regionem, quæ est ad lumbos hypochondriorum tumor descendat, unde partibus inibi sitis ab eodem distentis dolorem excitari contingit: atque ita demum fieri, ut quandoque humore ad distributionem suopte impetu incitato, solus spiritus flatuosus, quandoque etiam una cum humore per alvum emittatur. Quinetiam distributus ille humor fere per urinas excernitur. Dictis ergo signis convenienter ait alvum deiici, nisi seorsim humorem quidem distribui, seorsim vero spiritum in intestinis detentum per sedem excerni contingat. Sed & uterque interdum tum spiritus, tum humor ad distributionem festinantes, in vesicam facile permeant. Quod autem ad finem aphorismi scribitur, Atque hæc in febribus, tale aliquid mihi significare videtur, A febribus male ha-

le habere, & vexari antiqui dicebant eos qui ſine certa inflammatione, aut abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut ut generatim, & univerſe dicam, abſque aliquo membro eximie prę aliis affecto, ægrotabant. Quod ſi vel propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiuſdam partis inflammationem febricitarent, non iam febricitantes ipſos appellabant, neque febribus vexari dicebant: ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſplenicos, aliisve ſimilibus nominibus nuncupabant. Nunc itaque mihi videtur Hippocratem ex duobus alterum velle ſignificare, vel quod ea quæ præſenti aphoriſmo ſunt comprehenſa, in his febribus fiant, in quibus nullum privatum membrum eſt affectum: vel quod illis etiam morbis, qui ob male affectam quampiam partem fiunt, accidant, non tamen ipſis alvus ſolvatur, aut flatus, urinæve prodeant. Neque enim alioquo naturali motu partium flatuoſum ſpiritum depellentium, murmur in illis fieri contingit, ſed tanquam ſymptoma ſolum eſt affectus partem quampiam male habentis.

LXXIV.

LXXIV.

Ὁκόσοισιν ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ, καὶ παχὺ, καὶ λευκὸν γινόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἄρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢν δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἱμορραγήσῃ, καὶ πάνυ ταχὺ λύεται.

Quibus ſperatur aliquid ad articulos abſceſſurum, urina copioſa, & craſſa, & alba reddita, abſceſſu liberat, qualis in febribus cum laſſitudinis ſenſu quarto die quibuſdam ferri incipit. Quod ſi ex naribus etiam ſanguis effluxerit, tum brevi admodum ſolutio fit.

Vbi ſpes eſt in articulos abſceſſum iri, abſceſſu liberat urina multa, craſſa, & alba reddita: qualis in febribus laborioſis quarto die quibuſdam exire incipit. Quod ſi ex naribus etiam ſanguis profluxerit, brevi admodum ſolutio fit.

Diximus etiam ſupra abſceſſus in articulis fieri, tum in iis quibus antea defatigati ſunt, & debilitati articuli, tum quibus quoquo modo per morbum laſſitudinis in ipſis ſenſus eſt, tum etiam in quibus propter craſſorum humorum copiam morbus invereraſcit. Si igitur natura

natura valide per urinam corpus expurget, abſceſſu ægrum liberabit, eo ſcilicet humore, qui alioqui in articulos prolapſurus erat, per veſicam evacuato. Porro ſatis habuit Hippocrates febrium laborioſarum, veluti exempli gratia, meminiſſe, quę die indicatore initium motionis ad urinas ſumunt. Hiſce enim laborioſis febribus hoc adeſt, ut cito in ipſis fiant abſceſſus, non expectato (quod aliæ febres faciunt) tempore longiore. Iiſdem ipſis ſecundum aures etiam abſceſſus fieri conſuevere: quemadmodum aliis chronicis, & diuturnis febribus in partes potius inferiores, humorum redundantia decumbit. Quibus igitur maior calor in altum materiam ſuſtulerit, ipſis vel profluit è naribus ſanguis, vel parotides, id eſt, ſecundum aures abſceſſus fiunt. Quod autem febris eiuſmodi ſolutio ocyus fiat, quam quæ per urinas, vel citra rationem eſt manifeſtum. Quare ſtatim poſt eam addidit Hippocrates, Celeriter admodum fit ſolutio: quum altera quæ per urinas fit vacuatio, plures ad ſolutionem dies requirat. Quod autem quarto die dicitur, exempli vice eſt poſitum: Id autem ad alios etiam dies

dies omnes indices, & criticos transferre licet.

LXXV.

HN αἷμα ἢ πῦον ἐρέῃ, τῶν νεφρῶν, ἢ τῆς κύστιος ἕλκωσιν σημαίνει.

Si sanguis, aut pus cum urina redditur, renum, aut vesicæ exulcratio significatur.

Si quis sanguinem, aut pus meiat, renum, aut vesicæ exulceratio significatur.

Sive in renibus, sive vesica sit ulcus, siquidem simul cum vasis alicuius maiusculi ruptione, maximeque erosione inciderit, sanguinis subsequitur excretio: si vero ista abfuerint, solum pus excerni solet. Sed fieri etiam potest ut in aliquo meatuum urinariorum quos οὐρητῆρας appellant Græci, facto ulcere tum pus excernatur, tum sanguis. Hi vero quia renes, & vesicam interiacent, una cum illis intelligendi veniunt: qui utique sæpe in iis exulcerantur, qui in renibus calculum habent, quum ab acuto, aut aspero admodum, & scabro ipsos obstruente lapide excoriantur. In pudendo autem si ulcera consistant, etiam sine urina pus, & sanguis excernitur. At vero

in

in aliquo etiam ſuperiorum locorum, quandoque abſceſſu rupto, una cum urinis pus exire cernitur. Unde interpretes nonnulli alteram lectionem magis probarunt, quæ cum copulandi particula &, legitur in hunc modum, Si quis ſanguinem, & pus meiat, renum, aut veſicæ exulceratio ſignificatur: quia ſi horum alterum pus ſcilicet ſolum meiatur, non modo renum, aut veſicæ exulceratorum, ſed ſuperiorum etiam partium alicuius ſignum eſſe poſſit. Qui ſane aliquid fortaſſis dicunt: fortaſſis etiam verbum meiat aliud quiddam ſignificat, quam minxerit, atque in ſe diſtinctionem continet. Neque enim eone pacto dicas, Si quis ſanguinem, aut pus meiat, an illo, Si quis ſanguinem, aut pus minxerit, parum intereſt. Uno enim, aut duobus, aut tribus diebus potuit pus meiere, rupto ſcilicet abſceſſu, & effuſo in mictionis inſtrumenta: multis autem diebus, aut etiam menſibus poſtquam hoc factum fuerit, renum, aut veſicæ exulceratio indicatur. Utrius autem horũ potius ipſa ſit, tum dolor non iiſdem locis factus, tum ea quæ cum urinis excernuntur, diſcriminant: de quibus deinceps

ceps loquetur. Eadem est de ureteris quoque ratio.

LXXVI.

Ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι σαρκία μικρὰ, ἢ ὥσπερ τρίχες ξυνεξέρχονται, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται.

Quibus cum urina crassa exiguæ carunculæ, aut veluti capilli simul feruntur, iis à renibus excernuntur.

Quibus cum urina crassa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, à renibus excernitur.

Exiguæ quidem carunculæ renum substantiæ notæ sunt, & indicia: illud vero veluti pili, renum substantiæ indicio esse nullo modo potest: neque enim fieri potest, ut in talem substantiæ formam ren dissolvatur, & qui hoc asseverant, renum ignorant naturam. Sed neque retexta vesica, aut exesa talia meiuntur, ut quibusdam visum est: Siquidem sunt huius particulæ lamellis similiores, quo modo ipsemet Hippocrates eas paulo post squamulas appellat. Verum rei veritas ita se habet, quemadmodum nobis forte quadam sæpius videre contigit: & alii etiam nonnulli medici experientissi-

mi

mi sæpe se tales urinas vidisse dicunt: quam quidem affectionem medici recentiores τριχίασιν vocant, quasi pili mictionem dicas, quod villis præsertim albis, ea quæ per urinam feruntur, similia appareant. Sed nuper etiam quidam corpora eiusmodi tam longa meiebat, ut incredibili longitudine viserentur. Siquidem ex ipsis nonnulla dimidium æquabant cubitum. Is toto fere anno prætergresso frequentissime fabam fresam, & caseum tenerum, & siccum comederat. Et alii denique omnes, quibus talia meiere contigit, pachychymis, & crassis cibariis vescebantur. Hic igitur crassus humor in renibus ad aliquem usq; modum siccatus, & torrefactus, pili simile nanciscitur concretionem. Quinetiam ipsa curandi ratio, inveniendæ causæ viam demonstrat. Nam qui ita ægrotarent omnes medicamentorum tenuantium, & incidentium usu, simul cum reliqua victus ratione humectante persanati sunt. Quod si renum, aut vesicæ tanta fuisset exulceratio, ut ipsorum dissolveretur substantia, non modo nihil talibus medicamentis adiuti, sed etiam magnopere offensi, & irritati fuissent.

Quare

Quare in his Hippocrates, ut in aliis summa est admiratione prosequendus, qui ea invenerit quæ medicis compluribus fuerunt ad hunc usque diem ignorata. Sed ipsius etiam accurata, & exacta loquendi ratio habet admirationem, abs renibus talia excerni dicentis. Neque enim quemadmodum in superiore aphorismo renum incusat exulcerationem, sed simpliciter à renibus excerni affirmat: non secus, quam si quopiam cum urina reddito lapide, ex renibus ipsum delatum esse dixerimus, non quod eorum sit substantiæ particula, sed quia in ipsis suam sit concretionem sortitus. Exiguæ itaque carunculæ ulceratorum omnino renum substantiæ partes existunt: quæ vero sunt pilis assimilia, in renibus quidem concrescunt, ut & lapides, cæterum eorum substantiæ partes non sunt. Perperam in omnibus exemplaribus hic aphorismus scribitur sine desiungendi particula aut, hoc modo, Carunculæ parvæ veluti pili: nequaquam enim exiguæ carunculæ pilis sunt similes. Verum inter adiectivum exiguę, & veluti particulā media collocanda est disiunctio aut, quia duarum rerum non

unius

unius hoc aphorismo Hippocrates faciat mentionem, quarum una est, carunculæ exiguæ: altera, veluti pili. Atque in iis quidem quæ pilis sunt simillima, semper crassa spectatur urina, utpote pituitosam substantiam quam venæ cumularunt, per renes expurgante natura: in carunculis autem non est necessarium. Quanquam ipse nunquam spectavi talem renum affectionem: sed veluti carunculæ quidem mihi sæpius in iis febribus visæ sunt, in quibus etiam ὀρόβοειδεῖς ὑποστάσεις appellatæ Græcis, id est, erui specie sedimenta spectantur in urina, ex crasso sanguine in renibus, aut in iecore assato, & torrefacto: perfectas autem, & exactas carunculas nunquam cum tenui urina exire vidi. Potuit itaque, mea quidem sententia, crassa urina ab ipso dici, quæ secundum naturam est, & symmetra: hæc enim tenui quodam modo opponitur. Neque nos latet proprie quidem superlationum, & extremorum oppositiones ita dici: per abusionē autem medio etiam, & symmetro interdum tribuuntur extremorum nomina: nobis id quod symmetrum est, ad summe quidem crassum, tenue: ad summe

me vero tenue, crassum appellantibus. Quam interpretationem si recipiamus, eiusmodi erit oratio, Quibus in urina non tenui una excernuntur quæ supra sunt commemorata, renum est pathema: tenuis vero si reddatur urina, totum patitur genus venosum. Eandem etiam sequenti aphorismo sententiam indicare videtur.

LXXVII.

ὉΚόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι, πιτυρώδεα συνεξουρέεται, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ.

Quibus cum urina crassa furfuri similia quædam simul exeunt, iis vesica psora laborat.

Quibus cum urina crassa furfurosa quædam una exeunt, his vesica scabie laborat.

Siquidem tenuis fuerit urina, non se habent venæ secundum naturam: Si vero non tenuis, sed mediocriter constans, & compacta fuerit, (in eo enim significato crassam in presentia accipere oportet) tum ea quæ simul cum tali urina excernuntur, in renibus, aut vesica affectionem esse indicabunt. Quum enim ex venis deducatur urina, & à renibus

pro-

prolectetur, in his vero percoletur, indeque per canales urinarios in vesicam transmittatur, atq; in ea ut receptaculo asservetur, quicquid in ipsa preter natuaram apparuerit, aut venas, aut renes, aut vesicā male habere significabit: quomodo nunc furfurosa ista affectā scabie vesicam portendunt, duntaxat quando in venis non est vitium. Nam ex ipsis etiam aliquando furfuracea eiusmodi deferuntur, ipsarum alias affecta tunica, quo modo vesicæ quoque tunicam affici accidit: alias etiam sanguine, qui in ipsis continetur, caloris fervore, & vehementia perusto, & fricto. Ad quam nimirum rem aptior in ipsis contentus quivis humor crassus, multoque magis is, qui veluti fæx est sanguinis, quem consueto more appellamus succum melancholicum. Quem, admodū enim cutis superficies (quam ἐπιδερμίδα vocant Greci, nos summam, extimamq; cuticulam dicere possumus) tenue quiddā (cuiusmodi est quæ serpentum senectus appellatur) per scabiem, lepram, & lichenas abiicit, ac deperdit: sic quum pars quæpiam interna simili aliquo, quo cutis vitio laborat, mali quoque symptoma fit simile. Quæ

quum ita sint, tum venæ ipsæ, tum vesica scabie laborantes furfurosas cuticulas una cum urinis emittent: quæ unde prodeant distingues ex tenuitate, & crassitudine urinæ, quemadmodum diximus supra. Nam tenuis urina venas affectas esse, non tenuis vesicam laborare ostendet.

LXXVIII.

Ὁκόσοι ἀπὸ ταὐτομάτου αἷμα οὐρέουσι, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν φλεβίου ῥῆξιν σημαίνει.

Qui sponte sanguinem cum urina effundunt, ijs in renibus venulam ruptam esse significat.

Qui inopinanter sanguinem meiunt, ijs à renibus venulam ruptam esse significatur.

Illud inopinanter potest idem, quod sine causa externa significare, potest etiam idem fere quod derepente, nullo prægresso symptomate ex iis, qualia apparent in vesica ulcerata. Neque enim in ipsa propter sanguinis affluentis copiam vena rumpi potest, quemadmodum in renibus solet accidere, quia per eius venas sanguis non percolatur, sed solum suppeditatur, quantum ad ipsam alendam

dam satis esse potest. Huc adde quod neque venæ per vesicam sparsæ nudæ sunt, aut minus bene firmatæ, & constabilitæ, quemadmodum quæ in renum ventres inseruntur, quarum anastomoses, id est, osculorum apertiones, & ruptiones, propter humorum, qui in ipsis continentur crassitiem, & multidinem fieri accidit. Verum ruptionem veri, syncerique sanguinis sequitur vacuatio: anastomosis vero quæ non confertim sanguinem profundat, præsertim si copiosus non est, sed paulatim tenuiorem percolet, totam subcruentam urinam, id est, leviter sanguine tinctam reddit. Porro fit, ut dixi, vesicæ etiam venis erosione laborantibus, sanguinis vacuatio, quam ulceris in ea consistentis signa præcedunt, id est, tum partis dolor, tum pus, tum ipsius sæpe corporis vesicæ veluti minuta quædam ramenta. Hac igitur ratione præstat vocem inopinanter pro repente, quã pro sine evidente causa accipere. Nam ex renibus sæpe quidem sine externa etiam causa, propter nimiã copiam vase rupto, aliquando vero etiam contentius saltantibus, aut ex alto lapsis, aut percussis meiitur sanguis.

LXXIX.

Ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσαται, τουτέοισιν ἡ κύστις λιθιᾷ.

Quibus in urina arenosæ sunt subsidentiæ, iis vesica calculo laborat.

Quibus in urina subsident sabulosa, ijs vesica calculo laborat.

Non necessario vesica calculo laborat, residentibus in urina sabulosis, sed renes etiam possunt laborare. Quare manifesto mancus, ac imperfectus est aphorismus, sive Hippocrates ipse partem totius orationis dimidiam neglexerit, sive primus bibliographus per imprudentiam omiserit. Nam seu in renibus, seu in vesica lapides fiant, una cum urinis arenosa prodeunt.

LXXX.

Ἤν αἷμα οὐρέῃ καὶ θρόμβους, καὶ στραγγουρίην ἔχῃ, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ ἐς τὸ περίνεον, τὰ περὶ τὴν κύστιν πονεῖ.

Si quis sanguinem, & grumos cum urina fundat, & stranguriam habeat, dolorque in imum ventrem, & interfœmineum incidat, quæ ad vesicam attinent, laborant.

Si

Si quis ſanguinem, aut grumos meiat, aut urinam guttatim emittat, dolore ad hypogaſtrium, & pectinem, & perinæum pertinente, ad veſicam loca laborant.

Duobus modis finis aphoriſmi ſcriptus invenitur. In quibuſdam exemplaribus laborant, in aliis ęgrotant, legitur, nullo, aut certe parvo diſcrimine. Neutra tamen lectio errore vacat, ſi quis illud, ad veſicam loca, pro veſica ipſa ab Hippocrate dictum eſſe interpretetur. Siquidem commemorata ſymptomata omnium mictionis inſtrumentorum veſicæ, renum, & ductuum à renibus ad veſicam pertinentium ſunt communia. Quare illud ad veſicam loca ſic exaudire erit melius, ut non ſola veſica, ſed ipſi etiam annexæ partes intelligantur. Quam interpretationem ut probemus, ſequens etiam facit aphoriſmus, in quo non quæ ad veſicam attinent ægrotare dicit, ſed veſicæ ipſius exulcerationem incuſat, quaſi non idem dicturus ſit is, qui veſicam ipſam ſolam abſolute pati aliquid, & qui ad veſicam loca affecta eſſe pronunciat.

LXXXI.

HN αἷμα καὶ πῦον οὐρέῃ, καὶ λεπίδας, καὶ ὀσμὴ βαρεῖη ᾖ, τῆς κύστιος ἕλκωσιν σημαίνει.

Si quis ſanguinem, & pus, & ſquamulas cum urina fundat, graviſque odor adſit, veſicæ exulcerationem ſignificat.

Si quis ſanguinem, aut pus, aut ſquamulas meiat, & gravis odor adſit, veſicæ exulceratio ſignificatur.

Sanguinem certe quidem, & pus meiere ulceratorum inſtrumentorum omnium mictioni ſervientium ſigna ſunt communia: graveolentia autem, hoc eſt, inſuavis, & ingratus quidam odor, multoque magis ſquamulæ propria ſunt affectæ veſicæ ſigna. In plurimis itaque exemplaribus ſic legitur, Si ſanguinem, & pus meiat: in quibuſdam, Si ſanguinem, aut pus meiat, quæ lectio ſecunda indicat coniunctionem aut eſſe diſiunctivam, ut commemoratorum utrumvis acciderit, exulcerationis ſignũ exiſtat: altera vero lectio utrumque vel ſimul una, vel viciſſim adeſſe vult.

LXXXII.

LXXXII.

Ὁκόσοισιν ἐν τῇ οὐρήθρῃ φῦμα φύεται, τουτέοισι, διαπυήσαντος καὶ ἐκραγέντος, λύσις.

Quibus in urinæ fiſtula tuberculum innaſcitur, eo in pus verſo, & rupto, ſolutio contingit.

Quibus in meatu urinario naſcitur tuberculum, ſuppurato eo, & rupto, ſolutio.

Propter brachylogiam nihil hoc aphoriſmo magni momenti tradi ſuſpicabitur forte aliquis. Nemini enim dubium eſt, quin ſi in eo ductu urinario, qui ad extremum uſque penem porrectus eſt, (hunc enim meatum οὐρήθραν Græci appellant, nos urinarium canalem, & urinæ viam dicere poſſumus) oriantur tubercula, quæ poſtea rumpantur, mali protinus fiat ſolutio. Verum ſi diligentius animum adverterimus, rei cuiuſdam maioris fit indicatio. Fieri certe quidem poteſt ut propter eiuſmodi tuberculum aliqua fiat urinæ ſuppreſſio, ad cuius ruptionē eiuſdem proculdubio ſequatur ſanatio. Sed ſuboritur ex dictis ſequens illa quæſtio, utrum hoc loco ortum tuberculum velit Hippocrates rumpi ſolum, an ſæpiſſime quidem ut rum-

rumpatur accidere, digeri tamen posse, an potius hoc unum solutionum proposuerit exemplum, ruptionem scilicet: quod ultimum verius esse videtur.

LXXXIII.

Οὔρησις νύκτωρ πολλὴ γινομένη, σμικρὴν τὴν ὑποχώρησιν σημαίνει.

Vrina copiose de nocte reddita, paucam alvi deiectionem significat.

Mictus noctu plurimus, parvam deiectionem significat.

Quod distributo, & in venas exhausto eo humore, qui in ventre continetur, alvi necessario minuatur deiectio, omnibus est manifestum: sed simul & illud eadem ratione apparet, quod illo eodem humore una cum aliis cibariis intestina pervadente, alvus quidem reddatur humidior, atq; idcirco plura deiiciat, minor vero excernatur urina. Qua ex ratione fluentis, & siccæ alvi remedia intelligere possumus. Nam in quibus iusto est alvus humidior, iis potus minus dabimus, atq; ipsius ad vesicam motum ciebimus: contra vero quibus siccior est, potus plus exhibebimus, & eius distributionẽ quoad fieri potest, prohibebimus.

QVARTI LIBRI FINIS.

CLAU-

CLAUDII GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS QVINTVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

Σπασμὸς ἐξ ἐλλεβόρου, θανάσιμον.

Convulſio ex veratro, lethalis.

Convulſio ab elleboro, lethalis.

Qui elleborum potarunt, album ſcilicet (hunc enim ſimpliciter elleborum, non ſicut nigrum cum adiectione nominare ſolent) iis ſi dum purgantur ſuperveniat convulſio, pernicioſum inquit eſſe ſymptoma. Fit enim non initio purgationis, quo tempore ſuffocationis imminet periculum, ſed quando nauſea vehementius affliɛtantur, & vellicatus dolore diſrumpuntur, ac lacerantur: nervis propter ipſam maxime in vomendo contentionem, & niſum laborantibus

 per

per eam sympatiam, & consensum, quem habent cum ore ventriculi. In quo etiam alioqui, quum vehementius morderetur, convulsiones fieri vidimus, sicuti adolescenti accidit, qui æruginē vomuit. Præstat enim vomitum illum æruginem, quam æruginosum appellare. Erat enim (qualis vera, exactaque ærugo appellata) viridissimus. Huic totum inter vomendum est corpus convulsum, & simul ut vacuata est ærugo, protinus febris ipsius, & convulsio cessarunt. Materia autem vomitu reiecta talis erat, veluti si quis optimam æruginem eo modo aqua solvat, ut ex utraq; conflatum corpus, sapæ referat crassitudinem. Potest igitur, ut dixi per consensum cum ore ventriculi convulsio fieri bibito elleboro albo: quæ moderatissima habenda est convulsio. Potest & propter ipsam vacuationem, dum extra modum purgantur, accidere: sicut cholericis, quum aliorum musculorum, tum maxime eorum qui in suris sunt positi contractiones sæpe accidunt. Sed illud quoque fieri potest, ut propter efficaciam pharmaci ex nervis humores vehementius ad se attrahentis, superveniat ex hoc labore, & vexatione convulsio.

ſio. Quinetiam ellebori interdum vi ad diſtributionem vehementius concitata, contingit nervorum ſubſtantiâ violentius exiccari. Nam ipſemet ex repletione, & inanitione convulſionem fieri tradidit, corporum ſcilcet nervoſorum, à quibus motus perficiuntur voluntarij. Ea autem ſunt nervi, ligamenta, muſculi, tendones. Quemadmodum enim in rebus etiam externis lora, & chordas, ubi præter modũ exiccantur, aut multo imbuuntur humore tendi videmus: ita in animalium quoq; corporibus par eſt non raro fieri convulſionem. Porro liquet ex repletione convulſionẽ curabilem eſſe per vacuationem: quæ vero ex (a) inanitione fit, & ſiccitate nervorum vix unquam admittit curationem: fit etiam per conſenſum convulſio, quam ab Hippocrate prætermiſſam fuiſſe putandum eſt. Nã eam, quæ primario fit convulſionem declaravit, quum ſpaſmum ex repletione, & inanitione oriri dixit. Quinetiam vellicationis ſtomachi ratione, in eo ſingultum fieri non ignora-

 mus,

(a) *Si eſt conſummata ſiccitas, inſanabilis erit convulſio: Si non eſt confirmata, curabitur ratione victus humectante, & auctiore tum cibo, tum ſomno, & ſimilibus.*

mus, adeo ut nervos etiam similiter affici putes. Quod convulsionis genus in iis qui veratro purgantur fieri interdum videbitur: quod Hippocrates silentio præteriit, nisi credo propter inanitionem accidere dicat aliquis, quia mordaces humores siccandi vim habeant. Atque tot quidem modis homines convelluntur hausto elleboro. Curationem vero recipit tum qui propter morsum, tum qui propter contentionem in vomendo convellitur: propter siccitatem autem præsertim si consummata est, qui convulsus fuerit, is curationem respuit. Merito igitur Hipp. totũ hoc convulsionis genus pernicosum esse dicit, quoniam ipsius quidẽ nonnullæ differentiæ ægre curantur, una autem insanabilis existit.

II.

Ἐπὶ τρώματι σπασμὸς ἐπιγινόμενος, θανάσιμον.

Convulsio quæ in vulnus incidit, lethalis.

(a) *Convulsio à vulnere perniciosa.*

Quem-

(a) *Sive in parte principe, aut nervosa, & exquisite sentiente solvatur continuitas, quod vulnus appellatur, sive in nervo, qua nervi punctio dicitur. si magna sequatur inflammatio, timenda est convulsio.*

Quemadmodum in eo aphoriſmo qui hunc præceſſit, thanaſimon, id eſt, pernicioſam dicebat convulſionem, pro eo quod eſt periculoſam, & ſæpe morte terminandam: ſic etiam nunc à vulnere convulſionem exitioſam eſſe dicit, non tanquam ex neceſſitate, ac ſemper, ſed crebro admodum mortem adferentem. Sic etiam ſuperioribus multis aphoriſmis thanaſimon nomine uti viſus eſt. Siquidem vulneribus ſuperveniunt convulſiones, inflammationis ipſa ſequentis ratione, poſtquam ſcilicet partes nervoſas tentaverit. Ac primum quidem convelli videntur, quæ ex directo partibus reſpondent inflammatione laborantibus. Deinde ubi ipſum etiam principium prehenderit inflammatio, in totum corpus extenditur convulſio.

III.

Αἵματος πολλοῦ ῥυέντος, σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγινόμενος, κακόν.

Ex copioſo ſanguinis fluxu convulſio, aut ſingultus contingens, malum denunciat.

A copioſo ſanguinis fluxu ſingultus, aut convulſio mala.

Non

Non aliud superiore aphorismo thanasimi nomine, aliud præsenti per cacon, id est, malum significari existimandum est. Siquidem ita solet Hippocrates ea symptomata appellare, quibus mors sæpe supervenit. Si quid vero magis, minusve differre hæc nomina inter se videantur, maius per vocem thanasimon periculum, quam per cacon significabitur: Siquidem quæ copiosę sanguinis vacuationi accedit convulsio, ex altero genere est causarum ipsam efficientium, ut supra dictum est.

IV.

Ἐπὶ ὑπερκαθάρσει σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγινόμενος, κακόν.

Ex profusa purgatione convulsio, aut singultus succedens, malum.

A purgatione immodica (quam hypercatharsim vocant) convulsio, aut singultus, malus.

Quod quibusdam poto elleboro accidere dicebamus, hoc nunc de omnibus, qui quovis modo purgantur, pronunciat. Iisdem enim de causis convelluntur ij, qui præter modum purgantur, quibus qui sumpserunt elleborum, atque

atque inde ipsis non parvum impendet periculum. Siquidem peior multo est à vacuatione, quam per repletionem facta convulsio. Quod autem etiam singultus sit stomachi convulsio, secundum Hippocratis sententiam, minime nos latet.

V.

HN μεθύων ἐξαίφνης ἄφωνός τις γένηται, σπασθεὶς ἀποθνήσκει, ἢν μὴ πυρετὸς ἐπιλάβῃ, ἢ ἐς τὴν ὥρην ἐλθὼν καθ' ἣν αἱ κραιπάλαι λύονται, φθέγξηται.

Si ebrium quempiam vox deficiat derepente, convulsus moritur, nisi eum febris prehendat, aut qua hora crapula solvi solet, ad vocem redeat.

Si ebrius quispiam derepente obmutescat, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut qua hora crapula solvitur, vocem recuperet.

Ob nervorum repletionem talis fit convulsio: Solet autem nervos facile replere vinum, utpote calidum temperamento. Talis siquidem natura prompte penetrat omnia, præsertim si non ita crassis partibus constet. Substantiæ itaque copia vinum nervis convulsionem conciliat: sua vero qualitate nervos excalfa-

calfaciendo, & desiccando, rursus eam affectionẽ sanat, quam effecerat. Quod si quando id præstare nequeat, mortem sequi est necessarium. Verum qua facultate vinum dicimus convulsionem sanare, eadem febris quoque sanat. Hoc autem maxime loco observanda est Hippocratis consuetudo, qui τοὺς ὁπωσοῦν καρουμένους, id est, eos, quibus quoquomodo gravatum, & attonitum caput est, mutos vocitet: Verum proprie carus nominatur, totius corporis repentina sensus, motusque privatio. Hanc itaque affectionem consueto more Hippocrates de uno symptomatum nominat, aphonia scilicet, quæ utique fit nervorum læso principio. Neque enim aliter omnino potest corpus convelli, quã hoc prius patiatur vel primario, vel per consensum, altera prius affecta particula. Porro liquet capitis noxam ex vino contractã, à Græcis omnibus κραιπάλην, à Latinis crapulam appellari. Sic nanque nonnulli nominis etymologiam notaverunt παρὰ τὸ κάρηνον πάλλεσθαι, quasi caput percelli, ac labefactari dicas. Horam autem pro tempore dixit, quo crapulæ solvuntur, quod non omnibus

eadem

eadem menſura præciſum eſt, aut circunſcriptum. Quidam enim poſtridie crapula liberantur, alij ſequenti nocte, nonnullis in tertium uſque diem durat, pro vini epoti viribus, & copia, & potoris natura. Sicuti enim neque cibi concoquendi unum eſt omnibus hominibus certum, ac ſtatum tempus, ſic neque vini exhalandi. Aut igitur oportet Medicum ægri naturam compertam, notamq; habere, aut extremum obſervare exhalandæ crapulæ terminum: in quo ſi neque febricitare, neque loqui anteverterit, proculdubio convulſus morietur.

VI.

Ὁκόσοι ὑπὸ τετάνου ἁλίσκονται, ἐν τέσσαρσιν ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται. ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ὑγιέες γίνονται.

Qui nervorum diſtentione corripiuntur, intra quatuor dies pereunt, quos ſi effugerint ſaneſcunt.

Qui tetano corripiuntur, intra quatuor dies intereunt: ſi vero hos ſuperaverint, incolumes evadunt.

Tetanus morbus eſt peracutus, utpote ex emproſthotono, & opiſthotono, id eſt,

id est, in partem anteriorem, & posteriorem cervicis tensione compositus. Quo fit merito, ut brevior eius sit iudicatio, diuturniorem tensionis laborem non ferente natura. Primo igitur statim dierum criticorum circuitu, crisis est morbo.

VII.

ΤΑ' ἐπιληπτικὰ ὁκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίνεται, μετάστασιν ἴσχει· ὁκόσοισι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων γίνεται, τουτέοισι τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει.

Comitiales quibus ante pubertatis annos contingunt, depositionem accipiunt. At quibus quintum & vigesimum annum agentibus fiunt, eos fere ad mortem usque comitantur.

Epilepsia ante pubertatem amotionem recipit, post vicesimum vero quintum annum fere comitatur ad mortem usque.

Proprie morbi metastasis appellatur, quum ex parte una in alteram malum migrat: per abusionem vero ipsius etiam solutio ita nominatur, ac mihi quidem certe Hippocratem in præsentia secundo hoc significatu dictionem hanc usurpare videtur: neque enim solum in alias

alias partes translatis humoribus, comitialem morbum facientibus, solvitur affectus, sed omnino etiam percuratis. Sunt enim hi crassi, frigidi, & pituitosi. Curantur autem tum ætatis in siccius mutatione, tum exercitatione, tum victu exiccante, accedente ad hæc idoneorum medicamentorum usu. Verum nunc Hippocrates solius meminit ætatis mutationis: à qua edocti victus etiam formam, simulque accomodata medicamenta facile inveniemus. Quod igitur alia aphorismorum parte dixit, Epilepsia laborantes adolescentes, magnam ætatis maxime, & regionis, & vitæ, & temporum mutationem liberare: hoc nunc in ipsis morbis declaravit: quippe qui epilepsiam si ante pubertatem cœperit, in ipsa ætatis mutatione finiri: si vero ultra vicesimumquintum annum processerit, comitari ad mortem usque hoc aphorismo tradat: unde liquet Hippocratem post secundam septimanam sumpto initio pubertatis tempus usque ad vicesimumquintum annum extendi putare. At vero non omnibus est ab ætate pubere sanatio eiusmodi affectus, nisi se in aliis quoque bene gesserint: neque

qui-

quibus hac ætate ortum habuit epilepsia in reliquam ætatem est permansura, si victus ratione bono utantur. Imo vero quod ab ætate sanationem non recipiat, sed quantum in ipsa est consenescat aperte indicavit. Est tamen quod obscure sit dictum, quamvis manifestum iis videatur qui negligentius illud exaudiunt, Quibus vero vicesimoquinto anno Epilepsia fit, consenescit. Neq; enim eos solum, quibus vigesimumquintum annum agentibus orta sit Epilepsia ad mortem comitatur: sed multo magis eos quibus ultra hanc ætatem longius progressis advenerit. Si igitur dictioni Hippocraticæ addiderimus quod deesse videtur, veritati undequaque eam consentaneam efficiemus, hoc pacto, Comitiales affectus, qui ante pubertatem ortum habent, pubertatis tempore solvuntur: qui vero ultra sunt pubertatem longius progressi, commoriuntur. Est vero pubertatis tempus à decimoquarto anno ad vigesimumquintum. Habetur & alia lectio huiusmodi, Quibus vero fit vicesimoquinto anno Epilepsia, fere commoritur, adverbio fere idem quod magna ex parte significante.

VIII.

VIII.

Ὁκόσοι πλευριτικοὶ γενόμενοι οὐκ ἀνακαθαίρονται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι, τουτέοισιν ἐς ἐμπύημα μεθίσταται.

Qui morbo laterali laborant, nisi intra dies quatuordecim repurgentur, iis in suppurationem deponitur.

Qui pleuritide laborant, nisi intra (a) *dies quatuordecim superne repurgentur, ijs in empyema mali translatio fit.*

Per sputa, vacuationem humorum pleuritim committentium, solet Hippocrates per superiora factam repurgationem, & purgationem absolute dicere, sicuti etiam expuere verbum pro purgari, tum in libro de victus ratione in morbis acutis, tum in prognostico usurpavit. Nunc vero ipsius purgationis tempus determinat, & circumscribit, in quo si non fiat, in empyema pleuritim transire dicit: vel quamlibet in pus mutationem ita vocitans, (ut in prognostico sæpe appellat) vel factam inter thoracem, & pulmonem puris effusionem. Utrunque enim accidit, quum pleuritici per

(a) *Horum dierum ineunda est supputatio ex quo æger expuere cœpit.*

ci persputa non repurgantur. Verum quod secundo loco diximus, ipsemet in sequentibus empyematis ruptionem appellat.

IX.

Φθίσις γίνεται μάλιστα ἡλικίῃσι τῇσιν ἀπὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτέων μέχρι πέντε καὶ τριάκοντα.

Tabes præcipue contingit ætatibus, quæ sunt ab anno decimooctavo ad trigesimumquintum.

Tabes iis maxime ætatibus fit, quæ à decimooctavo sunt ad tricesimumquintum.

Quum superioribus aphorismis morbos per singulas ætates narraret, Iuvenibus autem, inquit, sanguinis expuitiones, tabes. Nunc vero etiam annorum apposuit numerum, quæ tamen causa non fuit, quamobrem eadem denuo sciberet, quæ supra, sed propter sermonis consecutionem, & thoracis, & pulmonis (de quibus institutus erat sermo) affectionum communionem factum est. Cæterum cur iuvenes his maxime morbis corripiantur: (a) supra diximus. Nunc itaque restat, ut quas ætates intelligat expli-

(a) *Aph. 29. commen. 3.*

explicemus, quandoquidem tabem ipse dixerit iis maxime ætatibus fieri, quæ ab anno decimooctavo sunt, ad tricesimumquintum usque. Quod enim ætatibus multitudinis numero dixit, quandam habet significationem, quod non unam existimet Hippocrates inter commemoratos annos ętatem esse mediam. Neque enim diligentius rem spectantibus una est, sed quæ ab anno decimooctavo est ad viscesimumquintum, adolescentium est ætas: inde vero quæ ad tricesimumquintum intercedit, iuvenibus est attributa.

X.

Ὁκόσοισι κυνάγχην διαφεύγουσιν ἐς τὸν πνεύμονα τρέπεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσιν. ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ἔμπυοι γίνονται.

Qui anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur, & intra dies septem intereunt, quos si evaserint, suppurati fiunt.

Quibus ex angina in pulmonem mali fit conversio, ij intra dies septem vitam cum morte commutant: Si vero hos effugerint, purulenti evadunt.

De ea humorum ttanslatione nunc ipsi

ipsi sermo est, quæ ab angina fit in pulmonem: quam quidem ante septimum plerunque diem interimere dicit, suffocato scilicet ægroto. Quod si septenos dies possit superare, per fluxionis in pus mutationem eundem empyum fieri, id est, intra thoracē ipsi pus colligi tradit. (a) Porro an in pulmonem angina migraverit, ex pulsu cognosces. Nam durus, inordinatus, & inæqualis in membrum principale traslatam esse materiam significat: mollis autem, ordinatus, & æqualis cum facili, & æquabili respiratione, alio derivatam indicat materiā.

XI.

Τοῖσιν ὑπὸ τῆς φθισίων ἐνοχλουμένοισιν, ἢν τὸ πτύσμα ὅπερ ἂν ἀποβήσσωσι βαρὺ ὄζῃ ἐπὶ τοὺς ἄνθρακας ἐπιχεόμενον, καὶ αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ῥέωσι, θανάσιμον.

In tabe vexatis, si sputum quod tussi reiiciunt, carbonibus infusum gravem odorem emittat, & capilli è capite defluant, lethale est.

Qui tabe vexantur, si sputum quod extussiunt, carbonibus iniectum olet graviter, & capilli defluunt, perniciosum signum.

Tabem

(a) *Hæc sunt ex veteri translatione.*

Tabem nunc appellat affectionem pulmonis ulcerosam, in qua quod expuitur carbonibus infundendum, & ex odore examinandum diligenter, & probandum esse censet. Quemadmodum autem supra in vesicæ ulceribus gravem odorem percipi dixit, ita nunc phthisicorum quoque sputum graviter olere affirmat. Quod si ita affectis capilli etiam defluant, tum demum ipsos perniciose ægrotare: quia scilicet ultimi alimenti defectus, atque etiam aliquando humorum corruptela ostendatur.

XII.

Ὁκόσοισιν ἂν φθισιῶσιν αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ῥέωσιν, οὗτοι διαῤῥοίης ἐπιγενομένης ἀποθνήσκουσιν.

In tabidis si capilli è capite defluant, ij succedente alvi profluvio moriuntur.

Quibus per tabem capilli defluunt, ijs fluxione alvi superveniente in propinquo mors.

De tabidis iam morti vicinis ipsi nunc habetur sermo, quos male quidem habere capillorum indicabat defluvium: alvi vero superveniente profluvio, mortem quamprimum affore expectandum:

quum eiuſmodi ſymptoma, & mala cauſa, & malum ſignum exiſtat. Quum enim propter virium imbecillitatem fiat, ipſas rurſum magis, magiſque debilitat.

XIII.

ὉΚόσοι αἷμα ἀφρῶδες ἀναπλύουσι, τουτέοισιν ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ τοιαύτη ἀναγωγὴ γίνεται.

Qui ſpumantem ſanguinem ſputo reijciunt, ijs ex pulmone educitur.

Qui ſpumantem ſanguinem extuſſiunt, ijs ex pulmone educitur.

Et multa habent exemplaria, & huius libri interpretes non pauci, ſciunt in hęc verba ſcriptum aphoriſmum, Qui ſanguinem ſpumoſum vomunt, iis è pulmone reiectatur. Quinetiam nonnulli aphoriſmum explicantes, per id verbi copiam indicari volunt: ac propterea à proprio ſignificatu tranſlatum eſſe. Verum iſti reclamante evidentia, id ſe dicere, palamq; mentiri non ſentiunt. Sæpe enim ſpumoſi ſanguinis expuitio viſa eſt fieri ſine copia. Si itaque Hippocrates ſcripſit, ipſum verbo abuſum fuiſſe dicemus. Neque enim copia, ex pulmone re-

ie-

iectionem, neque paucitas, ex alio quopiam loco eductionem significat. Si vero expuunt, aut extussiunt scribatur, tunc & proprio usus fuerit vocabulo Hipp. & sanguis eiusmodi carniformem pulmonis substantiã (quod ipsius est proprium corpus, ulcerationẽ suscepisse indicaverit: adeo ut vere dici possit, sanguinẽ spumosum solius pulmonis exulcerationẽ indicare: non etiam exulcerato pulmone, necessario spumantem excreari sanguinem, vere dici queat. Sępe enim lapsis quibusdã ex alto, aut calcibus cæsis, aut in palæstra percussis, sanguinis coloratissimi plurimum tussiendo expui, sine ullo dolore vidimus, quem ex rupto pulmonis vase quopiam prodiisse est versimile.

XIV.

ΥΠὸ φθίσιος ἐχομένῳ διάῤῥοια ἐπιγινομένη, θανατῶδες.

Tabe detento succedens alvi profluvium, lethale.

Si tabe detento profluvium alvi superveniat, pirniciosum.

Paulo supra dixerat; Tabidis quum pus graviter olet, & capilli defluunt, alvi fluxione interveniente, brevi mortem

adfuturam. Hic autem simpliciter dixit, accedens tabi alvi profluvium exitiosum esse, nulla de pure, & capillis facta mentione, quasi hoc per se ad mortis significationem satis esse possit, non tamen ita propinquam, & tam cito adfuturam perniciem indicet, atque quum habet capillorum adiunctum defluvium.

XV.

Ὁκόσοι ἐκ πλευρίτιδος ἔμπυοι γίνονται, ἢν ἀνακαθαρθῶσιν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν ἀφ' ἧς ἂν ἡ ῥῆξις γένηται, παύονται· ἢν δὲ μὴ, ἐς φθίσιν μεθίστανται.

Qui ex morbo laterali suppurati fiunt, si intra dies quadraginta, ex quo ruptio facta est, repurgentur, liberantur, alioqui in tabem transeunt.

Qui ex pleuritide empyi fiunt, si à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgentur, liberantur. Alioqui transeunt in tabem.

Ruptionis addito nomine, de iis se verba facere aperte ostendit, quibus lateris inflammatione in empyema conversa, deinde rupta, in medio spatio inter pectus, & pulmonem pus colligitur. His enim omnibus, nisi ad summum intra qua-

quadraginta dies puris screatu expurgandi vacuatio fiat, pulmonem exedi est necesse, pure temporis longinquitate putrescente. Pleuritidi itaque Hippocrates quartumdecimum diem, purgationis statuit terminum: Empyis vero quadragesimum. Verum nos de horum, & aliorum criticorum dierum discrimine copiosissime in ea commentatione sumus loquuti, quæ de diebus decretoriis nobis est scripta: quam tractationem si quis perlegerit, facile ea omnia assequetur, quæ Hippocrati de diebus decretoriis sunt dicta.

XVI.

ΤΟ θερμὸν βλάπτει ταῦτα τοῖσι πλεονάκις χρεομένοισι· σαρκῶν ἐκθήλυνσιν, νεύρων ἀκρατέαν, γνώμης νάρκωσιν, αἱμοῤῥαγίας, λειποθυμίας· ταῦτα οἷσι θάνατος.

Calidum eo frequentius utentibus has adfert noxias, carnium effœminationem, nervorum impotentiam, mentis stuporem, sanguinis profluvia, animi defectiones, ad quæ mors sequitur.

Calidum frequentiore usu hæc invehit incommoda, carnis effœminationem, nervorum incontinentiam, animi torporem, profusio-

fusiones sanguinis, animi deliquia : ad quæ quidem mors.

De calidi, & frigidi usu immodico, & moderato multa in eo libro dixit qui de usu humidorum inscribitur: & in hac libri parte omnia fere exposuit capita, & imprimis illud, nempe calidum, si quis eo utatur immoderatius, has affectiones parere, carnis effœminationem, hoc est, infirmitatem, atoniam Græce dictam. Est enim metaphorice dictum, quoniam in universum sit fœmina mare imbecillior: Cui consentaneum est quod de nervorum incontinentia subiungit: hi enim redduntur infirmi, eorum scilicet substantia à calore soluta. Mentis etiam torpor, & ignavia, eiusdem est atonia, & imbecillitas, cerebri scilicet perinde, ac nervorum dissoluta substantia. Eodem modo immoderatus calidi usus hæmorrhagias, id est, sanguinis eruptiones accersit iis corporum naturis, quæ ad sanguinis profluviũ aptæ sunt, & dispositæ. Sequuntur autem eiusmodi sanguinis profusiones lipothymiæ, id est, defectus animi, quos, ut alia etiam prius enumerata mors consequitur: sed illa quidem tempore longiore, in aliis magis, in aliis

mi-

minus pro naturarũ diversitate, sanguinis vero profusiones, & animi defectus evestigio. Exemplaria non uno modo scriptum habent aphorismi finem, sed omnes lectiones quem diximus intellectum demonstrant. Harum una est, His mors succedit, altera, Ad quæ mors, tertia, Hæc quibus mors, quarta, Hæc ad mortem ferunt.

XVII.

TO' δὲ ψυχρὸν σπασμοὺς, τετάνους, μελασμοὺς, καὶ ῥίγεα πυρετώδεα.

Frigidum vero convulsiones: nervorum distentiones, denigrationes, & rigores febriles.

Frigidum vero convulsiones, tetanos, nigrores, & rigores febriles adfert.

Immoderatius scilicet frigidum convulsiones, tetanos, & nervorum perfrigerationem efficit. Ut enim ipsorum non est immodico valore solvenda substantia, sic neque prȩter modum refrigeranda, & in unum cogenda, ac constringenda. Sed & nigrores, perfrigeratione, & rigores febres accersentes cutis densatione, & pororum coarctatione efficit frigidum. Rectius itaque fuisset di-

ctum, Rigores qui & convulsiones, & nigrores, & febres faciunt. Verum de symptomatum caussis copiosius privato opere diximus.

XVIII.

TO' ψυχρὸν πολέμιον ὀστέοισιν, ὀδοῦσι, νεύροις, ἐγκεφάλῳ, νωτιαίῳ μυελῷ. τὸ δὲ θερμὸν ὠφέλιμον.

Frigidum ossibus adversum, dentibus, nervis, cerebro, dorsali medullæ: calidum vero utile.

Frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, dorsali medullæ: calidum vero amicum.

Partes natura frigidiores (cuiusmodi in animalibus sunt omnes plane exangues) citius, magisque immoderato frigidi usu offenduntur: quibus ipsis ratione optima calidum familiarius, & convenientius.

XIX.

O'Κόσα κατέψυκται, ἐκθερμαίνειν δεῖ, πλὴν ὁκόσα αἱμοῤῥαγέει, ἢ μέλλει.

Perfrigerata excalefacere oportet, præter ea, quæ sanguinem effundunt, aut brevi effundent.

Quæ perfrigerata sunt, excalfacere oportet,

tet, præter ea, quæ sanguinem profundunt, aut brevi sunt profusura.

Præsens exceptio minime illud evertit. Contrariorum contraria esse remedia; de quo theoremate copiose diximus in ea commentatione, quæ de arte curandi inscribitur. Ubi ostendimus aliud quoddam esse theorema huic prævertendum, quod iubet curanda prius esse ea, quæ magis urgent, id est, præsentius periculum adferunt: cuiusmodi nunc hæmorrhagia minatur. Huic itaque prius obsistendum: tum demum pars affecta ad propriam temperationem reducenda.

XX.

Ἕλκεσι τὸ μὲν ψυχρὸν δακνῶδες, δέρμα περισκληρύνει, ὀδύνην ἀνεκπύητον ποιέει, μελασμοὺς, ῥίγεα πυρετώδεα, σπασμοὺς, καὶ τετάνους.

Frigidum ulcera mordet, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrationes, rigores febriles, convulsiones, nervorum distentiones.

Frigidum ulceribus mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, nigrorem inducit, rigores febriles, convulsiones, & tetanos creat.

Proprie quidem appellanti calidum mordax est: sensus autem similitudine, frigida etiam aqua mordax appellatur, non simpliciter cuti, sed ulceratæ occursans. Nam quod morsus sensum est relicturum, rei mordendæ substantiã pervadere debet, quod in cute habenti secundum naturam frigida aqua facere non potest, quoniam cutis densior est, quam ut eam penetrare possit frigidæ substantia. In partibus vero ulceratis, utpote rarioribus pertransire potest, per earum substantiam in profundum usque subiens. Verum nos de mordacium natura in lib. de simp. medicamentorum facultate abunde diximus. Ulceratis igitur frigidum mordax, integris autem minime, sed cutem indurat eius densata substantia. Dolorem etiam reddit insuppurabilem, quia nativum calorem ulcera ad suppurationem perducentem, refrigerat, eaque perspirabili cute digeri prohibet, quæ dolorẽ faciunt. Quæ sequuntur prius ipsi sunt exposita, nigrores, rigores febriles, convulsiones, & tetani.

XXI.

Ἔστι δὲ ὅκου ἐπὶ τετάνου ἄνευ ἕλκεος νέῳ εὐσάρκῳ, θέρεος μέσου, ψυχροῦ πολλοῦ καταχύσις

Ἰάχυσις ἐπανάκλησιν θέρμης ποιέεται· θέρμη δὲ ταῦτα ῥύεται.

Quandoque tamen in nervorum distentione absque ulcere, in iuvene quadrati corporis, æstate media, frigidæ copiosa perfusio caloris revocationem efficit: calor autem hæc sanat.

Est tamen ubi in tetano sine ulcere, iuvene eusarco, æstate media frigidæ larga profusio calorem revocat: calor vero hunc solvit.

Posteaquam à calido, & frigido incommoda retulit, deinceps rara quædam eorum commoda explicat, ac primum quidem frigidum ait in tetano (liquet autem in alia etiam quavis convulsione idē usuvenire) media æstate, ægro eusarco, id est, modice carnoso, & quadrato, ac iuvene frigidæ perfusionem per caloris epanaclesim, id est, foras revocationem eum affectum curare. Unde fit manifestum non propria virtute frigidam id morbi sanare, sed ex accidenti, quia scilicet in iuvenibus eusarcis calorem foras evocet. In alia siquidem ætate nihil profuerit talis frigidæ profusio, quia neque caloris efficit revocationem: quando ne hac quidem ætate, alio quo-

piam anni tempore, præter quam æstate media facere potest. Nam occursus frigidę aut vincit nativum calorem, aut cogit: ac vincit quidem, si est debilis, cogit vero si fortis, ipsius perspirationem prohibens, & effluvium retinens. Porro coniunctas cum ulcere convulsiones excipit, quippe quæ frigidæ perfusione nunquam sanari possunt, ne si iuvenis quidem æger, & calidus natura, & æstivum anni tempus, & regio calida sit, quia frigidum, ut ipsemet supra dixit, ulceribus mordax, dolorem insuppurabilem facit. Iis igitur qui cum ulceribus convelluntur ob nervosorum corporum inflammationem, adversissima erit frigida, utpote quæ neque ulcus mitiget, neque nervosorum corporum solvat inflammationem.

XXII.

ΤΟ' θερμὸν ἐκπυητικὸν, οὐκ ἐπὶ παντὶ ἕλκει, μέγιστον σημεῖον ἐς ἀσφαλείην· δέρμα μαλάσσει, ἰσχναίνει, ἀνώδυνον, ῥιγέων, σπασμῶν, τετάνων παρηγορικόν. τὴν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ καρηβαρίην λύει. πλεῖστον δὲ διαφέρει ὀστέων κατάγμασι, μάλιστα δὲ τοῖσιν ἐψιλωμένοισι. τουτέων δὲ μάλιστα τοῖσιν ἐν κεφαλῇ ἕλκεα ἔχουσι· καὶ ὁκόσα ὑπὸ ψύξιος

θνήσκει

θνήσκει ἢ ἑλκοῦται, καὶ ἕρπησιν ἐσθιομένοισιν, ἕδρῃ, αἰδοίῳ, ὑστέρῃ, κύστι, τουτέοισι τὸ θερμὸν φίλον καὶ κρῖνον. τὸ δὲ ψυχρὸν πολέμιον καὶ κτεῖνον.

Calidum ſuppurationem movens, non in omni ulcere maximum ſecuritatis iudiciū exhibet, cutem emollit, extenuat, dolorem tollit, rigores, convulſiones, nervorum diſtentiones mitigat, capitis gravitatem ſolvit, oſſium vero fracturis plurimum confert, ſed pręcipue his, quę carne nudata ſunt, iiſque maxime qui in capite ulcera habent. His etiam quæ à frigore emoriuntur, aut exulcerantur, & herpetibus exedentibus, ſedi, pudendo, utero, veſicæ, iis omnibus calidum gratum, & iudicationem faciens, frigidum vero inimicum, & interimens.

Calidum in quo ulcere pus movet, maximum ſecuritatis præſtat indicium, cutem emollit, extenuat, dolorem lenit, rigores, convulſiones tetanos mitigat: capitis gravitatē ſolvit: Oſſibus fractis plurimum prodeſt, maxime ſi nudata ſint, multoque magis ſi in capite. His etiam prodeſt quæ moriuntur, aut ulcerantur à frigore. Herpetibus deniq; exedentibus, ſedi, pudendo, utero, veſicæ, his omni-

omnibus calidum amicum, & decretorium, frigidum inimicum, & interimens.

Quemadmodum frigidum convulſiones, & tetanos ſua natura pariens, aliquando tamẽ, licet raro, tetanum ipſum ſanat : ſic & calidum quantum in ſe eſt ad pus movendum efficax, interdum ſuppurationem prohibet. Siquidem in ulceribus putridis, & omnibus denique quæ fluxione laborant, (rheumatica appellant Græci) tantum abeſt ut pus generet, ut his etiam magnopere incommodet: ut iſta duo conveniant eodem, & quod lædit, & quod ad ſuppurationem non perducit ulcera: ſicuti contra quod adiuvat, & quod maturat ulcera. Maximum enim ulceri ad ſecuritatem ſignum eſt tum pus ipſum, tum puris conficiendi vim habens medicamentum. Nihil enim poteſt mali accidere ulceri pus generanti. Siquidem vulnera convulſionem adferentia ſunt prorſus inſuppurabilia. Similiter etiam ulcera putrida, & quæ corroſas circumſtantes partes habent, & quæ ægre cicatrice obducuntur, dyſepulota Græcis dicta, inſuppurabilia ſunt omnia. Item ex malignis ulceribus quę per excellentiam quandam propriis nomi-

nominibus sunt insignita, qualia cancrosa, Chironia, Telephia, & phagedænica, id est, carnem depascentia, eiusmodi sunt omnia etiam anecpyeta, id est, insuppurabilia. Maximum igitur ulceri ad securitatem signum est pus. Cuius rei ex calidi usu coniecturam capere potes. Nam in quibus non convenit, ea à calido insuppurabilia permanere cernes. Deinceps calidi effecta quæ frequenter apparent, enumerat. Etenim cutem induratam emollit, incrassatam extenuat, est anodynum, id est, lenit dolorem, & convulsionis, ac tetani paregoricum, nec ut frigidum, dolorem insuppurabilem facit, quia sit alienum à nostra natura, quæ utique calor est nativus, quem adauget ubi moderate adhibetur. Calidum itaque externum ea præstat omnia quæ diximus, nonnulla concoquens, & in melius alterans, alia vero discussis, ac vacuatis iis, quæ dolorem faciunt persanans: quod si perfecte non sanet, at dolorem certe mitigat. In capitis vero affectibus hæc eadem facit, & appellatas Græcis καρηβαρίας, id est, capitis gravitates sanat, concoquens scilicet, ac digerens quæ gravia sunt, & molesta. Quinetiam

etiam ossium fracturis est utilissimum, & maxime nudatis, id est, carne exutis, multoque magis iis, quæ accidunt in capite. Nam talibus frigidum infestissimum, utpote quod non ossibus solum, sed ipsi quoque cerebro sit inimicum. Est etiam partibus nimia perfrigeratione emorientibus remedio calidũ. Pariter quæ refrigeratione exulcerantur, ut hyeme calcanei, & digiti, cæteræque partes extremæ sanantur à calido: Herpetes etiam exedentes, quamvis ab humore bilioso, & calido fiant: sed propter exulcerationem ipsis est frigidum contrarium, ut quod ulceribus sit mordax. Similiter omnibus sedis affectibus familiare calidum, adversissimum frigidum, tum quia nervosa sedes est, (frigidum vero nervis inimicum) tum quod per communicationem frigiditas ex sede in ventrem facile ascendit: similiterque caliditas. Sic etiam utero, genitali, & vesicæ calidum amicum, & salutare: inimicum vero, & perniciosum frigidum. Hæ enim partes nervosæ sunt, & superioribus partibus de sua facile impertiunt refrigeratione. Quod autem de omnibus communiter hoc aphorismo

mo

mo comprenhensis dixerit, His calidum amicum, & salutare: frigidum vero inimicum, & exitiosum, etiam me tacente est manifestum.

XXIII.

ἘΝ τουτέοισι δὲ δεῖ τῷ ψυχρῷ χρέεσθαι, ὁκόθεν αἱμοῤῥαγέει ἢ μέλλει, μὴ ἐπ' αὐτὰ, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ ὁκόθεν ἐπιῤῥεῖ. καὶ ὁκόσαι φλεγμοναὶ ἢ ἐπιφλογίσματα ἐς τὸ ἐρυθρὸν καὶ ὕφαιμον ῥέποντα νεαρῷ αἵματι, ἐπὶ ταῦτα· ἐπεὶ τάγε παλαιὰ μελαίνει· καὶ ἐρυσίπελας τὸ μὴ ἑλκούμενον ὠφελεῖ. ἐπεὶ τόγε ἑλκούμενον βλάπτει.

At frigido in his utendum unde sanguis profluit, aut paulo post fluxurus est, non supra ipsas partes, sed circa eas unde profluit adhibito. Et si quæ inflammationes, aut incendiosa quædam ad rubrum, & subcruentum ex recenti sanguine vergunt, ad ea admoto. Inveterata nanque denigrat. Erysipelas etiam non ulceratum juvat, siquidem exulceratum lædit.

Frigido vero in his utendum, unde fluit, aut fluxurus sanguis est, non quidem eodem loci, sed ad ea loca unde influit admoto: & si quæ partium inflammationes, aut deflagrationes

tiones ad rubrum, ſanguineumve colorem tendunt recenti efflorescente ſanguine, iiſdem ipſis adhibito. Nam inveteratas nigrefacit. Eryſipelas etiam non ulceratum iuvat. Siquidem exulceratum lædit.

Quæ à frigido commoda, & incommoda corporibus importantur, hoc aphoriſmo refert. Ac primum quidem ipſum ad partes ſanguinem fundentes, aut fuſuras utilitatem habere dicit, non ipſis partibus ſanguinem profundentibus, (ulceribus enim frigidum mordax) ſed circumſtantibus, eiſque maxime unde aliquid ulceribus influit admotum. Quinetiam ad omnem inflammationem, & ad ea quæ ἐπιφλογίσματα appellavit, id eſt, propter humorum inflammantium calorem, velut à flamma toſtas partes, & uſtas frigidum prodeſſe tradit. Nam & hæ frigido gaudent. Horum autem omnium colorem ſpectanti ea rubra apparent, & florida, recenti ſcilicet, non vetuſto ſanguine ſuffuſa. Nam ubi diu detentus in parte inveteravit, floridum illum colorem non habet. Quo fit ut ſi eiuſmodi ſanguini frigidum admoveatur, livorem, ac nigrorem contrahant partes affectæ. Eodem plane modo eryſipelas

ſipelas etiam non ulceratum à frigido iuvatur, ſicuti exulcerato mordax, & dolorificum eſſe ſolet. Qua quidem ratione nocet, quum dolentes partes in ſe ſemper fluxiones moveant.

XXIV.

TA' ψυχρὰ, οἷον χιὼν, κρύσταλλος, τῷ στήθει πολέμια. βηχέων κινητικὰ, αἱμοῤῥοϊκὰ, καταῤῥοϊκά.

Frigida veluti nix, & glacies pectori ſunt adverſa, tuſſes movent, ſanguinis eruptiones, & deſtillationes efficiunt.

Frigida veluti nix, & glacies pectori inimica, tuſſes movent, venarum ruptiones, & deſtillationes efficiunt.

Hactenus de calida aqua, & frigida diſputavit, nunc de nive, & glacie diſſerit, ab his tanto maiora invehi incommoda oſtendens, quanto hæ ſunt aqua frigidiores. Nam omnibus pectoris partibus ſunt inimiciſſimæ, quumque tuſſes moveant, & vaſorum ruptiones faciant, hæmorrhagiæ ſæpe cauſæ exiſtunt, atque deſtillationibus è capite pectus, & pulmonem offendunt. Has enim efficiunt nix, & glacies, ceteraque cerebrum refrigerantia.

XXV.

XXV.

ΤΑ' δὲ ἐν ἄρθροισιν οἰδήματα καὶ ἀλγήματα ἄτερ ἕλκεος, καὶ ποδαγρικὰ, καὶ σπάσματα, τουτέων τὰ πλεῖστα τὸ ψυχρὸν πολλὸν καταχεόμενον ῥηΐζει τε καὶ ἰσχναίνει, καὶ ὀδύνην λύει. νάρκη γὰρ μετρίη ὀδύνης λυτική.

Articulorum tumores, & dolores absque ulcere, & podagricas affectiones, & convulsa, hęc magna ex parte frigida large effusa levat, & minuit, doloremque solvit. Moderatus nanque torpor dolorem solvendi facultatem habet.

Articulorum tumores, & dolores absque ulcere, atque etiam podagricos, & convulsiones magna ex parte frigida large effusa levat, & extenuat, solvitque dolorem. Nam modicus torpor doloris solvendi vim habet.

Horum quidem quam plurima frigidam iuvare ostendit: sed quænam ea sint dicere omisit, quia ex supra dictis non sit invenire difficile. Nam inflammationes, & epiphlogismata, id est, deflagrationes in rubrum, & floridum colorem tendentes recenti sanguine sanari dicit à frigida, utpote quæ humorem influentem reprimat, & corpora eatenus vacuet.

Quare dolorem etiam in talibus ſolvit, & eius cauſam excindit. Quinetiam partium refrigeratio vehementior moderatum torporem adfert, qui & ipſe dolorem hebeti ſenſu reddito ſolvit.

XXVI.

Ὕδωρ τὸ ταχέως θερμαινόμενον, καὶ ταχέως ψυχόμενον, κουφότατον.

Aqua quæ cito caleſcit, & cito refrigeratur, leviſſima.

Aqua quæ cito caleſit, & cito refrigeratur, leviſſima.

Non eſt dicendum aquam eiuſmodi, pondere eſſe leviſſimam. Sic enim magnum, & difficile nihil doceret, & prætetea per quendam circuitum inveniendum foret, quod alioqui erat ab initio invenire facile. Nam ſi ſtatera, & pondere de aquę levitate iudicare velit, ad manum eſt rerum ponderandarum trutina, ad quam revocatam aquam expendere, & examinare poterit. Verum in præſentia leviorem aquam eſſe dixit, quæ ventri, & hypochondrio gravis non eſt, ſed cito permeat: ſicut contrariam gravem dicimus, quæ non cito pervadit. Liquet autem non ſolam hanc eſſe ſalubrita-

britatis aquæ probandæ regulam, sed quum alia bonitatis aquæ signa obvia sint, & omnibus nota, hoc vero artis nonnihil habeat, ideo factum esse, ut ad scribendum veniret Hippocrates. Sed quænam alia sunt? Primum quidem si neque turbida, neque cœnosa est, deinde neque odore, neque gustatu aliquam alienam præ se fert qualitatem: Ad postremum si quod nunc dixit Hippocrates cito refrigeratur, & calefit: nam talem facile alterari est manifestum. Ut autem cibi virtus est, & commendatio si facile alteretur, & immutetur, ita & aquæ. Siquidem facillime mutari volumus, quicquid ab instrumentis coquinariis probe coqui debeat. Porro qui sola bibentium affectione de optima aqua iudicant, ij certissimo quidem utuntur indicio, verum si hoc sint solo contenti, faciunt perperam. Prius enim de aqua ex dictis signis iudicandum est, quam ad talem veniatur experientiam.

XXVII.

Ὁκόσοισι δὲ πιεῖν ὀρέξιες νύκτωρ, τοῖσι πάνυ διψῶσιν, ἢν ἐπικοιμηθῶσιν, ἀγαθόν.

Quibus bibendi de nocte appetentia est,

est,ijs admodum sitientibus si obdormierint,bono est.

Quibus noctu bibendi est aviditas, ijs admodũ sitientibus obdormiscere, bono est.

Dandus sit potus,necne,iis qui noctu magnopere sitiunt, non declaravit, sed solum si obdormierint, conferre ostendit. Coquetur enim, & descendet per somnum sitis causa quæcunque ea sit tandem.Non tamen illud est in obscuro, valde sitientibus potum dandum esse, sive haustu meracioris vini, sive potus indigentia sitis nata sit. Nam & inopiæ medendum esse copia, & ex vino calorem aqua restinguendum esse, medica sunt theoremata. Si tamen parum sitiant,non omnino ipsis præbendus potus est, sed considerandum utrum defectu humidi tale quid patiuntur,an liberaliore vini potione. Nam hi si dormiverint utilitatem ex somno capere possunt.

XXVIII.

Γυναικείων ἀγωγὸν ἡ ἐν θυώμασι πυρίη. πολλαχοῦ δὲ καὶ εἰς ἄλλα χρησίμη ἂν ἦν, εἰ μὴ καρηβαρίας ἐνεποίει.

Odoramentorum suffitus muliebria educit,& ad alia plerumque utilis esset, nisi capitis gravitatem inferret.

Suffitus

Suffitus aromatum muliebria educit. Ad alia vero multa utilis esset, nisi capitis ingeneraret gravitatem.

Muliebria appellavit ea scilicet, quæ mulieribus per uterum menstruis purgationibus, & à partu vacuantur. Hoc autem loco fit manifestum, eas quidem mulieres, quæ propter uteri vel inflammationem, vel perversionem, vel eiusmodi aliquid male purgantur, non aliter sanari posse, quam ea affectione percurata, cuius symptoma est mensium suppressio: eas vero quæ sine eiusmodi aliquo affectu parcius purgantur, iisipsis quæ nunc ab ipso docentur odorum suffimentis curandas esse. In his enim vel sanguinis crassitudo, vel vasorum ad uterum pertinentium obstructio, vel eorundem conniventia, & occlusio, vel totius substantiæ uteri densatio, eorum retentionis causa existit. Quicquid vero horum in causa fuerit, aromatum suffitio affectionem curat: quippe quæ sua vi vasorum extrema conniventia recludere, & humorum crassitiem extenuare, & obstructiones incidendo liberare possit. Sæpe vero inquit, ad alia etiam utilis esset, nisi caput feriret, id est, τὰς καρηβα-

ρίας

είας ingeneraret. Nam continenter per uterum in omnibus frigidis, atque humidis affectibus totū corpus suffiri poterat, nisi à suffitione cephalalgiā quum alias, tum in febribus maxime timeremus. Nam aromata fere omnia capitis commovere dolorem tum experientia ipsa ostendit, tum ratio docet. Nam quæ valde excalfaciunt, ea omnia caput tentant, calore nimirum naturaliter sursum tendente. Atqui omnium aromatum quum abunde calet natura, tum vero maxime Cassiæ aromaticæ, Costi, Cinamomi, & Amomi.

XXIX.

Τὰς κυούσας φαρμακεύειν ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα, καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν ἧσσον δὲ ταύτας. τὰ δὲ νήπια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβεῖσθαι χρή.

Uterum gerentibus purgantia medicamenta exhibenda sunt si humor impetu feratur ad excretionem, quarto mense, & ad ad septimum usque, sed his minus. In maioribus autem, & grandioribus fœtibus subtimide se gerere oportet.

Pragnantes purgabis, si materia ad sui

excretionem invitet, quadrimestres, & usque ad septimum mensem, sed has minus. Minore vero, aut grandiore fœtu gravidis medicamentũ purgans propinare sit religio.

Præsens aphorismus etiam antea scriptus est, ubi de purgatione habebatur sermo, sed nunc quoque inter muliebria mala in quamplurimis exemplaribus habetur: quem nonnulli ne bis scriptus inveniatur, inde eximunt. Nova autem explicatione altera non indiget, præter eam quam supra scripsimus.

XXX.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ὑπό τινος τῶν ὀξέων νουσημάτων ληφθῆναι, θανάσιμον.

Mulieri uterum gerenti vena secta abortionem facit, idque potissimum, si fœtus grandior fuerit.

Mulier in utero ferens secta vena abortit, idque magis, quo fuerit fœtus grandior.

Non modo sectione venę, sed longiore etiam inedia fœtus in utero necatur alimenti defectu: quod paulo post aliis etiam aphorismis ostensuri sumus. Merito itaque grandior conceptus, secta prægnanti vena citius corrumpitur, quia videlicet alimento eget copiosiore.

XXXI.

XXXI.

Γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα φλεβοτομηθεῖσα ἐκτιτρώσκει, καὶ μᾶλλον εἰ μεῖζον εἴη τὸ ἔμβρυον.

Mulierem utero gerentem , morbo quopiam acuto corripi, lethale.

Mulierem gravidam, morbo quopiam acuto corripi, perniciosum.

Merito ſane. Sive enim acutus cum febre morbus ſit, neceſſe eſt febrem continuam eſſe. Talis enim eſt morbus acutus: unde geminum impendet fœtui periculum , unum à febre ipſa eum perimente, alterum quod ex longo intervallo cibaria dantes , eundem alimenti indigentia, & fame enecamus. Quod ſi ut hunc ſervemus , cibaria benigne, & crebro exhibuerimus , intempeſtivo cibo aucta febre continua prægnantem tollemus de medio. Sive abſque febre alius quiſpiam morbus acutus fuerit , qualis epilepſia, apoplexia, convulſio, tetanus, morbi tum magnitudini, tum vehementiæ par gravida eſſe nullo modo poterit.

XXXII.

Γυναικὶ αἷμα ἐμεούσῃ, τῶν καταμηνίων ῥαγέντων, λύσις γίνεται.

Mulieri ſanguinem vomitione reiicienti, menſtruis erumpentibus ſolutio contingit.

Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio fit.

Merito ſane, fit enim ſanguinis ſurſum ruentis revulſio ſimul, & vacuatio. Quod quam utiliter fiat ipſa nos docet experientia, à qua inducti naturam in iis, quæ recte gerit, imitabimur, atque mulieres ſic affectas vacuabimus, ſecta in poplite, aut malleolis vena.

XXXIII.

Γυναικὶ τῶν καταμηνίων ἐκλειπόντων, αἷμα ἐκ τῶν ῥινῶν ῥυῆναι, ἀγαθόν.

Mulieri menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus profluens, bono eſt.

Mulieri menſtruis præter naturam deficientibus, ſanguis è naribus profluens, bono eſt.

Quod ſanguis is qui mulieribus unoquoque menſe probe, ac commode vacuatur, quum propter aliquam affectio-

nem

nem retinetur mulieri molestiam, & noxam necessario exhibeat, quodque per alium locum si vacuetur, totum corpus ea molestia, & lęsione liberet, omnibus est manifestum. Quum vero multa sint loca per quę vacuari possit, aliis quidem omnibus sua quædam maior, minorve adest læsio, sola autem per nares vacuatio est absque molestia, quam utique nunc laudat Hippocrates: Non tamen si qua alia inveniatur vacans molestia, propterea aphorismus fuerit falsus. Neque enim ubi menses defecere, solam per nares vacuationem bonam esse dixit, sed eam simpliciter commendavit, non quod ea sola sit addito. Quod si quispiam vacuationem eam, quæ per sedem fit ita affectis mulieribus utilem esse dixerit, id minime pugnat cum aphorismo. Siquidem Hippocrates aliquando uno quopiam, velut exempli gratia proposito, de aliis similibus omnibus pronunciare videtur.

XXXIV.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ἡ κοιλίη πολλὰ ῥυῇ, κίνδυνος ἐκτρῶσαι.

Mulieri utero gerenti, si alvus multum profluat, abortionis periculum est.

Mulieri uterum gerenti, si alvus multum fluat, periculum est ne abortiat.

Vacuationis ratione nunc quoque Hippocrates abortionis periculum imminere dicit, gravidæ alvo immoderatius fusa, quemadmodum paulo supra in missione etiam sanguinis fieri ostendebamus.

XXXV.

Γυναικὶ ὑπὸ ὑστερικῶν ἐνοχλουμένῃ, ἢ δυστοκούσῃ, πταρμὸς ἐπιγενόμενος, ἀγαθόν.

Mulieri uteri strangulatu vexatæ, aut difficultate partus laboranti, sternutatio succedens, bono est.

Mulieri (a) *hysterica, aut difficulter parienti sternutamentum superveniens, bonum.*

Unum aphorismus nomen habet obscurum, hystericum. Nonnulli enim id pro omnibus affectibus uteri (quem ὑστέραν appellant Græci) accipiunt: Alij vero pro iis tantum affectionibus uteri exaudiunt, quas sequitur quæ hysterica, id est, ab utero suffocatio vocatur: quanquam revera strangulatio non est, sed, quæ Græcis ἄπνοια, id est, respirationis abla-

(a) *Hysterica, id est, strangulationibus uteri obnoxia. 6. de locis aff. ca. 5.*

ablatio dicitur. Alij secundas eo nomine intelligunt, siquidem has etiam Græci appellant (a) ὕστερα. Verum hi aperte errant, longeque opinione falluntur, etsi quam maxime in eo verum dicere videantur quod secundæ utero retentæ sternutatione deturbantur. Nam alius de his Hippocrati scriptus est aphorismus: Et si appellationem ipsam spectes, non idem sonant hystera, & hysterica, sed plurimũ inter se differunt. Falsum porro est de omnibus uteri affectibus efferri orationem: Neque enim exulcerationes uteri, aut inflammationes, aut erysipelata, aut etiam abscessus, sternutatio iuvat. At vero illud est veritati consentaneum, ab utero respirationis privationi, id est, aponœæ hystericę intervenięte sternutamento, meliuscule habere mulieres, & laboris levamentum sentire, non solum quia bonum sit signum sternutatio, spõte naturæ ita affectis mulieribus superveniens, sed etiam quia ut causa huic affectui remedio existat. Signum itaque bonum est, quia indicat languidam antea, & torpentem naturam nunc expergefieri, exuscitarique, & recreari, & pro-

(a) ἡ ὑστέρα uterus: τὰ ὕστερα τὸ χορίον, secunda.

priarum motionum reminisci: quandoquidem ipsa quædam excrementa reiicit, & à se depellere conatur. Ita enim sternutamentum fieri ostendimus libro de symptomatum causis. Causa vero boni, & commodi existit, quia vehementiore quassu, & iactatione partim naturam excitat, partim quæ corporis partibus tenaciter impacta sunt, excutit. Sic enim singultum quoque sanare solet.

XXXVI.

Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἄχροα, καὶ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ αἰεὶ γινόμενα, καθάρσιος δεῖσθαι σημαίνει.

Mulieri menses decolores, neq; semper eadem periodo procedentes, purgationem indicant esse necessariam.

Mulieri menses decolores, nec eodem semper modo, & tempore prodeuntes, purgationem indicant esse necessariam.

In multis exemplaribus dictionem ita habere, reperire licet, Mulieri menstrua tarda, nec bene respondentia. Possunt itaque menstrua tarda, id est, consuetum, statumque circuitum excedentia, & morantia purgatione egere humoris pituitosi: ob quem etiam male colorata fiunt,

fiunt, non tamen sola hac necessario: Nam & extenuante aliquando victu tales affectiones sæpe curavimus, quo de scriptum à nobis habetis librum: una autem cum hoc victu, coniungi potest etiam aromatum suffitus: & supposititij pessi eandem cum eo vim habentes, & potiones medicæ, quæ humorum crassitiem incidant, & tenuent, qualis est diacalaminthes, qua nos peculiariter uti solemus, & quæ sæpe commorantes menstruas purgationes movit. Etenim indicatio, & scopus earum provocationis est, vasorum ad uterum pervenientium ora, tum recludere, tum extenuare sanguinem. Et vero purgatio etiam totius corporis ut dixi, quum crassi vacuandi sunt humores, tales affectiones sanat. Quod si decolores scribatur, multo magis purgatio ita affectas mulieres sanaverit. Neque enim propter humorem pituitosum solum, sed etiam propter melancholicum, & biliosum decolores fiunt menses. Quo autem modo dignoscere oporteat humorem redundantem, ipsemet primo de morbis muliebribus docuit: nunc vero ipsum per purgationem vacuandem esse tradit. Il-

lud etiam, Nec eodem modo, & tempore prodeuntes huic lectioni magis consonat, ut tota sit eiusmodi oratio, Si mẽses decolores fiant, nec similiter prodeant, atque antea manare consueverunt, purgatione mulier indiget. Usu enim venit cacochymis mulieribus, ut non modo decolores in ipsis menses appareant, sed etiam statum periodi tempus non servent: humoribus qui quidẽ crassiores sunt, & ad fluendum ineptiores, morantibus, & tardantibus: qui vero his sunt contrarij, id est, humidiores, ac tenuiores, consuetum, statumque terminum antevertentibus.

XXXVII.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν οἱ μαστοὶ ἐξαίφνης ἰσχνοὶ γένωνται, ἐκτιτρώσκει.

Mulieri utero gerenti si mammæ derepente gracilescant, abortionis periculum est.

Si mulieri uterum ferenti, mammæ subito extenuentur, abortus sequitur.

Hic etiam aphorismus est de eorum numero, quos indicare diximus fœtum alimenti penuria laborare. Communes enim quædam venæ sunt mammis cum

utero:

utero: quibus destitutis sanguine, mammæ emacrescunt, & alimenti inopia interdum fœtus enecatur, nonnunquam etam ad exitum incitatur eam ob causam, quam ipse libro de natura infantis his verbis explicat, Alimentum, & augmentum quod à matre descendit, non amplius infanti sufficit ubi novem exactis mensibus fœtus grandior factus est. Trahit enim quod dulcissimum est in sanguine ad sese, simulque lactis parte aliqua fruitur. Quæ ubi rariora, & pauciora ipsi fuerint, & infans vegetus, & robustus fuerit, præsenti non contentus alimento calcitrat, & se convolutans crebra manuum, pedumque impulsione disruptis membranis initium partionis matri adfert.

XXXVIII.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ὁ ἕτερος μαστὸς ἰσχνὸς γένηται δίδυμα ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκει· καὶ ἢν μὲν ὁ δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν· ἢν δὲ ὁ ἀριστερὸς, τὸ θῆλυ.

Mulieri utero gemellos gerenti, si altera mamma gracilis evadat, alterum abortu edit, & siquidem dextra mamma gracilescat, marem: si vero sinistra fœminam.

Mulieri geminos ferenti, si altera mamma extenuetur, alterum abortu edit: Et siquidem dextra mamma extenuata est, marem: si vero sinistra, fœminam abortione excludit.

Quod superiore aphorismo de ambabus mammis dicebatur, id nunc de altera pronunciat, atque propter eam causam, quam supra retulimus, venarum communitatem, fœtus è directo mammæ attenuatæ, & imminutæ situs aboritur. Quod autem dum gemelli mas scilicet, & fœmina utero gestantur, si dextra mamma emacrescat, solus mas: si sinistra, sola fœmina corrumpatur, ex illa ipsius opinione pendet, qua mares dextra uteri parte, fœminas sinistra potius gestari putat.

XXXIX.

ΗΝ γυνὴ μὴ κύουσα, μηδὲ τετοκυῖα γάλα ἔχῃ, ταύτῃ τὰ καταμήνια ἐκλέλοιπε.

Si mulier quæ neque gravida est, neq; peperit, lac habet, ei menstrua defecerunt.

Si qua nec prægnans, nec puerpera est, lac habet, ei menstrua defecerunt.

Et

Et longa est opus oratione, & lectorem qui eam sit assecuturus, diligenter versatum esse oportet, in commentariis quæ de naturalibus facultatibus scripsimus. De his tamen in præsentia tantum dicturi sumus, quod summa brevitate repetitum ad præsentis aphorismi explicationem satis esse possit. Hoc omnium est animantis partium commune (quæ quidem vel aliis partibus utiles humores, vel ad generis propagationem, vel conceptus nutritionem accommodos gignendi vim habeant) ut talis humor sit alimenti partis ipsum generantis reliquum. Non enim quia partis natura noverit, in quam rem animali usui sit futurus eiusmodi superans humor, ipsius propterea generationem molitur. Alioqui tali esset intellectu prædita, qualem in iis arbitramur inesse oportere qui civitatum tenent gubernacula. Sed eam animantium opifex providentiam habet, & cogitationem: pars vero ipsa naturalibus, uti demonstravimus, regitur, & gubernatur viribus, cum aliis quibusdam, tum alteratrice, qua sibi assimilat alimentum. Quantum itaque alimenti ab ipsa immutati. & alterati alendo corpori

pori fuerit perfecte assimilatum, ipsi apponitur parti, eamque alit: atque hoc est quod ipse dicebat, Alimentum est & quod alit, & quod est quasi alimentum, & quod futurum est. Alimenti vero residuum, & veluti opimæ quædã reliquiæ, humor quidam est naturæ partis similis: qualis in ossium quidem cavernulis, & inanitatibus est reliquus, in iocinore vero sanguis. De hoc genere spumosa est in pulmonis carne contenta humiditas, & in artuum commissuris viscidus, & glutinosus humor, in testibus, & parastatis (sic Græci vocant vasa semen eiaculantia, quæ ab utroque teste reflexa in pudendum pariter perveniunt) sperma appellatum, & in lingua cui salivæ nomen est. In mammis etiam sunt glandulæ, id quod affluit sibi assimilandi vim sortitæ: quæ quum exangues sint, & albæ, familiarem, & proprium humorem talem efficiunt: quale lac est: atq; quanto alimenti plus affluit, tanto lactis est copia maior, quod circiter octavum, & nonum à gravidatione mensem usuvenire solet: quo tempore communes mammarum, & uteri venę sanguine turgent, quemadmodum in gravidatorum

ani-

animalium anatome manifesto conspicitur. Cuiusmodi res aliquando etiam, licet raro, citra uteri gestationẽ accidit, quum propter remoratos menses venæ ad similem pervenerint repletionem: cuius nunc affectionis meminit Hippocrates.

XL.

Γυναιξὶν ὁκόσῃσιν ἐς τοὺς τιτθοὺς αἷμα συστρέφεται, μανίην σημαίνει.

Mulieribus quibus ad mammas sanguis in tumorem colligitur, furor significatur.

Quibus in mammas sanguis colligitur, furorem significat.

Quod sanguis in mammas delatus, deinde à glandulis quæ inibi sunt mutatus, fiat lac, superiore diximus aphorismo. Nunc vero, si in mammas coactus, ibidem immutabilis permaneat, furorem denunciari ait Hippocrates: Equidem nondum hoc accidere vidi. Quare si quando usuveniat, ex iis fuerit quæ raro eveniunt: Hippocrates vero quasi id viderit, scribit. Quod si verum est, talẽ ipsius causam esse existimare oportet. Glandularum quum omnium, tum earum

rum maxime quæ sunt in mãmis, exanguis natura est, & proinde frigida (omne enim exangue frigidum) & propterea etiam sanguinis eo delati alterationem in frigidius faciunt. Quanto enim hæ glandulæ sunt iocinoris carne frigidiores, tanto lac est sanguine frigidius. Si quando igitur mulieri copiosus simul, & fervidus sanguis ex toto corpore sursum, & præcipue in caput feratur, ea in furorem agetur, quoniam caput eiusmodi sanguis occupat: quæ vero ipsius pars in mammas cogitur in contrarium fieri, solitam alterationem nancisci non poterit, ut lac evadat, propter ipsius tum fervorem, tum abundãntiam.

XLI.

Γυναῖκα ἢν θέλῃς εἰδέναι εἰ κύει, ἐπὴν καθεύδειν μέλλῃ, μελίκρητον διδόναι πιεῖν, κἢν μὲν στρόφος ἔχῃ περὶ τὴν γαστέρα, κύει· ἢν δὲ μὴ, οὐ κύει.

Si nosse velis num mulier conceperit, ei dormituræ aquam mulsam propinato, & si ventris tormina eam corripuerint, concepit, sin minus, non concepit.

Si scire velis an mulier conceperit, dormitura aquam mulsam potui dato: & si ventris

ventris tormina patiatur, concepit: ſin minus, non concepit.

Tormina fiunt tum propter morſum, tum etiam propter ſpiritum flatuoſum, qui facilem exitum non habet, cuiuſmodi nunc à flatuoſo ſpiritu torſionem prægnantibus fieri putandum eſt, propter inteſtinorum ab utero coarctationem. Dat autem aquam mulſam mulieri dormituræ, crudam ſcilicet, quoniam ea flatulenta ad diiudicationem opus habet: quippe qui & quieſcere, & cibariis refertam mulierem eſſe velit. Siquidem utrunque ad torminum confert generationem.

XLII.

Γυνὴ ἔγκυος, εἰ μὲν ἄῤῥεν κύει, εὔχρους ἐστίν· ἢν δὲ θῆλυ, δύσχρους.

Mulier prægans, ſi marem geſtat, coloratior eſt, ſi fœminam, minus colorata.

Mulier gravida, ſi marem gerit, coloratior eſt, ſi fœminam, decolor.

De prægnante maremne, an fœminã geſtet, ex coloris bonitate, & pravitate diiudicandum eſſe dicit, eiuſdem ſcilicet ad ſeipſam, non ad alteram reſpectu habito. Nam quę fœminam utero gerit, ſeipſa

ipsa minus probe colorata apparet, quia mare sit fœmina frigidior. Nec vero talis conceptus fuisset nisi & viri semen, & mulieris uterus quo concepit tempore fuissent frigidiora. Quare quod hoc aphorismo dicitur de numero est eorum quæ sæpius ita fieri solent. Fieri siquidem potest, ut tam bene in omnibus se gerat mulier post gravidationis tempus, ut bene colorata evadat. Porro constat alia prætererea esse maris concepti signa, quales sunt frequentes, & validi ipsius motus: quæ tamen ne ipsa quidem sunt perpetua concepti masculi indicia. Fit enim interdum, licet raro, ut fœmina dum utero gestatur, mare sit robustior, ac multas, & validas motiones edat, contraque mas sit fœmina infirmior, & paucioribus, & obscurioribus agitetur motionibus.

XLIII.

ΗΝ γυναικὶ κυούσῃ ἐρυσίπελας ἐν τῇ ὑστέρῃ γένηται, θανατῶδες.

Mulieri prægnanti erysipelas in utero, lethale.

Si prægnanti fiat in utero erysipelas, perniciosum est.

Utrum

Utrum in gravidæ mulieris utero natum erysipelas solum perniciosum, an etiam proprie dictam phlegmonem exitiosam esse putat? Nam quod facto in utero erysipelate, fœtus necessario pereat nemini est dubium. Siquidem acutę etiam febres sine erysipelate ipsum interimunt. An vero utero inflammationem patiente, possit aliquando fœtus vitam tolerare, digna quæstione res est.

XLIV.

ὉΚόσαι παρὰ φύσιν λεπ]αὶ ἐοῦσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσιν, ἐκτιτρώσκουσι πρὶν ἢ παχυνθῆναι.

Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt, donec pleniores evadant.

Quæ præter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habitiores evaserint.

Huius libri interpretes trifariã aphorismi sensum accipiunt. Quidam enim arbitrantur ipsas omnino abortire: alij vero, si non crassescant, & reficiantur, sed alimenta non sentiant, & attenuatæ permaneant: nonnulli si quo refocillantur tempore conceperint, tum demum maximę abortum pati putant, id quod cæteris

teris prius dictis videtur minus esse verisimile. Ita tamē Numesianus exposuit, de iis dictum aphorismum esse affirmans, quæ præter naturam sunt attenuatæ, quasque prius refici, deinde gravidari oporteat: sed quum priusquam probe sint refocillatæ concipere occupent, eas ait non posse refici, quin sanguis ad fœtus nutricationem suppeditandus, ad gravidæ ipsius nutritionem rapiatur. Quo fiat bona ratione ut fœtus sufficienti destitutus alimento enecetur. Sed & illud, Præter naturam tenues, quidam similiter, ac Numesianus interpretantur, nempe ut prægnantem præter sui ipsius naturam attenuatam esse significet: alij supra modum, & magnopere significare dicunt, nobis indicare volente Hippocrate non quæ mediocriter attenuatæ sint id ex necessitate pati, sed quæ magnopere emaciatæ fuerint. Utraque autem expositio sua quadam nititur ratione.

XLV.

Ὁκόσαι δὲ μετρίως τὸ σῶμα ἔχουσαι ἐκτιτρώσκουσι δίμηνα καὶ τρίμηνα ἄτερ προφάσιος φανερῆς, ταύτῃσιν αἱ κοτυληδόνες μύξης μεσταί εἰσι, καὶ οὐ δύνανται κρατεῖν

ὑπὸ

ὑπὸ τοῦ βάρους τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἀποῤῥήγνυνται.

Quæ mediocri corporis habitu præditę, fœtus bimeſtres, aut trimeſtres abſque occaſione manifeſta abortione excludunt, iis uteri acetabula (Græci κοτυληδόνας vocant) mucoris plena ſunt, neque præ pondere fœtum continere poſſunt, ſed abrumpuntur.

Quæ vero mediocriter corpulentæ, abortum faciunt ſecundo menſe, aut tertio ſine occaſione manifeſta, ijs cotyledones lentoris ſunt plenæ, nec præ pondere fœtum continere poſſunt, ſed abruptis decidit.

Sine evidente cauſa ait, id eſt, ſine febre vehemente, vel alvi fluxione, vel profluvio ſanguinis, vel eryſipelate orto in utero, vel gravida ipſa vehementius ſaltante, vel vociferata, vel contriſtata, vel ira exardeſcente, vel timore perculſa, vel victu uſa parciore, vel denique aliud eiuſmodi admittente, aut patiente gravidata muliere: veriſimile enim eſt cuiuſdam lentæ, & mucoſæ pituitæ plena eſſe ora vaſorum ad uterum pervenientium, ex quibus ſecundæ pendent: quæ ſane ora cotyledonas appellavit, non ut quo-

quorundam est sententia, ipsis adnatas carnes glandulosas: Nam & ipsemet Hippocrates primo de muliebribus malis ait, Si cotyledones pituita refertę fuerint, pauciora fluunt menstrua: & Praxagoras de naturalibus primo, cotyledones, inquit, sunt ora venarum, & arteriarum in uterum ferentium.

XLVI.

Ὁκόσαι παρὰ φύσιν παχεῖαι ἐοῦσαι μὴ ξυλλαμβάνουσιν ἐν τῇ γαστρὶ, ταύτῃσι τὸ ἐπίπλοον τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ἀποπιέζει, καὶ πρὶν ἢ λεπτυνθῆναι, οὐ κύουσιν.

Quæ præter naturam crassę non concipiunt, iis omentum os uteri comprimit, neque prius quam extenuentur, prægnantes efficiuntur.

Quæ præter naturam crassæ non concipiunt, ijs uteri os ab omento comprimitur. Itaque gravidari, donec extenuentur, nequeunt.

Illud etiam præter naturam hoc loco bifariam accipiunt, arbitrantibus quibusdam idem quod præter modum significare, aliis vero præter ipsius mulieris gravidæ naturam. Sed verior est prior acceptio. Nam ab epiploi, id est, omenti pin-

pinguitudine premitur, & coarctatur os uteri mulieribus supra modum crassis. Porro intelligit os uteri internum, ubi uterus desinit, & ipsius cervix incipit, quod proprie os uteri appellatur. Nam alterum cervicis extremum, quod mulieris pudendo committitur, non uteri, sed ipsius cervicis os merito appellaveris.

XLVII.

ΗΝ ὑστέρη ἐν τῷ ἰσχίῳ ἐγκειμένη διαπυήσῃ, ἀνάγκη ἔμμοτον γίνεσθαι.

Si uterus qua parte ad coxam incumbit suppuratus fuerit, eum per linimenta medicamento convenienti illita curari est necesse.

Si qua parte uterus coxæ adiacet suppuraverit, emmotis medicamentis curetur necesse est.

In coxam uteri partem inclinatã, quia per concerpta, & medicamentis convenientibus oblita linimenta curationem requirit, ob id eam ἔμμοτον appellavit, quasi dicas cõcerptis linteolis curandã. Nã quod uterus si suppuraverit, (suppuratione præsertim extrorsum vergente, id quod nunc indicare videtur) tali necessa-

cessario curatione egeat, nemini est in obscuro.

XLVIII.

Ἔμβρυα, τὰ μὲν ἄρσενα ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσι μᾶλλον.

Mares uteri dextra parte, fœminæ sinistra magis gestantur.

Mares dextra uteri parte, fœminæ sinistra magis gestantur.

Quod propter temperamentum statim ab initio calidius masculus fœtus generetur, demonstravimus in commentariis de semine. Sępe etiam propter locum, id est, partem uteri dextram (hæc autem protinus ob hepatis viciniam calidior existit) conciliatur fœtui temperatio calidior: Ad eiusdem caliditatem confert aliquid muliebre quoque semen, ex propriis testiculis per utraque cornua profusum, partim in dextrum uteri sinum, partim in sinistrum, cuius seminis sinistri dissimilem esse conditionem, nos quoque demonstravimus. Siquidem tum serosius, tum frigidius existit semen sinistro testiculo contentum. Quo bona ratione fit ut partus, læva uteri parte collocatus, ab initio statim frigi-

frigidior evadat. Porro de omnibus abunde diximus quinto Anatomicorum Hippocratis libro.

XLIX.

Ἐς ὑστερέων ἐκπτώσιας πταρμικὸν ἐπιθεὶς, ἐπιλαμβάνειν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὸ στόμα.

Ut secundæ excidant, sternutatorio naribus apposito, eas, & os cōprimito.

Ad secundas deturbandas sternutatorio immisso, nares, & os manu obtura.

Non circunflexa ultima syllaba ὑστερῶν legendum, ita enim uterus significaretur, sed gravata ὑστέρων. Neque enim αὐτὰς τὰς ὑστέρας, id est, uterum ipsum, sed τὰ καλέθρα χωρίατε καὶ ὕστερα, id est, secundas deturbari vult per sternutatoria medicamenta contentione adhibita.

L.

Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἢν βούλῃ ἐπισχεῖν, σικύην ὡς μεγίστην πρὸς τοὺς τιτθοὺς πρόσβαλε.

Mulieri si voles menstrua sistere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.

Mulieri si placet menstrua sistere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.

Quemadmodum mensium parcius, aut omnino non fluentium curationem supra docuit, ita nunc quoque ipsorum præter modum prodeuntium sistendi rationem tradit: amplam iubens cucurbitulam mammis esse admovendam. Verum melius fuerit non in ipsis mammis, sed infra ipsas firmare cucurbitulam, qua maxime parte venæ ex partibus inferioribus ad ipsas pertinent. Qua ratione moti nonnulli sic legunt, Cucurbitulam grandem sub mammis defige. Porro quam maximam vult esse cucurbitulam, ut fortius ab utero sursum revellat, per communes id machinatus venas.

LI.

Ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσι, τουτέων τὸ στόμα τῶν ὑστερέων συμμέμυκεν.

Quæ utero gerunt, iis uteri os connivet.

Quæ ventrē ferunt, ijs uteri os connivet.

Maximum prægnantis mulieris hoc est indicium, si digito immisso obstetrix os uteri potuit attingere. Nam ubi primum uterus intra se semen concepit, universam capacitatem suam contrahit,

& os

& os claudit. Videtur tamen propter inflammationem etiam, & ſcirrhum arctari os uteri, id vero ipſius duritie diſtingues.

LII.

HN γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ γάλα πολὺ ἐκ τῶν μαζῶν ῥυῇ, ἀσθενὲς τὸ ἔμβρυον σημαίνει· ἢν δὲ στερεοὶ οἱ μασθοὶ ἔωσιν, ὑγιεινότερον τὸ ἔμβρυον σημαίνει.

Mulieri uterum gerenti, ſi lac copioſum è mammis effluat, fœtum imbecillum indicat: Quod ſi ſolidæ mammæ fuerint, valentiorem fœtum ſignificant.

Mulieri partum gerenti, ſi lac è mammis copioſe fluat, fœtum imbecillum ſignificat: Si vero firmæ, ſolidæque mammæ fuerint, valentiorem conceptum indicant.

Eo demum tempore lac è mammis manat (quibus certe quidem fluere apparet) quo tempore naturaliter prægnantibus generatur. Neque enim protinus primis menſibus generatur. Quod autem fluat omnino, nec intra mammas retineatur, in cauſa eſt eius copia cumulatior: id vero fit oppletis nimium venis iis mammarum, quæ habent cum utero communitatem. Sed multo magis re-

pletur, quum fœtus pauxillum ſanguinis conſumit: quod ipſum propter eius imbecillitatem accidere putandum. Quæ quum ita ſint, conſtat mammas neque tam macilentas, flaccidaſque, quã quum non erat prægnans mulier, apparere oportere (hoc enim ſignum penuriam ſanguinis indicat, proptereaque fœtum fame contabeſcere) neque adeo plenas, turgidaſque, ut lac effluat, ſed in tantum attolli debere, ut firmæ, ſolidæque tangentibus appareant. Media enim hæc eſt inter duras, appreſſoque digito reſiſtentes propter nimiam repletionem, & molles, fluidas, laxaſque ob ſanguinis inopiam conſtitutio. Merito itaque Hippocrates ſignum hoc celebrat, utpote quod neque fœtum imbecillum eſſe, neque alimentum ipſi deficere indicet.

LIII.

Ὁκόσαι διαφθείρειν μέλλουσι τὰ ἔμβρυα, ταύτῃσιν οἱ τιτθοὶ ἰσχνοὶ γίνονται. ἢν δὲ πάλιν σκληροὶ γένωνται, ὀδύνη ἔσται ἢ ἐν τοῖσι τιτθοῖσιν, ἢ ἐν τοῖσιν ἰσχίοισιν, ἢ ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσιν, ἢ ἐν τοῖσι γούνασι, καὶ οὐ διαφθείρουσιν.

Quæ fœtus corrupturę ſunt, iis mammæ extenuantur. Quod ſi contra duræ

evadant

evadant, dolor erit vel in mammis, vel in coxis, vel in oculis, vel in genibus, neque fœtum corrumpunt.

Quæ fœtum sunt perdituræ, ijs mammæ extenuantur. Contra vero duræ si fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua fatigabit, nec abortiunt.

Dixerat supra, Mulieri uterum gerenti, si mammæ repente extenuentur, abortit. Dixerat item, Mulieri geminos ferenti, si altera extenuetur mamma, alterius abortus sequitur. Nunc vero consecutionis mutato ordine non à signis, sed à mulieribus ipsis fœtum corrupturis incœpit, mammarum extenuationem in ipsis præcedere affirmans. Neque enim idem est omnino, quum ad mammarum extenuationem fœtus consequi corruptionem dicitur, & quum si futura est fœtus pernicies, mammarum prægredi attenuationem pronunciatur. Nam qui ad mammarum gracilitatem dicit fœtus consequi corruptionem, id solum pronunciat, futuræ corruptionis signum esse: qui vero iis quæ partum sunt elisuræ, mammas dicit gracilescere, non solum hoc corruptionem fœtus præcedere, sed etiam aliter conceptum non perimi in-

dicare videtur. Itaque eius rei veritas diligenter investiganda est, & perscrutanda, observandumque in iis quæ prægnationis tempore apparent in mulieribus, an nunquam aliter quam cum mammarum extenuatione præcedente sint fœtum corrupturæ: exempli gratia, an saltantibus ipsis, aut multum vociferatis, aut ira exardescentibus, aut repentino aliquo timore perculsis mammarum aliquando non præcedente extenuatione fœtum interimi accidat. An etiam propter febris magnitudinem, aut erysipelas in utero ortum, aut cotyledonibus lentore refertis, aut ob eiusmodi aliud fœtus sequatur internecio, absque mammarum extenuatione. Hippocrates certe hanc semper præcedere existimare videtur: & mihi observanti, sæpe in supradictis internecionis fœtus causis, mammarum visa est præcedere extenuatio. An non igitur, quando citra aliquam eiusmodi causam mãmarum fit extenuatio, sanguinis in venis uteri, mammarumque communibus penuriam in causa esse dicendum? propterea enim atrophia, id est, alimenti defectu enecari fœtum dicebat. In aliis vero

causis,

causis, ob quas vel aliquid passus conceptus moritur, vel abrumpitur ab utero, quum membranæ ipsum obvolventes, & retinentes perfringuntur, & divelluntur, natura scilicet vasorum in uterum desinentium oscula, & vincula, quibus cum secundis cohærent, dissolvente, & dolores excitante, an non inquam sanguinis propterea ad partes genitales motum fieri putandum est? Nam hæc communis quædam ratio est, ut ubi natura aliquid violenter excernit, eo sanguinis, & spiritus motus fiat: quibus veluti instrumentis quibusdam usa per vim propellit ea, quæ molestiam exhibent. Hac siquidem ratione & dolentibus partibus superveniunt inflammationes, doloris causam excernere, & propulsare enitente, & properante natura, quę ut id præstet, sanguine, ac spiritu dolentem locum replet. Atque hæc mihi in priorem aphorismi partem sint dicta. Altera vero pars quæ sequitur, & in qua mammarum contrariæ affectionis meminit, hæc est, Contra vero, ait, mammæ si duræ fiant. Quum vero duo in eiusmodi locutionibus significet particula contra, unum quo antedictæ coniungitur

tur affectioni, alterum quod alia dictione è contrario ſolent efferre, verius mihi & Hippocratis ſententiæ congruentius ſecundum ſignificatum eſſe videtur: ut quod toto dicitur aphoriſmo ſit eiuſmodi, Ex tenuatæ mammæ fœtuum omnino præcedunt corruptionem, nec niſi prius extenuatis mammis, hi corrumpi poſſunt: duræ vero mammæ corruptionem quidem non portendunt, ſed partium enumeratarum dolor aliquis duritiem earum conſequitur: ut quemadmodum mammæ graciliores ſanguinis indicant penuriam, ita duræ demonſtrent copiam, ab illis nimirum differentes, quas paulo ante firmas, ſolidaſq; appellavit: à quibus rurſum mammis duris quum id quod redundat natura deponat in partes alias, hæ quidem dolore cruciantur, fœtus vero noxæ, & iniuriæ expers permanet. Porro hoc loco oritur quæſtio, quam ob cauſam in corpus uteri redundantem materiam nunquam natura reiicit, & inflammationem committit: quod ſi fiat, cur inflammato utero partus non corrumpetur? an diverſũ eſt quod ab Hippocrate dicitur? Neque enim ut ad mammarum tenuitatem

tem ſemper, ſic & ad earundem duritiem nunquam fœtuum corruptionem conſequi putandum eſt ab Hippocrate fuiſſe dictum, ſed non ſemper. Nam ſi quod redundat in alium locum, quam uterum propellat natura (quod doloris ſenſu cognoſcemus) fœtus non erit corruptio: Rurſumque ſi ita accipiamus, tota eiuſmodi erit oratio, Gravidis fœtum corrupturis ſemper mammarum præcedit extenuatio, durities vero, ac plenitudo non ſemper. In his enim id quod redundat in aliam fere quandam partem natura protrudit. Quod ſi in uterum illam redundantiam propulerit, etiam tum graciles omnino mammæ fient. Nam ſecundum Hippocratis, ut apparet ſententiam etiamſi alia quavis occaſione, & non propter alimenti egeſtatem fiat abortus, mammarum omnino prægreſſura eſt gracilitas, ob explicatam à nobis cauſam. Quare ſi vel propter cotyledonum humiditatem conceptus prolabatur, etiam tum ipſum natura ad exitum contrudente, & propellente motus fiet ſanguinis ad uterum, & eo modo graciliores quam erant antea mammæ evadent.

LIV.

Ὁκόσῃσι τὸ στόμα τῶν ὑστερέων σκληρόν ἐστι, ταύτῃσιν ἀνάγκη τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ξυμμύειν.

Quibus os uteri durum est, iis connivere os uteri necesse est.

Quibus os uteri durum est, iis arctetur est necesse.

Etiam supra diximus præclusionem oris uteri commune signum esse, & tumoris cuiusdam in ipso præter naturam consistentis, & prægnationis in muliere, idq; distinguendum esse eius mollitie, & duritie. Gravidis enim molliculum est, & secundum naturam: iis vero quibus uteri tumor pręter naturam sive cum inflammatione, sive cum scirrho adest, durum. Melius itaque hic aphorismus statim post eum scriberetur, in quo dicebatur, Quæ uterum gerunt, iis uteri os connivet.

LV.

Ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ὑπὸ πυρετῶν λαμβάνονται, καὶ ἰσχυρῶς ἰσχναίνονται ἄνευ προφάσιος φανερῆς, τίκτουσι χαλεπῶς καὶ ἐπικινδύνως, ἢ ἐκτιτρώσκουσαι κινδυνεύουσιν.

Quæ-

Quæcunque utero gerentes febribus detinentur, & vehementer extenuantur citra manifestam causam, eæ difficulter, & cum periculo pariunt, aut in abortionis periculum incidunt.

Quæ gestantes uterum febribus corripiuntur, aut vehementer sine evidente causa extenuantur, eæ difficulter, & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur.

Gravidis quibusdam mulieribus in quibus priusquam conciperent, vitiosi humores fuerunt acervati usuvenit, ut febribus aliquando tam vehementibus corripiantur, ut omnino abortiant: nonnunquam vero moderatioribus detineantur, sed quum exacte perpurgatæ non sint, aliquid cacochymiæ in corpore relictum est, unde febres redaccensæ exarserunt. Neque enim medici propterea quod prægnans esset mulier, potens aliquod remedium adhibere, neque exquisitam victus rationem imperare ipsis sustinuerunt. Quæ causa est ut & febris subinde revertatur, & temporis magnā partem affligat graviter. Quo fit merito, ut alias fœtus resistere nequeat, sed propter febres, & humorum vitium elidatur: alias perferat quidem usque ad par-

tus tempus, ſed quum & ipſe infirmus, & morboſus exiſtat, nimirum qui longo tempore miſere afflictus, vexatuſque ſit, & matrem imbecillam habeat, non ſine periculo paritur. Siquidem ad eutociam, id eſt, partus facilitatem duorum corporum & gravidæ ipſius, & infantuli robore opus eſt.

LVI.

Ἐπὶ ῥόῳ γυναικείῳ σπασμὸς καὶ λειποθυμίη ἢν ἐπιγένωνται, κακόν.

In fluore muliebri ſi convulſio accedat, & animi defectio, malo eſt.

Si muliebri profluvio convulſio, aut animi defectus ſuperveniat, malo eſt.

Non ſtatim ut talis eluvies promanare cœpit, iſthæc accidere putandum eſt, ut nec aliud quicquam eorum quæ ſequenti oratione quibuſdam aliis intervenire dicentur, ſed quum vel vehementia fuerint, vel diu duraverint. Itaque lipothymia cuiuſvis immodicæ vacuationis eſt ſymptoma: convulſio vero etſi communis non ſit omnium vacuationum, plurimas tamen ſequitur, multoque magis ſi affecta pars eſt nervoſa.

LVII.

LVII.

Καταμηνίων γινομένων πλειόνων νοῦσοι ξυμβαίνουσι· καὶ μὴ γινομένων, ἀπὸ τῆς ὑστέρης ξυμβαίνουσι νοῦσοι.

Mensibus copiosioribus profluentibus morbi contingunt, & non prodeuntibus ab utero morbi eveniunt.

Menstruis abundantibus morbi eveniunt, & subsidentibus accidunt ab utero morbi.

Multos excessu, & abundantia morbos fieri, defectu, & paucitate nullum nonnullis medicorum visum est. Verum Hipp. non mulieres solum propter defectum etiam, sed viros quoq; ægrotare interdum arbitratur: siquidem defectum modo siccitas sequitur, modo frigiditas, modo utraque. Eas autem intemperies quæ tã magnæ sunt, & insignes, ut actionem lædant, de morborum esse genere demonstravimus. Verum hactenus neq; falsum, neq; obscurum est Hipp. dictum. Quod autem menstruis pluribus simpliciter morbos fieri dixit, neque addidit ab utero: suppressis vero, aut paucioribus istud adiecit quærere nõ fuerit indignum, utrum ad utraq; supradicta communiter retulerit, an deficientium menstruorum

struorum sit proprium. Hoc autem nisi causas omnes quibus vel plura, quam par est, vel pauciora fluunt menstrua tenuerimus, certo pervestigare non possumus. Potest itaque & vasorum ad uterum pertinentium osculis nimium patentibus, & tenuiore, aut calidiore sanguine, & toto corpore propter aliquam cachexiam, id est, pravam corporis habitudinem sanguine gravato (etsi nondum is convenientẽ naturæ symmetriam superet) atque propterea ipsum in uteri venas protrudente, (ut rheumaticis affectibus alias in aliam, aliamque partem solet mittere,) potest inquam immodica fieri mensium vacuatio. Eadem rursum menstrua pauciora fiunt, vel propter venarum in uterum menstruam purgationem deferentium conniventiam, contractionemque osculorum, vel earum obstructionem, vel sanguinis crassitiem, & frigiditatem, vel ipsorum uteri vasorum robur affluentem sanguinem non admittentium. Quicquid autem horum fuerit, temporis spatio uterum ipsum eiusmodi aliquo affectu laborare, qui vel ad phlegmonem, vel erysipelas, vel scirrhum, vel cancrum referatur, tandemque

demque per consensum corpus totum affici est necesse. Immodicis vero mensium vacuationibus nullus talis utero conciliatur affectus, quo sympathiæ ratione, id est, per consensum una quoque totum corpus ægrotet. Quare versimilius fit de sola menstruorum retentione Hippocratem illud extulisse, ab utero morbos accidere.

LVIII.

Ἐπὶ ἀρχῷ φλεγμαίνοντι, καὶ ἐπὶ ὑστέρῃ φλεγμαινούσῃ, καὶ ἐπὶ νεφροῖσιν ἐμπυοῦσι στραγγουρίη ἐπιγίνεται. ἐπὶ δὲ ἥπατι φλεγμαίνοντι λὺγξ ἐπιγίνεται.

Ad recti intestini, & uteri inflammationem, renesque purulentos stranguria succedit. At iecore inflammatione laborante, succedit singultus.

Ad recti intestini, & uteri inflammationem, purulentosque renes, accedit stranguria: iecore vero inflammatione laborante intervenit singultus.

Ubi quis urinæ parum continenter reddit, is affectus Græcis stranguria dicitur, id est, guttatim profusa urina: quod accidit quandoque ob virtutis retentricis vesicæ imbecillitatem, interdum vero pro-

ro propter ipsius urinæ acrimoniam. Atque imbecillitas quidẽ fit tum intemperie, tum tumore aliquo præter naturam: acrimonia vero accidit vel propter renum affectionem, & vitium, vel quia tale prolectatur in ipsos ex venis percolatum serosum excrementum. Bona itaque ratione Hippocrates stranguriam ait recto intestino, & utero inflammatione affectis, & purulentis renibus accidere: in recto quidem intestino, & utero per consensum patiente vesica, in renibus autem purulentis per vesicam pure se expurgante. Hoc enim sua acrimonia mordens vesicam stimulat ad excretionem. Porro in uteri, & recti intestini inflammatione viciniæ ratione vesicam affici est necesse, utpote quæ & intemperantiæ, & inflammationis sit particeps, affligaturque præterea, & præmatur à tumoribus præter naturam partes eas occupantibus. Iam vero supra diximus non simpliciter affectionem alteram alteri supervenire solere, sed ubi iustam primigenia acquisiverit magnitudinem. Sic itaque & iocinore inflammationem patiente singultus accidit, propter nervorum communi-

tatem

tatem, non quidem ſemper, ſed ubi in maximam iecur pervenerit inflammationem.

LIX.

Γυνὴ ἢν μὴ λαμβάνῃ ἐν γαστρὶ, βούλῃ δὲ εἰδέναι εἰ λήψεται, περικαλύψας ἱματίοισι θυμία κάτω· κἢν μὲν προσιέσθαί σοι δοκέῃ ἡ ὀδμὴ διὰ τοῦ σώματος ἐς τὰς ῥῖνας καὶ ἐς τὸ στόμα, γίνωσκε ὅτι αὐτὴ οὐ δι' ἑωυτὴν ἄγονός ἐστιν.

Si mulier non concipiat, ſcire autem expetit num conceptura ſit, veſtibus undique obvolutæ per inferna ſuffitum apponito, & ſi odor quidem ad nares, & os uſque per corpus tibi pervadere videatur, ipſam non ex ſeſe infœcundam eſſe ſcito.

Si mulier non concipit, & ſcire placet an ſit conceptura, veſte undiq; præligatam, & obvolutam ſubter ſuffito: ac ſi odor corpus pervadere videatur ad nares, & os uſque, non ſua culpa ſterilem eſſe ſcito.

Verbum ſuffire materiam quæ ſuapte natura ſuffiri poteſt, indicat, ut thus, myrrham, Styracem, cæteraque temperamento calida, & valde odorata. Vult enim in totum corpus ipſorum vim ſuſtolli,

stolli, ut quum ad os, & nares pervenerit, à muliere manifesto sentiatur. In iis itaque solis mulieribus totum corpus non permeabit incensi odoris qualitas, quibus durum, densumque adest uteri corpus: tale vero ad conceptionem ineptum est, ut paulo post dicturus est, Quæ frigidos, & densos locos habent, non concipiunt. Porro id quod in fine aphorismi scribitur, Non sua culpa sterilem esse scito, aphorismi usum demonstrat: Sæpe enim ut sacerdotalis quædam, aut regalis propagatio, & soboles supersit studiose faciunt civitates ut ab iis seu viris, seu mulieribus susceptos liberos habeant, ad quos solos eius progeniei spes est redacta: deinde ubi mulieres non concipiunt, utrius causa id accidat quæritur, ut facto divortio ex aliis suscipiantur liberi. Atque hanc Plato in Theæteto doctarum pronubarum artem esse innuere videtur. Tota autem ea de re disputatio absolvetur non ita multo post, ubi omnes ad id attinentes aphorismos explicabimus.

LX.

HN γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ αἱ καθάρσιες πορεύωνται, ἀδύνατον τὸ ἔμβρυον ὑγιαίνειν.

Si mulieri utero gerenti purgationes eant, fœtus ut bene valeat fieri non poteſt.

Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.

Purgationis nomen multitudinis numero elatum, & quod ſequitur verbum πορεύεσθαι, id eſt, curſum tenere, non paucum indicant ſanguinem eſſe qui excernitur, neque ſemel erumpere, ſed ſæpe, & multum. Nam ſæpe ſine ulla fœtus læſione paucus ſanguis ſemel, atque iterum prægnantibus excerni conſpicitur: quum vero nihil à iuſta menſura purgationis menſtruæ differt, deincepſque ſervat legitimum circuitionis menſtruæ terminum, ut fœtus validus ſit, & robuſtus fieri non poteſt. Siquidem fortis, & robuſtus fœtus eo ſanguine ad ſui alimentum abutitur, qui ex toto corpore derivatur ad uterum. Porro excretio quæ gravidis accidit, ex venis iis quæ

utrin-

utrinque in uteri cervicem inseruntur fieri videtur. Nam ab interius in capacitatem uteri pertinentibus secundæ dependent. Quare nihil per eas in muliebrem sinum excerni potest.

LXI.

ΗΝ γυναικὶ καθάρσιες μὴ πορεύωνται, μήτε φρίκης, μήτε πυρετοῦ ἐπιγινομένου, ἆσαι δὲ αὐτῇ προσπίπτωσιν, λογίζου ταύτην ἐν γαστρὶ ἔχειν.

Si mulieri purgationes non prodeant, neque, horrore, neq; febre succedente, ciborum vero fastidia ei accidant, gravidam esse existimato.

Si mulieri purgationes non prodeant, neque febre, neque rigore superveniente, cibique fastidium accidat, prægnantem esse putato.

De iis quibus antea legitime purgatis, derepente postea retenta sunt menstrua sine causa manifesta, scriptus est Hippocrati aphorismus: in quo ea nos docet, quæ ipsa experientia quam plurimæ norunt mulieres. Nam si retentis mensibus languentes ipsæ cibi fastidio laborent, tum se concepisse arbitrantur. Accidit autem cibi fastidium eadem qua

pica

pica ratione, male ſcilicet ore ventriculi gravidis mulieribus affecto. Poteſt etiam propter totius corporis cacochymiam, & humorum vitium eiuſmodi aliquid mulieribus accidere: verum id cum horrore, & febre quadam patiuntur, atque eatenus diſtinguuntur à prægnantibus.

LXII.

Ὁκόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν, οὐ κυΐσκουσι. καὶ ὁκόσαι καθύγρους ἔχουσι τὰς μήτρας, οὐ κυΐσκουσιν· ἀποσβέννυται γὰρ αὐταῖς ὁ γόνος· καὶ ὁκόσαι ξηρὰς μᾶλλον καὶ περικαεῖς· ἐνδείῃ γὰρ τῆς τροφῆς φθείρεσθαι τὸ σπέρμα· ὁκόσαι δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν κρᾶσιν ἔχουσι σύμμετρον, αἱ τοιαῦται ἐπίτεκνοι γίνονται.

Quæ frigidos, & denſos habent uteros, non concipiunt, neque quæ præhumidos habent, ſiquidem in ipſis genitura extinguitur. Et quæ plus æquo ſiccas, & adurentes, alimenti nanque inopia ſemen corrumpitur. At quæ ex utriſque moderatam nactæ ſunt temperiem, eæ fœcundæ evadunt.

Quæ frigidos, & denſos locos habent utero non concipiunt. Et quæ prehumidos habent

bent, gravidari nequeunt: extinguitur enim in ipsis genitura. Et quæ sicciores, & æstuosos: nam alimenti defectu semen corrumpitur. Quæ vero ex utraque oppositione moderatam nacta sunt locorum temperationem, ea fœcunditate valent.

Si in suum quemque aphorismum, & debitum ordinem redigere mihi liceat, paulo supra explicatum aphorismum huc transferre non dubitem in huius locum: ut absoluta de mulierum purgationibus disputatione, de ipsis deinceps locis muliebribus instituatur oratio, quæ quot modis steriles evadant mulieres doceat. Primus itaque inter eos ordine fuerit aphorismus ille ubi dicebat, Si mulier non concipit, scire autem velis an sit conceptura, vestimentis undique obvolutam subter suffire oportet. Secundus autem nunc propositus, cuius summa est, Probe quidem temperatos muliebres locos ad conceptionem aptos, accommodatosque esse: Intemperatos autem, si quidem mediocriter id patiantur, ægre, ac difficulter concipere: si vero sine modo, steriles mulieres efficere. Quibus verbis virorũ quoque una venit infœcunditatis causa intelligenda, verum

rum id multos latet. Sed qui diligenter dictis Hippocratis adverterit animum, is it primum quidem, quam ob causam ex viris etiam nonnulli sint prorsus infœcundi, intelliget, deinde temperatos quidem tam viros, quam mulieres semper gignere, etiamsi cum intemperatis coeant: Intemperatos vero, cum iis solis qui contrario sunt temperamento copulatos generare discet. Prius tamen de mulierum sterilitate dicendum, quarum uteri statim ab initio intemperata est constitutio, una quapiam ex primis qualitatibus exuperante, vel duabus: quemadmodum in commentariis de temperamentis explicavimus, ubi intemperantias omnes octo numero esse demonstravimus, simplices quidem quatuor, quarum nunc meminit Hippocrates, totidem vero compositas alias simplicibus hisce invicem implicatis. Quum itaque frigiditas immoderata tantum præpollet, ut densior uterus evadat, tum & angusta admodum, strictaque sunt vasorum ad ipsum pervenientium ora, & steriles mulieres redduntur, utpote neque secundis cohærere, & agglutinari ad vasorum ora potentibus, neque

neque si id quandoque fiat, probe unquam conceptu nutrito. Vel enim nullo prorsus modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ, & hæ ipsæ vitiosæ, solo tenuiore, & aquosiore sanguine per arcta vasorum oscula elabente: quæ & ipsa facile obstruuntur, tum ob nativam angustiam, tum quia magna ex parte tali natura præditæ humorē cumulant pituitosum: Fere siquidem utero est totum corpus simile. Quinetiam maris quoque semen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, nisi sit natura calidius. Primum igitur frigidæ uteri temperationis meminit his verbis, Quæ frigidos, & densos locos habent: non mehercule in ipsis volens implicare cum frigiditate densitatem, non secus atque si siccitatem, aut humiditatem addidisset. Neutra enim harum perpetuo comitatur frigiditatem, atque propterea ipsi modo una, modo altera miscetur: Densitas vero muliebribus locis valde frigidis adest necessario, ob quam neque concipere possunt propter explicatam à nobis causam. Quo fit ut totam aphorismi sententiam ita accipiendam putemus, Quæ frigidos locos habent,

habent, gravidæ fieri nõ possunt ob substantiæ ipsorum densitatem. Quamobrẽ vero densitas conceptioni adversetur, dicere neglexit, tanquam eius rei essemus causam facile intellecturi. Et quæ immodice ait humidos locos habent, prægnantes non fiunt. Extinguitur enim in ipsis genitura, non secus atque in palustri solo cerealia semina. Et quæcunque siccos, & æstuosos, ardentesque uteros habent, alimenti inopia non concipiunt. Nam siccis locellis eiusmodi aliquid accidere solet, quale quum arenæ, aut argillosæ, & petrosæ humo semina mandantur: calidis vero immoderate, & ardentibus similiter evenit, atque si valde calenti terræ (qualis per caniculæ ardores esse solet) semina committerentur. Atque hactenus quatuor qualitatum Hippocrates meminit, cuiusque seorsim vi exposita, ut si quando inter se misceantur, earum sit permistio manifesta. Deinceps inquit, Quæ vero ex ambabus moderatam nactæ sunt locorum temperationem, eæ fœcundæ existunt. Sed quibus ambabus? non profecto qualitatibus (sunt enim quatuor) sed ipsarum oppositionibus. Ut enim nobis de-

monstratum est in libris de temperamentis, una quidem est eucrasia, id est, proba temperatio ex moderata calidi, & frigidi mistura: altera vero humido, & sicco moderate inter se mistis. Atq; uterus aliquis una quidem oppositione temperatus, altera vero intemperatus esse potest: sed ne concipiatur potest etiam altera intemperies efficere: ut vero fœcundetur mulier, utraque opus est proba qualitatū temperatione. Quemadmodum itaq; Hippocratis tota fuit de muliebribus affectibus superior disputatio, sic etiam præsens de uteri temperationibus habetur oratio: nihil tamen quicquam ipsi de viris additum est, vel quia promptum, facileque esset ex iis quæ dixit, easdem ad semen intemperantias transferre, vel quum in posterum sermonem distulisset, postea est dicere oblitus. Quidam tamen sequentem pro maribus aphorismum ascripserunt, cuius initium est, Similiter etiam in maribus: quem utique probatissimi quique aphorismorum interpretes ab Hippocratis & sententia, & elocutionis ratione affirmant abesse longissime. Et vero iusta analogiam, & proportionem eorum quę

scripsit

ſcripſit de mulieribus, licet nobis ad viros tranſeuntibus dicere vel propter temperamenti frigiditatem non exacte ipſis ſemen concoqui: atque propterea, ſiquidem mediocris ipſi intemperies adeſt, uterum calidiorem poſtulare, ſi vero immoderata ſit, infœcundum plane reddi; vel rurſum propter humiditatem non percoqui: atque etiam propterea ſi moderata adeſt intemperies, calidiore id, & ſicciore utero indigere, ſi vero immodica, fœcundum minime exiſtere. Eodem quoque modo excedente etiam calore ſemen veluti torreri, exuccumque reddi: præ ſiccitate vero, ſimul atque exciderit extendi non poſſe: qua maxime re ad mulieris gravidationem eſt opus. Siquidem libro de ſemine oſtendimus niſi per plurimam fundi uteri partem ſemen extendatur, non concipere mulierem. His nobis veluti elementis comparatis, deinceps dicamus id quod paulo ſupra in hunc dicendi locum diſtulimus in Theæteto à Platone propoſitum. Inquit enim hoc præcipuum eſſe munus obſtetricum, apta ad liberorum procreationem corpora conciliare inter ſe, & copulare (quæ res nunc hoc aphoriſmo

est tradita) simulque posse internoscere qui sint infœcundi viri, & quæ mulieres steriles. Nam immodicæ dyscrasiæ, id est, intemperantiæ horum sunt causa, modicæ vero si sint, & contrariis iungantur, tunc gravidæ fient mulieres, si vero cum similibus copulentur, non concipient. Neque enim fieri potest ut semen frigidius in frigidiore utero fœcundetur, neque siccius in sicciore, & de aliis qualitatibus utrobique similiter: sed frigidius quidem semen tanto calidiore utero indiget, quanto ipsum longius abest ab optima temperatione. Quacunque autem immodica intemperie uterus laboret, certa sterilitatis cognoscendæ ratio est aromatum suffitio, quam paulo supra exposuit. Nam frigiditas propter uteri densitatem ad os, & nares sursum aromatum vaporationem efferri non sinit. Eodem modo nec siccitas. Humiditas vero sicuti Hippocrati dicta est extinguere genituram, ita aromatum quoque qualitatem obtundet. Reliqua est vehemens caliditas, quæ si odorum vim alterabit, & corrumpet, atque propterea ipsam servata synceritate non permittet subvehi ad os, & nares, satis tum in his

etiam

etiam calidioribus naturis esse poterit ad sterilitatis cognitionem aromatum suffitio: Si vero hæc præstare nequeat, ex aliis tunc nobis indiciis erit eiusmodi spectanda natura, hoc ipsum imprimis tenentibus, raram admodum in mulieribus talem temperationem esse, siquidem natura est fœmina mare frigidior. Quare vel ob id in mulieribus sterilitatis ex aromatum suffitu probandæ ratio erit multo utilissima, quia vel omnis immodica intemperies ipsi subiiciatur, vel rarissime ipsam unica effugiat, in iis scilicet mulieribus quæ tenues, nigræ, & hirtæ apparent, ut ex his signis immodica ipsarum intemperies percipi queat, sine aromatum suffitu.

LXIII.

Παραπλησίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρένων· ἢ γὰρ δι' ἀραιότητα τοῦ σώματος τὸ πνεῦμα ἔξω φέρεται, πρὸς τὸ μὴ παραπέμπειν τὸ σπέρμα· ἢ διὰ τὴν πυκνότητα τὸ ὑγρὸν οὐ διαχωρέει ἔξω· ἢ διὰ τὴν ψυχρότητα οὐκ ἐκπυριᾶται, ὥστε ἀθροίζεσθαι πρὸς τὸν τόπον τοῦτον, ἢ διὰ τὴν θερμασίην τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται.

Eadem vero ratio est in maribus, aut enim propter corporis raritatem spiritus

foras discipatur, ita ut ne semẽ transmittat: aut propter densitatem humor foras non excernitur: aut ob frigiditatem non accenditur, ut ad eum locum cogatur: aut ob caliditatem hoc idem contingit.

Par est de maribus ratio. Aut enim propter corporis raritatẽ spiritus foras dissipatur, ita ut genitura eiaculari nequeat: aut propter densitatem humor foras non prosilit: aut propter frigiditatem non incenditur, ut eo loci coacervari possit: aut propter caliditatem hoc idem ipsum usuvenit.

Qui hunc addidit aphorismum, ne suam quidem ipsius orationem intelligit. Nam eundem sibi de viris sermonem, quem de mulieribus Hippocrates habuit fore pollicitus, hoc non pręstitit. Quum enim ille de quatuor intemperiebus fecerit mentionem, hunc quoque quatuor in maribus, ut nos superiore aphorismo fecimus, intemperies prosequi oportuit: Verum non sic fecit, sed imprimis corporis statim incusavit raritatem, quæ in mulieribus est prætermissa: Deinde ne oratio quidem ipsa per se diligenter examinata, vera comperitur. Raro siquidem, & laxo corpore viri complu-

complures reperiuntur, qui semen emittant fœcundissimum: neque id mirum videri debet. Nam corporis raritas calidiores, & humidiores temperationes comitatur, quæ utique plurimo semine, & fœcundissimo abundant omnium maxime. Nam & materiam unde semen generatur, & vim à qua coquitur, habent copiosam. Porro autem spermaticorum vasorum contentione expressam genituram, non spiritus violentia protrusam foras eiaculamur: Spiritalis enim substantia cum seminis humiditate permiscetur, quæ & ipsa ut erumpat vasis exprimentibus indiget similiter, atq; spermatica humiditas, quæ tanto exuberat siccitatem, quanto celerius emicat, & diutius, & longius fertur. Ista ignorabat is qui aphorismum ascripsit: & præterea quum humorem propter densitatem negat foras pervadere, siquidem diversum à semine humorem dicit, levis, & nugatoria est eius oratio: si vero propter corporis totius spissitudinem semen dicit foras non prodire, quæ sit instrumentorum seminalium conformatio prorsus ignorare videtur. Præstitisset enim ipsorum angustiam causari. Quin-

etiam id quod deinceps dicitur quadamtenus verum existens, sequentem habet clausulam ab omni sensu abhorrentem. Nam quod propter temperamenti frigiditatem semen non incendatur, ac propterea infœcundum existat veritati est consentaneum: quod autem eo loci colligi nequeat, ex abundanti additum est, cum eo quod neque loci cuiusquam ipsi supra facta est mentio, sed nobis intelligendum reliquit: tametsi vox demonstrativa eo, ad aliquid, quod supra dictum esse oportuit, habet relationem. Sed hæc quidem parva sunt: quod vero ad finem aphorismi dicitur, errorem habet maximum, quum propter caliditatem idem evenire dicit. Manifesto enim ea oratio ad superius dictum est referenda: dictum vero supra fuit ob frigiditatem semen non inflammari, ut eo loci coacervetur. Quibus verbis fit, ut propter calorem etiam non incendi semen, neque in vasa cogi seminalia intelligere debeamus, quæ res evidenter est absurda. Nam torreri, aut assari, aut eiusmodi aliquid affirmare pati semen à calore habet rationem, at non incalescere absurdum est omnino.

LXIV.

LXIV.

Γάλα διδόναι κεφαλαλγέουσι, κακόν. κακὸν δὲ καὶ πυρεταίνουσι, καὶ οἷσιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορύζονται, καὶ τοῖσι διψώδεσι. κακὸν δὲ καὶ οἷσι χολώδεες αἱ διαχωρήσιες, καὶ ἐν τοῖσιν ὀξέσι πυρετοῖσιν ἐοῦσι, καὶ οἷσιν αἵματος πολλοῦ διαχώρησις γέγονεν. ἁρμόζει δὲ τοῖσι φθινώδεσι μὴ λίην πολλῷ πυρέσσουσι διδόναι γάλα, καὶ ἐν πυρετοῖσι μακροῖσι καὶ βληχροῖσι, μηδενὸς τῶν προειρημένων σημείων παρεόντος, παρὰ λόγον δὲ ἐκτετηκόσι.

Lac exhibere capite dolentibus, malum. Malum item & febricitantibus, & quibus pręcordia ſublata murmurāt, & ſiticuloſis. Malum quoque & quibus bilioſę ſunt deiectiones, quique febre acuta laborant, & quibus copioſa ſanguinis deiectio facta eſt. At tabidis lac dare convenit, non valde admodum febricitantibus, & in febribus longis, & languidis, dum nullum ex ſupra commemoratis ſignis adfuerit, & præter rationem extenuatis.

Lac præbere capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata, aut murmurantia, & ſiticuloſis, malum: Malum

item quibus biliosæ deiectiones, febres acutæ, & copiosa sanguinis vacuatio facta est. Convenit vero tabidis non admodum valde febricitantibus, & febribus longis, & languidis dum nullum ex supradictis signis adsit, & præter rationem extenuatis.

Quod lac cito alteretur, & bifariam subeat mutationem, multo adhibitum calori protinus in nidorem abiens, pauco statim acescens, tibi scire licet, si partim ut emulctum est supra ignem decoxeris, partim vero seorsum per se reposueris. Nam decocto fit in nidorem depravatio, reposito acor omnino, vel citius, vel tardius contrahitur. Similiter in hominibus bene valentibus nisi probe coquatur, quibusdam acescit, aliis aduritur, & nidorem contrahit. Nam ventriculo frigidiore omnino acescit tardius, citiusve, calidiore nidorulentum evadit. Lac tamē si bene concoquatur, alit multum, succumque (a) corpori præbet laudabilem. Cæterum inter coquendum sanis etiam hypochondria attollit, & caput ferit. Hæc igitur lactis effecta, & mala in sanis etiam spectare licet. Verum

(a) καλῶς πεφθὲν γάλα τρόφιμόν τ' ἐστι καὶ εὔχυμον.

rum ea Hippocrates quæ ægrotis hausto lacte accidunt, recenset, quotidiano utentium usu, & experientia omnibus manifesta: & alioqui possunt ante experientiam cognosci. Ubi enim iis, qui integra valetudine fruuntur lac capitis movere dolorem, & hypochondria inflare videmus, quibus profecto iam dolitat caput, aut sublata sunt hypochondria adversissimum esse cogitatione colligere facile possumus. Porro recte elata dixit hypochondria, quanquam poterat inflata, & flatuosa dicere. Neque enim sola lac hypochondria lædere solet, sed & alia omnia viscera, quoquo modo propter eiusmodi aliquam affectionem, cuiusmodi est inflammatio, vel erysipelas, vel scirrhus, vel œdema in tumorem sublata: multoq; magis si abscessus sit in hypochondrio nondum ruptus. Atque hæc omnia Hippocrates uno verbo ostendit, dum inquit, hypochondria elata. Nocuum etiam lac esse dicit murmurantibus hypochondriis, quæ ab inflatis, & distentis sunt diversa, flatuosa tamẽ ipsa existunt, & ventosa. Maior itaq; læsio hypochondriis contentis, minor murmurantibus

accidit à lactis esu: verum tamen ne his quidem lac utile: acescit enim in ipsis. Lactis tamen serum sale, & melle conditum multis, quibus hypochondria murmurarent quum exhibuissemus, profuit, citata ipsis alvo. Pariter siticulosis malum lac esse dicit: in nidorem enim ipsis convertitur, & aduritur, sive ipsi natura sitiant, sive per aliquod tempus evaserint siticulosi. Et quibus deiiciuntur, aut vomuntur biliosa nidorulentum fieri lac dixerim: Siquidem ab omnibus causis calidis lac in nidorem celerrime verti omnino iã didicimus. Merito igitur iis quoque qui acute febricitant, lac noxium. Atque mihi quidem rectius ita habere dictio videtur, Malum etiam lac quibus biliosæ deiectiones, & quibus febres sunt acutæ. Neque enim utriusque simul iunctis solum, sed seorsim etiam lac incommodat. His igitur affectibus lac est nocentissimum: iis vero qui deinceps ita ab Hipp. enumerantur utile, Convenit vero tabidis non admodum valde febricitantibus. Nam primum facit tabidorum mentionem. Sic enim Hippocratem eos appellare accipere debemus, qui phthoë laborant, id

est,

est, nata in pulmone vomica contabescunt. Nam de cæteris extenuatis, & exhaustis deinceps dicet in ea dictione, cuius initium est, Et febribus languidis. Porro omnibus communiter qui lacte egent, boni succi cibus quem euchymum Græci appellant, & qui cito distribuatur, est necessarius. Neque tibi mirum videri debet, si lac ventosum aliquid habens euchymum esse, & bonum succum præstare dicamus: Nam in universum euchyma ea esse dicimus, quæ post coctionē in bonum mutantur succum, videlicet sanguinem. Hic enim familiaris nobis, & amicabilis succus est. Quāobrem vero quū dixisset, Convenit autem tabidis, adiecit, non admodum valde febricitantibus, dignum mihi videtur consideratione non parva: nam sufficiebat sine valde dixisse non admodum. Utrum solis valde febrientibus lac non exhibet, solis iis qui non admodum valde febricitant potui dans? an potius ab aliquo falso interposita est, & ascripta particula valde, ut & alia pleraque? Per otium ergo ista exquirere poteris, à nobis vero hoc in pręsentia habeto, lac valde febricitantibus dandum non esse.

Porro

Porro miror quî in iis quibus lac dari vult, illud adſcripſit, dum nullum ex ſupradictis ſignis adſit: id enim à doctrinæ aphoriſticæ brachylogia alienum eſt. Siquidem ex iis, quæ prius dixerat, intelligebatur, etiam ſi dictum non fuiſſet, dandum ſcilicet tabidis, & præter rationem extenuatis lac eſſe, niſi caput doleat, aut hypochondrium tumeat, aut biliosa deiiciantur, aut cæterorum denique aliud eiuſmodi ipſis adſit. An non ſimpliciter, nec ſemper ſervare brevitatem Hippocrates videtur, ſed ubi magnum aliquid, à quo ſi negligentius audiatur, periculum impendeat docet, tum bis, terve eadem repetere non gravatur?

LXV.

Ὁκόσοισιν οἰδήματα ἐφ' ἕλκεσι φαίνεται, οὐ μάλα σπῶνται, οὐδὲ μαίνονται· τουτέων δὲ ἀφανισθέντων ἐξαίφνης, τοῖσι μὲν ὄπισθεν, σπασμοὶ, τέτανοι· τοῖσι δὲ ἔμπροσθεν, μανίαι, ἢ ὀδύναι πλευροῦ ὀξεῖαι, ἢ ἐμπύησιες, ἢ δυσεντερίη, ἢν ἐρυθρὰ ᾖ τὰ οἰδήματα.

Quibus cum vlceribus tumores conſpiciuntur, ii fere neque convelluntur, neque in furorem aguntur. At iis

dere-

derepente evanescentibus, quibus quidem id à tergo incidit, convulsiones, & nervorum distentiones fiunt. Quibus vero à fronte, furores, aut lateris dolores acuti, aut puris collectio, aut intestinorum difficultas, si rubri tumores fuerint.

Quibus sunt cum ulceribus tumores conspicui, ij non admodum convelluntur, aut insaniunt. Quibus vero repente evanuerint, siquidem postica parte factum sit, convulsiones, & tetani accidunt: si vero à fronte, insania, lateris dolor acutus, empyema, & dysenteria si rubicundi fuerint tumores.

Tumores omnes præter naturam œdemata Hippocrates appellat, phlegmonis etiam eo nomine comprehensis: quanquam hoc ipsum phlegmones nomen apud veteres omnes de phlogosi potius, id est, inflammatione dicebatur, etiam si sine tumore consisteret: Est igitur quod nunc dicitur, tale, In quibus tumores superveniunt ulceribus, ij non admodum convelluntur, aut insaniunt. Porro hæc eadem indicat oratio nonnullos etiam propter tumores vulneribus accidentes convelli, & furere, sed id

raro

raro accidere: tum ſcilicet ubi in parte nervoſa inſignem magnitudinem, aut aliquam malignitatem acquiſiverunt. Contra vero ſi tumores derepente obliteſcant, convulſiones, & tetanos ſequi affirmat, duntaxat ſi in partibus poſterioribus, hoc eſt, in dorſo fuerint ulcera: Si vero partibus anterioribus conſtiterint, tum alia, quæ deinceps enumerat, conſequi dicit. Poſteriores nanque partes nervoſæ ſunt, anteriores venoſæ, & arterioſæ. Quum itaque ab ulceratis partibus humor, qui tumorem faciebat in partem aliquam principem remeaverit, in poſterioribus quidem partibus, utpote nervoſis, convulſiones fient, & tetani. (nam hi ſunt nervorum affectus) In partibus vero anterioribus mania, ſiquidem in caput humor feratur: lateris dolor, ſi in thoracem vertatur: hinc vero ſæpe purulenti evadunt ibi collecto humore minime diſcuſſo, aut digeſto. Dyſenteriam autem fore inquit, ſi rubentibus tumoribus materiæ repente fiat in ventrem tranſlatio. Cæterum dyſenteriam eiuſmodi cruentam appellare ſolemus, quæ utique definitur, ſanguinis per inteſtina citra exulcerationem vacuatio.

cuatio.

cuatio. Quod itaque, si vel in dorso, vel partibus anterioribus ipsi ex adverso sitis, tumores aliquando contingat derepente evanescere, ægri in tales incidant affectus est manifestum: non tamen nobis Hippocrates ipse declaravit de hisne partibus loquatur solis, an de omnibus simpliciter agat, ita ut artus quoque ipsi hac oratione comprehendantur. In tibijs certe non sunt parte anteriore musculi, qui in tendones validos, & latos definant: in femore vero parte genu anteriore maximum videmus tendonem: quo affecto convulsionem per consensum secutum iri est probabilius, quam aliqua ex musculis parte femoris posteriore positis. Sunt enim omnes carnosi. Itaque non videretur verum id quod universaliter pronunciatur, nempe partibus tantum posterioribus accidere convulsiones. Et quidem persæpe id non in cruribus solis, sed etiam manibus accidere videtur, fortasse quia hæ partes omnes directo respondent dorsali medullæ, ab eaque tum artuum, tum dorsalium musculorum nervi oriuntur.

LXVI.

ΗΝ τραυμάτων ἰσχυρῶν ἐόντων καὶ πονηρῶν, οἰδήματα μὴ φαίνεται, μέγα κακόν.

Si magnis, & pravis existentibus vulneribus tumor non conspiciatur, ingens malum.

Si magnis vulneribus, & pravis tumor non appareat, ingens malum.

Potest & cum ultima aphorismi dictione adiectivum ingens coniungi, potest & cum priore parte aphorismi, hunc in modum habente oratione, Si vulneribus pravis existentibus tumor non appareat, est ingens malum: vel sic, Vulneribus malis existentibus, si tumor magnus non appareat, malum. Potest etiam de utraque communiter simul dici, ac si ita dixisset, Si pravis vulneribus existentibus tumor ingens non appareat, malum est ingens. Sed quæ ex tribus meo quidem judicio præferri debeat lectio, habet hunc in modum, Si vulneribus pravis existentibus, tumor non appareat, malum est magnum. Porro monui supra œdematis nomen generaliter Hippocrati de omnibus dici tumo-

tumoribus preter naturam. Prava autem vulnera dici putandum est, quæ in capite, aut fine musculorum quum omnium, tum maxime nervosorum sunt accepta. Nam principio, & origine musculorum nervi inseruntur in ipsos, ex fine vero tendones enascuntur. Quemadmodum igitur paulo ante omnes derepente evanescentes tumores damnabat, ita nunc si malis vulneribus nullo modo superveniant tumores, non probat. Nam suspicio est in ipsis humores vulneribus affluentes ad partes principes esse translatos. Atque hoc maxime in iis vulneribus fieri videtur, quibus dolor adest, propter quem aliquid omnino influit in partem, cæterum ab imperitis medicis reprimitur, & inhibetur medicamentis valde refrigerantibus, aut astringentibus. Nam quæ dolore vacant, neque fluxionem concitant. Maxime vero omnium partes nervosæ vulneratæ dolent, quæ calfacientibus, & siccantibus medicamentis curari volunt.

LXVII.

ΤΑ' χαῦνα, χρηστά· τὰ δὲ ὠμὰ, κακά.

Molles boni, ac crudi mali.

In-

Incontenta bona, contenta vero, & cruda, mala.

Hæc oratio appendix eſt præcedentis. Docet autem Hippocrates œdemata quæ ſunt incontenta bona eſſe, & laudabilia omnia, contraria vero, mala. Proprie autem incontento, & cedenti opponitur durum, reſiſtens, & refractarium: hoc vero Hippocrates crudum appellavit. Neque enim unquam renitens, & durus tumor fieri poteſt, partis natura probe affluentes humores coquente.

LXVIII.

ΤΑ' ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ὀδυνωμένῳ, ἡ ἐν μετώπῳ ὀρθὴ φλὲψ τμηθεῖσα, ὠφελέει.

Ei qui parte capitis poſteriore dolet, recta in fronte inciſa vena, prodeſt.

E parte capitis poſteriore laboranti, in frontē recta excurrens vena inciſa, prodeſt.

Non vacuare ſolū Hippocrates quum uſus poſtulat, ſed etiam cum revulſione vacuationem inſtituit. Fit porro revulſio in contrarium: ac ſecundum longitudinem quidem ſurſum, ac deorſum, ſecundum latitudinem vero dextrorſum, & ſiniſtrorſum, & ſecundum profunditatem ante

ante, & pone. Nunc itaque parte capitis posteriore dolente cum revulsione vacuatio fiet ex fronte: sicuti & quum anterior pars laborat, ex occipite. Ita enim sæpe diuturnę oculorum fluxiones sanatæ sunt, ex partibus occipitis misso sanguine, & admotis curcubitulis.

LXIX.

Ῥίγεα ἄρχεται γυναιξὶ μὲν ἐξ ὀσφύος μᾶλλον, καὶ διὰ νώτου ἐς κεφαλήν. ἀνδράσι δὲ μᾶλλον ὄπισθεν ἢ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος. οἷον ἀπό τε πηχέων καὶ μηρῶν. ἀτὰρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιόν. δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ θρίξ.

Rigores mulieribus quidem initium ducunt ex lumbis magis, & per dorsum ad caput perveniunt. Quinetiam viris parte corporis posteriore magis, quam anteriore, veluti ex cubitis, & femoribus. Quod & indicat cutis raritas, quam etiam pilus ostendit.

Rigores incipiunt mulieribus ex lumbis magis, & per dorsum perveniunt in caput: sed & viris parte corporis posteriore magis, quam anteriore, veluti ex femoribus, & cubitis. Indicio est cutis raritas, quam ipsam pilus ostendit.

Rigo-

Rigor omnis incipit cum sensibili quodam frigore. Dorsi autem partes utpote nervosę, non solum facilius refrigerantur, sed promptius etiam frigus sentiunt. Quo fit ut merito inde rigores capiant initium, & magis in mulieribus fiāt, quia fœmina frigidior natura est, & imbecillior. Hinc porro incipiens rigor excurrit in caput, nervorū principium, celerrime per spinalem medullam facta consensione, id est, affectionis communicatione: quandoquidem & ipsa non secus, ac cerebrum frigida est natura, & propter substantiæ mollitudinem similiter obnoxia. At vero ex partibus anterioribus rigores non incipiunt, quia calidiore sunt, quam posteriores, temperamento. Cuius rei indicium statuit cutis raritatem, & huius rursus ipsius pilorum multitudinem. De quorum generatione abunde egimus in libris de temperamentis.

LXX.

ΟΙ' ὑπὸ τεταρταίων ἁλισκόμενοι, ὑπὸ σπασμοῦ οὐ πάνυ τι ἁλίσκονται. ἢν δὲ ἁλίσκωνται πρότερον, εἶτα ἐπιγένηται τεταρταῖος, παύονται.

Qui quartanis corripiuntur, fere convulsio-

vulsione non tentantur. Quod si prius corripiantur, deinde quartana succedat, liberantur.

Qui quartana corripiuntur, non admodum convulsionibus tentantur: (a) *Si vero prius tentati fuerint, superveniente quartana, liberantur.*

Quæ propter vacuationem fit convulsio, acutissima est, & perniciosissima: quæ vero ob nervosarum partium repletionem accidit (qualis est epileptica) neque acutissima est, neque perinde periculosa. De qua convulsionis specie Hippocrates in præsentia meminit, illa enim verba, Tentantur, & Tentari, temporis productionē indicant. Hanc ergo convulsionem fieri quartana non solum prohibet, sed etiam si fieri occupaverit, solvit. Fit porro talis convulsio lentis, & pituitosis humoribus partes nervosas infarcientibus, & obstruentibus. Quibus liberandis quum duplex sit comparata ratio, excretio, & coctio, utranque habet quartana: excretionē quidem vi rigoris (eiusmodi enim concussio, & convulsio sola potest crassum humorem excernere)

(a) *Vide 6. Epid. ad finem.*

coctio-

coctionem vero caloris ratione rigorem excipientis.

LXXI.

ΟΚόσοισι δέρματα περιτείνεται καρφαλέα τε σκληρὰ, ἄνευ ἱδρώτων τελευτῶσιν. ὁκόσοισι δὲ χαλαρὰ καὶ ἀραιὰ, σὺν ἱδρῶτι τελευτῶσιν.

Quibus cutis obtenditur arida, & dura, ij sine sudore moriuntur: at quibus laxa, & rara, cum sudore vitam finiunt.

Quibus arida, & dura cutis obtenditur, sine sudore moriuntur: quibus vero laxa, & rara, cum sudore vita defunguntur.

Morituris(a) siquidem squalida, dura, sicca, & obtensa cutis est, sine sudore vitam finiunt: Si contra, rara, mollis, & laxa, cum sudore fato concedunt. Prioribus siquidem vel omnino exhausta est humiditas, vel ex cute: in aliis vero inest etiam in cute.

LXXII.

ΟΙ ἰκτερώδεες οὐ πάνυ τι πνευματώδεές εἰσιν.

Qui morbo regio laborant, non multum flatulenti sunt.

(a) *Philotheus* τελευτᾷν *accipit* ἀντὶ τοῦ κρίνεσθαι ἤτοι πρὸς βίον, ἢ πρὸς θάνατον· εἰ μὲν τις εὐφορία ἕποιτο αὐτοῖς, πρὸς ὑγίειαν εἰ δὲ δυσφορία πρὸς θάνατον.

Auri-

Auriginosi, non admodum ventosi.

Ventosos ab ipso nunc dici putandum est, qui in ventre colligunt copiam spiritus flatuosi, qui vel per ructus, vel flatus inferne erumpentes excernitur, vel remanet, & continentes partes distendit. Fit autem alias propter atoniam quandam, id est, virtutis remissionem, & imbecillitatem partium ipsarum ad ventrē attinentium, alias propter phlegmaticum humorem, & frigidum. Qui itaque sunt ob pituitosum, & frigidum humorem flatuosi, auriginosis sunt contrarii, utpote biliosis. Quæ quum ita sint, fit ut ictero obnoxij nunquā ventosi fiant, duntaxat secundum abundantis humoris naturam: Nam propter partium imbecillitatem possunt aliquando flatus gignere. Propterea enim dictioni adiecit, non admodum, ita perpetuitatem negationis interrumpens, simulque quod dicit fere fiere ostendens. Perraro enim auriginosos invenias, qui partium habeant ad ventrem attinentium imbecillitatem.

FINIS LIBRI QVINTI.

CLAUDII GALENI
IN
APHORISMOS HIPPOCRATIS
COMMENTARIVS SEXTVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

ἘΝ τῇσι χρονίῃσι λειεντερίῃσιν ὀξυρεγμίη ἐπιγινομένη, μὴ γινομένη πρότερον, σημεῖον ἀγαθόν.

In diuturnis inteſtinorum lævitatibus, ſi ructus acidus, qui antea non extitit, ſuccedat, bonum eſt ſignum.

In diuturna lævitate inteſtinorum, ſi ructus acidus ſuperveniat, qui prius non extiterit, bonum eſt ſignum.

Lienteria(quaſi lævitatem inteſtinorū dicas) celer eſt per ventrem, & inteſtina eſculentorum, potulentorumque tranſitus, quo talia deiiciuntur, qualia fuere devorata. Quod ſi brevius definire placet, potes dicere coctionis privationem eſſe, nul-

nulla neque secundum consistentiã, neq; secundũ colorem, aut odorem, aut ullam aliam omnino qualitatem in ventriculo ciborũ mutatione facta. Ita porro morbus hic appellatus est, existimãtibus qui primum ipsi talem appellationẽ imposuerunt, propter internæ τῶν ἐντέρων, id est, intestinorum superficiei lævitatẽ fieri, ob quam non amplius ipsa retineant in se cõtenta cibaria, sed ocissime preterlabi sinant: quasi vero sua, quum secundum naturam habebant, asperitate retinerent. Ego vero quum in aliis multis laudandos eos censeam, qui rebus primum posuerunt nomina, minime tamen in lienteriæ appellatione probare possum, quippe qui ingestos cibos circumplicare, & amplecti, & constringendo retinere tempore legitimo, posteaque deorsum propellere, proprium ventriculi munus esse ignoraverint: & rursum quemadmodum in vesica fit stranguria, quum ipsa scilicet urinæ impatiens non expectat, donec coacervetur, sed statim ut mordacem sibi, aut gravem summovet, & reiicit, eodem quoque modo citam per ventrem cibi, potusque permeationem fieri non intellexerint. Hæ enim

sunt omnium excretionum communes causæ: quas si illi scivissent, qui primi huic morbo lienteriæ nomen indiderunt, talem de lævitate intestinorum opinionem repudiassent, & eius loco, totius ventriculi, & intestinorum imbecillitatem statuissent causam, ob quam partes hæ cibis assumptis gravatæ, à se quam citissime ipsos depellunt, exiguntque. Potest etiam quandoque quorundam humorum mordacitate, & acrimonia in superficie exulceratis intestinis, accidere hæc affectio, etiamsi vires ipsorum non magnopere laborent. Tum enim fuerit necessarium, ut permeantibus cibis partes exulceratæ dolorem sentiant, atque ideo propellant, atque à seipsis ocissime amittant: quod per singulas partes dum fit, tanta sequitur transitus velocitas, ut cibi nullum coctionis rudimentum, inchoationemve accipiant. Verum tali lienteriæ morsus cuiusdam inerit sensus, in ea vero, quæ propter ventriculi, & intestinorum imbecillitatem accidit, citra ullum doloris sensum fient deiectiones. Cæterum non parvum hoc est harum lienteriarum discrimen. Nam quæ propter humorum acri-

acrimoniam totius ventriculi,& intestinorum abrasa sit superficie, siquidem humorum malignitas cessaverit, astringente tum cibo,tum potu curatur citissime:si vero longiore tempore perseveret, in dysenteriam, id est, intestinorum difficultatem transit,ac mutatur: quæ vero propter virtutis retentricis imbecillitatem fit intestinorum lævitas, ab intemperie omnino conciliatur: quæ vel ipsorum corporum confirmata est qualitas, & quidam contractus iam habitus solutu difficilis, vel propter humorem aliquem fit qui in ventre, & intestinis continetur, de quorum humorum numero est pituita, ob quam ægrotantibus acidi ructus eveniunt, quas ὀξυρεγμίας appellant Græci, qui etiam citra pituitæ consortium ventriculo frigidiore fieri possunt. Et certe cum quibusdam lienteriis, quæ ex frigiditate ortum habent, una invadunt ructus acidi, sed temporis progressu cessant. Nam per initia exiguo quodam tempore cibi in ventriculo retinentur, procedente autem, atque aucto morbo, ne hoc quidem accidit. Ubi igitur in ventriculo brevis est cibi mora, tum quędam veluti fit coctionis inchoa-

tio, & propterea eiusdem infelicitas, & frustratio accidit, apotychia Græce dicta. Nos autem à frigida causa profectas coctionis frustrationes, ructus acidos gignere didicimus. Ubi autem nullum cibi accipiunt coctionis initium, tum nec ulla ipsorum ab initio fit secundum qualitatem mutatio, & proinde nec ructus acidus, nisi pituita præsertim acida in ventriculo abundet. Propterea non simpliciter Hippoc. in lævitate intestinorum acidum ructum dixit signum esse bonum, sed in diuturna addidit. Nam cum incipiente, ut dictum est, sæpe una accedit ructus acidus. Deinde qui prius inquit, non extiterit. Quę enim à pituita ventriculum refrigerante, fit intestinorum lævitas, una secum semper habet coniunctam oxyregmiam, tanquã symptoma quoddam. Cum ea igitur intestinorum lævitate, quæ neque etiamnum incipit, neq; à pituita fit, coniuncta non est oxyregmia, quæ si aliquando tandem interveniat, tantisper cibum in ventriculo retineri, donec mutationis principium accipiat, simulque suorum operum naturam reminisci significabit. Atque mihi hactenus abunde ut arbitror, exple-

expletum est expositoris munus. Eorum vero quæ diximus capita si quis scienter, certoque discere velit, in commentatione de naturalibus facultatibus non paucas demonstrationes de ventriculi virtutibus, & in libro de symptomatum caussis omnium quæ celeriter excernuntur explicatas causas habet. Quoniam vero Erasistratus secundo de ventriculo superiorum medicorum auctoritatem emenritus est, & de lienteria notionem turbavit, confuditque, non abs re fore visum est pauca superioribus addere, ac primum ipsius Erasistrati verba transcribere, quæ habent hunc in modum, De lienteria appellata dicendum esse videtur. Superiores enim medici intestinorum affectum in tres partes diviserunt, lienteriam, dysenteriam, & tenesmum, quæ assidue lacessens, est egerendi cupiditas inanis. Atque ex his nonnulli in ipsis excretis differentias morbi spectantes dicunt, Si ex ventre sanguinolenta, & mucosa prodeant, is affectus dysenteria appellatur: Si vero quæ excernuntur, cruda, & coctionis expertia fuerint, & sanguinolentis, & mucosis permista, lienteria vocatur. Quum vero biliosa

permista sanguinolentis, & mucosis subeunt, tenesmus dicitur. Hæc Erasistratus, quam secutus opinionem nescio, ut crudis excrementis mucosa, & sanguinolenta adderet. Hoc enim nullus fecit, neque eorum qui eadem tempestate fuerunt clarissimi, & præstantissimi medici, ut Philotimus, Herophilus, Eudemus: neque eorum qui eam ætatem sunt secuti, usque ad recentiores istos, qui Archigenis temporibus extiterunt. Sed nec quod ipse dicit, medicorum superiorum, hoc est, eorum qui ante Erasistrati seculum fuerunt ullus affirmavit. Diocles siquidem in libro de causæ morborum curatione in hanc sententiam scribit, Tertium morbi genus fere dysenteriam excipit, vocatur autem lienteria, quam humida, & spumans, crudaque, & multa deiectio sequitur statim postquã comestum est, & bibitum. Praxagoras vero secundo de signis comitantibus inquit, Intestinorum lævitate laborantibus, quia lubrica sunt intestina, imprimisque ieiunum, cito cibaria deiici est necesse. Præterea Praxagoras deinceps scribit, Cibaria quæ cito permeant, omnino cruda esse oportere, quod peculia-

culiare, maximeque huius affectionis est proprium, in celeri transitu statuens, quod vero coctionis expertes, & crudi cibi permaneant, hoc unum habens in numero eorum, quæ necessario consequuntur. Neque enim quia omnino crudi permanent, ideo cito deiiciuntur, sed quia confestim excernuntur, nullā propterea coctionem nanciscuntur. Quæ causa est, quamobrem tum nos, tum alij medici complures lienteriam definiamus, citam esse ciborum pervasionem, nullam prorsus coctionem habentium. Sic de ipsa veteres quoque medici sentire videntur. Nam & libro de morbis, sive is liber Hippocratis sit, sive Polybi eius discipuli, hæc de lævore intestinorum scripta inveniuntur, Cibaria deiiciuntur incorrupta, humida, nullum dolorem facientia, corpus vero extenuatur: nimirum hisce viris fuit consuetudo iam olim recepta appellandi incorrupta, quæ nos cruda, & coctionis expertia vocamus. In libro quoque de victu salubri inscripto, qui & ipse Hippocrati ascribitur (licet nō desint qui adulterinum censeant, nonnullis ad Aristonem, aliis ad Philistionem, quibusdam ad Pherecy-
 dem

dem referentibus) ſcribuntur hęc verba. Hæc nonnulli patiuntur, cibus eis deiicitur humidus, non coctus, non propter morbum, verbi gratia lienteriam, neque aliquem ipſis adfert dolorem. Atque hi quidem viri omnes ſunt Eraſiſtrato antiquiores, ſexcentique alij ut dixi, tum qui Eraſiſtrati ætate floruerunt, tum qui poſt eum fuerunt, in eandem omnes ſententiam de lęvitatę inteſtinorum ſcripſerunt. Quare quid Eraſiſtrato in mentem venerit, neſcio, ut de maioribus mentiretur, dum in lævitate inteſtinorum ſanguinolenta, & mucoſa cibis non coctis permiſceri veterum ſententiam eſſe dicit.

II.

Οἷσι ῥῖνες ὑγρότεραι φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη, ὑγιαίνουσι νοσηρότερον. οἷσι δὲ τἀναντία, ὑγιεινότερον.

Quibus nares natura ſunt humidiores, & genitura humidior, ij morboſiore ſunt valetudine, at quibus contraria ſunt, ſalubriore.

Quibus nares humidiores natura, & genitura humidior, ij minus proſpera valetudine fruuntur: quibus vero hiſce contraria adſunt, ſalubrius degunt,

Siccio-

Siccioribus natura temperationibus, nullū omnino è cerebro per nares manifestum, aut sensibile excrementum effluit, sicuti neque per cutem sudor: sed quæ medicis ἄδηλος διαπνοὴ dicitur, id est, cutis perspiratio sensum fugiens attenuata excrementa vaporis instar vacuat. Humidioribus vero naturis sensibilia fiunt excremēta, cerebri præsertim, quia frigidius natura est. Quibus ipsis naturis genituram quoque, hoc est, genitale semen, frigidiorem esse affirmat, quemadmodum siccioribus aquosa humiditate exhausta tum crassius, tum siccius semen adesse solet. Qui igitur humidiore sunt sive solo cerebro, sive toto etiam corpore, inculpabilem illam, & inoffensam vitæ salubritatem habere nequeunt, sed frequentibus catarrhis, levi quapiam occasione ortis, infestantur. Quod si per palatum ipsis deorsum redundans feratur humor, male partes subiectæ afficiantur, & graviter offendantur est necesse, fauces verbi gratia, guttur, aspera arteria, pulmo, stomachus, & venter. Unde & tusses ipsis, & dyspnœas, id est, spirandi difficultates, anginas, cruditates, diarrhœas, id est, alvi

profusiones, interdum etiam dysenterias, quum scilicet destillans humor fuerit quodam modo salsior, accidere est necesse. Porro de his ipsis egit in libro de aëre, aquis, & regionibus, & in libro de morbis, & affectibus.

III.

ἘΝ τῇσι μακρῇσι δυσεντερίῃσιν αἱ ἀποσιτίαι κακὸν, καὶ σὺν πυρετῷ κάκιον.

In longis intestinorum difficultatibus cibi fastida malum denuntiant, & cum febre peius.

In longis intestinorum difficultatibus cibi fastidium malum, & cum febre peius.

Difficultates intestinorum, id est, dysenteriæ, exulcerationes sunt intestinorum ab humoribus acribus factæ. Nam initio abraditur eorum superficies extima: deinde temporis spatio profundiora, & putria omnino habent ulcera: quo maxime tempore ventriculi per consensum affecti labefactatur coctio: qua noxa latius serpente, & semper magis, magisque sursum evecta, simul ut ventriculi os una est affectum, aposioti fiunt, id est, anorecti, quasi fastidiosos cibi, & inappetentes dicas. Nam per initia etiam

iam interdum cibum aversantur, propter defluentes ab hepate ichores, id est, putres, & tenues humores à quibus intestina abradi dicebamus, præsertim si hi picrocholi, id est, calidi, & biliosi fuerint: Nam ipsorum pars supernatans ad os ventriculi effertur. Longis vero intestinorum difficultatibus postquam hoc symptoma supervenerit, quandam iam per consensum mortificationem ventriculo advenisse indicat, qua aboleri prorsus necesse est appetentiam, opus ad vitam necessarium. Quod si una cum appetentiæ deiectione febris insuper intestinorum difficultati accesserit, ex duabus altera, vel aliqua ulcerum putredo, vel magna inflammatio adest: atque ita, ut dictum est, toto per consensum ventre affecto, perniciose se habent ægroti.

IV.

TA' περιμάδηρα ἕλκεα, κακοήθεα.
Ulcera undiquaque glabra, maligna.

Circunglabra ulcera, maligna.

Quum pilos à circumiectis ulceri partibus defluere, vel cutem squamulas è summa parte ammittere videris, scire potes

potes iis qui ita habeant, pravos humo res in partem adfluere, qui vehemente ulcus rodunt. Neque enim certe pilorum radices corrumpere possunt, & ulceratum locum non prohibere cicatric obduci.

V.

Τῶν ὀδυνέων ἐν πλευρῇσι, καὶ ἐν στήθεσι, καὶ ἐν τοῖσιν ἄλλοισιν, ἢν μέγα διαφέρωσι, καταμαθητέον.

Dolores & in lateribus, & in pectore & in cæteris partibus, num multum differant, perdiscendum.

Doloribus lateris, & pectoris, cæterarumque partium an ægri multum differant, discendum est.

Animadvertere oportet non modo locum dolentem, qualis sit, sed magnitudo etiam doloris in eo quanta sit exquirẽda. Quæ res tum ad loci affecti dignotionem, tum ad præsagitionem eorum, quæ ægroto sunt eventura, tum præterea ad curationis inventionem multo est utilissima. Siquidem in latere quum magnus urget dolor, primum is esse non potest, quin membrana costas succingens patiatur: secundo non vacat pericu-

periculo: deinde maiore etiam indiget curatione. Nam si ad claviculam dolor ascendat, sectione venæ utendum erit, si ad hypochondria declinet, purgationi locus erit, quemadmodum in libro de victus ratione in morbis acutis ipsemet docuit. Si vero mediocris fuerit dolor, nec pungens, (qualis in membrana erat succingente) nec ad claviculam, aut hypochondrium pertineat, tum ipse affectis costarum carnosis partibus fieri potest, atque ideo neque periculosus fuerit, neque magno auxilio indiguerit. Sic etiam in singulis aliis partibus doloris spectanda est magnitudo, veluti in renibus, si forte carnosa eorum pars inflammationem sustineat, dolor gravis erit, quemadmodum ipse in Epidemiis tradidit, ita eum dolorem appellans, qui veluti ponderis cuiusdam affecto loco impositi sensum infert: aliæ vero renum partes si afficiantur, acutus dolor cruciabit, alias partes dico, tunicam renes obtegentem, cavitatem internam, & in hanc penetrantes, & traiectas tum arterias, tum venas, & præterea meatuum urinariorum, (οὐρητῆρας appellant) exortus. Sic etiam in iocinore res habet:
Nam

Nam parte eius carnosa inflammata, gravis dolor sentitur: tunica vero ambiente, aut vasis inflammationem patientibus, acutus vexat. Atque ipsius doloris acuti indicationem nobis adfert maior, minorve efficientis causæ qualitas. Biliosus siquidem, & acris humor dolorē intendit, ut & spiritus flatuosus exitum non habens: remittit pituitosus. Nec vero solum qualitatis cuiuspiam magnitudo nobis aliquam dat doloris significationem, sed etiam quantitatis. Intenditur enim cuiusvis causæ efficientis actio, eius aucta substantia. Si itaque Hippocrates quia cuiusque doloris magnitudinem considerandam esse vellet, aphorismum scripsit, satis multis ipsius usum exposuisse videri possimus. Si vero non magnitudinem solum dolorum spectandam esse, sed generalius quiddam, & velut universalius indicans, omnes aliquo certe numero habendas dolorum differentias, animadvertere, & considerare oportere dicit, multo utique maiorem ex ipso utilitatem sumus percepturi. Erit enim oratio huiuscemodi, Non simpliciter partium dolorem considerare, neque eandem esse in omnibus affe-

affectionem arbitrari oportet: ut si, exempli gratia, ante quidem Dioni, postea vero Theoni latus doluerit, eodem propterea modo utrumque habere exstimandum est, sed permultumne inter se differant, an quodammodo sint similes, cognoscendum. Id vero fit ex duobus manifestum, doloris tum specie, tum vehementia. Ex specie, si pungens, si distendens, aut torporem concilians, aut cum oneris phantasia gravis, aut aliquo veluti lancinante, aut erodente, aut pertundente, si continuus, aut cum intermissione, si æquabilis, aut inæquabilis fuerit. Secundum vehementiam etiam, qui vehementior, remissiorve sit spectare oportet, quæ paulo supra secundum magnitudinem in doloribus dicebatur differentia. Solent enim medici per verbi abusionem quicquid vehementius est appellare maius, etsi non quantum, sed quale existat. Parvam enim, aut magnam, aut mediocrem febrem appellitandi nullum faciunt finem, quæ suam tamen habet in calore essentiam. Quare mirum videri non debet, si dolorem etiam vehementiorem, maiorem vocitent, multoque minus dignum admiratione,
si quæ

si quæ speciebus separata sunt, ea inter se multum differre dicantur: ut si dolorem qui ponderis cuiusdam speciem, & phantasiam refert, ab eo qui lancinare, & pertundere partem, aut aliud quidpiam ex iis, quæ supra dicta sunt facere videtur, diversum esse dixeris.

VI.

ΤΑ' νεφριτικὰ καὶ ὁκόσα κατὰ τὴν κύστιν ἀλγήματα, ἐργωδῶς ὑγιάζεται τοῖσι πρεσβύτῃσι.

Renum, & vesicæ vitia in senibus ægre curantur.

Renum, & vesicæ vitia in senibus difficulter curantur.

Renum, & vesicæ affectus in senibus vix sanantur, id est, multo negotio, & longo tempore. Nam earum partium actio irrequieta, & munus nunquam otiosum, quiete autem opus est, si quid sanari debeat. Adhæc excrementum per eas vacuandum, acre est, quod irritandi sive ulceris, sive inflammationis, sive alterius cuiuspiam affectionis in ipsis consistentis vim habet. Multo vero difficilius sanantur in senibus vesicæ affectus, quoniam alii etiam morbi omnes, præcipue-

cipueque longi in ipsis vix medelam admittunt. Tales enim senes ad mortem usque comitari supra dixit.

VII.

ΤΑ' ἀλγήματα τὰ κατὰ τὴν κοιλίην γινόμενα, τὰ μὲν μετέωρα, κουφότερα. τὰ δὲ μὴ μετέωρα, ἰσχυρότερα.

Dolores qui ad ventrem fiunt, sublimes quidem, leviores: non sublimes vero, vehementiores.

Dolores ventris sublimes, leviores : non sublimes, fortiores.

Sublimes nunc accipere oportet non secundum corporis longitudinem , sed profunditatem. Eos autem discriminat in ventris regione peritonæum , ita ut qui in partibus hoc elatioribus fiunt, sublimes vocentur , qui vero in partibus huic subiacentibus , hoc est, intestinis ipsis , atque ventriculo , & alto corpore consistunt , non sublimes dicantur. (a) Porro liquet tales dolores merito Hippocratem fortiores appellasse.

VIII.

(a) *Nam internæ partes sunt principes, & fere publicum obeunt munus, externæ privatæ, & ignobiles.*

VIII.

TOῖσιν ὑδρωπικοῖσι τὰ γινόμενα ἕλκεα ἐν τῷ σώματι, οὐ ῥηϊδίως ὑγιάζεται.

Aqua inter cutem laborantibus, orta in corpore ulcera, non facile ſanantur.

Aqua inter cutem laborantibus, exorta in corpore ulcera, non facile ſanantur.

Ipſemet libro de ulceribus, non prius ulcus ad cicatricē perduci docuit, quam ſit exacte exiccatum. (a) Hoc autem in Hydropicis ob nimiam humiditatis copiam facile fieri non poteſt.

IX.

TA` πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ τι κνησμώδεα.

Puſtulæ latæ raro pruriginoſæ.

Latæ puſtulæ non admodum pruriginoſæ.

Quemadmodum tubercula omnia duplici differentia conſtant: quædam enim faſtigiantur in acutum, & ſublimia exiſtunt, quædam funduntur latius, & ampliorem locum occupant, non tamen in altum tolluntur: ſic puſtulæ nonnullæ ſu-

(a) *Hydropicis ineſt humiditas inſtrumentalis, & ſiccitas ſimilaris nimia. Vtraque autem ſanitatem tardat.*

læ sublimes acuminantur, aliæ humiles late sparguntur. Elatiora autem, & acutiora tubercula, ut & pustulæ, ab humore fiunt calidiore, humiliora autem à (a) frigidiore. Quo fit ut duplicem ob caussam latæ pustulæ non admodum pruriant. Cutis enim perspiratu vaporant in latitudinem extensæ, & efficientem humorem obtinent minus acrem.

X.

ΚΕφαλὴν πονέοντι καὶ περιωδυνέοντι, πύον, ἢ ὕδωρ, ἢ αἷμα ῥυὲν κατὰ τὰς ῥῖνας, ἢ κατὰ τὸ στόμα, ἢ κατὰ ὦτα, λύει τὸ νόσημα.

Capite dolenti, ac vehementer laboranti, pus, aut aqua, aut sanguis, per nares, vel os, vel aures effluens, morbum tollit.

Capite dolenti, & vehementer laboranti, pus, vel aqua, vel sanguis per nares, aut os, aut aures effluens, morbum solvit.

Sic de aliis etiam multis demonstravimus pronunciare Hippocratem: quibus nisi diligenter animum advertas, videatur quod ab ipso dicitur solum, & unicum esse affectionis propositæ remedium,

(a) *Pituita alioqui frigida, putrefactione, & salsugine calida, & acris evadit, unde pruritum etiam movet.*

dium, aliud vero esse nullum. Verum ipse non hoc solum esse dicit: sed simpliciter quod pus, vel aqua per aures, aut nares effluens, morbum solvit. Quod si ordine inverso dixisset, quemadmodum ego nunc feci, dictio reprehensione vacasset. (a) Quum enim vel propter inflammationem, vel crudorum humorum copiam in capite collectam fieri dolorem contigerit, tunc inflammatione suppurata, aut excreto humore, morbi fiet solutio: Si vero vel propter spiritum flatuosum, vel sanguinis plenitudinem, vel mordacem bilem, vel denique ab intemperie dolor contractus fuerit, per alia sanabitur remedia.

XI.

ΤΟῖσι μελαγχολικοῖσι καὶ τοῖσι νεφριτικοῖσιν αἱμοῤῥοΐδες ἐπιγινόμεναι, ἀγαθόν.

Melancholicis affectibus, & renum vitijs succedentes hæmorrhoïdes (hoc est sanguinis profluvium per ora venarum in ano sanguinem fundere solita) bono sunt.

Melan-

(a) *Particularia tantum ponit hic doloris capitis remedia. Communis enim materia purgatione, & sectione venæ vacuatur, quæ universalia sunt remedia: continens vero, & coniuncta topicis auxilijs.*

Melancholicis, & nephriticis hæmorrhoïdes supervenientes, bono sunt.

Non vacuationis ratione solum, sed ipsa etiam humoris vacuandi qualitate eiusmodi affectus hęmorrhoïdes sanant. Hæ enim crassum sanguinem profundere solent, humoris melancholici plenum, talem in sanguine vim obtinentis, qualem in vinis fæx habet. Quare nihil mirum & melancholiam, & nephritim per hæmorrhoïdas curari, utpote quæ sanguinis veluti fæcem vacuare soleant.

XII.

Αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία φυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν.

Diuturnum sanguinis profluvium per ora venarum quæ in ano sunt (hæmorrhoïdas dicunt) curanti, nisi una servetur, periculum est ne aqua inter cutem, aut tabes succedat.

Diuturnas curanti hæmorrhoïdas, nisi una quæpiam servetur, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.

Hæmorrhoïdas citari est impossibile, quin propter sanguinis multitudinem, & crassitudinem venarum ora quędā parean-

riantur, iocinore in ipſas fæculentum, & melancholicum ſanguinem reiiciente. Si quis igitur hanc ipſi viam præcluſerit, tum ſcirrhoſum ipſum effecerit, tum multitudine, & craſſitie gravato calorem in ipſo extinxerit. Simile enim quiddam fit, quale flammæ externæ accidere videmus, quum multa temere ligna congeſta ignem ſuffocant, & extingunt: Si itaque nativo calore generatur ſanguis, ipſo extincto non amplius generandum fore conſtat. At vero aqua inter cutem, ſanguinis fit generatione fruſtrata. Et ſi quandoque iecur plenitudinem in pulmonis venas queat protrudere, vaſe inibi rupto, tabidi evadunt. Ratione igitur optima unam eſſe ſervandam hæmorrhoïdem conſulit, ut per hanc ſcilicet fæculenta iocinoris cacochymia vacuari poſſit, in iis præſertim, quibus longo tempore per tales venas excerni conſuevit.

XIII.

Ὑπὸ λυγμοῦ ἐχομένῳ πταρμοὶ ἐπιγινόμενοι, λύουσι τὸν λυγμόν.

Singultu detento, ſi ſternutamenta accedant, ſingultum tollunt.

Singul-

Singultu fatigante, sternutatio superveniens liberat.

Quemadmodum ipse convulsionem à plenitudine, & vacuatione fieri dicebat, ita singultum quoque accidere putat. Quum igitur à plenitudine fit (fere autem ita fit) violento opus est motu, ut veluti vecte quopiam emotæ humiditates ipsum efficientes, perspiratu discutiantur, & vacuentur. Hoc autem sternutatio efficit. Eos vero singultus qui propter inanitionem raro fiunt, sternutamentum non sanat. Quod autem ob plenitudinē singultus frequenter fiant, argumento sunt pueri, quum se supra modum repleverint crebro singultientes. Porro frigus, & perfrigeratio quia nervosa corpora omnia ægre perspirabilia reddit, ut hæc repleantur est in causa, atque ideo singultus, seu palpitatio quædam ipsis accidit.

XIV.

Ὑπὸ ὕδρωπος ἐχομένῳ, ἢν κατὰ τὰς φλέβας ἐς τὴν κοιλίην ὕδατος ῥυέντος, λύσις.

Aqua inter cutem detento, ubi aqua ex venis in ventrem confluxerit, morbus solvitur.

Hydrope detento, si aqua è venis in ventrem confluxerit, solvitur morbus.

Hoc etiam unum est exemplum earum vacuationum, quæ sponte, & utiliter fiunt. Spontaneas autem dicimus non quę sine causa, sed sine opera nostra fiunt. Si enim exhibito medicamento hydragogo, id est, aquas ducente, talis facta fuerit vacuatio, non iam spontinam appellaturi sumus.

XV.

Ὑπὸ διαῤῥοίης ἐχομένῳ μακρῆς, ἀπὸ ταυτομάτου ἔμετος ἐπιγενόμενος, λύει τὴν διάῤῥοιαν.

Longo alvi profluvio detento, spontanea accedens vomitio, alvi profluvium solvit.

Longo alvi profluvio laboranti, sponte vomitus superveniens, morbum solvit.

Et hoc etiam exemplum est eorum, quæ recte à natura geruntur, quod utique medicum imitari oportet. Eius autem utilitas, revulsionis ratione æstimatur.

XVI.

Ὑπὸ πλευρίτιδος ἢ περιπνευμονίης ἐχομένῳ διάῤῥοια ἐπιγινομένη, κακόν.

Mor-

Morbo laterali, aut pulmonum inflammatione conflictato, succedens alvi profluvium, malum.

Pleuritide, aut peripneumonia detento, diarrhœa interveniens, malum.

Ad partes affectas non temere, & simpliciter aliæ compati solent, sed quum forti affectu detinentur. Hac itaque ratione iecore graviter patiente, singultus quidem accidit compatiente stomacho: tussis autem, & spirandi difficultas, per consensum affectis instrumentis respirationi destinatis. Sic etiam rursus instrumentis respirationi serviētibus magnopere, & graviter affectis hepar compatitur: & hoc ipsum manifesto ostendit Hipp. quū non simpliciter dixit in pleuritide, aut peripneumonia citatā alvum, & solutam, malum esse signum, sed adiecit detento, quasi habito, & talibus morbis vexato diceret diarrhœam supervenientem signum esse malum, quoniam iis, qui ita se habent, profluvium alvi accidere solet, iecore non amplius ad se attrahere alimentum, neque probe in sanguinem convertere valente, & ventriculo etiam interdum ipsum corrumpente. Moderatę tamen pleuritidi, & peripneu-

moniæ ſuperveniens alvi ſolutio, poteſt aliquando prodeſſe vacuationis ergo, multoque magis poſtquam coctionis ſigna apparuerint in morbis, neque timor adeſt, ſed morbus periculo vacat. Communiter autem in his, & aliis omnibus quę ſimiliter efferuntur, exceptionis huius meminiſſe oportet, dum modo nulla alia extemporali, & manifeſta occaſione acciderit eiuſmodi ſymptoma, veluti ſi nunc diarrhœa ex cibo, aut potu aliquo ſit orta: ſed morbi ratione intervenerit. Nam quæ alia ex cauſa, & non vi morbi eveniunt, ipſius ingenium, & morem ſignificare non poſſunt: ſiquidem ſignum in aliquo cum re ſignificata coniunctum eſſe oportet.

XVII.

Ὀφθαλμιῶντι ὑπὸ διαῤῥοίης ληφθῆναι, ἀγαθόν.

Lippitudine laborantem, alvi profluvio corripi, bonum.

Ophthalmia laborantem, alvi profluvio corripi, bonum.

Hoc non tanquã bonum ophthalmia laborantibus ſignum, ſed ut cauſa ab eo dicitur, quia ſcilicet humorum redundantia

dantia simul vacuetur, & ad inferiora revellatur. Quod unum ipsi quoq; exemplum est eorum quæ sponte, & utiliter vacuantur, & quę medicum imitari convenit. Nimirum ita omnes faciunt, alvum quum opthalmia laboratur, clysteris, & purgationibus subducentes.

XVIII.

ΚΥ'στιν διακοπέντι, ἢ ἐγκέφαλον, ἢ καρδίην, ἢ φρένας, ἢ τῶν ἐντέρων τι τῶν λεπτῶν, ἢ κοιλίην, ἢ ἧπαρ, θανατῶδες.

Cui vesica persecta fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut septum transversum, aut tenue quoddam intestinum, aut ventriculus, aut jecur, lethale est.

Pertusa, persectave vesica, cerebro, corde, septo transverso, tenui quopiam intestino, ventriculo, iecore, lethale est.

Nomen lethale, tum in aliis scriptis, tum hoc ipso libro sæpe de iis qui ex necessitate, & sæpe de iis qui fere morerentur, usurpasse videtur. Quare incertum nunc est, utrum secuturam omnino mortem altius hisce partibus divisis velit innuere, an in quibusdam hominem quidem servari, sed raro contingat. Quod itaque cordis vulnus mortem ne-

cessario adferat, unum est ex iis, quæ in confesso sunt apud omnes: non tamen in aliis confessum est, & manifestum, quod vulnus omne inevitabilem adferat mortem, sed duntaxat illud, quod magnum est, & profundum: cuiusmodi significari verisimile est per participium pertusa: ut tota vesicæ tunica usque ad capacitatem internam divisa, persectaque, atque aliorum unumquodque similiter divisum intelligatur. In vesica ergo confessa, manifestaque res est, tale scilicet vulnus non uniri, aut coalescere, ut nec in parte etiã septi transversi nervosa, & intestinis tenuibus. De ventriculo vero dubitatur: Nam quosdam qui in eo vulnerati fuissent aiunt aliquando, sed raro fuisse persanatos. At vero non vulnus solum profundum in iecoris fibris acceptum, sed fibram etiam abscissam sanatam fuisse dicunt, Sed & ipsi in libro de vulneribus exitiosis inscripto, ex his nonnulla curare eius libri auctorem aggredi legimus. Quod vero eorum diacope, id est, profundior scissura inglutinata maneat, in corde quidem, & septo transverso fit ob perpetuum eorum motum: in vesica vero, quia nervosa, tenuis,

& ex-

& exanguis ipsa existit. Nam ipsius collũ, quia carnosum est, quotidie sanari videmus in lithotomiis, id est, per incisionem extrahendis è vesica calculis. Hepar vero si saucietur, vulnerationes habet hæmorrhagicas, id est, copiosum profundentes sanguinem: atque idcirco prius moriuntur, qui ita sunt vulnerati, quam vulnera conglutinari queant: ita dixi, ut persectam venam esse intelligatur. Quare nec qui profunda iecoris vulnera curasse se, nec qui fibras, id est, lobos abstulisse dicunt, videntur veritati consentanea dicere. Vulneratum vero cerebrum sanari sæpe vidimus, semelque Smyrnæ Ioniæ vivente adhuc Pelope præceptore, vulnere axiologo, id est, maiusculo existente. Verum id ex iis est, quæ rarissime eveniunt: Illud vero verum, & indubitatum, magnas vulnerationes, quales Hippocrates diacopas appellare videtur, adferre mortem, quæ tamen aliquatenus in ipsius ventriculos penetrant sauciationes, omnium consensu sunt mortiferæ. Tenuium vero intestinorum quum omnium, tum ventriculi multo magis natura non parum carnosæ habet substantiæ, atque ideo

summa parte vulnerata sæpe glutinantur: tota vero ad cavitatem usque internam divisa, rarissime. Hoc autem mea quidem sententia non propter eorum substantiam, sed quia medicamentum ipsis ut externis partibus imponere non possumus, accidere videtur. Quapropter per assumpta, vulneratum ventriculum auctor libri de vulneribus exitialibus inscripti, sive Hippocratis is fuerit, sive alius quispiam, curare aggreditur.

XIX.

Ἐπὴν διακοπῇ ὀστέον, ἢ χόνδρος, ἢ νεῦρον, ἢ γνάθου τὸ λεπτὸν, ἢ ἀκροποσθίη, οὔτε αὔξεται, οὔτε ξυμφύεται.

Os cum perfectum fuerit, aut cartilago, aut nervus, aut genæ tenuis particula, aut præputium, neque augetur, neque coalescit.

Perfectum os, aut cartilago, aut nervus, aut genæ tenuis particula, aut præputium, neque augetur, ne coalescit.

Per augeri verbum, talem aliquam generari substantiam intelligit, qualis est partis divisæ, sicuti in cavis ulceribus caro succrescere apparet: Per coalescere autem, corporis divisi labra inter se conglu-

conglutinari. Iam vero quod neque cartilago, neque os regenerentur confessa res est: an vero glutinentur nonnulli dubitant. Inquiunt enim videri manifesto ossa fracta glutinari. Hi vero opinione longe falluntur, idque doceri possunt in iis animantibus, in quibus rupta ossa poro fuerunt firmata. Hæc enim si quis viva, aut mortua dissecta contempletur, manifesto partes ossium separatas, poro (a) quodam, veluti vinculo circumiecto constrictas esse comperiet, quas si abraserit fracturæ profundum apparebit non glutinatum. Sic igitur de his quæ retulimus ambigunt, quidam augeri affirmantes, non tamē coalescere, nonnulli vero etiam coalescere, sed raro. Quæ itaq; exedendo ulcerata sunt, augeri postulant, nec ullum vidi qui ita affectus esset, cui non regenita sit caro. Glutinari autem desiderant ea, quæ divisa sunt, & non persecta. Hæc enim inter se differunt, quia persecta divisionem habent usque ad extremum pervadentem: quæ quidem nunc Hippocrates uniri negat, non ob id tantum quia nervosa sunt, & tenuia, sed quia cum eo, quod tali sunt

 na-

(a) *Porus in osse, ut cicatrix in cute.*

natura prædita, vulneris labra à se invicem distant non parum.

XX.

Ἢν ἐς τὴν κοιλίην αἷμα ἐκχυθῇ παρὰ φύσιν, ἀνάγκη ἐκπυηθῆναι.

Si sanguis in ventrem præter naturam effusus fuerit, ut in pus vertatur necesse est.

Si in ventrem sanguis præter naturam effusus fuerit, is suppuretur est necesse.

Quidam sine articulo ἐς κοιλίην scribunt, omnem volentes significari cavitatem, quibus suffragatur ab Hippocrate præter naturam additum, per quam adiectionem tale quid ostendere videtur, Si quando sanguis è proprio conceptaculo in aliā quamvis cavitatem exciderit, ut sanguis permaneat fieri omnino nequit. Ita enim in phlegmonis, & contusionibus quas ἐκχυμώσεις appellant Græci, fieri videtur, in illis quidem minutatim disperso sanguine in eas musculorum cavitates, quas sola ratione contemplari possumus: in contusionibus vero sanguine in ea spatia effuso, quæ vasa circunstant. Porro suppurari verbum non recte dictum est, utpote unicam in

san-

ſanguine mutationem ſignificans. Quare ipſius latius extenſo ſignificatu, ad omnem ſanguinis corruptelam nonnulli transferunt, atque ita nunc accipiendum eſſe dicunt. Sic enim fieri videtur, ſiquidem qui ex loco naturali emanavit ſanguis non permanebit, ſed alias ſuppurabitur, alias liveſcet, alias in grumos concreſcet, maxime quum in magnam exciderit capacitatem præter naturam.

XXI.

ΤΟῖσι μαινομένοισι, κιρσῶν ἢ αἱμοῤῥοΐδων ἐπιγινομένων, τῆς μανίης λύσις.

Inſanientibus ſi varices, aut ſanguinis profluvium per ora venarum, quæ in ano ſunt (hæmorrhoïdes dicuntur) acceſſerint, inſaniæ ſolutio.

Inſanis ſi varices, vel hæmorrhoïdes ſupervenerint, inſaniæ ſolutio.

Hoc loco inſaniam, proprie melancholiam, non à bile furorem appellat. Eſt autem varix venarum, quæ in cruribus, & femoribus habentur, dilatatio à craſſo, & melancholico humore facta. Natura enim humores inſaniam committentes, maxime ſi melancholici fuerint, & craſſi ad partes ignobiles protru-

dente, dictarum sequitur affectionum generatio, & insaniæ solutio.

XXII.

Ὁκόσοι ῥήγματα ἐκ τοῦ νώτου ἐς τοὺς ἀγκῶνας καταβαίνει, φλεβοτομίη λύει.

Rupta, quæ ex dorso ad cubiti articulos descendunt, venæ sectio solvit.

Ruptiones, quæ ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio solvit.

Melius quidam scribunt, Dolores qui: Nam ruptionē ipsam descendere unum ex iis est, quæ fieri omnino nequeunt, siquidem divulsa, & rupta musculi parte carnosa fit ruptio: quippe interdum in ipsum ruptionis locum sanguis manifesto colligi videtur, cui ipsi comparata est digerendo curatio. Reliqui vero dorsi dolores locum mutantes, ex defluente humore fiunt, aliquando solo, magna vero ex parte crassum, & flatuosum spiritum coniunctum habente: quem humorē excipere, & vacuare oportet, secta in cubito vena, quum eo fluere videbitur. Est enim eius præceptum, pro momento, & nutu humorum vacuationes faciendas esse: quod indicant hæc verba, ducendum quo vergunt per loca opor-

tuna.

tuna. Quod si de ruptis ipsi sermo est habitus, dolores per consensum, & sympathiam factos, exaudiendum est dici ab ipso in cubitos descendere, non ipsam carnosæ partis divisionem. Et certe talibus utilis esse potest venæ sectio, communi vacuationis ratione.

XXIII.

Ἢν φόβος καὶ δυσθυμίη πολὺν χρόνον διατελέῃ, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον.

Metus, & tristitia si diu perseverent, melancholiæ istud indicium est.

Si metus, atque mœstitia longo tempore perseverent, melancholicum est signum.

Si quis non manifesta de causa metuat, aut mœstus sit, atræ bilis sunt manifesta symptomata, maxime si longum tempus perseveraverint. Propter causam tamen manifestam orta si sint, & deinde persistant diu, insaniam significare scias velim. Nam multi iam mania corripi visi sunt, quæ ab excandescentia, aut ira, aut mœstitia principium sumpserat: ipso scilicet corpore per id temporis habili, & idoneo ad tales suscipiendas affectiones existente.

XXIV.

XXIV.

Ἐντέρων ἢν διακοπῇ τῶν λεπτῶν τι, οὐ ξυμφύεται.

Ex tenuioribus intestinis si quod perfectum fuerit, minime coalescit.

Si quod gracile intestinum persectum sit, non coalescit.

Idem paulo ante dixerat eo aphorismo cuius initium, Vesica pertusa, cerebro. Non itaque video quamobrem nunc frustra repetatur, quod & in aliis quibusdam aphorismis factum esse certo scimus, quos expungere foret melius.

XXV.

Ἐρυσίπελας ἔξωθεν μὲν ἔσω τρέπεσθαι, οὐκ ἀγαθόν. ἔσωθεν δὲ ἔξω, ἀγαθόν.

Erysipelas foras effusum intro verti, minime bonum: at ab interioribus foras, bonum.

Erysipelas foris intro converti, malum: intus vero foras existere, bonum.

Non Erysipelas solum, sed & alium quemcunque affectum ex profundis, & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum signum, & bonam causam esse exstimandum est: Contra vero ad internas

ternas, & profundas corporis partes remigrare, malum. Sed & alia multa hoc libro Hippocrates similiter efferre visus est, quædam veluti (a) universalium sententiarum, & præceptionum exempla, à quibus evidentiorem rei eventus experientiam habere possimus: Eiusmodi enim esse debent exempla.

XXVI.

Ὁκόσοισιν ἂν ἐν τοῖσι καύσοισι τρόμοι γίνονται, παρακοπὴ λύει.

Quibus in febribus ardentibus tremores contingunt, delirium solvit.

Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio (b) *solvuntur.*

Sive Hippocrates ipse tales aphorismos scripsit, qui sint veluti quædam generaliorum, & universaliorum documentorum exempla, sive alij addiderunt, id exquirendum aliis relinquentes, in ipsis illud tantum observabimus, quod etiam antea dictum est, & nunc in febre ardente repetetur. Nam huius febris causæ effectrices in venoso genere consisten-

(a) *Fere Hippocrates dogma generale uno, aut altero ostendit exemplo.*

(b) *In febribus ardentibus tremorem delirium fere excipit, tandemque mors.*

sistentes, ubi in nervos translatæ fuerint, primario tremores faciunt, per consensum vero affecto nervorum principio, etiam diliria invehunt. Quemadmodum igitur in febre ardente translatio fit, sic & in omni alia febre fieri potest. Et denique ex arteriis, & venis in nervos, & contra ex nervis in arterias, & venas noxiorum humorum translatio fieri potest. Porro non exacte locutus est, quum febrem ardentem dixit à delirio solvi. Ea enim Hipp. constructionem, constitutionemve eorũ quibus supervenerint, solvere dicuntur, quæ hominem perfecte persanant, non quæ aliã affectionem generant, priore nihilominus periculosam.

XXVII.

Ὁκόσοι ἔμπυοι ἢ ὑδρωπικοὶ καίονται ἢ τέμνονται, ἐκρυέντος τοῦ πύου ἢ τοῦ ὕδατος ἀθρόου, πάντως ἀπόλλυνται.

Qui pus thorace colligunt, aut aqua inter cutem laborant, si uruntur, aut secantur, aut pus, aut aqua confertim effluxerit, omnino intereunt.

Quicunque empyi, aut hydropici uruntur, aut secantur, si pus, aut aqua universim effluxerit, omnino moriuntur.

Empyo-

Empyos eos maxime appellare conſuevit, qui thoracis, & pulmonis intermedio ſpatio collectum pus habent, quos quo modo oporteat urere, tradidit in magno de morbis libro cuius initium, Pulmonis arteriæ: quem quidem librum de empyis inſcribunt nonnulli. Uſtione itaque egent, qui tantam habent puris copiam, ut eius nulla ſit ſpes per ſputa expurgandæ, atque ipſos magna ſpirandi urget difficultas propter loci anguſtiam, quæ & ipſa eos urere cogit. In hydropicis autem αἱ παρακεντήσεις appellatæ uſitatiores ſunt medicis, quā uſtiones. Verum in præſentia Hippocrates quod uſtionis, & paracenteſeωs cōmune eſt, nempe univerſam, & confertam vacuationem vitandam eſſe conſulit: ita enim, ut ipſe dicit, evenire apparet. Eraſiſtrato etiam ſcriptum eſt de hydropicis tum ſubtilius, tum copioſius: atqui is experientia compertum, & comprobatum habere ſe dicit, univerſim factam vacuationem febres, ac mortem adferre. Sed & in aliis partibus, ut in thorace, quum magnus tumor aliquis ſuppuravit, periculoſam videmus eſſe vacuationem confertim factam, nimi-

rum

rum ipsis protinus animo defectis, & viribus prostratis: quæ virium debilitatio postea non facile sarciri, aut refocillari queat. In talibus itaque ob magnam corporum separationem à se invicem, & puris acrimoniam, vasa quædam arteriosa recludi videntur, quæ prius operculi vice pus habebant: quo derepente, & confertim vacuato, multus spiritus una cum eo excernitur, unde detrimentum ægrotantibus, & virium debilitatio. Aqua vero inter cutem laborantes non ob id tantum damnum faciunt, sed & scirrhus visceris, utpote non amplius sustentatus ab aquosa substantia, deorsum tum diaphragma, tum viscera thorace contenta, retrahit.

XXVIII.

Εὐνοῦχοι οὐ ποδαγριῶσιν, οὐδὲ φαλακροὶ γίνονται.

Eunuchi neque podagra laborant, neque calvescunt.

Eunuchi (a) *podagra non laborant, nec calvi fiunt.*

Testi-

(a) *Podagra, & Arthritidis universales causæ duæ, una articulorum imbecillitas, vel naturalis ex pravo, & enervi parentum semine, vel acquisititia ob crapulam, aut venerem immodicam: altera, excrementosum corpus.*

Testiculorum exectio eunuchos effœminat: ut ergo fœminis calvitium non accidit, sic nec eunuchis propter temperationis frigiditatem. Cæterũ eunuchos podagra non tentari Hippocratis quidem temporibus verum erat, nunc vero propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantiam non item habetur verum; res autem tota ita habet. Qui podagra est laboraturus, necesse est pedes habeat imbecilliores, sicuti cerebrũ infirmius, qui epilepticus est futurus: neutrum tamen his affectibus omnino corripi est necessarium, si nihil peccaverint in vita. Quod autem partis imbecillitas satis esse nequeat ad morbi generationẽ, ex eo tempore potest aperte discere, quod accessionis intercedit. Eo enim toto intermedio tempore omnino nihil interpellantur à morbo, quamvis ipsis semper adsit naturalis imbecillitas. Quod in podagricis etiam est manifestum, in quibus humore quopiam supervacaneo in pedes defluente, affectum hunc generari constat. Si ergo hic humor nunquam adfluat, neque unquam talis futurus est morbus. Non affluet autem si corpus semper excrementis vacet,

cet, si moderato exercitio utatur, probeque cibum concoquat. Unde desidia ipsos, & luxuria, & heluatio lædit: lædunt etiam multa, & potentia vina potata, maximeque si quis ante præsumptum cibum ipsis utatur. Hæc enim ut coitus etiam facile nervosum replent genus: Hippocratis certe quidem temporibus pauci omnino laborabant podagra propter vitæ temperantiam, & moderationem summam, nostra vero ætate in tantum auctis deliciis, & luxu, & voluptatibus, ut nihil supra addi posse videatur, infinita est podagra laborantium multitudo: nonnullis nunquam se exercitantibus, sed male coquentibus, seque inebriantibus, nulloque præsumpto cibo fortia vina potantibus, & venere immoderata utentibus: aliis vero etsi non in omnibus, in uno tamen, aut altero ex iis quæ retulimus delinquentibus. Et vero sæpe, quum peccatum magnum est, in uno eorum quæ diximus deliquisse satis esse potest. Ob has igitur causas eunuchi etiam podagræ doloribus cruciantur, etiamsi quam maxime sibi à venere temperent. Tanta enim eorum est desidia, tam inexplebilis edaci-

tas,

tas, tanta crapula, ut etiam ſine coitu, podagra corripi poſſint. Hæc eadem de articulari morbo dicta eſſe putandum. Arthritici ſiquidem fere omnes prius fiunt podagrici. Accedit ad has cauſas quamobrem plerique nunc podagra infeſtantur, quod parentes, & avos multi podagricos habuere, in quibus ſcilicet ſemen erat vitiatum: atque ideo poſteris maiorem conciliavit partium imbecillitatem.

XXIX.

Γυνὴ ὐ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια αὐτέῃ ἐκλίπῃ.

Mulier podagra non laborat, niſi cum menſtrua defecerint.

Mulier podagra non laborat, niſi ipſi (a) *menſtrua defecerint.*

Vacuationum menſtruarum ratione mulieres non fiunt podagricæ. Oſtendimus enim in ſuperiore commento, ſine humorum redundantia ex ſola partium eupathia, & patiendi proclivitate podagram non fieri. Cæterum hoc quoque erat olim verum, antequam menſtrua omni-

(a) *Magnum mulieri adverſus morbos omnes præſidium, menſtruorum excretio legitima.*

omnino defecissent mulieres podagra non tentari, propter peccatorum, quæ superiore ætate mulieres admittebant parvitatem: nunc vero ob eorum magnitudinem nonnullæ podagra afflictantur, antequam eas defecerint menstrua, quamplurimis ipsarum parcius fluentibus, paucis vero etiam intra modum.

XXX.

ΠΑῖς ὀ ποδαγρίᾳ πρὸ τῆ ἀφροδισιασμῦ.

Puer podagra non tentatur ante venereorum usum.

Puer podagra non laborat ante (a) *veneris usum.*

Quod maximam vim ad podagræ generationem veneris usus habeat, manifesta res, etiam in pueris, quod paulo supra in eunuchis quoque dicebat: Eunuchos quidem certe podagra cruciari vidimus, pueros non vidimus. Sed si quis tali affectu correptus est, una cum genuum, & articulorum qui in manibus habentur, magno tumore id mali passus est,

(a) *Quum in pueris, & eunuchis omnes podagræ causæ convenire possint præter coitum, videtur Hippocrates maximam generationis podagræ partem veneri referre acceptam.*

est, arthritidi cuipiam derepente ortæ non dissimiliter, propter plethoram multis cruditatibus acervatam.

XXXI.

Ὀδύνας ὀφθαλμῶν ἀκρητοποσίη, ἢ λουτρὸν, ἢ πυρίη, ἢ φλεβοτομίη, ἢ φαρμακείη λύει.

Oculorum dolores meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum purgans exhibitum solvit.

Oculorum dolores meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut phlebotomia, aut purgatio solvit.

Horum unumquodque Hippocrates experientia magis, quam ratione aliqua cognovisse videtur: nihil enim mirum, si quis oculorum dolore affectus, quum festinasset ad balneum, dolore fuerit liberatus: vel si interdicto vini usu, quum nullam inde sentiret utilitatem, ad vini potionem se contulerit, ipse alioqui vino, & crapulæ deditus, posteaq; habuerit melius. Quemadmodum igitur pleraque alia quæ sic vidisset medicis citra ullam distinctionem, & determinationē scripsit: ita hæc quoque mihi tradidisse videtur,

videtur, quum neque rationalium medicorum more quas oculorum affectiones, quodque enumeratorum ſolvat explicet, neque Empiricorum modo ſymptomatum concurſus(συνδρομάς vocant Græci) perſequatur. Cæterum ex aphoriſmis hoc modo ſcriptis utilitatem capiemus, ſi affectus in quibus meraca potio, aut balneum, atque deinceps enumeratorum quódque conveniat exquiſiverimus: quod ipſe aliquando feci. Nam quoſdam omnino eſſe oculorum dolores, quorum nonnulli meraci vini potione, alij balneo iuvarentur fiſus Hippocratis auctoritate mihi facile perſuadebam (neque enim iſtud ſcripſiſſet, niſi ipſe vidiſſet) quum tamen à nemine præceptorum, tale aliquod remedium dolentibus adhiberi ſpectaſſem. Quum itaque affectiones omnes quæſiviſſem, propter quas non in oculis modo, ſed in aliis etiam partibus dolores excitari ſit neceſſarium, ratus poſtea inveniſſe me, inde ipſarum notas, & indicia conſiderabam: quibus confiſus, tum demum dolentibus auxilia adferre non dubitavi. Atq; imprimis iuvenem quendam lavi, cui medicus, qui eius curationem

nem susceperat, non absque ratione secundo ab initio morbi die venam secuit, deincepsque curavit medicamentis quæ experientia convenire didicerat, sola inflammatione oculos obsidente. Cruciabatur autem per quosdam circuitus, & paroxysmos vehementissime, quibus ipse acres humores confertim affluere in oculos sentire se dicebat, quibus postea excretis doloris sedabatur vehementia, non tamen dolore omnino vacabat: & hoc ipsi quinto quoque die toto accidebat semper magis, magisq; invalescens. Quum igitur dolorem diutius ferre non posset, me, & quendam ex ocularijs medicis, qui tum Romæ erant, celeberrimum accersiri iussit. Huic itaque videbatur utendum esse collyrio quopiam emplastico, & anodyno: cuiusmodi sunt quæ ex cerussa lota, amylo, & papavere comparantur. Nam sic maxime posse reprimi per emplastica id quod influebat, simulque sensum stupefieri per narcotica sperabat. Ego vero ab initio suspecta habui talia medicamenta. Neque enim vehementes fluxiones reprimunt, sed ne excernantur prohibent. Atq; ideo si quidem acres ipsi extiterint, corneam exul-

cerari accidit: si vero multi, distendi, & irritari vehementer quasi rumpatur evenit. Quibus fit, nisi medicamentum sit vehementer narcoticum, id est, magnopere stupefaciat, ut dolores intolerabiles excitentur: si vero adeo stupefaciat, ut oculi vel maximam inflammationem non sentiant, tum visoriam vim labefactari, ita ut postquam inflammatio cessarit, vel exiliter admodũ, vel nihil omnino cernant: tum etiam affectionem quandam prædurã in oculorum tunicis relinqui est necesse. Qui igitur ista nossem, & affluentem humorem animadverterem non paucum, valdeq; acrem, & calidum, primum fomento utendum censui tentandi, atque experiundi causa, ut qui certius ita, qualisnam foret affectio, intellecturus essem. Solet enim fomentum in his aliquantisper dolorem lenire, & mitigare, sed alteram fluxionem evocat. Qua enim ratione valet contentum oculis humorem digerere, eadem alterum potest ex vicinis partibus attrahere. Sed simul ut aquam calentem, & spongiam adferri iussi, ipsemet ægrotus idem remedium in præsens quidem dolorem minuere, sed paulo post eundem amplificare

ficare sæpius iam toto die expertum se esse dixit. Quæ quum audivissem, ocularium illum medicum dimisi, pollicitus me apud ægrum permansurum, atque eum sine ullo frigido medicamento dolore liberaturum. Protinus itaque solo balneo usus, sic hominem dolore levavi, ut totam noctem dormierit, nec eorum qui iusta dormiebant quenquam interpellaverit. Ab huius curatione in posterum in quibus acres humores in oculos influere, necdum tamen plethoricum corpus esse signis quibusdam, & coniecturis deprehendi, balnei usu omnes dolore liberavi. Sed & alterum quendam iuvenem, qui ruri procul urbe plures iam dies ophthalmia laboraverat, posteaque persistente dolore in urbem venerat conspicatus squalentibus oculis, & supra modum tumentibus in ipsis venis, & sanguine refertis, iussi ubi lavisset vino uti meraciore, atque ita dare se somno. Itaque somno gravi oppressus est, atque mane omnis expers doloris surrexit, mihique confidentiam attulit, in quibus sanguis crassus oculorum venulas distenderet nulla toto corpore affectione plethorica, utendi vini potione,
 quod

quod quidem & attenuare, & vacuare, & motus vehementia obstructiones liberare possit. Atque hæc sunt oculorum doloris remedia agnostica. Ad securitatem autem, & certitudinem adhibetur fomentum, aliquam omnino utilitatem adferens, vel ut signum ad dignotionẽ, vel tanquam causa valetudinis oculorum effectrix. Quum enim nihil omnino influit amplius in oculos, adhibitum fomentum, in ipsis contentum humorem superfluum digerit, atque ita ipsis sanitatem restituit: ubi vero adhuc influit, ad primam admotionem ipso solo calfactu, doloris levationem aliquam brevem adfert, sed paulo post dolorem amplificat, atque tum demum fit diagnosticum signum, unde affectu intellecto ad aliquam totius corporis vacuationem pervenimus: nam si plethoricum corpus fuerit, per phlebotomiam, si cacochymum, per purgationem peccantis humoris vacuationem moliemur. Neque enim difficilis res est cacochymiã distinguere à sanguinis plenitudine.

XXXII.

Τραυλοὶ ὑπὸ διαῤῥοίης μάλιστα ἁλίσκονται μακρῆς.

Balbi

Balbi longo alvi profluvio maxime corripiuntur.

Balbi longo alvi profluvio maxime corripiuntur.

Quemadmodum (a) ψελλίζεσθαι linguę est vitium, non vocis, sic etiã τραυλίζειν, quum scilicet lingua eas voces articulate proferre non potest, quæ per t, & r scribuntur, qualis hæc ipsa est traulosis, & aliæ similes, trepidat, tremit, tragula, trochus, triticum, & id genus aliæ. Hæ siquidem omnes dilatata, & ad primores dentes affirmata egent lingua. In quibus igitur ipsa imbecillior est, & infirmior, male affirmatur, & sonum quẽ t, & r edunt, articulate efferre nequit, sed in sonum quem t, & l reddunt, degenerat. Potest etiam id vitij accidere, quia lingua sit quodam modo brevior quam conveniat, quod fit admodum raro. Sed & quia molliore, & humidiore sit temperamento, accidit balbuties: quam ob

(a) *Traulus qui certam quandam literam proferre nõ potest. Psellus quiliteram, aut syllabam pronunciando præterit. Ischophonus, cui lingua titubat, & inter loquendum hæret, nec syllabam syllabæ præpropere connectere potest. Quæ tria linguæ impedimenta videtur intelligere Hippocrates traulosews nomine.*

causam pueri balbutiunt haud dissimili in ipsis eventu, atque ambulando fit. Nam ex his nonnulli nullo pacto incedunt, alij vero incessu sunt parum firmo, tibiis præ mollitudine titubantibus, & vacillantibus. Quinetiam viris nonnullis, quum disputando defessi fuerint, balbutire contingit, ut & iis qui longo tempore tibias inflarunt, & quibus ex morbo fractæ sunt vires, & accisæ: nonnullis etiam lingua vehementer exiccata, & arida. Verum tanta siccitas nemini, qui quidem secundum naturam habeat, adesse potest. Atque ideo solius humiditatis immodicæ symptoma est in naturâ balbis illud linguę vitium, ipsius musculis utpote infirmis stabiliri non valentibus. Hoc autem ipsi vel propter propriā, vel nervorum quos à cerebro accipit imbecillitatem accidere potest. Unde fit ut ebrij quoque interdum balbutiant, tum quia ipsis cerebrum multa humiditate permadescit, tum quia ipsius prægravatur copia. Sic igitur usuveniet natura balbis, ut vel cerebrum humidum habeant, vel linguam, vel utrumque. Atque cerebro quidem talem temperationem sortito, humidorum excrementorum

copiam

copiam ex eo defluere par est, atque ea suscipere ventriculum, indeque longis alvi profluviis hominem corripi est verisimile. Ipsa vero lingua præhumida natura, ventriculum quoque talem esse rationi est consentaneum, utpote qui tunicam alteram habeat cum lingua communem, quæ propter humiditatem imbecillitate laborat. Ventriculi vero familiaris affectio diuturna diarrhœa.

XXXIII.

OI ὀξυρεγμιώδεες οὐ πάνυ τι πλευριτικοὶ γίνονται.

Qui acidum eructant, non admodum morbo laterali tentantur.

Qui acidum ructant, non admodum pleuritici fiunt,

Oxyregmiodeis, id est, acidum ructum habentes, raro pleuritide corripi tradit. Nam illud, Non admodum id quod raro, non quod nullo modo usuvenit significat, ut quidam libri interpretes arbitrati sunt. Nos vero quum de pleuritide ageremus, eam quæ cum pallidis, & flavis sputis esset, ex biliosis humoribus ortum habere: & quæ cum spumosis, ex pituitosis: quemadmodum &

quæ cum nigrioribus, ex melancholicis, & quæ cum rubris, ex ſanguine fieri oſtendimus. Eſt enim inflãmatio membranæ coſtas ſuccingentis, pleuriticorum affectus. Quum vero inflammatio omnis ex redundante fiat humore quopiam, pro eius natura tum ſputi ſpecies pleuriticis ſupervenit, tum ſalutis, aut mortis expectatio. Non ſimiliter autem membranæ, & pulmo ſuſcipiẽdis humoribus ſunt nati, denſa ſiquidẽ eſt membranarum natura, pulmo vero omnem in partem rarus, & laxus. Quare & facile omnes humores ſuſcipit, membranã vero ſuccingens bilioſos potius admittit. Ob hanc igitur cauſam qui natura abũdant pituita, raro pleuritide laborant, præſertim ſi ſalſitudinem aliquam, & acrimoniam acquiſiverit. Talis enim pituita mordens inteſtina ad deiectionẽ ſtimulat, tumque non ſolam pituitam vacuari, ſed una cum ea alia etiam multa excrementa deiici contingit. Sed ipſe in libro etiam de aquis, locis, & aëre minime pleuritidi, aliiſque morbis obnoxios eſſe dicebat eos, qui alvum natura humidam haberent.

XXXIV.

XXXIV.

ΟΚόσοι φαλακροὶ, τουτέοισι κιρσοὶ μεγάλοι οὐ γίνονται. ὁκόσοισι δ' ἂν φαλακροῖσιν ἐοῦσι κιρσοὶ ἐπιγένωνται, πάλιν οὗτοι γίνονται δασέες.

Qui calvi sunt, iis varices magni non fiunt: at quibus calvis existentibus varices succedunt, iis rursum capillitium gignitur.

Qui calvi sunt, ijs varices magni non fiunt: quibus vero calvis existentibus varices superveniunt, ij rursus capillati fiunt.

Quum inter scripta prudentis cuiuspiam viri oratio invenitur evidenter falsa, merito lectores hærere, & addubitare accidit, ac primum quidem sibi ipsis diffidere, tanquam ea non assequantur, quæ etiam sint manifesta; deinde vero suspicari nunquid eorum quæ sunt proposita falsum sit. Quis enim ignorat calvitium affectionem esse insanabilem? Sed neque verum, magnos varices calvis nunquam supervenire, sicuti neque varicibus ortis calvitium cessare: nisi forte, ut nonnulli aiunt, appellatam medicis madarosin, id est, capillorum defluvium, calvitium nominet. Hæc enim quum à

vitiosis humoribus ortum habeat, ut & ophiasis, & alopecia dicta, iisdem ipsis pravis humoribus in crura translatis varices facere, & capillos recuperare, & recipere potest. Nam si prius à vitiosis humoribus capillorum corruptis radicibus, eorum fiebat iactura, merito nunc iisdem alio migrantibus, ad naturalem statum capilli revertentur.

XXXV.

TOῖσιν ὑδρωπικοῖσι βὴξ ἐπιγινομένη, κακόν.

Aqua inter cutem laborantibus tussis accedens, malo est.

Hydropicis (a) *tussis si superveniat, malum.*

Morbis alios morbos, & symptomata supervenire veteribus medicis moris fuit dicere, quæ ipsius morbi augescentis ratione accidere solent. Talis enim est Praxagoræ liber de supervenientibus. Sic etiam nunc de tussi dixit Hippocrates. Neque enim quum alia occasione fit hydropico tussis, signum est exitiosum, sed quum morbi ratione. Ubi enim in tali

(a) *Tussis morbi magnitudinem significat, ut urina etiam vehementer tincta.*

tali affectione aquosa humiditas in tantum creverit, ut iam asperas arterias occupet, deinde tussis superveniat, periculum ne haud ita multo post homo suffocetur, imminet.

XXXVI.

Δυσουρίην φλεβοτομίη λύει· τάμνειν δὲ τὰς ἔσω.

Urinæ difficultatem venæ sectio solvit: secandæ autem sunt interiores.

Difficultatem urinæ phlebotomia solvit: secare vero interiores.

Sed neque sana est hæc dictio, nisi particulam etiam assumpserit, ut aphorismus talis fit, Difficultatem urinæ etiam phlebotomia solvit. Nam revera sectio etiam venæ solvit dysuriam, eam videlicet, quę propter inflammationem, & plenitudinem facta est. Illud vero, secandas esse interiores, si de manuum venis dicatur, verum non est, neque Hippocrati confessum. Siquidem in omnibus suis scriptis, partibus iis quæ supra iecur sunt affectis, ex manibus sanguinem mittere, inferiorum vero partium morbis, poplitis, & malleoli venas pertundere iubet. De quibus si quis ipsum illud dixisse ar-

bitretur, secare autem interiores, parvi id est momenti. Ab una enim, eademque vena utraque, tam interior, quam exterior nascitur in poplite trifariam divisa, quia unica etiam vena ad hoc membrũ pervenit, non sicuti in manum, duæ. Melius itaque fuerit hunc etiam aphorismum inter ascititios habere.

XXXVII.

Ὑπὸ κυνάγχης ἐχομένῳ οἴδημα γενέσθαι ἐν τῷ τραχήλῳ, ἀγαθόν. ἔξω γὰρ τρέπεται τὸ νόσημα.

In angina detento, si tumor in cervice oriatur, bonum: foras enim morbus vertitur.

Angina correpto, si tumor appareat in collo, bonum: foras enim morbus existit.

Vera est oratio, & causa manifesta. Siquidem ex profundis, & principalibus partibus morbos ad cutem transferri utile est.

XXXVIII.

Ὁκόσοισι κρυπτοὶ καρκῖνοι γίνονται, μὴ θεραπεύειν βέλτιον. θεραπευόμενοι γὰρ ἀπόλλυνται ταχέως· μὴ θεραπευόμενοι δὲ πλείω χρόνον διατελοῦσι.

Quibus

Quibus cancri occulti oriuntur, eos non curare præstat. Curati nanque cito pereunt, non curati vero diutius perdurant.

Quibus occulti cancri adsunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt, non curati vero longius vitam trahunt.

Occultos cancros dixit vel qui sunt sine ulceratione, vel latentes, hoc est, non apparentes: quod rursus idem significat, ac si dicatur, qui in alto sunt corpore. Sed & curatio duplex est, una, nihil non agere ut particula laborans ad sanitatem perducatur: altera vero, eam præmeditari, & providere curationem, quæ affectui congruat, id est, ipsum demulceat, & mitiget, præsertim si coniunctam habeat exulcerationem. Tunc enim si non aliud, at certe saniem abluere humido quopiam est necesse, non quocunque, sed quod per experientiam, aut indicationem nec putrefacere, nec irritare partem affectam compertum habeatur. Ab hac igitur curatione abhorrere, aut abstinere non convenit: neque qui sine ulceratione sunt cancri ea egent. Alteram vero, quæ secando, & urendo fit (quæ sola sunt, cancro facto comparata reme-

remedia) ne in cancris occultis adhibeamus, consulit. Quod enim qui in profundo latent, eiusmodi curationi non cedant, docet etiam experientia. Quotquot enim cancros eiusmodi curare sunt aggressi, magis irritasse, brevique homines necasse scio. Nam & qui cancrum in palato ortum, & qui in sede, & sinu muliebri secuerunt, aut usserunt, ulcera ad cicatricem perducere non potuerunt, sed homines affligente curatione ad mortem usque excarnificarunt: qui citra curationem longiore tempore vitam cum minore molestia exegissent. Ad eiusmodi igitur cancrorum sanationem nullo modo aggredi oportet. Ex iis vero qui summa parte corporis consistunt, eos solum curare tentandum est, quos una cum ipsis, ut sic loquar, radicibus excindere, & extirpare penitus licet. Nihil enim vetat veluti radices quasdam venas eas appellare, quæ plenæ melancholico sanguine usque ad partes vicinas pertinent. Multi enim nō infimi, nec contemnendi medici ne hosce quidem chirurgia curari sinunt, sed eos tantum qui exulcerati, tum laborantes vexant adeo, ut ipsi ultro manum admoveri desiderent,

siderent, tum in iis sunt partibus, quas una cum radicibus excindere, & urere possumus. Quidam vero neque hos extirpari permittunt, sed omnino abstinendum in omni cancro remediis agonisticis, id est, profligantibus, consulunt. Hippocrates certe quidem quod cancros in alto corpore delitescentes non semper agnostice curandos esse suaserit, ex ipsa affectionis natura coniectare licet: an vero eos etiam qui summa corporis parte sine ulceratione consistunt, quantum ex aphorismi dictione coniici potest est incertum: quem quidem aphorismum Artemidorus, & Dioscorides scripserunt usque ad ea verba. Non curare melius.

XXXIX.

Σπασμὸς γίνεται ἢ ὑπὸ πληρώσιος, ἢ κενώσιος. οὕτω δὲ καὶ λυγμός.

Convulsio ex repletione, aut vacuatione oritur, ita vero etiam singultus.

Convulsio à repletione fit, vel vacuatione, ita vero & singultus.

Convulsio, (ut & ipsum nomen indicat) vulsis fit ad propria capita musculis, vel ut apertius dicam revulsis: qualis ipsis

ipsis etiam secundum naturam motus est: sed hic sine animalis ciente, & impellente virtute non fit: convulsio autem motus est involuntarius: in quo ad similẽ nervosæ partis affectionẽ deveniunt, quam etiam in rebus externis fieri videmus. Nam in spasmo à repletione idem fit quod aëris ambientis statu supra modum humido fidibus accidit. Nam humore nimio imbutæ sæpe rumpuntur. Sic etiam fit ficciore cœli conditione; Nam in seipsa coguntur, & convelluntur omnia corpora nervosa violentius exiccata, veluti quæ ad ignem diu excalfacta sunt lora, & quæ similiter sol æstivus exiccavit. Convulsio igitur merito à contrariis fit causis. Singultus vero tantisper concedatur stomachi convulsio dici, dum aliud erit orationis propositum. Quum vero in hoc solum incumbemus ut affectionis huius substantiam intelligamus, præstiterit fortasse non convulsionem appellare, sed quandam motionem, quæ fit in eodem cum vomitu genere, sed eo fortior, & vehementior: Nam quum quid in se contentum stomachus expellere appetit, ad duo symptomata incitatur, unum quidem vehe-

vehementius in singultibus, alterum moderatius in vomitionibus. Siquidem per vomitus ea tantum, quæ ventriculi capicitate continentur, propellere, & summovere: per singultus vero etiam ea, quæ in ipsius ore penitius insederunt, exigere conatur. Stomachum nunc mihi intellige non solum ipsum quem proprie appellant, sed etiam ventriculi os. Nam in hoc contenta dum appetit ventriculus expellere, singultus fieri solet. Iam vero quod difficulter, & ægre excernendorum, & veluti altius imbibitorum in ore ventriculi sit, quæ per singultum fit excretio, ex iis licet discere, quæ quotidie omnibus fere usuveniunt magis, minusve. Sive enim solum quid acre veluti piper devoraverint, sive cum melle, aut alio quopiam, posteaque vinum superbiberint calida temperatum, protinus singultiunt: potionis quidem calore piperi viam in profundum præeunte, sua vero acrimonia pipere ventriculum molestia afficiente: unde ipse violentiore motu id quod molestum est exigere, & expurgare conatur: (a) Nam in libro de sympto-

(a) *Fit etiã singultus nimia copia, corruptione cibi, & perfrigeratione oris ventriculi, ut in pueris sæpe fit.*

ſymptomatum cauſis, & tuſſim, & ſternutationem, & rigorem de talium motionum numero eſſe demonſtravimus.

XL.

Ὁκόσοισι περὶ τὸ ὑποχόνδριον πόνοι γίνονται ἄτερ φλεγμονῆς, τουτέοισι πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὸν πόνον.

Quibus ad præcordia dolores citra inflammationem oriuntur, iis febris ſuccedens dolorem ſolvit.

Quibus ad hypochondrium dolor eſt ſine inflammatione, iјs febris ſuperveniens dolorem ſolvit.

Sequitur & morſum dolor: ſed conſuevere morſus nomine non doloris talia ſymptomata appellari. Fit etiam dolor propter quandam phlegmonode affectionem. Sic autem appellata eſt, quia eryſipelata etiam dolor comitatur: Quũ igitur neque ob talem aliquam affectionem hypochondrium dolor habuerit, & morſus ſenſus abfuerit, ſupereſt ut dolor vel propter obſtructionem, vel ſpiritum flatuoſum, vel inæqualem aliquam intemperiem fiat: quæ omnia febrilis calor ſuapte natura ſanare poteſt: illa quidem incidens, extenuans, & diſſolveas,

vens, hanc vero ad temperationis æqualitatem revocans.

XLI.

ὉΚόσοισι διάπυόν τι ἐὸν ἐν τῷ σώματι μὴ διασημαίνει, τουτέοισι διὰ παχύτητα τοῦ πύου, ἢ τοῦ τόπου οὐκ ἀποσημαίνει.

Quibus ſuppuratum aliquod in corpore exiſtit, neque de ſe ſignificationem edit, iis ob puris, aut loci craſſitudinem ſui indicium non exhibet.

Quibus in corpore pus nullam ſui dat ſignificationem, ob craſſitudinem ſui, aut loci non ſe prodit.

Bifariam ſcribitur aphoriſmi dictio, & bifariam ipſam interpretantur, & utraque tam dictio, quam interpretatio habet rationem. Nam & propter puris, & loci craſſitiem ſæpe occultatur puris loco quopiam contenti, notitia. Merito igitur ſcripſerunt nonnulli, His ob loci denſitatem, indicationem non edit. Alij vero, His propter puris craſſitudinem non innoteſcit.

XLII.

ἘΝ τοῖσιν ἰκτερικοῖσι τὸ ἧπαρ σκληρὸν γενέσθαι, πονηρόν.

Morbo

Morbo regio laborantibus jecur durum fieri, malum.

Regio morbo laborantibus iecur durum fieri, malum.

Indicat enim durities, phlegmonerum, (a) aut ſcirrho obſeſſum viſcus eſſe. Etenim ſine hac poteſt etiam propter eiuſdem obſtructionem icterus accidere: poteſt & eritico modo natura redundantem in venis humorem ad cutem protrudente.

XLIII.

Ὁκόσοι σπληνώδεες ὑπὸ δυσεντερίης ἁλίσκονται, τουτέοισι ἐπιγινομένης μακρῆς τῆς δυσεντερίης, ὕδρωψ ἐπιγίνεται, ἢ λειεντερίη, καὶ ἀπόλλυνται.

Lienoſi qui difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis poſt longam ſuccedentem inteſtinorum difficultatem, aqua inter cutem, aut lævitas inteſtinorum accidit, & moriuntur.

Qui lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, ijs ſupervenientem longam dyſenteriam, aqua inter cutem, aut inteſtinorum lævitas excipit, & moriuntur.

Huic

(a) *Phlegmone ad tactum renititur, ſcirrhus manifeſte durus eſt.*

Huic præfigi oportuit aphoriſmum illum in quo ait, Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum. Verum is in ſequentibus poſt alios quatuor intermedios ſcribitur, ſed ipſius hoc loco nobis eſt facienda mentio. Nam qui lienoſi ſunt, hoc eſt, quibus longo tempore lien obduruit, his interveniens inteſtinorum lævitas, affectionem ſolvit, duntaxat quantum ratione tranſlationis, & vacuationis humorum craſſorum, & melancholicorum in liene infarctorum effectum ſit. Sed quoniam ſæpe eiuſmodi vacuationes ſupra modum protractæ ægrotantes affligunt, decenter Hippocrates quem exitum immoderata dyſenteria talibus ſuperveniens affectionibus habere ſoleat, declaravit. Male affectis enim, & labefactatis inteſtinis pravorum humorum tranſitu, tum vires ipſorum laborant, tum perit caloris nativi ſymmetria: propterea & aqua inter cutem, & lævitas inteſtinorum ſuperveniunt: inteſtinorum quidem lævitas ſolo inteſtinorum vitio, aqua vero inter cutem propter iecoris, & lienis, & totius generis venoſi conſenſum.

XLIV.

XLIV.

Ὁκόσοισιν ἐκ στραγγουρίης εἰλεὸς ἐπιγίνεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται, ἢν μὴ πυρετοῦ ἐπιγινομένου ἅλις τὸ οὖρον ῥυῇ.

Quibus ex ſtranguria volvulus ſuccedit, intra diem ſeptimum moriuntur, niſi febre accedente copioſa urina effluat.

Quibus à ſtranguria ileus ſupervenerit, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febre ſuperveniente copioſa urina fluxerit.

In ileo nihil inferne deiicitur, ne ſi acriore quidem utaris clyſtere: ſtercoris vero vomitus intervenit iis, qui exitialiter laborant. Quod igitur intercluſo inferiore tranſitu, in tenuibus inteſtinis, & non craſſis hic morbus fiat, omnibus fere confeſſum eſt. Quinetiam propter inflammationem, & obſtructionem vel ſicci ſtercoris, vel craſſorum, & viſcidorum humorum fieri dixerunt nonnulli. Mihi vero videtur etiam inflammatio, vel ſcirrhus, vel abſceſſus tantam poſſe facere coarctationem, ut nihil inferne pervadat. Quod autem humores craſſi, & lenti in cauſa eſſe poſſit, non admodum mihi probabile videtur: verum hoc etiam ſi placet ponito, & ſi quid aliud præte-

præterea dixerint. Illud vero quod aphorismorum interpretibus fere omnibus visum est, nullam prorsus mihi veri similitudinem habere videtur. Aiunt enim vesicæ inflammatione, angustiam viæ in quibusdam intestinis ex compressione factam, affectum ileum afferre. Ego vero complures per totam meam vitam vidisse videor, alios quidem periclitari tantum, quosdam vero mori etiã ex suppressione urinæ, omnibus tunc luculenter secundum propriam circunscriptionem maxima apparente vesica, adeo ut extreme distenderetur, & ob eam, ut par est, tensionem doleret: quorum tamen nullus ileosus factus est. Qui igitur credas ob vesicæ inflammationem compresso, & coarctato intestino fieri aliquando ileum, potius quam uteri tumore prægnationis tempore? Atqui usque ad hypochondria eius tumor pertinet, atque magis premere tenuia intestina, & coarctare potest: vesica vero in tumorem sublata, solum potest rectum premere intestinum. Absurdius etiam nonnulli dicunt, nempe superveniente febre iuvari ileum. Febris enim ea propter aliquam merito vesicæ inflammationem fiat,

fiat, quæ quanto maior fuerit, & vehementior, tanto illam quoque magis augeri par est, utpote quæ sit inflãmationis symptoma. Ileus autem, ut ipsi aiunt, ex inflammatione ortum habuit, & unicã solutionis spem habet inflammationis remissionem, & cessationem, qua cum febrem quoque una mitigari est necessarium. Signum igitur bonum erit solutionis cruciatuum quos ileus adfert, febris vel mitigata, vel soluta: non etiam bonum signum, aut causa bona, ipsa vel superveniens, vel aucta. Eos enim solos morbos à febribus iuvari novimus, qui refrigeratione constant, alias sola, alias cum crudis humoribus, & pituitosis, aut spiritu flatuoso. Quomodo igitur accipienda sint, quæ hoc aphorismo Hippocrati sunt dicta, ignorare nos præstat fateri ingenue: neque enim ratio veritatem eorum demonstrat, neque docet experientia: aliud tertium non habemus ad rei probationem. An talis nunquam ægrotus Hippocrati visus est, aut alteri cuipiam? neque enim an germanus sit hic aphorismus dicere possum. Quare multitudinem crudorum, & crassorum humorum una cum vehementi refrigeratio-

ratio-

ratione suppositare satius est dictorum symptomatum causam esse: ita enim sola & febris fuerit affectioni remedio, & retentæ urinæ vacuatio. Sic enim consuevit crassa, & multa, & conferta vacuari, quum crassi illi, & crudi humores fuerint concocti.

XLV.

Ἕλκεα ἐκόσα ἐνιαύσια γίνεται, ἢ μακρότερον χρόνον ἴσχουσιν, ἀνάγκη ὀστέον ἀφίστασθαι, καὶ τὰς οὐλὰς κοίλας γίνεσθαι.

Ulcera annua quæcunqut fuerint, aut longius tempus habuerint, os abscedere est necesse, & cicatrices cavas fieri.

Si ulcera annua, aut etiam diuturniora fiant, os abscedere est necesse, & cicatrices cavas fieri.

Ulcera quæ veterascunt, vel cicatrice ipsis nullo modo obducta, vel si obducta sit, rursus resoluta, ea (modo nihil in curatione peccent medici) vel propter affluentiam vitiosorum humorum, vel propter affectionem in ipsa parte temporis diuturnitate ex humorum affluentia contractam, vel ob aliquod ossis vitium eo loco corrupti, ægre sanabilia evadere est necesse. Cætera vero ulcera

ſemper maiora, ac deteriora fiunt: atque vniverſum eorum genus phagedænas, quaſi exedentia dicas ulcera, veteres appellabant. Quidam vero poſtea diſtinguere aggreſſi ſunt, propria cuique appellatione indita, Chironia nonnulla, Thelephia alia, quædam phagedænas nuncupantes, aliaſque nimis curioſas appellationes proſequentes. Nobis vero ſatis fuerit, ex iis, quæ circunſtantis loci partem aliquam occupant, alia herpetas nominaſſe, quum in ſuperficie, aut cute etiam ipſa conſiſtunt: alia vero phagedænas, quæ carnem etiam ſubiectam corrumpunt: Quod enim putridum, & depaſcens à nonnullis ulcus dicitur, non eſt propria quædam ulceris differentia, ſed affectus ex ulcere, & putredine complicatus. Quin abſque etiam ulcere putredinem ipſam per ſe multis corporis partibus conſiſtere novimus. Quoddam etiam vocatur carbunculus, ulcus cruſtoſum cum magna partium vicinarum inflammatione. Hæc igitur propriam ſortita ſunt appellationem Carbunculus, Phagedæna, Herpes. Quæ vero ulcera ſine dictis ſymptomatis ipſa per ſe fiunt, ſolebant veteres ulcera tantum

appel-

appellare : de quibus Hippocrati nunc eſt ſermo, in quo quæ eiuſmodi ſunt ulcera in longius tempus excurrere docet. Sed ipſa etiam rationi experientia ſuffragari videtur. Multa enim ſæpe eiuſmodi ulcera ad cicatricem perducta, non ita multo poſt rurſus inflammari, & cicatrice ſoluta rumpi ſunt viſa, id autẽ fit talem aliquam ob cauſam, quum adhibitis medicamentis caro oſſi affecto ſuperpoſita ſiccata duxit cicatricem, ſanitas eveſtigio reſtituta eſſe videtur : ſed rurſus ex oſſe altius vitiato ichore quopiam paulatim affluente, iterum oboritur inflammatio, & puris ſubſequitur generatio, à quo cicatrix eroditur, & caro exulceratur. Quænã igitur eſt talium ulcerum curatio? non profecto alia, præter eam, quam libro de ulceribus tradidit, & nos tertio Therapeuticæ methodi explicavimus. Exiccari enim poſtulant omnia ulcera, præcipue vero ea in quibus os affectum eſt. Finis vero ſiccandi eſſe debet, ſi pars eius (a) affecta abſceſſerit: unde merito in tantum cavas cicatrices fieri accidit, quantam abſceſſus profunditatem habuerit.

(a) *Os quatenus corruptum eſt, eximi debet.*

XLVI.

Ὁκόσοι ὗβοὶ ἐξ ἄσθματος ἢ βηχὸς γίνονται πρὸ τῆς ἥβης, ἀπόλλυνται.

Qui gibbosi ex anhelatione, & tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur.

Qui gibbi ex asthmate, aut tussi ante pubertatem fiunt, statim moriuntur.

Ὑβοὺς, & κυφοὺς appellare solet Hippocrates quos nunc omnes κυρτοὺς, id est, gibbosos vocant. Nam revera ipsis spina à tergo extuberat: κυρτῷ enim opposite dicitur κοῖλον, quasi dicas convexo cavum: At ὑβῷ, & κυφῷ τὸ λορδὸν, quasi extuberanti excavatum. Cæterum hæc nomina de sola spina, illa vero de omnibus Græci efferunt. Quomodo autem cyphosis fiat, ipse explicuit libro de articulis, quemadmodum etiam quomodo lordosis, & scoliosis, & seisis fiant. Hæc enim propria sunt, & præcipua spinæ vitia: quæ quidem si quis intelligere velit, ea, quę eo libro scribuntur, diligēter legat. Nunc vero quantum ad præsentis aphorismi explicationem attinet, dicturi sumus. A tergo spina extuberat, & gibbera fit aliquando, propter ictum, aut casum: fit etiam propter tubercula

quæ-

quædam dura, quæ parte interna consistunt: à quibus si quando una vertebra prorsum trahatur, ea parte spinæ lordosis, id est, excavatio fieri solet, quemadmodum etiam si plures deinceps sese consequentes introrsum obtorqueantur. Quod si tractæ vertebræ non fuerint inter se continuæ, tum cyphosis, id est, extuberatio fit: tantum partibus pone cedentibus, & extuberantibus, quantum tractæ vertebræ introrsum flexæ fuerint, & adductæ. Hoc enim in omnibus flexibus, & lentis, quum modice extrema inflectuntur, cernere licet, veluti calamis, viminibus, virgis, & aliis eiusmodi. Atque de his quidem copiosius in expositione libri de articulis diximus. Nunc vero ante pubertatem ὑβωθέντας, id est, eos quibus introrsum flexa spina pone extuberat ex asthmate, & tussi cito interire dicit. Neque enim in his pectus vult, ut ipse ait, una cum aliis augeri, atque ideo magna angustia premuntur instrumenta respirationi servientia. Omnium porro qui sponte gibbi facti sunt, hoc est, quibus sine ictu, vel casu ex alto spina depravata est, commune existit quod tales propter dura tubercula, vel

coctu difficilia evaserint. Sed quum magna sit inter tubercula pro tumore, & duritie, & loco, in quo consistunt, differentia, quæ quidem simul dura sunt, & magna protinus anhelatores, & suspiriosos homines efficiunt: quæ vero de sua humiditate aliquid in asperas dimittunt arterias, tussiculosos faciunt. Cæterum quæ de sua humiditate aliquid trāsmittunt, exacte dura non sunt, atq; ideo ut suppurent, tandemque hominem suffocent, est necesse: quæ vero nihil transmittunt, ortum ex crassis humoribus habent, atq; ob id dura sunt, & cruda, longoque tempore citra suppurationem manentia, hominem vivere sinunt. Contra vero quæ cum tussi ortum habuerunt, ad suppurationem properant, atq; ideo sunt perniciosa. Similiter & quæ cum difficili respiratione fiunt, iis, qui adhuc crescunt, mortifera existunt. Vel enim hæc magna esse oportet, vel in pectoris loco iniuriæ valde opportuno. Quum igitur una cum corde pulmo in talibus augeatur, & spatium continens minuatur (costis utpote non crescentibus, sed propter gibbum arctatis totum pectus strictius, & angustius efficientibus)

bus) tantam brevi ſpiritus difficultatem fieri eſt neceſſe, ut homo ſuffocetur, & pereat. Nam ſi gibboſitate nondum ſuperveniente, propter ſolos præter naturam tumores ſpirandi difficultate laborabant, quid fore putandum tuberculis temporis ſpatio auctis, pectore vero ſtrictiore reddito? Porro autem quum multæ ſint ſpirandi difficultates, conſtat Hippocratem ſolam eam aſthma appellare ſolere, in qua frequentiorem, & crebriorem reſpirationem fieri contingit. Siquidem ita homines etiam nunc in curſibus, & vehementioribus exercitationibus τὸ ἀσθμαίνειν, id eſt, anhelare dicunt. Qui vero poſt Hippocatis ætatem fuere, affectum etiam quendam diuturnum alij ſimpliciter aſthma, nonnulli orthopnœam appellarunt, quum continenter citra febrem ægroti ſpiritum ægre ducunt.

XLVII.

Ὁκόσοισι φλεβοτομίη, ἢ φαρμακείη ξυμφέρει, τουτέους προσήκον ἦρος φλεβοτομέειν, ἢ φαρμακεύειν.

Quibus venæ ſectio, & medicamentum purgans confert, iis venam vere ſe-

care, aut medicamentum purgans exhibere convenit.

Quibus venæ sectio, aut purgatio prodest, his vere secanda vena, aut purgatio imperanda.

De iis, qui integra adhuc valetudine, postea sunt ægrotaturi nisi vacuentur, Hippocrati nunc sermonem haberi liquet. Horum enim vere ineunte anticipanda est vacuatio vel per phlebotomiã, si plethoricis morbis corripiantur, vel per purgationem, si morbis sint ab humorum corruptione pendentibus obnoxij. Ita enim à morbis multos conservamus, & incolumes tuemur, qui multos iam annos antea quotannis ægrotabant. Quin podagram quoque, & arthritim adhuc incipientem, necdum in articulis callo, quem pωrum Græci dicunt genito, per talem vacuationem multos iam annos fieri prohibuimus. Eodem modo sanguinis excreationem, epilepsiam, melancholiam, apoplexiam, & alios huiusmodi diuturnos morbos è multis hominibus dicta vacuatione sustulimus. Phlebotomia igitur commune est ad plethoricos morbos auxilium: Purgatio vero, siquidem generatim exaudia-

audiatur, unum quoddam est contra morbos remedium, non tamen si speciatim accipiatur. Siquidem nonnullis pituitosorum humorum, quibusdam biliosorum, aliis melancholicorum, & quibusdam serosi excrementi vacuatio conducit pro morborum, quibus tentari consueverunt, natura: Exempli gratia, quidam quotannis nisi purgetur laborat melancholia, & mira visu res est, quomodo iam ipse etiam incipientis morbi primam pręsentiscat generationem, meque protinus accersi iubeat: quo melancholicis humoribus expurgato, evestigio cessat melancholia, atque huic quidem expurgatione hæc duo commoda eveniunt: unum quod expurgentur supervacanea, alterum quia excretorum acrimonia reclusa paululum hæmorrhoïs, mali sanguinis aliquid ipsa etiam profundat. Nam quum solennis ipsi, & consueta sit eiusmodi excretio hæmorrhoïca, eius postea suppressione redundat melancholia. Ipsum itaque non vere solum, sed autumno etiam purgare soleo, quia si per hæc tempora propriæ aliquando purgationis anticipationem neglexerit, nonnulla sentiat superioris
 morbi

morbi ſymptomata. Sic mulierem etiam quandam, quæ cancroſum in mamma tumorem habebat, quotannis vere ineunte vacuans ſanavi, ſubinde forti pharmaco melanagogo uſus: quam quidem purgationem ſi quando prætermiſerat, dolor ipſi profundus ſentiebatur, atque ita illico accerſitum me purgare ſe iubebat. Elephantiam quoque in altero incipientem, primum phlebotomia, & purgatione curavi, atque huic quotannis purgatio unica ſatis erat, quæ ſi quando negligeretur, protinus morbus indicationem ſui edebat, hominemque invadebat. Huiuſcemodi igitur morbi humorum melancholicorum egent purgatione, ut epileptici, & aſthmatici, & apoplectici pituitoſorum: arthritici vero qui cum magno ſunt calore, bilioſorum: qui cum frigidis tumoribus, pituitoſorum purgatione gaudent. Quidam etiam alius æſtivo tempore ſemper tertiana corripi ſolitus, iam annos multos febrem non eſt expertus, bile pallida per nos ſub veris finem præpurgata. Tum enim tales vacuari multo præſtat: quemadmodum epilepticos, apoplecticos, arthriticos, & melancholicos, & quotquot

deni-

denique propter humorum crassitiem ægrotant, vacuari ineunte vere melius est: de quibus omnibus privatim scripsimus in tractatu de iis qui verna vacuatione egent, qui quidem tractatus pars est totius commentationis quæ de tuenda sanitate inscribitur.

XLVIII.

Τοῖσι σπληνώδεσι δυσεντερίη ἐπιγινομένη, ἀγαθόν.

Lienosis accedens intestinorum difficultas, bono est.

Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.

Hunc aphorismum paulo ante explanavi, quum de eo verba facerem qui hunc in modum scribebatur, Qui lienosi intestinorum difficultate corripiuntur, his longam supervenientem dysenteriam, a qua inter cutem, aut lævitas intestinorum excipit, & moriuntur. Quare nunc prolato in medium aphorismo interpretatione nova opus non est.

XLIX.

Ὁκόσα ποδαγρικὰ νοσήματα γίνεται, ταῦτα ἀποφλεγμήναντα ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν ἀποκαθίσταται.

Podagrici morbi, intra diem quadragesimum deposita inflammatione, subsistunt.

Qui podagrici morbi fiunt, sedata inflammatione intra dies quadraginta desinunt.

Podagricorum inflammationes fluxione fiunt in pedum articulos decumbente: quam quidem fluxionem primum articulationum suscipiunt spatia, deinde quæ in orbem circunstant omnia ad cutem usque. Quum vero articulationes repleri dicimus, liquet vincula in orbem ipsis circumposita necessario tendi. Nervos tamen, & tendones inflammari podagricis non est versimile, sed dolere solum, quia simul cum articulationibus tendantur, quod ex eo fit manifestum, quia podagricus convelli nunquam visus est, id quod frequentissime in nervorum, & tendonum inflammationibus accidere solet. Alioqui curandi indicatio ipsis communis est cum omnibus inflammatione laborantibus. Nam & digeri oportet, quod in pedes defluxit, breviore quidem tempore si tenuiore fuerit substantia: longiore vero si crassa, vel lenta: multoque longius tem-

pus

pus requiret, si simul viscidum, & crassum fuerit, ultra dies tamen quadraginta non prorogabitur inflammationis curatio, siquidem & medicus rite omnia gerat, administretque, & ipsi æger in omnibus pareat. Nam quæ carnosas partes occupat inflammatio, morborum acutorum subiicitur termino, qui quartusdecimus dies est, quandoquidem mollior est, & rarior carnis substantia, quam vinculorum, & nervorũ natura. Quamobrem tardius etiam vinculorum, tendonum, & nervorum quum vulnerantur natura inflammari incipit, & longiore ad inflammationis vigorem tempore pervenit, tardiusque curatur: qua enim ratione vix in se aliquid humoris alieni admittunt, quia densæ nimirum sunt, & duræ partes eiusmodi, eadem hac ipsa ægre quoque dimittunt. Quapropter Hippocrates podagricis inflammationibus terminum integræ solutionis non quartumdecimum diem, sed quadragesimum statuit, quia tum contentam articulationibus humiditatem per media ligamenta articulos ambientia, & firmantia vaporis in speciem vacuari oportet, tum etiam intra ipsa ligamenta admis-

admissam. Meminit porro etiam in prognostico diei quadragesimi, utpote in quo morbi iudicantur, qui necdum sunt exacte diuturni, acutorum tamen superarunt terminum. Nos etiam in commentatione de diebus decretoriis fusissime de his omnibus disputavimus.

L.

Ὁκόσοισιν ἂν ὁ ἐγκέφαλος διακοπῇ, τουτέοισιν ἀνάγκη πυρετὸν καὶ χολῆς ἔμετον ἐπιγίνεσθαι.

Quibus persectum fuerit cerebrum, iis febrem, & bilis vomitionem succedere necesse est.

Quibus divisum est cerebrum, his febrem, & biliosum vomitum supervenire est necesse.

Merito febricitant cerebro vulnerato, ea scilicet ratione, qua membro quolibet principe inflammato febrē sequi est necesse. Bilis vero vomitus fit ventriculo propter societatem, quam cum cerebro habet per consensum affecto, ipsiusque ore maxime, in quod ex cerebro coniugatio quędam nervorum maiusculorum inseritur. Sed alias etiam propter magnos dolores, & vehementem mœrorem

rem

rem excrementum biliosum consuevit in ventriculum confluere, multoq; magis si ipse imbecillitate laboret. Ad ea enim, quæ infirma sunt, partium vicinarum feruntur excrementa, præsertim si tenui substantia constant, qualis est humor biliosus, unaque cum eo quicquid est serosi excrementi, quod per vomitiones bili sæpe permiscetur: raroque admodum bilem sinceram sine excremento seroso evomi cernere est. Quinetiam in bene valentibus, biliosiore præsertim natura præditis, ubi diutius cibo abstinuerunt, tales ventriculus humores recipit, quod ipsius vellicatio, & vomitus ostendunt. Nec vero cerebro solum vulnerato bilem vomunt, sed dura etiam membrana ipsi circumposita, quæ multis partibus cum cerebro cohærens, quā citissime sua ipsi mala impertit. Quia vero Erasistrati sectatores meningas nervorum principia statuunt, solam vulneratam crassiorem meninga, talia propter suam ipsius naturam, inquient adferre symptomata. Quod si quando in cerebrum vulnus penetraverit, ita etiam quoniam utraque membrana illud prius exceperit, enumeratarum affectionum gene-

generationem sequi contendent. Dixi autem sectatores Erasistrati isthęc dicturos esse, & non ipsum Erasistratum: quoniam iam senex (quo tempore ipsi de divisionibus libros scriptos esse aiunt) cerebrum pronunciavit nervorũ esse principium. Dictum etiam est de his fusius in commentarijs de Hippocratis anatome.

LI.

Ὁκόσοισιν ὑγιαίνουσιν ὀδύναι γίνονται ἐξαίφνης ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ παραχρῆμα ἄφωνοι γίνονται καὶ ῥέγχουσιν, ἀπόλλυνται ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν, ἢν μὴ πυρετὸς ἐπιλάβῃ.

Quibus bene valentibus capitis dolores derepente contingunt, statimque voce deficiunt, & stertunt, intra dies septem pereunt: nisi febris eos prehenderit.

Qui valentes, capitis repente doloribus corripiuntur, & protinus muti fiunt, & stertunt, intra septem dies intereunt, nisi febris intervenerit.

Mutos Hippocrates appellare solet, non quibus sola sit vox oblæsa, sed per excellentiam quandam una cum huius noxa, omnes voluntarias actiones nobis intelligendas relinquit: quibus utique læsis sensus aliquando non perit. ipse siquidem

quidem dicebat, Talibus interdum mutis accidere sentientibus esse, sæpe etiam sensu, & motu privari: qui affectus apoplexia dicitur, quæ duplex est, debilis una, altera fortis: atque ideo ipsemet dicebat, Solvere apoplexiam fortem est impossibile, debilem vero non facile. Nunc itaque fortis apoplexiæ notam apposuisse videtur, stertere scilicet: quod etiam profundo, graviq; somno oppressis accidit, secundum affectionis similitudinem. Quamquam enim non eodem modo fiunt somnus, & apoplexia, habēt tamen aliquid commune, ad quod consequitur stertor: id autem est imbecilla nervorum actio. Atque de his abunde egimus in commentatione ea, quæ de locis affectis inscribitur. Nunc vero, quod sit ad aphorismi explanationem necessarium, dicam. Quibus valentibus capitis derepente dolor oboritur, eius rei causam maxime ad spiritum flatuosum referre oportet, sed iam quoque ad materię confertim affluentis multitudinem, quam nunc in cerebrum delatam fuisse symptomata indicant, quæ dolorem sunt subsequuta: quibus etiam ipsis pituitosam quandam materiam esse con-

commonstratur: atque ideo febris superveniens, eam solvit affectionem, utpote quæ tum spiritum illum flatuosum, tum humores pituitosos excalfaciat, attenuet, & resolvat, id autem fit tribus nonnunquam diebus, aut quatuor, interdum etiam pluribus, non tamen ultra septimum pocedit diem, quia pars quæ laborat principalis est: eiusmodi vero partes diuturnos simul, & vehementes morbos non ferunt, ut sæpe nobis ostensum est.

LII.

Σκοπεῖν δὲ χρὴ καὶ τὰς ὑποφάσιας τῶν ὀφθαλμῶν ἐν τοῖσιν ὕπνοισιν. ἢν γάρ τι ὑποφαίνηται ξυμβαλλομένων τῶν βλεφάρων τοῦ λευκοῦ, μὴ ἐκ διαρροίης ἐόντι, ἢ ἐκ φαρμακοποσίης, φλαῦρον τὸ σημεῖον, καὶ θανατῶδες σφόδρα.

Spectare vero oportet quæ etiam ex oculis per somnum subapparẽt. Etenim si quid ex albo non commissis palpebris subappareat, neque id ex alvi profluvio, aut medecamenti potione contingat, pravum signum est, & lethale admodum.

Sed in somnis etiam, an de oculis aliquid subappareat, spectare oportet. Nam si quid non exacte commissis palpebris de albo appareat,

reat, modo non ex alvi profluvio, aut medicamenti potione accidat, malum signum est, & valde perniciosum.

Aut ob palpebrarum siccitatem, aut propter virtutis ipsas moventis imbecillitatem, albi aliquid subapparet in oculis, exacte claudi non valentibus. Ob hanc enim causam alvi etiam profluviis, & medicamentorum potionibus de oculorum albo aliquid conspicitur, quũ dormiunt. Nam totum corpus exiccatur talibus vacuationibus, & imbecillæ vires redduntur: Siccitatis autem plus palpebris acquiritur, quia ipsæ sunt siccæ natura. Quemadmodum enim exiccata coria ægre extenduntur, eodem quoque modo corporis partes ita affectæ. Quinetiam quod viribus laborantibus, & fatigatis non solum oculos, sed os etiam exacte claudere nequeant (unde hiante ore dormiunt) liquet unicuique naturam rei diligentius considerare volenti.

LIII.

Αἱ παραφροσύναι, αἱ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι, ἀσφαλέστεραι. αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς, ἐπισφαλέστεραι.

Deliria quæ cum risu fiunt, tutiora: at quæ

at quæ ſtudio adhibito, periculoſiora.

Deliratio quæ cum riſu fit, tutior: quæ vero ſtudio adhibito, periculoſior.

Nulla deliratio tuta eſt, minus periculoſa, quæ cum riſu fit. Etenim audax illa, ut ipſe appellat, & temeraria mentis alienatio, omnium eſt periculoſiſſima: inter has media eſt quæ cum ſtudio fit. Porro omnes fiunt cerebro affecto, ſive primario, & per ſe, ſive ſecundario, & per ſymphatiam: differunt autem inter ſe cauſis ipſis efficientibus. Nam quę à ſola caliditate ſine pravo humore committuntur, ſimiles quodammodo ſunt deſipientiis iis, quę temulentiam ſequuntur. Quæ vero ob flavam bilem fiunt, cum ſtudio perficiuntur: quæ bilis flava ſi multum exuratur, ut iam ad atræ naturam magis accedat, furioſæ admodum, & immanes fiunt deliriationes. Nam quæ in aliis ſcriptis noſtris de atra bile explicata ſunt, & definita, in memoriam redigere oportet, ut quod quædam ex flava bile peruſta fiat, quæ omnium eſt teterrima: alia vero ex ſanguinis, ut ita dixerim cœno, & fæce: quæ quidem craſſiore, quam altera conſtet ſubſtantia, ſed multum à qualitatis malignitate

lignitate recedat. Diximus præterea bilem, quæ veluti fæx est sanguinis, si exacte, & proprie loquamur, nondum nos atram bilem, sed succum appellare melancholicum : per verbi tamen abusionem interdum atram etiam vocare, quandoquidem nisi prius vacuetur, atra sit non ita multo post evasura.

LIV.

ἘΝ τοῖσιν ὀξέσι πάθεσι τοῖσι μετὰ πυρετοῦ, αἱ κλαυθμώδεες ἀναπνοαὶ, κακαί.

In morbis acutis cum febre, gemebundæ spirationes, malæ.

In morbis acutis cum febre, quasi gementium suspiria, mala.

Sæpe pueri dum plorant, interrupto spiritu respirare videntur, subsistente scilicet inter respirandum pectore, rursumque quod ad integram respirationem deest, adiiciente: quod ipsemet in Epidemiis his fere verbis dixit, Gemina intro spiritus revocatio, quasi super inspirantibus. Hoc autem fit nonnunquam fatigatis viribus, nonnunquam ob duritatem instrumentorum, nonnunquam vero ambabus causis simul convenientibus; est & quum propter aliquam muscul-

culorum pectoris affectionem convulsoriam fit. Nam & imbecilla virtus, dum semel pectus tantum dilatare nõ potest, quantum animali est necessarium, medio subsistit opere, & aliquantisper quiescit: deinde rursum se excitat. Et durum organum, quum prompte non obsequatur dilatanti facultati, ab ipsa violentius concussum dilatatur. Sed quid affectionem convulsoriam talem efficere respirationem dicere attinet? Nam si vel frigus pectoris musculos, aut etiam nervos subierit, durities quædã instrumentis conciliari poterit, & motio convulsoria, quam & febris suapte natura sanare, & calida auxilia possunt. Cõiuncta vero si febris sit, non iam musculorum pectoris, aut nervorum perfrigerationem caussari possumus, sed vel duritiam contractam, vel virium imbecillitatem, vel (a) affectionem convulsoriam. Quicquid vero horum fuerit in caussa, bonum non est in morbo acuto accidere. Si igitur de sola nobis explicata instrumentorum spiritalium motione illam quasi gementium

(a) *Affectio convulsioni similis siccitatem instrumentorum sequitur, quæ febribus acutis interdum supervenit.*

tium respirationem extulit Hippocrates, ad finem iam perducta est expositio: si vero cum tali aliquo sono, qualis flentibus editur, dictam respirationem fieri velit, præter dictas causas quandam etiam cum dolore coniunctam indicabit affectionem, per quam quasi flerent, aut gemerent, aut mistum quendam ex ambobus sonum funderent, in eum respirant modum.

LV.

TA' ποδαγρικὰ τοῦ ἦρος καὶ τοῦ φθινοπώρου κινέεται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Podagræ vitia vere, & autumno fere moventur.

Dolores podagrici vere, & autumno fere moventur.

Podagrici morbi, ut & alij omnes articulares vere augentur, atque propterea ipse supra in morborum vernalium enumeratione, meminit articularium, in quibus scilicet podagrici continentur. Concitantur tamen interdum etiam autumno iis, quibus æstate per operam, id est, fructuum abundantiam, cacochymia aliqua collecta est in corpore. Nos enim in commentariis de naturalibus facul-

facultatibus, ut alias quasdam singularum corporis partium virtutes, sic etiam expultricem eorum quæ molesta sunt esse demonstravimus. Sunt autem molesta, quædam multitudine gravantia, alia vero aliena qualitate affligentia. Secundum hæc igitur utraque iis, qui per hyemem pravo victu sunt usi, recurrunt morbi chronici verno tempore fusis humoribus, deinde ad loca infirma protrusis à partibus fortioribus: secundum alterum vero tantum tempestate autumnali.

LVI.

Τοῖσι μελαγχολικοῖσι νοσήμασιν ἐς τάδε ἐπικίνδυνοι αἱ ἀποσκήψιες, ἢ ἀποπληξίην τοῦ σώματος, ἢ σπασμὸν, ἢ μανίην, ἢ τύφλωσιν σημαίνουσι.

Morborum melancholicorum periculosi decubitus, aut corporis syderationem, aut convulsionem, aut furorem, aut cæcitatem denunciant.

Morbis melancholicis per hæc tempora suspecti humorum decubitus, vel apoplexiam corporis, vel convulsionem, vel maniam, vel cæcitatem devunciant.

Fiunt etiam propter pituitosum humorem

morem apoplexiæ, convulsiones, & cæcitates: fiunt propter melancholicum quoque, quoniam commune utrisque pathos est, id est, passio: non tamen manię communis est passio: nunquam enim ob pituitosum humorem affectio hæc conflatur, utpote, quæ ad sui generationem humore stimulante, & mordente opus habeat. Talis autem semper quidem est flava bilis, non semper vero humor melancholicus, sed ubi supra modum vel combustus, vel putrefactus malignam acquisiverit acrimoniam.

LVII.

Ἀποπληκτοι δὲ μάλιστα γίνονται ἡλικίῃ τῇ ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτέων ἄχρις ἑξήκοντα.

At corporis syderationes contingunt ea ætate maxime, quæ est à quadragesimo ad sexagesimum.

Apoplexiæ autem fiunt maxime à quadragesimo anno ad sexagesimum.

Non omnis apoplexia, sed sola modo dicta, quæ ex sola atra bile ortum habet, eos corripit, qui dictam ætatem agunt, quia per eam maxime abundat humor atræ bilis, quemadmodum etiam per autumnum. Et ut simpliciter dicam, Senes

plures apoplexia percelluntur. Si igitur verus est aphorismus, cum superiore coniungi debet, quasi ita dictum esset, Morbis melancholicis per hæc tempora humorum suspecti decubitus apoplexiam minantur, quæ fere homines invadit à quadragesimo anno usque ad sexagesimum.

LVIII.

ἮΝ ἐπίπλοον ἐκπίσῃ, ἀνάγκη ἀποσα-πῆναι.

Ubi omentum exciderit, computrescit necesse est.

Si omentum exciderit, necessario computrescit.

Propter sermonis brevitatem falsus aphorismus videri queat iis, qui non recte ipsum exaudiunt. Quod enim dicitur est huiusmodi, Si omentum exciderit, id est, nudatum fuerit, & extra peritonæum prominuerit, fieri non potest, ut in proprium locum repositum, sanum, & salvum permaneat: quemadmodum si aliud quidpiam, exempli gratia, intestinum, aut visceris lobus foras promineat. Hæc enim nisi longo tempore perfrigerentur, pristinam temperationem recipiunt, vulnere quod in epigastrio est acceptum

ceptum ad cicatricem perducto. Omentum vero si vel minimo tempore nudetur, repositum putrescit: quam ob causam medici partem ipsius nudatam praecidunt. Atq; hanc quidem habet aphorismus sententiam, licet non ita explicate, & distincte propositam. Iam vero si quispiam aliquando vidisse se ad tempus aliquod prolapsum omentum dicat, quod postea repositum non computruerit, enunciationis quidem Hippocratis perpetuitatem ita sustulerit, at certe illud servaverit, nempe fere ita usuvenire, ut prolapsum foras omentum putreat: quod commune est huic aphorismo cum aliis ab Hippocrate scriptis: qui si dictionis spectes formam, enunciationis universitatē prae se ferunt, quamvis non semper res ipsę similiter, sed aliquando aliter etiā, licet raro, eveniant.

LIX.

ΟΚόσοισιν ὑπὸ ἰσχιάδος ἐνοχλουμένοισι ἐξιστάται τὸ ἰσχίον, καὶ πάλιν ἐμπίπτει, τουτέοισι μύξαι ἐπιγίνονται.

Quibus coxendicis dolore conflictatis, coxendicis articulus suo loco excidit, ac rursus recipitur, iis mucores innascuntur.

Quibus longo coxendicum dolore conflictatis, femoris summam coxa excidit, rursumque recidit, ijs mucosa ibidem pituita colligitur.

Sæpe in articulis pituitosus humor coacervatur, quem mucum appellat, à quo imbuta, & permadescentia articulationis vincula, laxiora redduntur, atque ideo facile articulus cavitate sua excidit, & rursus haud difficulter recidit: quam utique rem ischiadicis ita affectis accidere, nobis nunc est auctor Hippocrates. Verum ischium quum ait excidere, articulum, qui in ischio est, intelligere oportet, quo etiam modo libro de articulis dicebat. Humeri autem articulum uno modo elabi scio, quod perinde est, ac si articulum, qui in humero habetur, dixisset.

LX.

Ὁκόσοισιν ὑπὸ ἰσχιάδος συνοχλουμένοισι χρονίης, τὸ ἰσχίον ἐξίσταται, τουτέοισι τήκεται τὸ σκέλος, καὶ χωλοῦνται, ἢν μὴ καυθῶσιν.

Quibus diuturno coxendicis conflictatis, femoris caput suo loco excidit, iis crus tabescit, & claudicant, nisi urantur.

Quibus diuturno dolore ischiadico vexatis, femoris caput coxa excidit, ijs femur conta-

tabescit, & claudicant, nisi urantur.

Hunc aphorismum à superiore seiungere non decet, sed simul in unum coniunctos, ita accipere. Vult enim dicere, quibus ischiadicis, propter mucosæ pituitæ copiam, articulus excidit, rursumque recidit, temporis spatio necesse esse femur contabescere, nisi antevertentes urendo, mucum illum exiccemus: quod libro de articulis in brachio continenter excidente faciendum esse consulebat. Nam eadem utrobique vis est orationis, quippe qui super coxam ad urendum esse consulat, ut libro de articulis docebat, tum ut mucosa illa, & lenta humiditas absumatur, tum ut cutis laxitas in quam articulus elabebatur, per adustionem firmata, & contenta ipsum arctet, & locomoveri prohibeat. Alioqui si ob lentoris abundantiam diutius extra coxam femoris caput maneat, id profecto femoris iam fuerit claudicatio, quam necessario eiusdem sequetur atrhophia, & tabes: quomodo aliis etiam omnibus accidere solet, quæ motu, qui ipsis erat secundum naturam, sunt privata.

FINIS LIBRI SEXTI.

CLAUDII GALENI
IN
APHORISMOS
HIPPOCRATIS
COMMENTARIVS
SEPTIMVS,

GVLIELMO PLANTIO
Cenomano, interprete.

OMNES (a) *fere qui ante nos aphoriſmorum ſcripſerunt enarrationes, initio quidem longius, quam utilitatis ferat ratio, commentationem protrahunt, in progreſſu vero fatiſcentes paucis abſolvũt: ita ut per initia tantũ, quæ utilia ſunt, proſequantur, deinde parcius, & frigidius id faciant: ad poſtremum expoſitionem adeo contrahant, & concidant, ut ex aphoriſmis ne adulterinos quidem, & palam falſos internoſcant: ſed quemadmodum qui diſputationis labore feſſi, ad omnia libenter annuunt: ita iſti quo-*

(a) Taxat eos, qui enarrandis aphoriſmis, nullam orationis æquabilitatem retinent.

quoque sine ullo delectu omnes admittunt aphorismos, quoscunque scriptos invenerint, atque ipsorum interpretationem perquam breviter perstringunt, superioris loquacitatis, & verbosioris explicationis obliti. Nos vero, quum alias ipsorum ineptias vitare conati sumus, tum interpretandi æquabilitatem quandam in omnibus retinere studuimus: ita tamen ut quæ vera sunt, & ad artem imprimis necessaria, summa tum attentione animadvertamus, tum diligentia examinemus: dictionem vero ita temperemus, ut neque in summam contrahatur (a) *brevitatem (non enim ejusmodi brevitas concisa commentario, sed libro convenit) neque rursum in tantam orationis longitudinem, quantam illi expositionis initio adhibent, proferatur: sed quod in omni scripti genere laudatur, & unicuique tractatui proportione congruit, id nos à principio ad finem usque ut servaremus, sedulo dedimus operam.*

I.

ἘΝ τοῖσιν ὀξέσι νοσήμασι ψύξις ἀκρωτηρίων, κακόν.

In acutis morbis extremorum refrigeratio, mala.

(a) *Modus in commentando optimus.*

In morbis acutis, frigus partium extremarum, malum.

In morbis longis, præſertim ſi ſunt ſine febre, & per hyemem, & ætatem ſenilem, partes corporis extremas, veluti nares, auriculas, pedes, & ſummas manus, frigere abſurdum videri non debet: In acutis vero non mediocre eſt malum, ſed valde pernicioſum ſymptoma, utpote, quod magnis ſuperveniat viſcerum inflammationibus. Acutos autem morbos ipſemet vocari inquit, quorum maximam partem febres ſunt continuæ, in quibus ſiquidem ſine magna inflammatione fuerint, non modo non refrigerari extrema, verumetiam peruri accidit: ſed quum inflammationis calor eſt adeo vehemens, ut ad ſe cucurbitulæ inſtar ſanguinem ex toto attrahat corpore, iis qui ita affecti ſunt, viſcera exuruntur, extremæ autẽ partes propter ſanguinis intro ad viſcera ſeſe recipientis abſentiam perfrigerantur, atque ex ipſis complures ne ſtragula quidem ferunt, propter ardorem, & æſtum inflammationis viſcera obſidentis.

II.

Ἐπὶ ὀστέῳ νοσέοντι σὰρξ πελιδνὴ, κακόν.

Caro

Caro livida ex osse ægrotante, malum denuntiat.

Propter os ægrotans caro livida, malum.

Non enim ob mediocrem ossium labefactationem, sed fortem corruptionẽ talis coloris species circunstantibus carnibus contrahitur, quia in ipsis scilicet nativus calor extinguitur.

III.

Ἐπὶ ἐμέτῳ λὺγξ καὶ ὀφθαλμοὶ ἐρυθροὶ, κακόν.

Ex vomitione singultus, & oculi rubentes, malo sunt.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum.

Qualis affectio musculis est convulsio, talis est stomacho singultus: is humoribus supervenit infestantibus totum nonnunquam ventriculum, sæpius vero ipsius os, & stomachum: quos vomitione postquam exegerit, statim singultu liberatur: alioqui si ne ipsis quidem vomitu eiectis singultus cessaverit, ex duobus alterum, vel nervorum principium cerebrum, vel ventriculum non parvam pati inflammationem denun-

 ciat.

ciat. Oculorum vero rubor utriusque inflammationem sequitur, sed cerebri magis.

IV.

E'Πὶ ἱδρῶτι φρίκη, οὐ χρηστόν.

Ex sudore horror, minime bonus.

A sudore horror, non bonum.

Quod decretoria si non decernant, partim perniciosa, partim dyscrita habeantur, Hippocratis est assertio, quia natura in eiusmodi affectionibus vi morbi evicta succumbat.

V.

E'Πὶ μανίῃ δυσεντερίη, ἢ ὕδρωψ, ἢ ἔκστασις, ἀγαθόν.

Ex furore intestinorum difficultas, aut hydrops, aut vehemens mentis emotio (ἔκστασις dicitur) bono est.

Ab insania, quam maniam Græci vocant, difficultas intestinorum, aut hydrops, aut ecstasis, bonum.

Dysenteriam quidem, & hydropa translationis materię ratione, maniæ remedio esse, ratione non caret, à capite deorsum noxiis translatis humoribus: mentis vero emotionem, quam ἔκστασιν

Græci dicunt, ipsius minime solutionẽ, sed augmentationem potius esse dixeris. Verum tamen, siquidem vero Hipp. vehementem insaniam ecstasim sæpe appellavit, quendam insania moderata, qua prius detinebatur, ita levatum fuisse meminimus, rationeq; collegimus propter vehementem causarum maniam efficientium motionem, eiusdem fuisse solutionem subsequutam: quemadmodum in morbis acutis vehementissima symptomata, bonas interdum crises efficere solent.

VI.

Ἐπὶ νούσῳ πολυχρονίῃ ἀποσιτίη καὶ ἄκρητοι ὑποχωρήσιες, κακόν.

In morbo diuturno ciborum fastidium, & sinceræ deiectiones, malum denuntiant.

In morbo diuturno cibi fastidium, & sinceræ deiectiones, malum.

Ipsum per se fastidium cibi malum est signum in morbis diuturnis. Siquidem iis, qui ex talibus morbis sunt evasuri contrarius affectus, vehementior scilicet ciborum appetentia solet accidere. Quare cibi fastidium in talibus haudquaquã

est bonum signum, multoque minus, quum deiectiones etiam malæ existunt. Sinceras autem eas deiectiones appellavit, quæ nulla sunt aquosa humiditate permistæ, solo humore qui vacuatur (sive is picrocholus sit, sive melancholicus, sive porraceus, sive bilis æruginosa dicta) intestina pervadente. Nam eiusmodi deiectiones exustam esse, & consumptam omnem humiditatem nativam à febrili calore indicant.

VII.

Ἐκ πολυποσίης ῥῖγος καὶ παραφροσύνη, κακόν.

Ex multo potu rigor, & delirium, malũ.

A multa potatione rigor, & delirium, malum.

Quod polyposia, id est, multus potus non aquæ, sed vini multam potionem significet, nemo dubitat. Delirant autem propter vinolentiam multi sanguine, & spiritu calido repleto capite: quam ipsam ob causam, calidiores etiam redduntur, præcipue quidem capite, sed iam toto etiam corpore. Ex ipsis tamen rari sunt, qui cum delirio rigeant, in quibus non incenditur nativus calor, sed nimia vini copia

copia extinguitur, non aliter quam ignẽ lignorum multitudine coniecta obrui, & lucernæ flammulam oleo affatim, & repente infuso opprimi cernimus.

VIII.

Ἐπὶ φύματος ἔσω ῥήξιας ἔκλυσις, ἔμετος, καὶ λειποψυχίη γίνεται.

Ex rupto intro tuberculo exolutio, vomitio, & animi defectio contingit.

A tuberculi introrsum eruptione exolutio, vomitio, & animi defectio fit.

Tuberculum vocavit, quod alibi solet empyema appellare, per cuius intro eruptionem, eiusdem in ventriculum effusionem intelligit: hanc enim sequitur vomitio. Nam quæ in thoracem, & pulmonem empyematis eruptiones fiunt, non vomitionem, sed tussim necessario movent, & sæpe suffocant: quemadmodum etiam quæ in intestina fiunt tuberculorum eruptiones, puris deiectionem efficiunt. Omnium porro eruptionum communis est virium debilitatio, & animi defectio, propter spiritus vitalis una cum ipsis factam excretionem, quemadmodum alibi demonstravimus.

IX.

IX.

Ἐπὶ αἵματος ῥύσει παραφροσύνη, ἢ καὶ σπασμὸς, κακόν.

Ex ſanguinis profluvio deliratio, aut etiam convulſio, malo eſt.

A ſanguinis profluvio deſipientia, aut etiam convulſio, malum.

Non parum nobis hic aphoriſmus ad faciendam fidem confert, deſipientiam aliquando ob defectum fieri, haud diſſimili ratione, atque artuum tremores fiunt. Hi enim propter virtutis motricis imbecillitatem motiones habent infirmas, cerebrum vero depravatas: atque ideo nunquam vehemens eſt hoc deſipientiæ genus, ſed moderatum, & ut ita dicam, delirium. Ipſe ſiquidem levem mentis (a) titubationem, delirationem appellare ſolet. Si quando igitur tali deſipentiæ convulſio acceſſerit, omnino deſperata res eſt. Unde quædam exemplaria per &, coniunctionem ſcripta leguntur, quædam vero contra diſiunctivam particulam habent: quo etiam modo deſipientia poſt ſanguinis fluxum, ſymptoma eſt minime bonum, etiam ſi ſola ſit. Multoque maius malum eſt convulſio,

(a) *παρακοπὴ mentis vacillatio.*

vulsio, vel si citra desipientiam sola acciderit. Multo vero maximum malum est utriusque conventus, quandoquidem sola etiam propter immoderatam vacuationem facta convulsio symptoma est perniciosissimum. Nam desipientiæ minus malum symptoma.

X.

ΕΠὶ εἰλεῷ ἔμετος, ἢ λύγξ, ἢ σπασμὸς, ἢ παραφροσύνη, κακόν.

Ex morbo tenuioris intestini (ileum dicunt) vomitio, aut singultus, aut convulsio, aut delirium, malum.

Ab (a) *ileo vomitus, & singultus, & desipientia, & convulsio, malum.*

In ileo nihil subit deorsum, atque id huius affectionis proprium est inseparabile. Vomitus vero non semper adest, sed quum perniciose ægrotant: quod si diutius nausea conflictentur, & morsu lacerentur, stercus ipsis sursum remeat, & singultiunt. Quidam vero etiam desipiunt, & convelluntur, nervorum principio propter stomachi vitium per consen-

(a) εἰλεὸς *fit cruditatibus retentis, & corruptis, & obstructo excrementorum exitu: fit & veneno hausto: fit intestinis in scrotum descendentibus: fit sæpius ut Galeno placet, inflammatis intestinis.*

sensum affecto. Mihi porro eiusmodi symptomata fieri videntur, quia intestina, in quibus affectio cõsistit, à sese stercus, (postquam temporis longinquitate est molestum) depellere appetunt, sed propter factam in partibus inferioribus viæ arctationem, transmittere illac non possunt: unde retroacto naturæ impetu, violenter moveri coguntur, & gravem illam, molestamq; materiam exprimendo regere ad loca superiora.

XI.

Ἐπὶ πλευρίτιδι περιπνευμονίη, κακόν.

Ex morbo laterali pulmonis inflammatio, malo est.

A Pleuritide peripneumonia, malum.

In pluribus exemplaribus ad aphorismi finem adiectum est malum, in quibusdam vero simpliciter ita scribitur, A pleuritide peripneumonia: volentibus qui sic legunt, non quidem bonumne sit, an malum pleuritidi supervenire peripneumoniam, nunc docere Hippocratem sed simpliciter hoc unum tantum, nempe pleuritim in peripneumoniam transire, & mutari solere, aut pleuritidi supervenire peripneumoniam. Degeneratio namque eiusmodi fit, quum prio-

re

re (a) cessante morbo, alter succedit: interventus vero, quum priore permanente, alter accedit. Verum hoc loco Hippocrates videtur de supervenientibus agere, quibus statim ab initio malis esse accidit, adeo ut si etiam hoc nominis malum non addatur, sit tamen vel subaudiendum (quomodo multa de communi suppleri dicuntur) vel potestate significari putandum. Omnis enim eiusmodi supervenientium ortus, non parvos, nec faciles, sed magnos, & malignos morbos sequitur: veluti (ne à propositis hoc aphorismo affectibus recedamus) quum is humor qui pleuritim committit, costis contineri nequit, eius pars aliqua ad pulmonem etiam pervenit, unde eiusdem sequitur inflammatio: quum peripneumoniam tamen pleuritis non admodum sequi soleat, quoniam facili quidem, & miti peripneumonia, totus expurgatur humor nocuus tussi reiectus: exitiali vero, & perniciosa, æger prius suffocatur, quam costæ una afficiantur.

XII.

(a) *Degeneratio morbi, & accessio ad morbum, qui differunt.*

XII.

Ἐπὶ περιπνευμονίῃ φρενῖτις, κακόν.

Ex pulmonis inflammatione phrenitis, malum denuntiant.

A peripneumonia phrenitis, malum.

Quum à calido humore fit peripneumonia, ea multis vaporibus in caput sublatis, replet cerebrum, & phrenitim efficit. Quod ad finem aphorismi additum est malum, non in hoc solum, sed in sequentibus etiam aphorismis commune est cum superiore aphorismo, atq; ipsius idem est iudicium.

XIII.

Ἐπὶ καύμασιν ἰσχυροῖσι σπασμὸς, ἢ τέτανος, κακόν.

Ex vehementibus ardoribus convulsio, aut nervorum distentio, malo est.

Propter ardores vehementes convulsio, aut tetanus, malum.

Interpretum pars maxima, hanc aphorismi lectionem retinet: Marinus autem, propter vulnera scribit. Etenim sequentem aphorismum sibi astipulari dicit. Verum certe quidem est, propter magna etiam vulnera inflammationes fieri, &

con-

convulsiones : sed quum omnes fere enarratores, tum vero maxime vetustissimi quique hanc agnoscant dictionem, Propter ardores vehementes, nos quoque eandem laudare, & exponere præstat. Itaque ex ipsis nonnulli ardoris vocem pro febribus exaudiunt : nonnulli aëris ambientis fervorem ita dici autumant, alij pro cauteriis, & escharis accipi volunt, atque omnes verum dicunt. Hisce enim omnibus non utique boni cuiusdam gratia superveniunt tetani, & convulsiones per nervorum siccitatem: quod tetani, & convulsionis genus pessimum simul, & difficillimum esse demonstrabamus.

XIV.

Ἐπὶ πληγῇ ἐς τὴν κεφαλὴν ἔκπληξις, ἢ παραφροσύνη, κακόν.

Ex ictu in capite accepto, stupor, aut desipientia, malo est.

Propter plagam in capite acceptam, stupor, aut desipentia, malum.

Desipentia cognoscitur, dissentanea, & rationis nihil habentia loquentibus, & agentibus; stupor vero est, quum neque loquuntur, neq; agunt quidquam, sed

sed apertis oculis immoti manent, iis qui metu, & pavore perculsi, & attoniti sunt similes. Quod vero hæc omnia cerebro patiente fiant manifestum est: in eo enim esse animi principatum demonstravimus. Sive igitur in fine aphorismi ascriptum sit malum, constat recte dictum esse: intro enim in ipsum cerebrum penetrare ictum indicat: sive non ascribatur, nihilominus de communi ipsum subaudire possumus, ut paulo ante dicebamus. Quin quia eiusmodi symptomata cerebri læsionem commonstrant, inde etiam offensæ magnitudinem colligere possumus.

XV.

Ἐπὶ αἵματος πτύσει πύου πτύσις, κακόν.

Ex sanguinis sputo, puris sputum, malum.

A sanguinis sputo, puris expuitio, malum.

Quod omnis ipsi hæc enumeratio sit eorum, quæ proprie supervenientia vocantur (de quibus Praxagoras non parvum librum integrum conscripsit) vel ex ipso aphorismo constare puto. Neque enim quivis sanguinis sputus sequentem habet puris excretionem, sed qui mali-

malignus est duntaxat, cuiusmodi ex pulmone fere editur.

XVI.

ἘΠὶ πύου πτύσει φθίσις καὶ ῥύσις. ἐπὴν δὲ τὸ πτύελον ἴσχηται, ἀποθνήσκουσιν.

Ex puris sputo tabes, & fluxus: ubi vero sputum sistitur, moriuntur.

A puris sputo phthisis, & fluxio: quum vero sputum retentum fuerit, moriuntur.

Quam peculiariter Græci, maximeque Athenienses phtoën appellant, eam nunc Hippocrates phthisim nominavit, quum propter insanabilia pulmonis ulcera, totius corporis attenuatio fit, & macies cum debili febre coniuncta. Iam vero fluxionis nomen vel de capillorum defluvio, vel de humida alvi deiectione extulit. Utrumque enim tabidis ad extrema redactis, & deploratis fieri solet, illud quidem propter siccitatem, hæc vero ob virtutis imbecillitatem. Cæterum illud quod ad finem aphorismi scribitur, Postquam autem retentum fuerit sputũ, moriuntur: mortis modum ostendit phthoë pereuntium. Tandiu enim extenuati vivunt, quandiu extussire, & & per sputa pulmonem expurgare possunt.

sunt. Ubi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, & ægri suffocantur.

XVII.

Ἐπὶ φλεγμονῇ τῷ ἥπατι λυγξ, κακόν.

Ex jecoris inflammatione singultus, malo est.

Propter iecoris inflammationem singultus, malum.

Iam supra etiam dixi, his omnibus consequenter scriptis aphorismis, de iis symptomatis agere Hippocratem quæ morbis ipsis auctis, & ingravescentibus superveniunt. Quo sane modo nunc singultus quoque ob iecoris inflammationem fieri dicitur, non quidem semper, neque quovis modo affecti, sed quum fervente inflammatione in magnitudinẽ attollitur, per quem fervorem in sympathiam, & mali consensum venit stomachus, communium nonnunquam nervorum ratione, qui (ut ipse secundo Epidemian docuit) sunt perexigui, & perminuti: unde tunc solum iecoris fit cum stomacho affectionis communicatio, postquam inflammatio maxima evaserit, & pessima. Quinetiam quia per eius-

modi

modi visceris inflammationes, bilis admodum calida, & copiosa generatur, & confluit in principium intestinorum, inde ipsa in ventriculum evadente, & innatante, ut stomachus vellicetur, & singultiat accidit. Quidam vero inflammationis magnitudinem, quia ventriculum premat, singultum facere arbitrantur, spiritu, quemadmodum inquiunt, exitum non habente.

XVIII.

Ἐπὶ ἀγρυπνίῃ σπασμὸς ἢ παραφροσύνη, κακόν.

Ex vigilia convulsio, vel delirium, malũ.

Propter vigiliam convulsio, aut desipientia, malum.

Quidam hoc etiam loco dictionem malum addunt. Nos vero in superioribus monuimus, etiam si non subiungatur, potestate tamen contineri. Iam cur immodicas vigilias sequatur convulsio, aut desipientia manifestum est superiora recordanti. Siquidem Hippocrates ipse ut à repletione, ita à vacuatione quoque convulsionem fieri est auctor. Maximam autem vacuandi, & exiccandi vim habet vigilia, atque propterea à siccitate convulsio-

vulsionem adfert, & desipientiam tum ipsa siccitatis nimiæ ratione, tum præterea, quia per longas vigilias biliosior sanguis fiat; In quibusdam tamen exemplaribus, iisque accuratissime scriptis sine desipientia scribitur, hoc pacto. A vigilia convulsio: hoc loco ut arbitror pessima supervenientia oratione persequente Hippocrate.

XIX.

Ἐπὶ ὀστέου ψιλώσει ἐρυσίπελας.

Ex ossis nudatione erysipelas.

Ab ossis nudatione erysipelas.

Hoc maxime aphorismo subaudiendum est malum: neque enim hoc dicit, semper, aut plerumque ossibus nudatis erysipelas supervenire (nam contrarium potius verũ est, ita scilicet affectis ossibus raro supervenire erysipelas) sed pravum esse symptoma, cum exuto osse circunstans caro erysipelate occupata apparet.

XX.

Ἐπὶ ἐρυσιπέλατι σηπεδὼν, ἢ ἐμπύησις, κακόν.

Ex erysipelate putredo, aut suppuratio, malum.

Ab erysipelate putredo, aut suppuratio, malum.

Ex

Ex hac etiam oratione malignis eryſipelatis iſta ſupervenire conſtat.

XXI.

Ἐπὶ ἰσχυρῷ σφυγμῷ ἐν τοῖσιν ἕλκεσιν αἱμοῤῥαγίη, κακόν.

Ex vehemēti, & conſpicuo in ulceribus arteriarum percuſſu, ſanguinis eruptio.

A forti in ulceribus pulſu hæmorrhagia, malum.

In ulcerum inflammatione pulſus fit carne arteriis incubante, ipſarum motum non ferente, ſed dolente, quum ipſę inter dilatandum vehementius impelluntur, & feriunt. Eſt enim eiuſmodi pulſatio moleſtus quidam ſenſus, & dolor arteriarum motione factus, quas ab initio quum particulæ, ſecundum naturam habebant, non ſentiebamus, tum propter earum viciniam dolore vacantem, tum propter latius, & amplius ſpatium, in quo moventur. Nam ipſis partibus inflammatione laborantibus, & loci coarctatio, & ab affectione dolor gravem ægrotis, moleſtumque ſenſum invehunt micantibus arteriis: quarum motum non ſolum medici, ſed omnes homines pulſum appellant. Porro hic arteriarum

motus per tales affectiones augeri videtur. Ostendimus enim in commentariis de naturalibus facultatibus, quandam in ipsis etiam inesse alienorum expultricem, quæ & sudores promovet criticos, & sanguinis eruptiones, & alvi deiectiones, cæteraque eiuscemodi. Hac itaque virtute vehementius interdum agens natura magnum simul, & violentum arteriarum motum efficit, eorum, quæ molesta sunt depellendi studio, atque ita hæmorrhagias invehit.

XXII.

ἘΠὶ ὀδύνῃ πολυχρονίῃ τῶν περὶ τὴν κοιλίην ἐκπύησις.

Ex diuturno partium, quæ ad ventrem attinent dolore, suppuratio.

A diuturno partium ad ventrem attinentium dolore, suppuratio.

Sive enim perfrigeratio, sive omnino inæqualis aliqua intemperies circa ventrem fuerit, sive flatuosus spiritus, sive acrimonia quæpiam mordax, ut in longum protrahantur tempus, fieri non potest: dummodo rite, & convenienter ad ægrotantis curationem omnia gerantur: hoc enim in omnibus eiusmodi orationi-

tionibus subaudiri debet. Restat igitur ut adhuc propter inflammationem dolor maneat, quæ nimirum inflammatio suppurabit temporis spatio, nisi hominem mors præripiat. Nam hoc quoque in omnibus talibus orationibus supplere oportet.

XXIII.

Ἐπὶ ἀκρήτῳ ὑποχωρήσει δυσεντερίη, κακόν.

Ex sincera alvi egestione intestinorum difficultas.

A sincera deiectione dysenteria.

Sinceras deiectiones Hippocrates appellare solet nulla humiditate aquosa admistas, solum eum habentes purum, & simplicem humorem, qui per inferna deiicitur, sive is sit bilis flava, sive atra. Minime itaque mirum est, si per tales deiectiones erodatur intestinorum pars aliqua.

XXIV.

Ἐπὶ ὀστέου διακοπῇ παραφροσύνη, ἢν κενεὸν λάβῃ.

Ex osse perfecto delirium, si ad vacuum usque penetravit.

Ab ossis vulnere desipientia, si in vacuum usque penetraverit,

Desipientia fit capitis osse non simpliciter, nec leviter pertuso, sed ad interiorem usque superficiem, quam vacuus excipit locus cerebrum continens. Iam enim membranis, & cerebro propinqua est affectio, & finitima. At vero Marinus nescio quomodo illud per se legendum esse putat, Ab osse perfracto mentis alienatio : deinde sequentis aphorismi seorsim facit principium, Si vacuum attigerit, ipsi subiungens, à medicamenti potione convulsio, perniciosum : ut totus aphorismus sit huiusmodi, A medicamenti haustu convulsio, exitiosum. Hanc enim (inquit) lectionem rationi esse consentaneam : siquidem à vacuatione convulsionem semper damnet Hippocrates. Atque hoc recte quidem Marinus dixit, nempe immoderata vacuatione factam convulsionem esse perniciosam. Quin & ita à potione pharmaci facta convulsio fuerit exitialis. Verum ipse interim non animadvertit se aphorismum præcedentem efficere falsum. Nam propter ossis divisionem delirium fieri, est manifesto falsum. Neque enim alio quopiam osse, neque cranio persecto, deliratio prius sequitur, quam ad me-

ad meningas, id est, cerebrum obtegentes membranas pervenerit affectio.

XXV.

E'K φαρμακοποσίης σπασμὸς, θανατῶδες.

Ex medicamenti purgantis potione convulsio lethalis.

A medicamento poto convulsio mortifera.

Pharmacoposias, & pharmacias peculiaris Hippocrati mos appellandi solas eas potiones, quæ purgantibus constant medicamentis. Quod autem immodicis horum purgationibus interveniens convulsio sit perniciosa ignorare non potes, si quæ nobis iam sæpius sunt dicta fueris recordatus.

XXVI.

Ἐπὶ ὀδύνῃ ἰσχυρῇ τῶ περὶ τὴν κοιλίην ἀκρωτηρίων ψύξις, κακόν.

Ex vehementi partium quæ ad ventrem attinent dolore, extremorum refrigeratio mala.

Propter vehementem dolorem partium ad ventrem attinentium, extremarum perfrigeratio malum.

Summarum corporis partium refri-

 geratio

geratio fit, quemadmodum etiam ſupra diximus tum propter inflammationis viſcerum magnitudinẽ, tum ob lipopſychiam, id eſt, animi defectum, tum quia calor nativus extinguatur, vel multitudine, præſertim ſi frigida fuerit, ſuffocetur. Fit etiam propter vehementem dolorem altas, & medias corporis partes habentem, ob quem natura in ſeipſam contrahitur, atque intro ſe recipit, quã eveſtigio ſanguis ſequitur nõ ſolum extremas corporis partes deſerens, veluti pedes, manus, & caput, ſed etiam cutim univerſam. Particularem igitur quandã hoc aphoriſmo Hippocrates cauſam attulit, frigoris partium ſummarum, quod in aliis quoque multis ipſum feciſſe oſtendimus. Nec mirum videri debet ſi is, qui primus multa invenit, non ſimul omnium, ſed cuiuſque ſigillatim inventionem explicet.

XXVII.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ τεινεσμὸς ἐπιγενόμενος, ἐκτρῶσαι ποιέει.

Mulieri utero gerenti ſi crebra, & inanis deſidendi voluntas (teneſmum dicunt) acceſſerit, abortum facit.

Si prægnanti tenesmus supervenerit, abortus est causa.

Tenesmus fit in recto intestino appellato, eandem & causam, & affectionem obtinens, quam per dysenterias suscipit unũ aliquod ex intestinis superioribus. Hunc affectum aiunt ἀπὸ τῆς τάσεως, id est, contentione, & eo nisu appellationẽ esse sortitum, qui in eo fit, quum vehementi cupiditate egerendi lacessiti crebro exurgere coguntur. Tali igitur contentione, & sollicitatione molesta cum totum corpus, tum maxime uterus laborat, utpote, recti intestini cognatus, & affinis. Nihil autẽ mirum, si frequentius exurgendo, desidendoque, & vehementius connitendo abortus fiat, quando propter alias etiam vehementes sive motiones, sive dolores gravidæ soleant abortire.

XXVIII.

Ὅ,τι ἂν ὀστέον, ἢ χόνδρος, ἢ νεῦρον ἀποκοπῇ ἐν τῷ σώματι, οὔτε αὔξεται, οὔτε συμφύεται.

Os quodcunque, vel cartilago, vel nervus in corpore præcisus fuerit, neque augetur, neque coalescit.

Sive os, sive cartilago, sive nervus sectus fuerit in corpore, neque augetur, neque coalescit.

Supra scriptus iam est hic aphorismus his verbis, Postquam os persectum fuerit, aut cartilago, aut nervus, aut genæ tenuis particula, aut præputium, neque augetur, neque glutinatur, atque ipsum antea sexto commentario declaravimus.

XXIX.

ἨΝ ὑπὸ λευκοῦ φλέγματος ἐχομένῳ διάῤῥοια ἐπιγένηται ἰσχυρὴ, λύει τὴν νοῦσον.

Alba pituita vexato, si vehemens alvi profluvium succedat, morbum solvit.

Si leucophlegmatia detento, fortis diarrhœa supervenerit, morbum solvit.

Consuevere alij quoque medici quandam aquæ intercutis speciem appellare leucophlegmatiam, tanquam quæ vel livida quadam pituita, vel secundum suam certe ipsius rationem alba semper manente, sed propter alios quosdam humores admistos, verum, exactumque colorem mutante constet. Potest etiam quemadmodum libro de articulis scripsit, Vertebræ autem quæ in spina habentur:

bentur: non qui diſtinctionis cauſa tanquam alibi ſint, quam in ſpina vertebræ iſta addat, ſed ſimplici adiectione utatur: ita hoc quoque loco ſine rei diſtinctione adiectionem nominis albi feciſſe. Iam vero à forti, vel diuturna diarrhœa (utroque enim modo ſcribitur) albæ pituitæ ſolvi redundantiam, commune eſt cum aliis etiam multis, quæ ſimiliter ab Hippocrate ſunt dicta.

XXX.

Ὁκόσοισιν ἀφρώδεα τὰ διαχωρήματα ἐν τῇσι διαῤῥοίῃσι, τουτέοισιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ταῦτα καταῤῥέει.

Quibus per alvi profluvia ſpumoſa ſunt alvi excrementa, ijs ea ex capite defluunt.

Quibus per diarrhœas, ſpumoſa ſunt alvi excrementa, ijs à capite fit defluxio.

Hoc indiſtincte eſt dictum, fieri ſiquidem poteſt aliquando ſpumoſum ſtercus à flatuoſo humore ex capite in ventrem defluente. Fiat etiam interdum vaſis, quæ in ventrem pertinent, talem humorem profundentibus. Ortum etiam habere quandoque poteſt in ipſo ventre, unicam fere dixerim cauſam habens

continentem, quoquo modo fiat, & excernatur, antecedentes vero plures. Est autem eiusmodi spumosæ pituitæ continens causa spiritus flatuosus, qui dum humori commiscetur, vehementi utitur, & inæquali motione, adeo ut ipse comminuatur, attenueturque, & pituitam confringat, & in multas, & parvas partes comminuat. Eiusmodi vero motus ipsi causa est, tum propria natura, tum nonnunquam etiam caloris copia. Sic enim in iis quæ ex aqua coquuntur, præsertim si lenta, & viscida fuerint natura, & in mari impetuosius ventis agitato, & turbato spuma apparere solet. Porro qui pituitæ viam, & transitum in ventrem per pulmonem fieri arbitrantur, atque ideo ipsam apparere spumosam, quid de iis qui ex capite in pulmonem rheumatismo aperte laborant, dicturi sint, non video. Par est enim in ipsis excrementa alvi esse spumosa: verum hi neque deiiciunt, neque extussiunt spumosa, tametsi fluxione, quæ ex capite fit, sæpe sint manifesto oppletæ pulmonis asperæ arteriæ: quæ quidem fluxio postquam concocta est expuitur puri similis, sed minime spumosa evadit. Quin ne sanguinem

quidem

quidem semper spumosum expuunt ex pulmone. Siquidem apparet quum de ipsa visceris propria substantia aliquid una effertur, sanguis fieri spumosus: Spumosum tamen interdum etiam pleuritici expuunt, atque his ipsis multo rarius peripneumonici, caliditate, ut mihi quidem videtur intemperata, atque ignea in partibus affectis collecta. Porro si quod è capite defluit in asperas pulmonis arterias, deorsum ad sedem, ut volunt nonnulli, permeat, primum in ventriculos cordis ipsum devenire, deinde ex duabus alteram viam pergere, vel per venam cavam ad iecoris gibba, indeque ad sima deferri, atque ita per portas in flexuosas intestinorum circunductiones pervenire: vel primum in magnam arteriam, deinde in eam, quæ mesenterium perreptat, delabi fuerit necesse. Sed qui quæso ubi permistum sanguine sit, unaque cum eo tot venas pervaserit, spumosum adhuc maneat?

XXXI.

Ὁκόσοισι πυρέσσουσιν ἐν τοῖσι οὔροισι κριμνώδεες αἱ ὑποστάσιες γίνονται, μακρὴν τὴν ἀρρωστίην σημαίνουσιν.

Quibus per febres ſedimenta hordei toſti non exacte moliti craſſioribus fruſtulis ſimilia in urinis contingunt, longam fore ægritudinem denuntiant.

Quibus per febres in urinis ſedimenta craſſiorem farinam referunt, longam invaletudinem fore ſignificant.

Hæc quoque oratio adhibita diſtinctione vera fit, idque comprobante experientia. Nam tales urinas pernicioſas eſſe in prognoſtico eſt dictum: atque complures prius moriuntur, quam longius protrahatur morbus: qui vero ex ipſis ſervati ſunt omnes diuturno morbo laborarunt, nimirum affectione, in qua talis urina redditur, multam coctionem flagitante. Verum de omnibus urinis fuſius diximus in libro de criſibus. Ex epidemiis vero (abunde enim mihi fuerit de duobus ægris tantummodo feciſſe mentionem primo quidem libro de Sileno poſt tres aëris tempeſtates ſecundo loco ſcripto: de quo inter ea, quæ de ipſo refert Hippocrates, ſic inquit, Minxit confertim, urina ubi reſederat craſſiuſcula, ſedimentum inſtar farinæ craſſioris, & album, extrema rurſum frigida, undecimo mortuus eſt. Tertio vero libro

ro libro de ægroto eo, qui ordine tertius est, de quo historiæ statim initio ita scripsit, In horto Dealcis decumbebat: deinde paulo ulterius, urinæ tenues, variæ, parva in modum farinæ crassioris enæoremata habentes, quadragesimo iudicatus est) ex his inquam exemplis liquet eos, qui farinacea meiunt, siquidem servandi sunt, longo conflictari morbo: si vero exitialiter ægrotent, posse etiam statim perimi.

XXXII.

Ὁκόσοισι δὲ χολώδεες αἱ ὑποστάσιες, ἄνωθεν δὲ λεπταί, ὀξεῖαν ἀρρωστίην σημαίνει.

At quibus biliosa sedimenta, supra vero tenuia fuerint, acutum morbum significant.

Quibus in urinis biliosa sedimenta, sed supra tenuia apparuerint, acutum morbum significant.

Bilis acutos morbos semper facit. Sic enim veteres medicos picrocholum humorem appellare solitos esse sæpe diximus, quemadmodum melancholicum semper cum adiectione dicere solere, non simpliciter bilem proferentes (quod faciunt quum flavam intelligunt) sed atram

atram bilem nuncupantes. Illud vero quod additum est, supra tenuia, hoc est, aquosa (Sic enim Hippocrates tenuis appellatione uti solet) non recte dictum videri possit. Nam aquosa urina cruda est, & diuturnum morbum significat. Ego quidem certe nunquam spectavi urinam, cuius quod subsidet esset biliosum, & quod supernatat, aquosum. Non citra rationem igitur interpretes nonnulli non locum, sed tempus hoc aphorismo per adverbium supra significari arbitrantur, quasi dictum esset, Si urinarum sedimenta ab initio tenuia, postea biliosa fiant, acutum morbum significant.

XXXIII.

Ὁκόσοισι δὲ διεστηκότα τὰ οὖρα γίνεται, τουτέοισι ταραχὴ ἰσχυρὴ ἐν τῷ σώματί ἐστι.

Quibus disparatæ sunt urinæ, iis vehemens est in corpore turbatio.

Quibus diversa sunt urinæ, ijs vehemens fit in corpore turbatio.

Si τὰ διεστηκότα οὖρα proprie accipiantur pro disparatis, & distantibus urinis, quiddam, quod fieri omnino nequeat, significabitur. Semper siquidem urina sibi ipsi cohærens est, & continua, nullum intermedium

medium ſpatium habens vacuum. Si vero compagis urinæ, quam ſyſtaſim dicunt Græci, inæqualitatem ita dici concesserimus, merito vehementem dixit ſignificari turbationem. Nam dominante, & vincente natura æquabiliter omnia ſunt unita: diverſis vero cauſis morbificis naturæ repugnantibus, quæ ſubigitur, & coquitur alteram in urina ſpeciem præ ſe fert, quæ vero repugnat, & obſtinatius adverſatur, alterum ſui edit indicium. Et quo plures eiuſmodi cauſæ fuerint, magis variam repręſentant in urinis inæqualitatem, cuius vehemens humorum in corpore tempeſtas, & ſeditio ſit cauſa.

XXXIV.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσιν οὔροισιν ἐφίστανται πομφόλυγες, νεφριτικὰ σημαίνουσι καὶ μακρὴν τὴν ἀρρωστίην ἔσεσθαι.

Quibus in urinarum ſummo bullæ conſiſtunt, renum morbum, eumque longum fore ſignificant.

Quibus in urinis bullæ innatant, nephritim, & longam fore invaletudinem ſignificant.

Excitan-

Excitantur(a) bullæ quum humor ſpiritui flatuoſo circumtenditur, id quod magis ſolet accidere ſi lentoris aliquid humor habeat: tunc etiam bullæ ipſæ manent diutius, & ægrius ſolvuntur. Eſt igitur frigidæ invaletudinis renum ſignum, ſi quando una cum urinis excernatur ſpiritus flatuoſus. Hæc enim ſpiritum flatuoſum colligit, atque idcirco Hippocrates invaletudinem ait fore longam. Frigidum enim omne ægre tum ſolvitur, tum coquitur, ob idque in longum trahitur tempus. Sunt qui ab urinæ acrimonia recluſa arteriarum ad renes pertinentium ora ſpiritus aliquid emittere dicant, qui cum urinis illapſus, bullas facit.

XXXV.

Ὁκόσοισι δὲ λιπαρὴ ἡ ἐπίστασις καὶ ἀθρόη, τουτέοισι νεφριτικὰ καὶ ὀξέα σημαίνει.

At quibus ſumma urina pinguis eſt, & conferta, ijs renum morbum, eumque acutum ſignificat.

Quibus in urina adipalis ſuperficies eſt, & con-

(a) *Poteſt urina motu bullans, & ſpumans fieri: per ſe vero neque flatus, neque bulla, neque ſpuma citra frigiditatem noſtri corporis fieri poteſt.*

& conferta, ijs nephriticum, & acutum morbum adesse significat.

Sive alvi excrementum, sive urina pinguis est, ex adipis fit colliquatione, quod non magis in renibus, quam toto accidit corpore: unde nec id proprium affectorum renum est signum, sed commune omnis adipis à calore igneo colliquefacti. Aut igitur ita intelligendus est Hippocrates, ut qui in iis, quos è renibus laborare constat, non morbi genus, sed acumen, & celeritatem distinguat hoc loco, & prædicat: aut ut interpretes nonnulli fecerunt pro nephriticum, scribendum phreniticum: quanquam nec hoc solius phrenitidis, nec febris absolute, aut ardentis, sed omnis colliquefacientis est signum. Porro nomen conferta orationi additum, potest tum brevitatem temporis significare, tum etiam potest loci nihilominus. Quod enim in se coactum est, & continens, id confertum, universumque dicimus, distracto, atque disperso, contrarium. Atque hactenus ista à nostris etiam præceptoribus sunt explicata. Iam vero quod mihi videtur, dicam: Conferta vox orationi præsenti addita, mihi de temporis brevitate dici

vide-

videtur, atque ideo adipis renum indicare liquationem. In aliis siquidem corporis partibus liquati adipes, paulatim, non universum exeunt cum urina. Primum enim colliquefactum pingue illud in proximas sibi venas transportatur, deinde in continuas, indeque rursum in alias, atque alias traducitur, donec tandem in renes perveniat. Renum vero colliquefacti adipis in urinas traductio, celerrima est, nec paulatim, sed confertim, universimque fit, atque ideo renum affectionem indicat. Cui rei experientiam quoque ipsam astipulari comperies, si id diligenter artis operibus observaveris. Cæterum quum gemina habeatur lectio (in quibusdam enim exemplaribus ἐπίστασις, id est, superficies, seu summa urinæ pars: in aliis ὑπόστασις, id est, sedimentum scribitur) priorem veriorem esse dicimus. Supernatat enim semper quod pingue est, non subsidet. Adhæc præcedentis aphorismi dictioni talis lectio magis consonat. In illa enim dixit Hippocrates, Quibus in urinis bullæ innatant affectũ nephriticum, & longam invaletudinem fore significant. Est igitur innatare, seu
extare

extare verbum iis, quæ deinceps dicuntur cohærens, & consequens, hoc pacto, Quibus vero summa urina confertim pinguis est, his renum affectum, & morbum acutum adesse significat.

XXXVI.

Ὁκόσοισι δὲ νεφριτικοῖσιν ἐοῦσι τὰ προειρημένα συμβαίνει σημεῖα, πόνοι τε περὶ τοὺς μύας τοὺς ῥαχιαίους γίνονται, ἢν μὲν περὶ τοὺς ἔξω τόπους γίνωνται, ἀπόστημα προσδέχου ἐσόμενον ἔξω. ἢν δὲ μᾶλλον οἱ πόνοι πρὸς τοὺς ἔσω τόπους γίνωνται, καὶ τὸ ἀπόστημα προσδέχου ἐσόμενον μᾶλλον ἔσω.

Quibus vero renum vitio affectis prędicta signa contingunt, doloresque circa spinę musculos fiunt, siquidem ad loca exteriora ferantur, abscessum extra fore expecta. Quod si dolores ad loca interna magis vergant, abscessum quoque interius potius futurum sperandum.

Si quibus vero è renibus laborantibus, prater supradicta signa, dolores etiam circa spina musculos fiant, siquidem ad loca exteriora sentiantur, extrinsecus abscessum quoque fore expecta: si vero ad interiora magis vergant, abscessum etiam intrinsecus futurum potius sperandum est.

Supe-

Superioribus aphorismis affectorum renum signa, & indicia tradidit, in præsenti vero de iis agit, quos longo tempore nephriticos fuisse constat: in quibus futurum prædicit abscessum si ad supra commemorata signa labor accesserit, id est, dolor in iis spinæ musculis, quos rachiæos, & rhachitas appellant Græci medici, quasi dorsales dicas. Horum duplex est genus: quidam exteriores sunt, qui pone sub cute collocantur, totam utrinque spinam complectentes: alteri vero interiores non in totam spinam porrecti, sed ad eas solas partes quę in lumbis sunt, pertinentes. In utrovis autem horum fuerit dolor firmatus, ibi abscessum quoque futurum spes est. Utrum vero renibus ipsis suppurantibus id fiat, an solis musculis, an utrisque, non explicavit Hippocrates. Cæterum hæc omnia fieri posse ostendit experientia. Nam & musculi soli nonnunquam hoc patiuntur vel interiores, qui iidem sunt anteriores, vel posteriores qui & exteriores habentur: & sine musculis renes affici possunt, alias introrsum, alias extrorsum inclinante in ipsis abscessu.

XXXVII.

XXXVII.

Ὁκόσοι αἷμα ἐμέουσιν, ἢν μὲν ἄνευ πυρετοῦ, σωτήριον. εἰ δὲ ξὺν πυρετῷ, κακόν. θεραπεύειν δὲ τοῖσι ψυκτηρίοισι καὶ τοῖσι στυπτικοῖσι.

Qui sanguinem vomitione refundunt, siquidem citra febrem contingat, salutare, cum febre vero, malum. Curandum vero refrigerandi, & adstringendi vim habentibus.

Qui sanguinem vomunt, si sine febre accidat, salutare est: si vero cum febre, malum. Curatio vero refrigerandi, & adstringendi vim habentibus perficitur.

Vomitur ex stomacho, & ventre: extussiuntur, quæ efferuntur ex arteria aspera, & pulmone. Nonnulli tamen huius libri enarratores verbum vomere, etiam de iis volunt, qui ex arteria aspera, & pulmone reiiciunt sanguinem. Atqui salutarem esse hunc affectum, hoc est, si non febricitat is, qui sanguinem extussit, curari posse, est à veritate alienum. Si enim vel quam maxime sine febre ex pulmone sanguis reiectetur, ne tamen curari possit summum impendet periculũ. Quinetiam si sanguinis reiectio fiat diuturna, omnino febres

febres sequentur. Ob hanc igitur caussam præstat vomere verbum ita accipere, tanquam proprie sit ab Hippocrate usurpatum, insuperque quid à febre periculi habeat, & ex febris vacatione non habeat considerare, atque explicare multo est rectius. Nam febre vacantibus liquet nullam eo loco inflammationem adesse, unde effertur sanguis: Quo fit ut vel vasis alicuius ore recluso fiat sanguinis vomitus, vel sine inflammatione ulcerationem habeat coniunctam. Facile autem quæ sunt citra inflammationem ulcera curantur astringentium usu: quæ vero inflammationem, simulque febres etiam habent coniunctas, non solum (a) curationem respuunt, sed ne eadem quidem magnitudine possunt permanere. Nã maiora semper fiunt, & maligniora.

XXXVIII.

Κατάῤῥοι ἐς τὴν ἄνω κοιλίην ἐκπυοῦνται ἐν ἡμέρῃσιν εἴκοσιν.

Destillationes in superiorem ventrem, intra vigesimum diem in pus vertuntur.

Destillationes in ventrem superiorem, ad suppu-

(a) *Quia curationis sunt scopi contrarij: nam ulcus astringentibus glutinari vult, & febris materiæ ratione aperientia, & extenuantia postulat.*

ſuppuratione perveniunt, intra dies viginti.

Superiorem ventrem nunc appellat cavitatem à thorace circunſcriptam, quã pulmo occupat, atq; propterea in hunc à capite per arteriam aſperam defertur deſtillatio: quæ magna ex parte ſuppurat intra dies viginti, non ut multi ſcribunt intra dies viginti & unum. Semper enim Hippocrates diem viceſimum facit indicatorium, non viceſimumprimum, quemadmodum demonſtravimus in libro de diebus decretoriis.

XXXIX.

ἨΝ οὐρέῃ αἷμα καὶ θρόμβους, καὶ στραγγουρίην ἔχῃ, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ περίναιον καὶ τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸν κτένα, τὰ περὶ τὴν κύστιν νοσέειν σημαίνει.

Si quis ſanguinem, & grumos meiat, & ſtranguria laboret, dolorque ad interfœmineum, imum ventrem, & pectinem pertingat, partes ad veſicam pertinentes male affici ſignificat.

Si quis ſanguinem, & grumos meiat, & ſtranguria laboret, dolore ad hypogaſtrium, & pectinem, & perinæum pertinente, ad veſicam loca laborant.

In omnibus fere exemplaribus hic aphoriſmus invenitur: quem expungere par

par est propter eum, qui prius nobis e
declaratus in quarto horum commen
tariorum, his verbis constans, Si qu
sanguinem, & grumos meiat, & gutta
tim urinam reddat, & dolor pertineat a
imum ventrem, & pectinem, ad vesicam
loca male sunt affecta. Porro præsent
aphorismi finis geminam habet lectio
nem, unam quomodo supra scriptus es
alteram in hunc modum, Vesicam ægro
tate significatur.

XL.

ΗΝ ἡ γλῶσσα ἐξαίφνης ἀκρατὴς γένηται, ἢ ἀπόπληκτόν τι τοῦ σώματος, μελαγχο λικὸν τὸ τοιοῦτο γίνεται.

Si lingua derepente incontinens, au
aliqua corporis pars syderata evadat, id
atram bilem indicat.

Si derepente lingua incontinens fiat, aut aliqua corporis pars attonita stupeat, signum est melancholicum.

Linguam incontinentem appellat infirmam, incertam, & titubantem, adeo
ut inexplanatam vocem edat: aut immotam, & omnino solutam. Partem vero
corporis perculsam, & attonitam vocat
resolutam. Quamobrem vero ista, si derepen-

repente accidant, dicat esse melancholica, fateor me nescire. Nam melancholiæ, de qua certe recepto more inter omnes Gręcos convenit, recte sunt ab ipso talia ostensa indicia, Si timor, & mœstitia longo tempore hominem habeant, melancholicum est symptoma. Alioqui melancholicas affectiones esse dicimus cancros, elephantas, & præterea lepras, & psoras, & alphos nigros. Verum neque ex talibus affectionibus aliquàm, neque ab omnibus appellatam melancholiam videtur præcedere linguæ incontinentia, ut nec partis cuiusquam perculsio, & stupor. Superest igitur ut quemadmodum in quartana febre succum melancholicum ipsius circuitus causam esse dicimus, sic etiam dictarum affectionum, linguæ scilicet incontinentiæ, & partis paralyseωs eundem auctorem esse dicamus. Atque fieri certe quidem potest, ut propter humoris crassitiē tales consequantur affectus, quales ex crassa, & lenta pituita ortum habent. Neutrum igitur humorem absolute melancholicum, aut pituitosum esse dicemus, sed pituitosum, & melancholicum simul. Adiectum est autem orationi de-

repente adverbium, propter noxas, quæ paulatim contrahuntur, tum ob ſcirrhoſam inflammationem, tum intemperiem ſolutu difficilem.

XLI.

ἮΝ ὑπερκαθαιρομένων τῶν πρεσβυτέρων λυγξ ἐπιγένηται, οὐκ ἀγαθόν.

Si ſenioribus ultra modum purgatis ſingultus accidat, non bonum.

Si ſenibus ſupra modum purgatis ſingultus accidat, non bonum.

Duabus de cauſis eſt non bonum, tum quia immodicæ purgationi ſuperveniens ſingultus omnibus malus eſt: tum quia ſenibus mala omnia graviora eſſe ſolent, & ſuſpectiora propter ætatis imbecillitatem.

XLII.

ἮΝ πυρετὸς μὴ ἀπὸ χολῆς ἔχῃ, ὕδατος πολλοῦ καὶ θερμοῦ καταχεομένου κατὰ τῆς κεφαλῆς, λύσις τοῦ πυρετοῦ γίνεται.

Si febris non ex bile orta prehenderit, aqua calida, & copioſa capiti affuſa, fit febris ſolutio.

Si febris ſit non ex bile orta, multa aqua calida capiti ſuperfuſa, febrem ſolvit.

Hinc fit manifeſtum non omnes febres

bres fieri ex bile. Indidem etiam liquet, cæteras febres omnes exceptis iis, quæ ex bile ortum habent, tepida multa aqua supra caput effusa, solvi: qua ratione primo etiam Epidemiων de Melitone scripsit, Calida caput perfuderat. Febres enim ab æstu, & frigore excitatæ, talibus lavationibus levantur, nec minus quæ ex fatigatione, & quę ex meatuum exilium stipatione, sive propter obstructionem, sive conniventiam, sive corporis ipsius densationem coarctati sint, & constricti. Transpirare siquidẽ per ipsas, & digeri, dissipariq; oportet febrilem calorem. Nõ tamen ubi inflammatio aliqua, aut sine inflammatione humoris putredo igneũ accendit calorem, balneæ sunt utiles, nisi vacuatis prius, aut concoctis humoribus noxiis. Verum tales ægrotationes, pleuritides, & peripneumonias, & hepatitides, & splenitides appellabãt veteres, febrem ipsam pro symptomate, non pro morbo ipso habentes: In quibus vero sine partis inflammatione, qui in venis continentur humores putrescentes febrem accendunt, in his solis hominem febre conflictari, ipsumque febrem habere dicebant. In his ipsis etiam febrium

scripserunt differentias, Epialã, & Lipyriam, & Helode, & Typhode, & Pestilentem, & Causum appellantes: Hepaticam vero febrem, aut splenicam, aut peripneumonicam, aut pleuriticam nemo dixit. Quare nunc Hippocrati sermo habetur de febribus ipsis citra partium inflammationem. Porro in plurimis exemplaribus non aqua, sed sudor scribitur: ea lectione eiusmodi aliquam sententiam indicante, Si febris non ex bile hominem habeat, copiosus sudor è capite defluens, febrem solvit: non utique ex solo capite sudorem manare dicente Hippocrate, sed ex ea parte, quæ prima oculis subiicitur, de reliquo corpore idem esse intelligendum significante: quam lectionem si retineamus, fiet ut qui propter bilem febricitant, nihil talibus iuventur sudoribus. Atqui sæpius quum aliæ multæ febres, tum in quibus plurima est flava bilis, tertiana, & ardens sudoribus manifestis solvuntur. Priori igitur præferenda est lectio, utpote, quæ veram earum febrium generatim curationem doceat, quæ fatigatione, aut ustione à sole, aut perfrigeratione, aut denique stipatione cutis fiunt. Illud vero,

ro, Non ex bile, utramque bilem significare potest: non tamen propter has solas, sed pituitam etiam putrescentem excitari febrem ostendimus. Atque quantum in hac sola est, non videbitur aphorismus verus, nisi quis putrefactione pituitam in biliosum humorem transire, & degenerare velit.

XLIII.

Γυνὴ ἀμφιδέξιος οὐ γίνεται.

Mulier ambidextra non fit.

Mulier non fit amphidexia.

Euripides gladium appellavit amphidexium ancipitem, & utrinque scindentem: Et Homerus Asteropæum peridexium, quod ambabus manibus similiter uteretur, quasi amphoterodexium dixisset. Eodem modo Aristophanes in Tagenitis, hominem ampharisterum nuncupavit, qui utramque manum sinistram, & inexercitatam habet. Et Hipponax amphidexium dixit eo versiculo,

Ἀμφιδέξιος γάρ εἰμι, καὶ οὐχ ἁμαρτάνω.

Viri itaque, qui ambabus manibus, ut dextris uterentur, sæpenumero sunt visi:

mulier vero nulla adhuc visa est amphidexia, ob naturæ imbecillitatem. Nam si propter nervorum, & lacertorum robur perrari quidam viri ambabus utuntur manibus, par certe fuerit mulierem non uti, cui abunde est, si sola dextra utatur modice. Siquidem Amazonidas ipse dixit, mammam sibi dextram adurere, ut copiosiore alimento ad propinquā manum perveniente, maior ipsi firmitas accedat, tanquam natura infirmæ, & debili. Sunt tamen qui amphidexiam mulierem dictam esse contendant, quę dextra uteri parte sit genita. Atque istis longe absurdius nonnulli dicunt, de iis scilicet, qui Hermaphroditi appellantur, aphorismum Hippocrati esse traditum: in quo doceat, mari quidem pudendum adnasci muliebre, mulieri vero virile minime.

XLIV.

Ὁκόσοι ἔμπυοι καίονται, ἢ τέμνονται. ἢν μὲν τὸ πύον καθαρὸν ῥυῇ καὶ λευκὸν, περιγίνονται. ἢν δὲ ὕφαιμον καὶ βορβορῶδες, καὶ δυσῶδες, ἀπόλλυνται.

Suppurati cum uruntur, aut secantur, si pus purum, & album effluat, evadunt: quod

quod si subcruentum, & cœnosum, & graveolens fuerit, pereunt.

Si empyis quum uruntur, aut secantur purum, & album pus effluat, evadunt: si vero subcruentum, fæculentumque, & fœtidum, pereunt.

Empyemata appellare solet, non quæ intra thoracem tantum, sed etiam quavis alia corporis parte in pus mutata sunt tubercula. Præ cæteris vero empyos fere solos eos vocat, quibus est inter pectus, & pulmonem pus collectum: quos urere consuesse veteres licet ex iis discere, quæ Plato comicus in Cinesia his verbis dixit, Postea Evagoræ filius ex pleuritide sceletus, aridus, & exuccus, pure vacans, arundinacea gerens crura, tabis prænuntius, plurimas ab Euryphonte inustas escharas habens in corpore. Quod vero album pus bonum sit, fæculentum vero, & fœtidum malum, nemo est qui ignoret.

XLV.

ΟΚόσοι τὸ ἧπαρ διάπυον καίονται, ἢν μὲν τὸ πύον καθαρὸν ῥυῇ καὶ λευκὸν, περιγίνονται. ἐν χιτῶνι γὰρ τὸ πύον τουτέοισιν ἐστίν. ἢν δὲ οἷον ἀμόργη ῥυῇ, ἀπόλλυνται.

Qui ex purulento jecore aduruntur, ij, ubi pus purum fluxerit, & album, superſunt, quod pus in tunica ipſis concluſum ſit. Sin vero qualis amurca fluat, pereunt.

Quibus purulentum iecur aduritur, ſi purum pus effluat, & album, ſalvi ſunt: in tunica enim ipſis pus continetur: Si vero qualis amurca profluat, intereunt.

Ipſemet cauſam attulit, quamobrem ex iis, qui ita affecti ſunt, quidam intereant, alij evadant. Nam quibus eſt in tunica pus, illæſa iecoris ſubſtantia, omnes ſervantur, quibus vero in carnem uſque iecoris corruptio penetrat, ij bona ratione moriuntur. Quod autẽ ἀμόργην, id eſt, amurcam olei fæcem nominent Græci, quodque ipſi ſimilem par ſit eſſe iecoris crudam putredinem, omnibus eſt manifeſtum.

XLVI.

Ὀδύνας ὀφθαλμῶν, ἀκρητοποσίη καὶ λοῦσας πολλῷ θερμῷ, φλεβοτομίη.

Oculorum dolores exhibita meri potione, & copioſæ aquæ calentis balneo, venæ ſectione curato.

Dolores

Dolores oculorum post meraci vini potum, & aquæ calentis balneum, venæ sectione curato.

Hic aphorismus mihi videtur ex ascriptitiis unus esse, quippe qui non consentiat cum eo, qui supra scriptus est, hoc pacto, Dolores oculorũ vel meraca potio, vel balneum, vel fomentum, vel venæ sectio, vel purgatio solvit, quem quidem sexto nos explanavimus commentario, ostensis iis affectibus in quibus horum sigillatim remediorũ usum, adhibere oporteat. Propositus vero aphorismus ad unam affectionem, tria iubet adhibenda esse remedia. Verum si quis nos docere possit affectionem, cui tria hæc remedia sint opus, ei profecto gratiam habituri sumus. Quandiu autẽ aphorismum ut germanum, & legitimum recipient, & explicabunt, nec quænam ea sit affectio docebunt, non facile eorum expositionibus fidem adhibebimus. Quæ vero dicunt ij qui omnino aliquid, licet parum probabile conantur dicere, sunt huiusmodi, In quibus crassus sanguis redundat, atque idcirco vacuatione eget, in his melius esse putant sanguinem prius fundere, deinde phle-

botomia uti : fusum vero, & tenuatum iri, si meracum bibant, & balneis utantur. Sed qui versati sunt, & exercitati in artis operibus, norunt probe eos, qui talia dicant, periculum nunquam fecisse eorum, quę dicunt. Neque enim plethorica affectio vinum, aut balneum fert absque maximo incommodo : Sed sunt isthæc sanguinis crassi auxilia, parte aliqua impacti, & cuneati sine totius corporis plenitudine. Sic enim Asclepiades vino utitur, post totius corporis vacuationem, adversus materiæ crassæ obstinationem, venulis oculorum hærentis. Quod si totius corporis adsit plenitudo, prius inter bibendum, & lavandum oculorum rumpantur tunicæ, quam earum expediatur obstructio. Quare si citra plenitudinem dolor fiat, propter obstructionem, & cuneationem crassi sanguinis, recte quidem laverint illi, & vinum dederint, non etiam venam secuerint : Si vero adsit plenitudo, tum recte phlebotomen usurpabunt, male vero lavationibus, & vino utentur.

XLVII.

ὙΔρωπιῶντι ἢν βὴξ ἔχῃ, ἀνέλπιστός ἐστιν.

Atquæ

Aqua inter cutem laborantem si tussis detineat, desperatus est.

Si hydropicum tussis habeat, desperatus est.

Hoc prius altero aphorismo dictum fuit, Aqua inter cutem laborantibus si tussis superveniat, malum.

XLVIII.

Στραγγουρίην καὶ δυσουρίην θώρηξις καὶ φλεβοτομίη λύει. τέμνειν δὲ τὰς εἴσω φλέβας.

Urinæ stillicidium (stranguriam vocant) & meiendi difficultatem, vini meri potio, & venæ sectio solvit. At secandæ sunt interiores.

Stranguriam, & dysuriam thorexis, & venæ sectio solvit: Incidendæ autem sunt interiores.

Quod stranguria τὴν κατὰ στάγγα τοῦ οὔρων ἀπόκρισιν, id est, guttatim urinam redditam significet, vel nomen ipsum potest ostendere. Dysuria vero dici potest, tum quæ cum dolore fit mictio, tum quæ cum difficultate aliqua, adeo ut ægre vesica agat, munusque suum obeat. Porro stranguriam alias urinæ ipsius acrimonia, & mordacitas efficit, alias facultatis

retentricis vesicæ imbecillitas, quæ quum ob omnem intemperiem, tum maxime frigidam accidere potest. Dysuriam vero siquidem coniunctum dolorem habeat, phlegmone, & abscessus, & ulceratio, & inæqualis intemperies, & spiritus flatuosus faciunt: si vera difficilis quædam vesicæ motio adsit, tum vel virtutis imbecillitas, vel tumor præter naturam est in causa. Inter has omnes vesicæ affectiones frigidam thorexis solvit, id est, vel vini simpliciter potio, vel vini meraci: eamque præterea inflammationem, quæ propter obstructionem sanguinis crassioris, citra plenitudinem sit facta. Nam eam quæ cum plenitudine est, sed & aliam quæ sine defectu sit, & cum virium robore, sanat venæ sectio. Porro de venis interioribus secandis diximus superiore libro, in quo mihi explicatus est aphorismus ille, Dysuriam phlebotomia solvit: incidenda autem est vena interior.

XLIX.

Ὑπὸ κυνάγχης ἐχομένῳ, οἴδημα δὲ ἐρύθημα ἐν τῷ στήθει ἐπιγενόμενον, ἀγαθόν· ἔξω γὰρ τρέπεται τὸ νόσημα.

In angina detento, si tumor, & rubor in pectore contingat, bonum: foras siquidem morbus vertitur.

Ab angina detento tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum: foras enim morbus vergit.

Hic aphorismus antea scriptus est, his verbis, Angina oppresso tumorem in broncho fieri bonum: quem quidem explicavi quarto horum commentariorum. Quare male hoc loco ascriptus esse videtur, volente quopiam illud adiungere, foras enim existit morbus.

L.

ΟΚόσοισιν ἂν σφακελισθῇ ὁ ἐγκέφαλος, ἐν τρισὶν ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται. ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ὑγιέες γίνονται.

Quibus cerebrum syderatione tentatum est, intra tres dies intereunt. Quod si hos effugerint, sani evadunt.

Quibus cerebrum syderatum est, intra tres dies intereunt: si vero hos superaverint, sani fiunt.

Ossa quidem (a) σφακελίζειν, id est, syde-

(a) *Intelligere videtur vehementem capitis quassum, aut ictum, cuius occasione cerebri sit orta magna inflammatio: nam σφακελίζεσθαι, etiam ἀποπλήττεσθαι significat.*

ſyderari ſæpe dixit libro de fracturis, & articulis pro corrumpi, & omnino vitiari, id verbi uſurpans. Hoc autem loco cerebri corruptionem, eo verbo intelligere non poſſumus, propter orationem illam adiunctam, Si vero hos ſuperaverint, incolumitatem recipiunt. Si enim ſphacelus eſt totius ſubſtantię corruptio, partis cuiuſque ſphacelo tentatę, curationem certe nullam admittet cerebrum ita affectum. Niſi forte verbo abutantur, ad ſignificandum huius affectionis principium, necdum ipſam completam omnino, & conſummatam. (a) Eiuſmodi enim nonnulla carnoſis etiam partibus per gangrænas accidunt, quum affectus ſcilicet, ob inflammationis magnitudinem, parti laboranti ſtupiditatem ſenſus quandam, & nigritiam, aut omnino mortiferum quendam colorem conciliat. Tamen eum etiam gangræna laborare dicimus, qui nunc primum eo affectu tentari incipit. Quemadmodum igitur iam completam, eoque progreſſam gangrænam, ut pars emoriatur ſanare non licet, dum vero adhuc generatur

tur

(a) *Gangrana proprie in carne eſt, qui ſphacelus in oſſe.*

tur licet sic etiam sphacelum. Quanquam carnosarum etiam partium mortem, quæ inflammationis sequitur magnitudinem, & quam medici gangrænam proprie nominant, etiam sphacelum Græci appellabant. Siquidem ita mihi Herodotus, Cambysis femur syderari dixisse videtur: quo solo modo cerebrum etiam quispiam dicat syderari. Porro quamobrem cerebri syderatio citam mortem adferat, omnibus est manifestum, tum quia affectus est gravissimus, tum pars principalis. Quod si ægrotum mors intra tres primos dies de medio tollere non occupet, sed ad quartum diem perveniat, spes est morbum remissum iri, & vires fore firmas, adeo ut morbo sint omnino superiores.

LI.

Πταρμὸς γίνεται ἐκ τῆς κεφαλῆς, διαθερμαινομένου τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ διυγραινομένου τοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ κενοῦ. ὑπερχεῖται γὰρ ὁ ἀὴρ ὁ ἐνεὼν ἔξω· ψοφεῖ δὲ ὅτι διὰ στενοῦ ἡ διέξοδος αὐτῷ ἐστίν.

Sternutatio ex capite fit concalefacto cerebro, aut perhumectata capitis inanitate

tate, Aër enim intus contentus, extra effunditur. Strepitum autem edit, quod ei per angustum sit transitus.

Sternutamentum cietur ex capite cerebro excalfacto, aut perhumectato spatio in capite inani. Aër enim intus contentus foras erumpit: Strepit autem, quia per angustum ipsi est exitus.

Eiusmodi orationes duo significant, unum, quod universaliter de omni re proposita dicitur, veluti hoc loco, de sternutationibus: alterum, quod de re singulari quapiam effertur, ut hic de sternutationibus ex capite factis. Prior itaque oratio erit talis, Omnis sternutatio initium motus habet ex capite, excalfacto cerebro, vel perhumectato spatio in capite vacuo. Altera vero, Sternutamentum ex capite prodiens, fit cerebro excalfacto, aut perhumectata cerebri vacuitate: quæ oratio verior existit: Neque enim omnis sternutatio fit excalfacto cerebro, aut perhumectato spatio in capite vacuo. Pennis enim quidam sibi nares vellicantes, aut fodicantes sternutant: & cum tussi aliquis spiritus inferne elatus, ad naris meatus sternutationis fit causa. Nam putare solum eum

aërem,

aërem, qui ex capite excernitur esse qui sonitum edat, est manifesto falsum. Evidenter enim inferne ex pulmone aër efferri apparet sese universim, & repente contrahente pectore. Sed & quod sternutationem inspiratio præcedat, natura scilicet aëris copiam conflante ad sternutamenti generationē, cum iis, quæ dicta sunt, consentit. Ea itaq; sternutatio, quæ generationis principium habet appetitionem naturæ flatuosum ex capite spiritum excernere gestientis, sola eo modo fit, quem hoc aphorismo docere aggreditur Hippocrates, ac ne hoc quidem modo fortasse perpetuo. Nam quod ait Perhumectato, supervacaneū est ad generationem sternutamenti. Ut enim humor aliquis in capite redundet, non propterea sternutamentum excitat, nisi ventosus fiat, quod manifesto in multis cernitur, qui copiosam licet per nares humiditatem excernant, persępe tamen necessario non sternutant. Soli enim ij sternutant ex iis, qui ita sunt affecti, quibus mordax est à capite defluens humiditas, non aliter quam si mordax, & vellicans aliquid naribus indas. Quemadmodum enim tussis quoddam naturale sym-

ſymptoma eſt, ad expurgandas pulmonis aſperas arterias, ſic ſternutamentum narium meatus manifeſto expurgare videtur. Porro duobus locis, veluti ſpiraculis quibuſdam, quum perforatæ ſint nares, uno quidem lato ad os, altero vero per exiles meatus ad cerebrum pertinente, quod quidem ad os pervenit foramen à flatu inferne ſublato expeditur, qui vero in cerebrum ferunt meatus ab eo, qui inde defertur ſpiritu expurgantur. Quod ſi diligenter obſervaveris ſternutamenta, quæ ex cerebro motionis habent initium, capitis proculdubio gravitatem allevare comperies. Fiunt enim rarefactis humoribus capite contentis, & naturæ impetu excretis. Rarefiunt autem ipſi concalefacti à calore nativo ſeſe exuſcitante, cuius propter imbecillitatem, prius coacervata fuerat ſupervacanea humiditas. Quum itaq; ait perhumectato cerebi inani ſpatio, pręcipue quidem intelligenda venit ventriculorum cerebri inanitas, ſed etiam ſpatium illud vacuum, quod cerebrum extrinſecus ambit. Inde enim facile ſpiritus per cerebrũ in ventres permeare, deinde nares ipſas ſubire poteſt. Quia vera confertim

fertim erumpit, sonum elidi ipsemet Hippocrates est auctor. Est autem omnis sternutationis communis strepitus, ex alterutro sive pulmone efferatur, sive capite deferatur.

LII.

Ὁκόσοισιν ἧπαρ περιωδυνᾶται, τουτέοισι πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὴν ὀδύνην.

Quibus jecur vehementer dolet, iis succedens febris dolorem solvit.

Quibus iecur vehementer dolet, ijs febris superveniens solvit dolorem.

Vox superveniens indicat antea, quo tempore vehementer cruciabantur non febricitasse. Si itaque iecur vehementer doleat, id fit, vel propter fortem inflammationem, vel ob spiritum flatuosum: sed ipsis non aderat inflammatio, alioqui febricitassent omnino: par est igitur flatuosum spiritum causam doloris fuisse in ipsis. Dolet certe quidem iecur etiam propter obstructionem, sed modice, & cum ponderis potius, quam vehementis doloris sensu quodam. At vehemens dolor fit propter flatuosum spiritum, aut inflammationem, quæ vel est maxima, vel suppurat.

LIII.

LIII.

Ὁκόσοισι συμφέρει αἷμα ἀφαιρέεσθαι ἀπὸ τῶν φλεβῶν, τουτέοις χρὴ ἦρος φλεβοτομέεσθαι.

Quibus ſanguinem ex venis detrahere convenit, iis vere vena ſecanda eſt.

Quibus ſanguinem è venis detrahere conducit, iјs vere ſecanda eſt vena.

Hic aphoriſmus pars eius eſt, qui ſupra dictus fuit hunc in modum, Quibus phlebotomia, aut purgatio conducit, iis vere eſt pertundenda vena, aut purgatio adhibenda. Unde in quibuſdam exemplaribus omnino non aſcribitur. Quod ipſum ſciunt libri interpretes nonnulli, biſque aphoriſmum ſcribunt, alij ne recordantur quidem prorſus ſupra fuiſſe ſcriptum. Satis autem quoſdam mirari nequeo, qui non ſolum eoſdem aphoriſmos bis ſcribunt, ſed etiam in eiſdem commẽtariis addunt explicationes nulla data ſignificatione, aut mentione facta, iam antea ſcriptos eſſe integros quoſdam, alios parte altera defectos, cuiuſmodi præſens eſt. Quid igitur ſibi voluerint ij, qui tales ad calcem libri apho-

phorismos addiderunt, aut Hippocrati ipsi venerit in mentem, ut de iisdem bis faceret mentionem, & eosdem bis exponerent interpretes nonnulli; coniecturam quidem ipse facere non possum: neque enim mihi fit versimile, auctorem ipsum tam obliviosum fuisse, in tantis rebus, præsertim cum talis fuerit, qualem in omnibus Hippocratem fuisse novimus: neque rursum tantam eorum, qui addiderint vel oblivionem, vel quandam aliam vafritiam cogitatione comprehendere possumus, propter quam bis de eisdem scribere vellent. Sed multo etiam magis enarratores eos mireris, qui quum eosdem aphorismos bis exponant, ne hoc quidem ipsum meminerunt, quod secundo id facerent. Omnium vero maxime admiratione digni, qui diversis locis, & hic prope libri finem, & in superioribus in eosdem aphorismos diversas, & pugnantes scripserunt expositiones.

LIV.

Ὀκόσοισι μεταξὺ τῶν φρενῶν καὶ τῆς γαστρὸς φλέγμα ἀποκλείεται, καὶ ὀδύνην παρέχει, οὐκ ἔχον διέξοδον εἰς οὐδετέρην τῶν κοιλιῶν, τού-τέοισι

τέοισι κατὰ τὰς φλέβας ἐς τὴν κύστιν τραπέντος τοῦ φλέγματος, λύσις γίνεται τῆς νόσου.

Quibus inter ſeptum tranſverſum, & ventriculum pituita concluditur, & dolorem exhibet, neque in alterutrum ventrem viam habet, iis per venas in veſicam pituita verſa, morbi fit ſolutio.

Quibus inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum pituita concluditur, & dolorem adfert, in alterutrum ventrem viam non habens, ijs per venas in veſicam verſa pituita, morbi fit ſolutio.

Merito mihi hoc loco Marinus hærere videtur, fieri non poſſe ratus, ut inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum conſiſtat pituita. Ipſam enim defluxuram deorſum ad pubis uſque oſſa: ſed ne traduci quidem, & remeare poſſe in venas, quomodo in hydropicis tenuis illa, & aquoſa humiditas in venas reſumpta, & reſorpta excernitur per urinas. Itaque orationem illam inter ſeptum tranſverſum, & ventriculum accipiendam eſſe pro inter proprium ſepti tranſverſi corpus, quod carnoſum eſt, & ſum-

ſummam peritonæi partem, ſeu verticẽ. Verum Marine, etiamſi ut vis, intellexerimus, ſimiliter difficilis, & irremeabilis manebit illa in venas pituitæ reſumptio. Neque enim inde poteſt per venas in renes pervenire: quod fieri ex ea capacitate poteſt, quæ ſub peritonæo eſt poſita. Huc adde impropriam prorſus eſſe abuſionem illam appellationis ventriculi. Nihil enim peritonæum ventriculo ſimile obtinet, quamobrem nominis habere debeat communionem. Præſtat igitur ita accipere, quemadmodum intellexerunt omnes, illuc ſcilicet ab Hippocrate ſpatium dici, quod infra ſeptum tranſverſum eſt, atque intra eam peritonæi partem continetur, quæ epigaſtrio reſpondet: ſimulque expendere an quod ab eo dicitur fieri poſſit. In quo nos ſcire oportet, arbitrari Hippocratem naturam ſemper, ſi ſit robuſta, materiæ viam moliri, & invenire, etiamſi quam maxime craſſa ſit, & per exiles tranſitura meatus: quando per oſſa etiam abſceſſus fieri dicat. Sed & ipſi in purulentis, quos Empyos Græci vocant, inter thoracem, & pulmonem collectum

ctum humorem extussiri videmus, ut sanguinem etiam per mediam cutem integram elabi, interdum in iis ossibus quæ rupta poro firmantur, occallescunt. Neque igitur nunc pituitam, de qua Hippocrati sermo est arbitrari oportet ad urinas traduci omnino non posse: sed hoc etiam aliquando à natura multo ante pituitam eiusmodi, ut in empyis pus paulatim (a) extenuante fieri putandum est.

L V.

Ὁκόσοισιν ἂν τὸ ἧπαρ ὕδατος πλησθὲν εἰς τὸ ἐπίπλοον ῥαγῇ, τουτέοισιν ἡ κοιλίη ὕδατος ἐμπιπλᾶται, καὶ ἀποθνήσκουσιν.

Quibus jecur aqua plenum in omentum eruperit, iis venter aqua impletur, & moriuntur.

Quibus iecur aqua refertum eruperit in omentum, his venter aqua expletur, atque moriuntur.

Maxime obnoxium jecur est generan-

(a) *Materia ex venis in omnem locum commeare, & in easdem tenuata remeare potest.*

randis in ea tunica , quæ extrinsecus ipsum ambit vesiculis aqua plenis, quas hydatidas appellant Græci. Siquidem in jugulatis animalibus apparet interdum talibus vesicis refertum. Si quando igitur acciderit ut tales hydatides rumpantur , in eam peritonæi regionem aqua effundetur , quæ est secundum epigastrium : in quo spatio etiam per hydropas aqua colligitur. Nam intra omentum, quod Græce epiploon dicitur, aqua erumpere non potest, quin ipsum aliquatenus exedatur. Solidum enim est, sibique undique constans, & densum , ut nihil in se ex parte alia interlabi, aut interrepere sinat , prætterquam ex ventriculo, colo, & liene, illisque partibus unde ipsum enascitur. Aut igitur exedi vult peritonæum parte ejus dextra, qua jecori propinquat, vel illud, In omentum eruperit , pro in omenti locum interpretari convenit. Ventrem autem aqua repleri non de eo in quem cibaria recipiuntur est dictum, sed de eo tumore omni, qui infra thoracem prominet: quo significatu progastores nonnulli, id est, ventriosi, & ventrem ferre gravidæ dicuntur. An ve-

ro quibus eo loci aqua coacervatur, moriantur, considerandum est. Nam aut semper, aut fere ita fieri intelligere oportet. Ex hydropicis enim aliqui servantur, etiam ipsis tali spatio aqua referto. Quemadmodum itaque in his curatio potest perfici medicamentis hydragogis, aquas purgantibus, & exigentibus, tum etiam ureticis, id est, urinas provocantibus, & epithematis humoris ejusmodi per halitum, & vaporem eliciendi, & digerendi vim habentibus: ita in illis etiam accipere posse videtur, in quibus jecoris ruptis aquosis illis vesiculis, in spatium sub peritonæo, & omento aqua concedit.

LVI.

Ἀλύκη, χάσμη, φρίκη, οἶνος ἴσος ἴσῳ πινόμενος, λύει τὴν νοῦσον.

Anxietudinem, oscitationem, horrorem, vinum æquali aqua temperatum epotum, solvit.

Anxietudo, oscitatio, horror vinum pari aqua portione epotum, solvit.

Merito isthæc loquendi forma quibusdam visa est solœcophanes, id est, solœ-

ſolœciſmi ſuſpicione non carere : ideoque caſu accuſandi ſcribunt, Anxietudinem, oſcitationem, horrorem vinum æqua portione aquæ permiſtum, ſolvit. Utram autem in præſentia ſequaris lectionem nihil refert ad aphoriſmi explicationem. Imprimis enim illud ſcire oportet ἀλύκην appellaſſe Hippocratem (quaſi tædium ſui, & diſplicentiam dicas) quam multi Græcorum ἄλυω nominant. Deinde quænam ſit ſymptomatis hujus effectrix affectio ſciri velim: Α'λύειν itaque ſecunda valetudine eos dicunt, qui præſentium offenſione, & tædio errabunda ſemper ſunt mente, & incerta, atque ad alias ſubinde, aliaſque tranſeunt tum res, tum actiones: adverſa vero valetudine ſimiliter etiam ἀλύειν eos dicunt, qui non ferentes decubitum, lecto non acquieſcunt, ſed formas mutant, quia præſens ſemper gravis ſit, & moleſta. Hoc autem ijs maxime evenire habemus compertum, quibus in ore ventriculi (quod per nominis abuſionem ſtomachum aliquando appellant) propria quædam humoris moleſti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi

capacitate, ſed altius in ipſius tunicis imbibiti. Quinetiam oſcitationem, & pendiculationem fieri demonſtravimus, contenta in muſculis (per quos voluntarij quoque motus peraguntur) vel humiditate ventoſa, vel ſpiritu vaporoſo. Horror quoque fit, pravis humoribus per cutem ſparſis, & diſcurrentibus. Conſtat autem loqui nos de horrore eo, qui è corpore morboſo motionis accipit initium, non ab aliqua cauſa externa proficiſcitur. Singula igitur enumerata curat vini meracioris potus, cujus temperationis modum ipſe indicavit his verbis, Vinum æquum æqua permiſtum aqua bibitum. Vult enim aqua vinum temperari æqua portione, ut tantum materiæ moleſtæ propellatur, vacueturque, quantum violentæ vini delationi eſt ceſſurum, reliquum vero temperetur epicraſi. Calfacit enim vinum, ut experimur, totum corpus, & celeriter in omnes fertur partes, cum eo quod mitiores humores reddit.

LVII.

Ὁκόσοισιν ἐν τῇ οὐρήθρῃ φῦμα γίνεται, τουτέοισι διαπυήσαντος καὶ ἐκραγέντος, λύεται ὁ πόνος.

Quibus in urinaria fiſtula tuberculum innaſcitur, eo in pus verſo, & rupto, dolor ſolvitur.

Quibus in meatu urinario generatur tuberculum, ubi ſuppuraverit, & eruperit, doloris fit ſolutio.

Hunc etiam antea ſcripſit aphoriſmum, noſque explicavimus in ea dictione, quæ ſic habebat, Quibus in urinæ ductu tuberculum ortum eſt, ſuppurato eo, & effuſo, ſolutio fit.

LVIII.

Ὁκόσοισιν δ' ἂν ὁ ἐγκέφαλος σεισθῇ ὑπό τινος προφάσιος, ἀνάγκη ἀφώνους γίνεσθαι παραχρῆμα.

Quibus ex occaſione aliqua cerebrum concuſſum fuerit, eos protinus voce deficere neceſſe eſt.

Quibus occaſione aliqua cerebrum fuerit vehementer concuſſum, mutos protinus fieri eſt neceſſe.

Nonnulla exemplaria invenias, in

quibus multitudinis numero mutos per accuſativum ſcribitur aphoriſmus: alia vero in quibus mutum per ſingularem accuſativum, loquendi forma ſolœcophani. Verum id ne hoc quidem loco quicquam ad rem facit: quum ſciamus conſueſſe Hippocratem de uno ſæpe ſymptomate, exempli gratia, aphonia, id eſt, vocis ademptione appellare, & ſignificare eos, qui cujuſvis etiam alterius motus voluntarij, aut ſenſus faciunt jacturam, nec aliter atque apoplectici, & attoniti ſine ullo ſenſu omnino, & motu proſtrati jacent. Hoc autem propter alias etiam cauſas fieri poteſt. In præſentia vero Hippocrates quaſſus tantum, & illiſus cerebri meminit, cujus occaſione talem fore inquit corporis totius affectionem. Ita porro affli-ctari cerebro accidit repentino aliquo è ſublimi caſu. Ejuſmodi enim caſus vertebrarum etiam ſpinæ σεῖσιν, id eſt, adflictationem, & violationem adferre ſolent: quod accidit quum ipſarum facta fuerit harmoniæ commotio, & depravatio, & contenta ipſarum cavo dorſalis medulla laborarit: quæ vehementius concuſſa nervis à ſe exortis, ruptio-

nis

nis creat periculum: quæ res cerebro maxime accidit, eoque magis, quanto in ejus ambitu vacuum spatium est amplius, & multo magis in senibus, quemadmodum diximus in libris anatomicis. In se enim virtus animalis retracta in cerebrum, cogitur per tales affectiones commotione vehementiore offensa, propterea que quietem agit, & feriatur. Porro ex nervis obortis quidam valde tenduntur, quidam aliqua ex parte divelluntur. Quibus fit ut donec animalis facultas sese receperit, mutum, & immobile iaceat totum animans ita affectum. Quod si abrumpi occupaverint, aut cerebrum parte sui quapiam avulsum, abstractumque fuerit: non jam ad se redeunt, sibique ipsis restituuntur.

LIX.

Τοῖσι σώμασι τοῖσιν ὑγρὰς τὰς σάρκας ἔχουσι δεῖ λιμὸν ἐμποιέειν. λιμὸς γὰρ ξηραίνει τὰ σώματα.

Corporibus humida carne præditis famem inducere convenit, fames siquidem corpora exsiccat.

Corporibus humida carne præditis, per-

 ferenda

ferenda fames est. Nam fames siccat corpora.

Constat affectibus humidis remedio esse auxilia siccandi vi pollentia: Siquidem contrariorum contraria sunt remedia. Constat etiam famem siccare per accidens: Nam si ex corpore aliquid continenter effluat, dissipeturque non minus, quam antea, nec quod vacuatur amplius alimento suppleatur, instauretur, & sarciatur, ut siccius ipsum evadat est necesse. Certum enim est, ex singulis animantis partibus, quicquid est humidius abire prius, & evanescere. Siquidem effluvium ipsum fit, quia tenuetur corpus, & solvatur in vaporem duabus ex causis, externa una, aëre ambiente, interna altera, calore nativo. Nimirum illud inde est, quod animantium terræ cavernis delitescentium nihil omnino, aut certe exiguum effluat ex corpore, quia scilicet nec externo calore amplius, nec interno incalescunt. Unde ex ipsis nonnulla alimento non egent, alia perpauco omnino sunt contenta.

Post supra scriptos aphorismos, alij duo deinceps scripti inveniuntur in omnibus

nibus propemodum exemplaribus, & quorum libri enarratores fere omnes faciunt mentionem: quidam etiam interpretantur, sed pugnantibus, & diversis hic atque supra explicationibus usi, nec hoc ipsum monentes lectorem antea fuisse scriptos. Nos vero ipsorum explicationem scripsimus quarto commentario, lectione nonnihil differente. Unus enim hoc loco scriptus, supervacaneam habet hanc adjectionem, Nec devorare potest nisi ægre: alter vero adverbium ægre ordine inverso positum habet: ut prior legatur hoc modo, Si febre correpto nullo in faucibus tumore, derepente suffocationis immineat periculum, nec possit deglutire nisi ægre, est mortiferum: Secundus vero, Si febri detento cervix intorqueatur, & vix devorare queat nullo in cervice tumore conspicuo, perniciosum. Superiores vero, quos quarto horum commentariorum exposuisse me dixi, in hunc habebant modum, Si febri detento nullo existente in faucibus tumore, suffocationis derepente metus oboriatur, perniciosum: Deinde qui hunc sequitur, Si febre laboranti cervix intor-

queatur, & vix devorare queat non apparente in faucibus tumore, exitiosum est signum. Jam itaque expendamus id, quod in priore aphorismo ex abundanti additum fuisse dicebatur: Nam accidere ipse vidi graviter omnino, & perniciose laborantibus ægrotis, ut vel nullo plane modo possent deglutire, vel ægre, nullo in faucibus tumore conspicuo. Hoc enim aperte discernere licet ore quam maxime potest fieri hiante, & aperto, & lingua ad inferiorem mandibulam appulsa, & firmata. In tali statu quod ægre, difficulterque devorent causam suspicari possumus, communem illam esse stomachi, & gutturis tunicam, ab internis subortam partibus. Hanc enim cibariorum per os descensu ipsam quidem deorsum à ventriculo attrahi, totum vero guttur sursum trahere demonstravimus. Inflammatione igitur cum tumore interno guttur obsidente, fit ut alias nullo prorsus modo, alias ægre obsequatur attrahenti ventriculo, & deorsum revellenti, eamque ob causam vel nullo pacto, vel ægre, difficulterque degluttiant.

LX.

LX.

Ὁκου ἂν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαί, καὶ τὸ σῶμα καταψύχηται, καὶ πάλιν θερμαίνηται, ἢ χρῶμα ἕτερον ἐξ ἑτέρου μεταβάλλῃ, μῆκος νόσου σημαίνει.

Ubi toto corpore mutationes, & corpus universum perfrigeratur, rursusque incalescit, nec subinde calorem commutat, morbi longitudo denuntiatur.

Vbi toto corpore mutatio, & corpus refrigeratur, vicissimque calesit, aut colorem alium ex alio mutat, morbi significatur longitudo.

Hunc quoque aphorismum quarto commentario exposuimus, eadem propemodum lectione cum præsenti. Sic enim scriptus est, Et ubi toto corpore mutationes, veluti si corpus frigeat, rursumque caleat, & color alter ex altero oriatur, longitudinis morbi est argumentum.

LXI.

Ἱδρὼς πολὺς, θερμὸς ἢ ψυχρὸς, ῥέων αἰεὶ, σημαίνει ἔχειν πλησμονὴν ὑγροῦ. ἀπάγειν οὖν χρὴ τῷ μὲν ἰσχυρῷ, ἄνωθεν· τῷ δὲ ἀσθενεῖ, κάτωθεν.

Sudor multus, calidus, aut frigidus

ſemper fluens, humoris copiam ineſſe ſignificat. Hæc igitur robuſto quidem ſuperne, debili vero inferne deducenda.

Sudor multus, calidus, aut frigidus ſemper fluens, humiditatem in robuſto quidem ſuperne, in imbecillo vero inferne vacuandum eſſe demonſtrat.

Supra alium aphoriſmum explicuimus quarto commentario, qui in hunc ſcribebatur modum, Sudor multus, calidus, frigiduſve, frigidus majorem, calidus minorem morbum ſignificat: ubi talium ſudorum cauſam eſſe dicebamus humiditatis copiam, ægrotantis corpore contentam: quam eandem ob cauſam propoſitus aphoriſmus, humiditatem ſuperfluam educendam eſſe jubet, in fortibus, & robuſtis ſuperne, id eſt, per vomitiones, in imbecillis vero inferne, id eſt, per alvi ſubductionem. Quod itaque redundantem in corpore humorem ſemper vacuare oporteat, manifeſtiſſima res eſt: an vero robuſtis ſemper per ſuperna, infirmis per inferna ſolum abundans humor vacuandus veniat, non parum mihi dubitationis habere videtur. Præſtat enim fortaſſe non eatenus diſtinguere auxiliorum uſum,

ſed

ſed quo modo nobis in therapeutica commentatione de omnibus ejuſmodi explicatum eſt, & definitum. Quibus fit, ut hunc quoque Aphoriſmum ex falſo aſcriptis, & adjectitijs eſſe credam: Poſt ſupra poſitos aphoriſmos conſequenter alij tres reperiuntur, in plurimis exemplaribus, qui ab interpretibus etiam ſcribuntur, paulo alia, diverſaque lectione, quam quæ quarto habetur commentario. Sic autem eos ſcribunt.

LXII.

OI πυρετοὶ οἱ μὴ διαλείποντες, ἢν ἰσχυρότεροι διὰ τρίτης γένωνται, ἐπικίνδυνοι· ὅτῳ δ' ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι.

Febres non intermittentes ſi tertio die vehementiores evadant, periculo obnoxiæ. Quoquo autem modo intermiſerint, periculum abeſſe indicat.

Febres, quæ non intermittentes tertio quoque die vehementiores fiunt, periculoſæ: Quoquo modo autem intermiſerint, periculo vacare ſignificatur.

LXIII.

OΚόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισι ἢ φύματα, ἢ ἐς τὰ ἄρθρα πόνοι ἐγγίνονται.

Quos

Quos febres longæ exercent, ijs tubercula, vel in articulis dolores innaſcuntur.

Quibus febres longæ, his tubercula in articulis, aut labores fiunt.

LXIV.

ΟΚόσοισι φύματα μακρὰ, ἢ ἐς τὰ ἄρθρα πόνοι ἐκ πυρετοῦ γίνονται, οὗτοι σιτίοισι πλείοσι χρέονται.

Quibus longa tubercula, aut in articulis dolores ex febre fiunt, ij copioſioribus cibis utuntur.

Quibus longa tubercula, aut in articulis labores à febre fiunt, hi copioſiore cibo utuntur.

Conſtat hos quoque perperam interpoſitos fuiſſe, nihil, aut parum à ſuperioribus differentes, quos quarto explanavi commentario.

LXV.

ΗΝ τις τῷ πυρέσσοντι τροφὴν διδῷ, τῷ μὲν ὑγιαίνοντι ἰσχὺς, τῷ δὲ κάμνοντι νοῦσος.

Si febricitanti quis cibum exhibuerit, ſano quidem robur, & ægrotanti morbus.

Si

Si quis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.

Etiam sic præsens scribitur aphorismus, Si quis febrienti cibum det, valenti quidem roboris, ægrotanti vero morbi fit augmentatio. Verum utraque lectio à naturali elocutione recessit longius ad pravam affectationem, quam κακόζηλον vocant Græci. Neque enim quid sibi voluerint ij, qui libri finem tam varijs, & alienis rebus ornarunt non video: Quædam enim eadem prorsus dictione scribunt, qua supra ab Hippocrate sunt scripta, quædam parum immutant, alia male interserunt, ut hunc ipsum aphorismorum à ratione dicendi Hippocratis longe alienum. Ille enim supra dicebat, Impura corpora quo plus alueris, magis læseris, &, Si quis à morbo cibum adhibens vires non recolligat, corpus alimento copiosiore uti significat: si vero modicę epulanti, idem accidat, vacuatione indigere sciendum est. Et alia denique in eam sententiam, nonnulla secundum naturam ipsi sunt enunciata. Præsentis vero aphorismi auctor affectate dixit dę cibo,

bo, quod bene valenti robur ſit, ægrotanti morbus. Voluit enim dicere cibum in ſanis roboris effectorem eſſe, in ægris noxæ: aut ſcilicet in valentibus vires augere, in ægrotis morbum. Verum ipſe monſtroſa uſus eſt elocutione, qui cibum ipſum ſanis robur, ægrotantibus morbum eſſe affirmaverit: quum nec robur ſit, ſed roboris auctor, nec morbus, ſed morbi faciendi, aut ut rectius dicam, augendi vim habeat.

LXVI.

ΤᾺ διὰ τῆς κύστιος διαχωρέοντα ὁρᾷν δεῖ, εἰ οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν ὑποχωρέεται. τὰ ἥκιστα οὖν ὅμοια τουτέοισι, ταῦτα νοσωδέστερα. τὰ δὲ ὅμοια τοῖσιν ὑγιαίνουσιν, ἥκιστα νοσερά.

Quæ per veſicam excernuntur ſpectare oportet, an qualia ſanis ſubeunt. Nam quæ his minime ſunt ſimilia, ea morboſiora. Quæ vero ſanis ſimilia, minime morboſa.

Quæ per veſicam permeant, ſpectare oportet, an talia ſint, qualia ſecunda valetudine ſubeunt. Nam quæ his minime ſunt ſimilia, inſalubriora: quæ vero valentibus ſimiliora, minime inſalubria.

Quæcunque toto corpore apparent ſanis

ſanis ſimilia, ea ab Hippocrate tum in prognoſtico, tum alijs ſcriptis dicta ſunt, bonum quoddam ſignificare: diſſimilia vero contrarium portendere. Quam rem conatur nunc dicere is, qui hunc compoſuit aphoriſmum: Neque enim Hippocratis eſſe arbitror capta ex dictione conjectura, utpote quæ nec formam eandem retineat, quam ejus habet dictio, nec dictis ipſius exacte reſpondeat. Illud enim quum diceret, His minime ſimilia, inſalubria: quis inſalubria dicentem ferat pro inſaluberrima, aut ſumme inſalubria? Adverbium enim minime cum ſignificationis intentione, & ſuperlatione dicitur, & cum magna præter naturam mutatione. Atqui quæ ſunt præter naturam, ſingula quantum à naturali ſtatu receſſerunt, tanto ſunt deteriora. Quare naturalibus minime ſimilia ijs, quæ ſecundum naturam habent ſunt maxime contraria, atque propterea inſaluberrima.

LXVII.

ΚΑὶ οἷσι τὰ ὑποχωρήματα, ἢν ἐάσης στῆναι, καὶ μὴ κινήσης, ὑφίσταται οἷον ξύσματα, ἢν ὀλίγα ᾖ, ὀλίγη ἡ νοῦσος γίνεται. ἢν δὲ πολ-

δὲ πολλὰ, πολλή· τουτέοισι ξυμφέρει κάτω καθῆραι τὴν κοιλίην. ἢν δὲ μὴ καθαρὴν ποιήσας διδῷς τὰ ῥοφήματα, ὁκόσῳ ἂν πλείω διδῷς, μᾶλλον βλάψεις.

Et quibus dejectiones, si residere permiseris, neque moveris, veluti strigmenta subsident, & si paucæ sunt, parvus est morbus, sin vero multæ, magnus, iis alvum infra purgari conducit. Quod si minime purgata alvo sorbitiones exhibueris, quo plures dederis, eo magis nocebis.

Et quibus hypochoremata si residere permiseris, nec moveris, subsident veluti strigmenta, quæ si pauca sint parvus morbus est, si vero multa, magnus, his alvum inferne purgari conducit. Alioqui si non repurgata alvo sorbitiones exhibueris, quanto plures dederis, tanto magis offenderis.

Quæ per alvum subeunt solet ipse hypochoremata, & diachoremata dicere. Atque idcirco quidam nunc concesserunt de ijs, quæ per alvum vacuantur haberi sermonem. Verum illud quod additum est, Si residere siveris, nec moveris, repugnat. Hoc enim humi-

dorum

dorum est proprium: atque ideo alij quidam his adducti, de urinis Hippocratem hoc loco agere fatentur. Atque hi rursum inter se dissentiunt: quidam enim insistunt, seu innatant, alij subsident scribunt: Sed neutrum ab urinis verbum est alienum. Siquidem ex ijs quæ subsident, & iis quæ innatant in urinis, solemus tum præsentium aliquid cognoscere, tum futurorum præsagire. At in alvi excrementis innatare est convenientius. Neque enim ut in urinis, sic in alvi excrementis facilis, & obvia subsidentium cognitio. Nam in urinis vas etiam ipsum, ex vitro factum, subsidentium naturam nobis luculenter ostendit, & si alio vase urina recipiatur, potes superstante effusa, solum ipsum in fundo relinquere sedimentum. In alvi vero excrementis neutrum fieri posse videtur: Illud rursum quod deinceps sequitur, Veluti strigmenta, iis quidem quæ per alvum pervadunt convenit: iis vero quæ cum urinis abeunt, quoquo modo, sive superiore urinæ parte, sive inferiore spectentur, non congruit. Strigmentosa enim quandoque per alvum permeant:

atque ita consueto more non solum Hippocrati, sed alijs etiam medicis nominantur, non tamen in urinis. Talis igitur nominum, & verborum usurpatio impropria, ascriptitium aphorismũ esse indicat: atque eo multo magis, quod his alvum subpurgari conducere dixit. Neque enim simpliciter, aut temere, cui per alvum strigmentosa subeunt, ipsum purgari conducit, quemadmodum nec sic affectos, si cibum sumpserint aliqua necessario est noxa sequutura. Biliosis enim subeuntibus per ventrem strigmentosa excerni videmus, propter quæ nec qui sorbitiones sumpserint omnes offenduntur, nec præpurgare alvum est necesse, siquidem vacuatum jam sit, quicquid bilis inerat: sed multo minus etiam si cum urinis veluti ramenta exeant, purgare conveniet. Huc adde quod difficile sit discernere qualem formam esse velit eorum, quæ veluti ramenta abeunt cum urina. Verum qui hosce aphorismos interseruerunt, ob eam mihi causam tales composuisse videntur, ut confusior, & obscurior ita reddita oratio, tanquam ænigma, non parvã inquisitionem postularet,

ſtularet, & diſceptationem: in qua ſeipſos conſtituentes interpretes eorum, quæ his aphoriſmis dicuntur apud pueros gloriam aucupantur. Nam quod obſcure dicta, & ſcripta omnia loquacitatis, & inanis, frigidæque verborum profluentiæ argumentum Sophiſtis præbeant, ex hoc aphoriſmo fiet manifeſtum. Siquidem qui ipſum interpretantur nonnulli, negant ſic affectis prohibere Hippocratem ſorbitiones dandas eſſe, ſed ne plures dentur, vetuiſſe aiunt, quum diceret, Et quo plures dederis, eo magis offenderis: quaſi vero cæteri etiam, qui ſorbitionibus egeant, earum nimietate lædendi non ſint, aut conſequens non ſit eum, qui dixerit, Quo plures dederis, magis læſeris, paucioribus etiam putare minorem fore noxam. Propter vitioſam tamen, & improbandam elocutionem promptum eſt, & facile Sophiſtis ſolutiones, & effugia invenire, præſertim quum & addere aliquid, & adimere, & mutare liceat, id quod ſolent facere quum obſcuritatem habet oratio. Veluti hoc ſtatim aphoriſmo nonnulli conjunctione & addita, quod alij ſequentis aphoriſmi prin-

principium statuunt, hujus finem faciunt, ut hoc modo habeat oratio. Si vero non purgata alvo dederis, magis læseris, & quibus cruda dejiciuntur, quasi hos quoque magis offensurus sis, quo plures dederis sorbitiones: Deinde altero facto orationis principio sic scribunt, Ubi atra bilis inest, si plus adsit, major morbus, si minus, minor morbus. Major tamen enarrantium pars aliter interpretantur, & scribunt, ut subscripta habet dictio.

LXVIII.

Ὁκόσα ἂν κάτω ὠμὰ διαχωρέῃ, ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἐστὶν, ἢν πλείω, πλείων, ἢν ἐλάσσω, ἐλάσσων ἡ νοῦσος.

Quæ cruda deorsum secedunt, ab atra bile sunt, si plura, maior; si pauciora, minor est morbus.

Quibus cruda deorsum subeunt, ab atra sunt bile: si plura copiosiore, si pauciora minore.

Diximus supra esse qui aliter etiam scribant. Ubi enim obscuritas adest, licet prout cuique visum fuerit scribere, nulla adversus eos, qui lectionem mutant lege lata: nec propter obscuritatem solum,

solum, sed etiam quia falsa sit oratio, propterea addere aliquid alterius inventis, aut adimere, aut scriptionem mutare coguntur: quemadmodum hoc etiam aphorismo fecerunt: cuius dictionem primi interpretes ut Herophilus, Bacchius, Heraclides, & Zeuxis empirici in hanc fere scribunt sententiam. Quibus cruda subeunt, bilis atræ adest, si plura plus, si pauciora, minus. Verum quia hæc oratio rei cuiusdam particularis interpres est, ut de universali tamen enunciatur, propterea dubitationem attulit. Alioqui si ipsius spectes dictionem, nullam habet difficultatem, eo qui primus eam scripsit pronunciante, Quibus cruda subeunt, atræ bilis copia inest, instrumentis scilicet coquentibus, per quam refrigerata deterius coquunt, & apepsiæ, id est, infortunatæ, seu depravatæ coctionis speciem efficiunt à cruditate ortam: flava bile alteram, & contrariam faciente, per quam male cocta nidorulenta evadunt. Non desunt qui hunc quoque aphorismum de urinis dici arbitrentur.

LXIX.

LXIX.

Αἱ ἀποχρέμψιες αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι μὴ διαλείπουσιν αἱ πελιδναὶ, καὶ αἱματώδεες, καὶ χολώδεες, καὶ δυσώδεες πᾶσαι κακαί. ἀποχωρέουσαι δὲ καλῶς, ἀγαθαί. καὶ κατὰ κοιλίην, καὶ κύστιν, καὶ ὅκου ἄν τι ἀποχωρέον στῇ μὴ κεκαθαρμένον, κακόν.

In febribus non intermittentibus excreationes lividæ, cruentæ, biliosæ, & graveolentes omnes malæ. Cum vero probe secedunt, bonæ. Per alvum etiam, & vesicam, & ubicunque quod secedit substiterit minime purgatum, malum.

Excreationes in febribus non intermittentibus livida, cruenta, biliosa, fœtida omnes mala. Commode tamen si prodeant, bona. Per alvum etiam, & vesicam, & quacunque corporis prodeat aliquid, si non purgatum restiterit, malum.

Hic quoque aphorismus supra scriptus est, hoc pacto, Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ omnes malæ: belle tamen si prodeant, bonæ: ut & quæ per alvi deiectionem, & urinas. Si quid vero per hæc loca excernatur quod non conferat,

rat, malum. Atque ipsum quarto commentario declaravimus.

LXX.

ΤΑ' σώματα χρὴ ὅκου τις βούλεται καθαίρεσθαι, εὔροα ποιέειν. κἢν μὲν ἄνω βούληται εὔροα ποιέειν, στῆσαι τὴν κοιλίην. ἢν δὲ κάτω, ὑγραίνειν.

Corpora cum quis repurgare volet, fluxilia reddere oportet. Quod si supra fluxilia reddere voles, alvus sistenda: si vero infra, humectanda.

Corpora quum quis repurgare volet, fluxilia faciat oportet. Et siquidem supra velit, alvus sistenda: si vero infra, laxanda.

Huius quoque orationis prima pars supra est scripta sine appendice hac, Et siquidem supra velit fluxilia facere, &c. quam quum aliquis hoc loco addere vellet, iterum aphorismum scripsit cum interpretatione propria, ut de ipsius veritate constaret. Quod autem altera sit quædã interpretatio hac multo verior, utpote quã nos longa experientia probavimus, quarto commẽtario ostendimus.

LXXI.

Υ'Πνος, ἀγρυπνίη, ἀμφότερα μᾶλλον τοῦ μετρίου γινόμενα, νοῦσος.

Somnus, vigilia, utraque si modum excesserint, morbus.

Somnus, & vigilia, modum si excesserint, morbus.

Et hic aphorismus in quibusdam exemplaribus est interiectus, supradicto per omnia similis, nisi in fine: hic enim morbus, illic multo rectius scribitur malum.

LXXII.

ἘΝ τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν, ἢν τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ᾖ, τὰ δὲ ἔσω καίηται, καὶ δίψαν ἔχῃ, θανάσιμον.

In febribus non intermittentibus, si externa frigeant, interna vero urantur, & febris detineat, lethale.

In febribus non intermittentibus, si externa frigeant, interna urantur, & febris adsit, est mortiferum.

Etiam hic aphorismus temere scriptus est, melius supra dictus, sine adiectione illa, Et febris adsit. Nunc vero ex abundanti additum est, Et febris adsit. Quum enim ipsius aphorismi statim initio ante dixerit, In febribus non intermittentibus, vanum, & supervacaneum est ad finem addere, Et febris adsit.

LXXIII.

LXXIII.

ΕʼΝ μὴ διαλείποντι πυρετῷ, ἢν χεῖλος, ἢ ῥὶς, ἢ ὀφθαλμὸς, ἢ ὀφρὺς διαστραφῇ, ἢν μὴ βλέπῃ, ἢν μὴ ἀκούῃ, ἤδη ἀσθενὴς ἐὼν, ὅ, τι ἂν τουτέων γένηται, θανάσιμον.

In febre non intermittente, si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium pervertatur, si neque videat, neque audiat, & iam debilis sit, horum quicquid acciderit, lethale.

In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium pervertatur, si non videat, si non audiat, quicquid horum ægro debili acciderit, in propinquo mors.

Supra etiam hic aphorismus positus est, his verbis, In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium pervertatur, si non videat, nec audiat, iam debili ægroto, quicquid horum acciderit, mors est propinqua.

LXXIV.

ΕʼΠὶ λευκῷ φλέγματι ὕδρωψ ἐπιγίνεται.

Albæ pituitæ aqua inter cutem succedit.

Albæ pituitæ aqua intercus supervenit.

Quod dicitur est tale, Quibus plurima in vasis, totoque corporis habitu acervata est alba pituita, his Leucophlegmatias hydrops supervenit.

LXXV.

Ἐπὶ διαῤῥοίῃ δυσεντερίη.

Ex alvi profluvio intestinorum difficultas.

A diarrhœa dysenteria.

De communi subaudiendum est supervenit verbum, paulatim scilicet, primum derasis intestinis, deinde ipsorum etiam profundioribus partibus, atque ita demum ulceratis. Longe vero melius supra scribebatur in hunc modum, A deiectione sincera dysenteria: quem aphorismum enarravimus sexto commentario.

LXXVI.

Ἐπὶ δυσεντερίῃ λειεντερίη ἐπιγίνεται.

Intestinorum difficultati lævitas intestinorum succedit.

Dysenteriæ supervenit lienteria.

Hic etiam aphorismus pars est aphorismi

rismi supra scripti hoc modo, Qui lienosi dysenteria corripiuntur, his supervenientem longam dysenteriam, aqua intercus excipit, aut lienteria, & moriuntur. Hunc autem sexto declaravimus commentario.

LXXVII.

Ἐπὶ σφακελισμῷ ἀπόστασις ὀστέου.

Ex syderatione os abscedit.

A sphacelismo ossis abscessus.

Etiam hic supplendum de communi verbum supervenit. Utrum vero ossis corruptionem sphacelismum proprie appellatam eiusdem abscessus sequatur, an circunstantis carnis gangrænam non aperuit. Utrumq; tamen vere dici potest.

LXXVIII.

Ἐπὶ αἵματος ἐμέτῳ φθόη, καὶ πύου κάθαρσις ἄνω.

Ex sanguinis vomitione tabes, & puris per superiora purgatio.

A sanguinis vomitione tabes, & puris superne purgatio.

A phthoë fluxio è capite, à fluxu diarrhœa, a diarrhœa supernæ purgationis retentio, à retentione mors: in complu-

ribus exemplaribus, & apud plurimos interpretes scriptum est, A sanguinis vomitu, corruptio. In nonnullis tamen codicibus legitur, A sanguinis vomitu phthoë, id est, tabes. Quare videntur hæc quoque male collecta, & congesta esse, atque ex Hippocratis quum multis sententiis perperam composita, tum maxime ex illis aphorismis, A sanguinis sputo puris excreatio, & fluxio: postquam autem sputum retentum fuerit, moriuntur.

LXXIX.

Ὁκοῖα καὶ ἐν τοῖσι κατὰ τὴν κύστιν, καὶ τοῖσι κατὰ τὴν κοιλίην ὑποχωρήμασι, καὶ ἐν τοῖσι κατὰ τὰς σάρκας, καὶ ἤν πη ἄλλῃ τῆς φύσιος ἐκβαίνῃ τὸ σῶμα· ἢν ὀλίγον, ὀλίγη ἡ νοῦσος γίνεται· ἢν δὲ πολὺ, πολλή. ἢν πάνυ πολὺ, θανάσιμον τὸ τοιοῦτον.

Qualia etiam quæ per vesicam, & alvum, & carnes excernuntur, & sicubi alias corpus à natura recesserit, inspicere oportet. Si parum, parvus est morbus, si multum, magnus, si admodum multum, lethale istud est.

Qualia quæ per urinas, & alvum subeunt, & quæ per carnes abeunt, & si qua alia corpus à natura recedat, spectare oportet.

Nam

Nam si parum, parvus morbus est, si multum, magnus, si valde multum, iam tale fuerit perniciosum.

Postremus hic aphorismus in plurimis exemplaribus scriptus invenitur: in quibusdam tamen alij etiam ascribuntur, eadem sorte consarcinati, qua ij, quos recensuimus ex veris, & germanis Hippocratis aphorismis, adeo ut nonnulli dictione ipsa, alij præter pauxillum quiddam, alij cum brevi additione iis sint similes, qui ab Hippocrate sunt scripti: Unde ne nos quidem præterea addere voluimus: Neque enim qui nunc propositus est quicquã amplius habet, quam quod sæpenumero demonstratum est ab Hipp. Et alioquin ratio ipsa elocutionis in eo est manifesta. Sed illud, Qualia quæ per urinas, & alvum subeunt redditione caret. Summa tamẽ, ut dixi, vera est. Nam si parum à naturali statu recedatur, quacunque tandem id parte fiat, parvum morbum: si multum, magnum morbum esse putandum est: quod si valde magnus à naturali recessus fiat, pernicisiosum eiusmodi morbũ esse.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

GVL. PLANTII ANNOTATIONES

In Obſcuriores aliquot Hippocratis Aphorismos.

Aphor. v. Lib. I. In tenui victu peccant ægroti.

NON *hoc loco Hippocrates pleniorem victum tenui præfert in ægrotantibus, ac ne in ſanis quidem: ſed admonet medicum, ut in tenui victu, talem morbo poſtulante etiam atque etiam videat ne quid à ſeipſo, aut ab ægroto, aut à miniſtris, rebuſque externis committatur erratum. Si quod enim admiſſum fuerit, illud longe gravius fore, quam ſi in pleniore victu accidiſſet: Talem eſſe Hippocratis mentem & ex ſequentibus, & ex ſecundo de morbis acutis licet intelligere. Tametſi Manardus aliter hunc locum, cum eius libri locis aliquot in ſpeciem pugnantibus conciliare ſtudeat: nec deſint qui hunc aphoriſmum Hippocrati traditum eſſe dicant de eo victu, qui morbis longis debetur.*

Aphor.

Aphor. XII. Lib. I. Morbi vero ipsi, & anni tempora &c.

ANταποδόσιες *dictio in omnibus exemplaribus græcis reperitur, quam per commutationes reddidimus, aut si placet vicissitudines, aut redditiones. Quam lectionem non novit Galenus, sed legisse constat* ἐπιδόσιες. *aut* ἀντεπιδόσιες, *id est, accessionum inter se accretiones: quæ lectio apertius mihi videtur Hippocratis mentem ostendere. Ad utranque enim victus rationem universalem scilicet, & singularem constituendam, quantum anticipent, tardentve, & plus, minusve durent, vehementius, aut remissius affligant, sequentes accessiones scire medicum oportet. Tametsi idē quoq; præcedens significare possit: neq; enim de anticipatione aut ratione, aut vehementia accessionis iudicare possis, nisi altera accessione expectata, quæ nihil aliud est, quam præcedentis commutatio, seu vicissitudo. Adde etiam quod in multis febribus medici, antequam quicquam statuant, secundam expectare accessionem cogantur. Nos itaque utramq; temperavimus lectionem, & in litera Hippocratis reddidimus. Periodorum proportionis inter se observatio, & in Galeni commento Commutationes vertimus.*

Aphor. XII Lib. I. Quæ matura, coctaque sunt, medicari.

HE'πιvα vocat materiam noxiam ad moderationem redactam, & à benigna separatam, atque per vias convenientes ad exeundum præparatam. Duobus itaque modis crudum dicetur, & quod à moderatione abest: unde pituitosi humores frigidi, crassi, & lenti: & biliosi tenues, calidi, & acres crudi dicuntur: & quod nondum est ad expulsionem per viam commodam præparatum: Nam alio inquit aphorismo, Corpora si quis repurgare velit, ea fluxilia reddat est necesse. Et Galenus ipse de tuenda valetudine eos dicit qui crassos, & lentos humores habent congestos, medicandos non esse: quod purgatio in talibus tormina adferat, & animi deliquia, cum eo quod propter humorum crassitiem, & frigiditatem nihil, aut certe parum educatur ex corpore. Eadem de causa nec movere, nec lavare eos oportet, qui in primis venis crudorum habent copiã. Siquidem motus in totum corpus agit, & à medicamento purgante excalfacti, & exagitati humores, in omnem corporis partem feruntur: ob eandem causam sanguinem his non mittit, in quibus suspicio sit cruditatis in primis venis. Biliosi vero humores nun-

quam

quam incrassari debent, nisi cum eos sistere volumus, sed attenuari: & si acriores fuerint, eorum obtundenda & frenanda acrimonia. Nam Gal. ipse etiam in materia calida, & biliosa prius quam purgante medicamento utatur, dat quæ attenuent, & desiccẽt etiã, quod mireris, cum calore manifesto, qualia sunt Thimũ, Origanum, Pulegium: postea expeditis ad excretionem viis, & facibus per Eccoprotica deturbatis, si sponte non subeant, medicamentũ purgans exhibet pro peccantis humoris natura. Advertendum tamen est ubi materia ὀργᾷ, id est, sua instabilitate, aut qualitate molesta, ad sui excretionem stimulat, aut ne à parte ignobili in nobilem, & principem decumbat metus est, aut est venenosa, tunc citra moram aggrediundum esse ad humoris huiuscemodi vacuationem.

Aphor. III. Lib. II. Somnus, & vigilia modum si excesserint, malum.

K*Ακὸν ad finem additum, & ad σημεῖον, & ad αἴτιον referri debet. Siquidem somnus immoderatior malus, ut signum, quia & materiæ copiam, & virtutis infirmitatem significat, ut causa quia materiæ copiã auget, ne ea digeratur prohibens. Sic vigilia*

mala ut signum, quia cerebri siccitatem indicat: ut causa, quia eam auget, digerendo.

Aphor. v. Lib. II. Spontaneæ lassitudines morbos denuntiant.

TANTA *est materiæ, vel quantitate, vel qualitate, vel utraque peccantis copia cum virtutis imbecillitate, ut & viscera ipsa aggravet, & in partes inter musculos, & articulos ipsos redundet. Philotheus tensoriam lassitudinem ortum habere dicit ex flatuosis spiritibus, ut ulcerosam ex acri, & mordaci materia, & tertiam (quam ipse* ὀστεοκοπώδη *appellat, quod per eam ossa ipsa contundi, frangique videantur,) ex crassa, & terrena. Lassitudo quæ legitimæ exercitationis terminus est, citra fatigationem, sola quiete recreatur. Laboriosæ autem lassitudines apotherapiam per unctiones, frictiones, & balnea desiderant, ut dictum est tertio de tuenda valetudine. Spontaneæ vero prophylacticam fere postulant.*

Aphor. XIV. Lib II. In fluxionibus alvi, excrementorum &c.

MALA *etiam excrementorum fit mutatio cum perliquida fiunt, albicantia, pallida, spumantia, nigra, exigua, glutinosa, liventia, perrubra, pinguia, & valde olida.*

Aphor.

Aphor. xv. Lib. II. Ubi fauces dolent, aut &c.

PER τὰς ἐκκρίσεις *stercus intelligit, & urinam, quæ si biliosiora visa fuerint, obortis in corpore tuberculis, aut faucibus dolentibus, argumento sunt magnæ in corpore talis humoris copiæ. Alioqui si nihil tale appareat, sed qualia in sanis visa fuerint, significatur naturam pauca quædam ad cutim propellere eo modo, quo per crisim fieri solet.*

Aphor. xxi. Lib. II. Famen thorexis solvit.

FAMES *quædam est animalis, totius scilicet ventriculi, ac potissimum oris ipsius appetentia, tum temporis maxime excitata, quum exinanita ventriculi capacitate eius in sese concidunt latera, aut interiores eius recessus, & quasi rugæ proprio consumpto humore aruerunt: tum enim ventriculus se, suamque capacitatem replere, & succi utilioris quippiam, & convenientis in suos sinus recondere desiderat: aut sursum ex liene per vas inde ad superiorem ventriculi partem pertinens, reiecto succo melancholico exugi, & quasi constringi se sentit os ventriculi: quam rem ars imitata, in cibi fastidio ad irritandam, sollicitandamque gulam simile*

mile quiddam, & proportione respondens illi succo melancholico excogitavit, quale acetum, omphacium, arantiorum, granatorumq; succus, & similia appetentiæ irritamenta. Atque hæ secundum naturam habent animales cibi appetentiæ. Nam si ventriculi sinus illi interiores frigidis, & melancholicis, & acidis infarcti fuerint humoribus, & ipsius os præsertim ijsdem imbutũ, tum depravata quædã, & vitiosa fit appetentia, quam famem insatiabilem Galenus appellat, & medici nonnulli caninam vocant, quæ prius non sedetur, quam humoribus illis repurgatus fuerit ventriculus, aut ijdem cocti, & mitigati fuerint cibarijs ventriculi calorem citra adstrictionem ullam foventibus, & augentibus, quale vinum est, quod Galenus propinandum esse iubet. Nam λιμῦ *nomine Hippocrati talem appetentiæ depravationem appellatam esse putat. Altera fames est naturalis quædam appetitio omnium corporis partiũ, cum inanitæ videlicet naturali quodam desiderio refici appetunt: quam quidem nutritione sola, id est, sanguine per corpus partis cuiusque effuso, dum in eius substantiam convertitur, satiari constat inter omnes medicos, & philosophos. Animalem vero non modo sanguis,*

sed

sed & quicquid qualitatis cuiusdam suavitate praeditum est, compescit. Quae cum ita sint, solam illam depravationem animalis famis λιμοῦ nomine, hoc aphorismo intelligendam esse multis contendit Galenus, quae eius dicta, quanquam sunt verissima, simplicior tamen videretur aphorismi expositio, si tam animalem, quam naturalem ab Hippocrate intellectam esse diceremus: ut exemplum quoddam sit hic aphorismus eius, quem supra posuit his verbis, Facilius est refici potu, quam cibo: idemque utrobique, sed hic particularius, illic universalius dicatur. Nam si Galeno etiam auctore vinum τάχιστα καὶ ἀθροώτατα alit, ipsum profecto praesertim generosius, famem quamcumque promptissime sedabit. Nec obstat quod Galenus hoc loco dicit, vinum ijs, qui propter longam inediam, aut largum sanguinis fluorem, aut aliam quamvis vacuationem esuriunt, si ante alia edulia bibatur, nocentissimum esse, utpote quod ventriculi os, & totum genus nervosum laedat, convulsionesque accersat, & deliria. Nam in ijs demum haec eius dicta locum habent, in quibus natura sensile admodum, & infirmum est os ventriculi, aut longo morbo debilitatum, & accisum totum genus nervosum, & vinum quod

quod bibitur ex ijs est, quæ potentissima, & vetera habentur, & non semel atq; iterum, sed sæpius tale vinum ante alia cibaria præsumitur. Alioqui vinum substantia crassiusculum, & colore rubrum ijs etiam, qui viribus defecti sunt, aut longa dysenteria debilitati, parce potum profuisse experientia notum est. Huc adde quod depravatam illam appetentiam, quam quidam caninam vocant, præstiterit medicamentis ventriculo expurgando comparatis, sedare, quam tali victus ratione, qualem in suis commentarijs Galenus præscribit. Hæc & huiusmodi alia faciunt, ut aphorismum de quavis fame intelligendum esse arbitremur.

Aphor. xxxii. Lib. II. Qui adversa valetudine abunde &c.

QUAMQVAM *analepticus est Galeno uterque aphorismus, præcedens videlicet, & præsens, posterior tamen de ægrotantibus quoque dici posse videtur, ut in febre quotidiana correptis, & alijs à cruditate, & cacochymia febribus usuvenit. Nam si quis initio copiosiore cibo utatur cum pravis humoribus oppletus sit, adeo crescent ciborum additione, ut ventriculi os obtundentes appetentiam tollant, atque in deterius æger abeat,*

abeat, quam si per initia à cibo abstinuisset. In hoc siquidem ad superiorem cacochymiã nihil adiungitur, nec ab ea coquenda cibo intempestivo avocatur natura. Hinc tamen excipiendi sunt, qui ex inedia, & sanguinis incipiente corruptione laborant.

Aphor. XXXIII. Lib. II. In quovis morbo valere rationem &c.

QUAM *huius aphorismi litera sententiam primore inspectione præ se ferre videtur, eam secutus Galenus ad facultatẽ tam animalem, quam vitalem, & naturalem aphorismum retulit: quasi Hippocrates diceret, in quo morbo tres illæ facultates integritatẽ suam, & robur servant, bene tum de ægri salute sperare, ubi infirmæ, invalidæque fuerint, male de ægro sentire oportere. Verum si quis eam propius inspectam examinet, & quam cum aphorismo, qui proxime præcessit, consensionem habeat, considerer, is fortasse aliud quiddam comperiet sibi voluisse Hippocratem. Primum enim cum morbi proprium sit partium actionem lædere, qua læsa earum robur servari nequeat, per febres omnes, atq; ab intemperie calida, & frigida factos morbos integre persistere non poterunt naturalis, vitalisque facultas,*

sed

ſed ne animalis quidem interdum illæſa permaneat, præſertim ſi intemperies ſit magna. Quo fiet ut organicis ſolum morbis, veluti calculo utroque, & arthritide locum habeat aphoriſmi pars ultima. In his enim facultates illæ duæ firmæ, ac robuſtæ poſſunt permanere. Huc adde fallax & naturalis, & vitalis facultatis roboris indicium ſumi ἐκ τῆς πρὸς τὰς σιτίων προσφορὰς ἑτοιμότητος, ſed illius longo certius ex urinis, & ſtercore firmitatis, aut imbecillitatis ſignũ, huius ex pulſu minime fallax indicium peti poſſe. Nam phrenitici avide quicquid appoſitum eſt, comedunt, ac bibunt, cæterique quibus non immodice refrigeratus eſt ſtomachus, ad ciborum ſumptionem ſunt prompti. Eodem facit quod ſuperiore aphoriſmo, ſive is de ægrotantibus, ſive de convaleſcentibus ſolum, ſive de utriſque intelligi debeat, illam ad cibum ſumendum promptitudinem morbi initio minime probabat, ſed abſtinentiam potius, & inediam, quia ægri facilius ita morbo defungerentur: Senſus igitur quem ex Hippocratis litera elicuimus, talis eſt, In quovis morbo valere rationem, recteque ad ea, quæ ſumuntur habere, bonum, quaſi diceret, Si præterquam quod initio cibum ſumunt, etiam non diſcernant,

nec de eius bonitate iudicent (eo enim significatu interdum vox διάνοια accipitur Græcis auctoribus) sed helluantis modo ingerant, nihil quod apponatur respuentes, tum id mentis male sanæ certum erit indicium. Hæc nobis visa est congruere sententia, non quod Galeni interpretationem reijciendam putemus, ea enim eruditionis est plenissima, sed ut lectori utrã velit eligendi, nostramne, ut loco magis cõsentaneam, an illius, ut doctiorẽ, sed minus loco præsenti convenientẽ daretur potestas: nos & alterã possumus adferre explicationẽ, In omni morbo τὸ ἐῤῥῶσθαι τὴν διάνοιαν, id est, vim animalem sanam, validamq; esse, omnibusque suis munijs recte fungi: & τὸ εὖ ἔχειν πρὸς τὰς προσφοράς, id est, naturalẽ virtutẽ cibo sumpto recreari, & meliuscule habere, non autem statim revomere, aut inferne deijcere, ut in ijs fit, quibus propter humorum acrimoniam, & morsum venter, aut intestina ulcerata, aut aliter quovis modo male affecta, cibi contactum non ferunt: non statim incalescere, & incendi, ut fit in febribus hecticis: non denique gravius habere, hæc, inquam, si absint, illa vero adsint in morbis, bonum. Hæc simplicior est explicatio, nec multum à Galeni interpretatione est aliena.

Aphor.

Aphor. XXXVIII. Lib. II. Paulo peior, sed suavior cibus, & potus, &c.

ETSI *hoc aphorismo aliquid Hippocrates ægrotantibus ad voluptatem indulgere videtur, id tamen in speciem, non etiam reipsa facit. Nam quæ libentius, & maiore cum voluptate esitamus, ea etiam, si paulo deteriorem naturam habeant, facilius coquimus. Quantopere autem ægrotantium intersit sumptum cibum bene concoqui, neminem ignorare puto: ne forte quispiam ut plus, quam par est ægrotis obsequatur, ex hoc aphorismo ansam arripiat quidvis ægrotantium cupiditati indulgendi, etiam cum magno ipsorum detrimento, & noxa in posterũ non facile sarcienda, ut ab ipsis videlicet maiorem mercedẽ accipiat. Nam ut pulchre quarto in sextum Epidemion commentario docet Galenus, In ijs servire ægrorum cupiditati, ipsisque morem gerere licet, quæ vel sunt profutura (quod hic præcipit Hippocrates) vel non multum incommodatura, vel à quibus apportatum damnum postea facile sarciri queat, idque solum facere oportere* τῆς τῶν καμνόντων εὐπειθείας ἕνεκα, *id est, ut in cæteris confidentius se nobis permittant, & obsequantur ægri, in ijs maxime, quæ ad eorum*

eorum ſanitatem magnopere facere videbuntur. Nam quantum ad omnem curationem referat, ægrotum habere morigerum, & obſecundantem, qui & medicum ſuſpiciat, & ei de ſalute ſua fidat, norunt ij, qui aliquando non ſolum morbum, ſed ægrum quoque repugnantem, & refractarium ſunt nacti. Ne igitur æger ſi quæ vehementius concupiſcit, plane denegentur, medicum propterea oderit, & averſetur, aut præſcribentem non audiat, ex ijs quæ vehementer appetit, aliquid dandum, ſiquidem id valde non ſit nociturum: cum ea tamen præfatione ut noxam, quantacumque ea ſit futura, intelligant ægrotantis propinqui, & familiares. Se enim ideo ipſi dare, moremque gerere, ut eandem cum ipſo in reliquis morigerationem paciſcatur, & repoſcat. Nonnullos enim inquit Galenus, quia accepiſſent, in cæteris paruiſſe memini. Sic frigidam idem ait in illis morbis conceſſi, in quibus poſt diem unum ipſius eſſet uſus tempeſtivus: in eo ſolum gratificatus laboranti, quod peropportunum frigidæ potandæ tempus non expectaret. Sic in balinei, vini, & cæterorum id genus uſu feci. Si vero aut omnino, aut poſt unum diem horum nulli ſit locus, minime tum ægrotanti gratificari conveniet.

Aphor.

Aphor. XLIX. Lib. II. Quotidianis laboribus assueti, &c.

ANIMADVERTENDUM *Hippocratem voces πόνος & πονεῖν diversis locis alia, atque alia significatione usurpare, quae, ne multiplici acceptione dubitationem lectoribus pariant, paucis hic earum homonymiam distinguere placuit.* πόνος ἢ βλάβη *laesio, ut* ἐν τῷ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέει, θανάσιμον. πόνος *item* ὁ κάματος ὁ κόπος *lassitudo, quale est* ἐν πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος ὁκόταν ἄρχηται πονέειν. *Item* πόνος ἡ ὀδύνη, ὡς δύω πόνων ἅμα γινομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτερον. & ἀντὶ τοῦ γυμνασίου, *ut* οἱ εἰθισμένοι τοὺς συνηθέας πόνους φέρειν. *Quo aphorismo Hippocrates, ut sequente etiam, consuetudinem, quum alias semper, tum in ratione victus instituenda maxime, & corporis imperanda exercitatione imprimis spectandam esse docet, utpote quae tanquam altera, & adventitia natura tantum propemodum, ac natura ipsa possit.*

Aphor. XII. Lib. III. Contra vero si australis hyems, & pluviosa, & tepens fuerit, &c.

QUOD *vox* εὐδῖος, *accentu in penultima circunflexo, significet tepens, & clemens,*

mens, & madore blandus, & gratus, quasi ἀπὸ δ᾽ ἄεν, tum vocis ipsius etymon, tum dictio ἀλέα, quam suis in hunc aphorismum commentarijs usurpavit Galenus, statim postquam χειμῶνος ἀδίε meminisset, & ratio deniq; ipsa satis demonstrare possunt. Primum enim vox ἀλέα Græcis idem est, quod μέτριος θέρμη, tepor, calor madore blandus, & clemens: cuiusmodi aëris clementia propter imbres, qui Martio fere, Aprili, & Maio fiunt, accidere interdum solet. Deinde quia imbres, quos Notus advehit, non omnes moderate calent, sed frigent interdum, non abs re Hippocrates post ἐπομβρος (qua dictione sola notatur humiditas) subiunxit ἀδίος, quia sola humiditas summas tantum corporis partes humefacit, non laxat, nec emollit, nisi calorem moderatum coniunctum habeat: tum enim non solum corporis superficiem, sed interiores quoque partes laxat, emollit, & humectat: qualiter affici corpora per hyemem ἀδίον Galenus est auctor. Hæc breviter adnotare visum est, propter quosdam qui alios cavillandi, & nominatim etiam magni nominis viros taxandi occasionem captant, ex re qualibet, & leviuscula. Quicquid enim isti comminiscantur, & congerant ad rem parum faciens,

nun-

nunquam tamen convincere, aut probare poterunt hoc loco Hippocrati primum, deinde Galeno eius interpreti dictionem ἴδιος *usurpatam non esse.*

Aphor. xxix. Lib. III. Juvenibus sanguinis expuitiones, tabes, &c.

Τῶν νεηνίσκων *nomine intelligendos esse* τά τε μειράκια καὶ τοὺς νέους, *id est, adolescentes, & iuvenes tum rei veritas utrique ætati communis, tum Galenus ipse aphorismo* IX. *lib.* V. *& Celsus cap.* V. *lib.* II. *qui aphorismum hunc convertens adolescentiæ, & iuventutis meminit, satis indicare possunt. Quin Hippocrates ipse voce usus hypocoristica* τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν *satis ostendit id nominis se ætati utrique accommodare: vel dicendum,* τῶν νεηνίσκων *nomine adolescentes potius intelligendos esse, quandoquidem* αἱμάτων πτύσιες καὶ φθίσιες ἢ ἐπιληψίαι *adolescentiæ sint morbi potius, quam iuventutis. Quare rectius mihi facere videntur qui hoc loco* τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν *adolescentibus convertunt, quod & ipsi eramus facturi, nisi commentarium quoque Galeni habuissemus convertendum, qui ut intelligatur interpretationem quam secuti sumus requirit, non quam rei veritas postulare videatur.*

Aphor.

Aphor. LXXIX. Lib. IV. Quibus in urina subsident sabulosa, &c.

ARENVLÆ *cum urina excretæ sæpe in vesica, sæpissime in renibus, interdum in iecore etiam, & venis vitium esse significant. Has sic distingues, Quæ propter sanguinis in iecore adustionem cum urina exeunt, subtiliores esse solent, raroque subsident, sed ad matulæ hærent latera. Hæ per ardentes febres sæpe meiuntur, interdum etiam per sanitatem, in quibus iecoris calor est ferventior. In pueris, & adolescentibus fere ex vesica redduntur arenosa, colore subcinericio, & punctilis dolor vesicam stimulat, & urina intercipitur. Siquidem solet ea ætas peculiariter vesicæ calculo laborare. In adultis vero præsertim si natura sint alvo adstricta, & opimo corporis habitu, & in senibus excernuntur sabulosa, ex renibus colore rufo, & dolor gravis in renes incumbit, & pro consuetudine profluit fere urina nisi uterq; ren lapidẽ habeat: qui si magnus est, directũ crus fere torpet, & ubi magna sub sole corporis fatigatio, aut iactatio præcessit, sanguis meijtur. Omnium ut & lapidum ex ijs concrescentium, eadem tum materia est humorum crassitudo, tum causa efficiens calor*

præter naturam. Et qui calculo laboraturi sunt, ijs primũ urinæ sunt aquosæ, quia obstructis renibus à crassa materia, veluti per tenue aliquod cribrum effluunt: postea arenosæ, quæ quandiu perseverant, non generatur lapis. Siquidem is aliud nihil est, quam arenosorum corpusculorum eodem congestorum, & invicem conglutinatorum multitudo: quæ si dissolvantur tum acervatim, & confertim prodeunt arenæ.

Aphor. XVI. Lib. V. Calidum freqentiore usu hæc invehit incommoda &c.

TAMETSI *præsens aphorismus Hippocrati scriptus esse videatur maxime de nimio, & frequentiore balinearum usu, quibus plurimum veteres delectatos esse, & quotidie adijsse tum eorum declarant scripta, tum in hunc usque diem ductuum, & canalium restantia vestigia ostendunt, per quos in privatas, & publicas ædes derivabatur tepens aqua ad balneorum usum: mihi tamen generalius accipi posse videtur: neque enim sola aqua calida enumerata affert mala, sed cætera etiam calidiora tam sumpta intro, quam admota, aut corpori occursantia: nam vinum frequentiore usu* τὴν νεύρων ἀκράτειαν *&* τῆς γνώμης νάρκωσιν *conciliat:*

quod

quod hominũ vino nimium deditorum tremulæ manus, & lippientes, tumenteſq; oculi indicant. Partium enim tenuitate altius ſubiens nervoſa ea graviter offendit, & vaporibus, & fumis in caput ſublatis, ipſum nervorum principium frigefacit, & humectat. Quod alia etiam calidiora faciunt. Conſtat quoque ſotum corporis nimium, & veſtes pelliceas nativum calorem languidiorem reddere, & minuere: unde actiones quoque animales labefactari accidit.

Aphor. xxx. Lib. V. Mulier in utero ferens, ſecta vena abortit, &c.

NON *prohibetur hoc aphoriſmo prægnanti venam omnino non ſecandam, affectu phlebotomiam poſtulante, ut angina, pleuritide, ſed temere id fieri non oportere, minusque ſanguinis detrahendum eſſe, quam ſi uterum mulier non geſtaret: Quin nonnullæ ob ſanguinis copiam non concipiunt, aut ſi concipiant, abortiunt: in quibus ſecta vena conceptionem adiuvat, & abortum prohibet, modo virtus, corporis habitus, victus præcedens ratio, & cœli ſtatus hoc ipſum permittant.*

Aphor. LXIV. Lib. V. Lac Præbere capite dolentibus, febriculosis &c.

LAC *facile vaporat, & in peccantem vertitur humorem, si calorem ingentem nanciscatur, unde omnibus è capite causarijs, comitialibus, vertiginosis, nervorum vitio laborantibus: omni febri humorali, splenicis, & hepaticis nocentissimum. Renes præterea, & dentes offendit, calculum gignit, eius denique usus parum tutus, paucissimosque reperias qui non male ab eo afficiantur. Probe vero coctum multum nutrit, & succum laudabilem præbet corpori, verum dum coquitur hypochondria attollit, & caput tentat. Serum tamen lactis sale, & melle conditum exhibuit Galenus murmurantibus hypochondrijs, & profuit ita citata alvo. Tabidis vero citra magnam febrem, & præter modum extenuatis, lac præsertim asininum, aut caprinum recens emulctum, & cum saccharo rosato præbitum, convenit.*

Aphor. LIX. Lib. VI. Quibus longo coxendicum dolore, &c.

DICTIONIS *Hippocraticæ proprietas, & ratio ipsa suspicionem mihi afferunt, aliter interpretandi aphorismi, primum* ἡ μύξα *proprie est* Τῆς κεφαλῆς περίττωμα, *id est,*

id est, lentus ille, & frigidus humor, quo per nares cerebrum expurgatur, quique pueris maxime, & ijs, qui humidiore sunt cerebro assidue promanat: improprie tamen pro quovis phlegmatico humore accipi posse non inficiamur. Deinde ἐπιγίνονται *verbum quo pro supervenire, sequi, & intervenire utitur, non iam collectam coxæ acetabulo lentam pituitam, sed colligendam significat. Qui igitur humor, qui nondum coacervatus est (quanquam per morbi longitudinem coacervari potuit) quod femoris caput coxa excidat, in causa esse potuit? Iam vero si longa ischiade laborantibus ischion excidat, necesse est multo ante aliquem in articulum humorem affluxisse, qui dolorem faceret, & ut femoris caput excidat lentum ipsum esse oportet: siquidē emollita sunt, & laxata vincula, quæ articulum firmabant. Quomodo igitur superveniet quem ante fuisse oportet? quinetiam illud* καὶ πάλιν ἐμπίπτει *certe supervacaneum erit: aut si hic necessarium existat, in sequenti quoq; aphorismo necessario addendum erit. Quæ cum ita habeant, nostra coniectura est, in hanc sententiam explicandum esse aphorismum, Quibus ischiade diuturna laborantibus, ischion excidit, & rursum acetabulo recipitur,*

tur, his humor qui è capite, & ſpinali medulla deſcendebat, & vincula laxabat, per nares expurgatur. Ita enim natura per materiæ averſionem morbos ex rheumatiſmo pendentes ſæpe per ſe ſanat. Nam facile ubi nihil omnino influit amplius, partis calor quod reſtat concoquit, & diſcutit. Quam explicationem ſi recipiamus illud ϗ πάλιν ἐμπίπτει *(quo verbo Hippocrates tertio de articulis pro ſponte natura reſtitui, & ſuo loco recipi uſurpat) locum hic habebit, alioqui ſupervacaneum, vel potius cum rei evidentia pugnans. Quandiu enim laxa, & incontenta manebant vincula, articulus firmari, & reſtitui in integrum non potuit. Quin totus etiam aphoriſmus erit ſupervacaneus. Nam ſequenti continebitur. Vnde Galenus ipſe in commento ex ambobus unum faciendum eſſe iubebat. Ad poſtremum ex noſtra interpretatione modus alter curandæ iſchiadis docebitur per naturæ imitationem: quum ſi alteram explicationem admittas, nullam, aut certe parvam, eamque ſequenti aphoriſmo comprehenſam utilitatem habet oratio.*

FINIS.

INDEX EORUM QUÆ CONTINENTUR IN HOC OPERE.

A

B.

Exulce-

G.

H.

I.

L.

M.

Muta -

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Vires

FINIS.

ERRATA sic corrige.

PAG. 55. lin. 6. lege *perniciosissimum*. p. 156. l. 5. l. *prænuntiationis*. p. 161. l. ult. l. *retentricis*. p. 165. l. 11. l. *abstemijs*. p. 171. l. 2. l. *prophylactica*. p. 178. l. 12. l. *initium*. p. 204. l. 19. l. *medicamenta*. p. 207. l. 14. l. *quæ mala*. p. 241. l. 14. l. *caliginem*. p. 248. l. 19. l. *moderatior*. p. 251. l. 18. l. *difficultates*. p. 271. l. 23. l. *calidiores*. p. 281. l. 13. l. *dubium*. p. 303. l. 6. l. *serpentia*. p. 367. l. 1. l. *frustrationem*. p. 373. l. 16. l. *carunculæ*. p. 411. l. 24. l. *audiat*. p. 443. l. 12. l. *ratione*. p. 452. l. 6. l. *exulceratio*. p. 459. l. 20. l. *Quemadmodum*. p. 489. l. 20. l. *calore*. p. 511. l. 16. l. *addita*. p. 517. l. 4. l. *etiam* p. 553. l. 3. deleit. p. 590. l. 10. l. *fastidia*. p. 591. l. ult. l. *amittere*. p. 643. l. 4. l. *capacitate*. p. 670. l. 11. l. *sympathiam*. p. 777. l. ult. l. *perniciosum*. p. 792. l. ult. l. *significet*. Et hæc quidem raptim expungere potuerimus, si vero alia irripserint, (quæ admodum pauca erunt) ea vestræ curæ relinquimus: fatentes, errare humanum esse, erratum agnoscere candoris, errantem corrigere humanitatis: Vale, & quod tuo commodo fecimus, æqui, boniquе consule.

FINIS.